

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ MIEJSKIEGO OBSZARU FUNKcjONALNEGO ELBLĄGA

ELBLĄG 2020

Opracowane przez:
www.CentrumFunduszyUE.pl

Spis treści

1. WPROWADZENIE.....	5
1.1. CEL DIAGNOZY.....	8
1.2. METODY BADAŃ.....	8
1.3. MIEJSKIE OBSZARY FUNKCJONALNE	10
1.3.1. Miejski Obszar Funkcjonalny Elbląga	10
1.3.2. Miejski Obszar Funkcjonalny Elbląga w przestrzeni województwa warmińsko- mazurskiego i kraju	11
2. ANALIZA OBSZARU FUNKCJONALNEGO.....	14
2.1. SFERA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO.....	14
2.1.1. Położenie geograficzne	14
2.1.2. Ochrona przyrody	17
2.1.3. Zagrożenie powodziowe	22
2.1.4. Zanieczyszczenia środowiska	24
2.2. SFERA SPOŁECZNA	38
2.2.1. Demografia.....	38
2.2.2. Edukacja.....	60
2.2.3. Ochrona zdrowia	88
2.2.4. Pomoc społeczna.....	97
2.2.5. Kultura	107
2.2.6. Sport i rekreacja.....	117
2.2.7. Aktywność społeczna	121
2.2.8. Administracja	129
2.3. SFERA PRZESTRZENNA.....	149
2.3.1. Infrastruktura techniczna.....	149
2.3.2. Zasoby mieszkaniowe	168
2.3.3. Transport i komunikacja	181
2.4. SFERA GOSPODARCZA	208
2.4.1. Potencjał gospodarczy	208
2.4.2. Przedsiębiorczość	218
2.4.3. Rynek pracy.....	235
2.4.4. Turystyka.....	244
3. PODSUMOWANIE DIAGNOZY	254
Wykaz map	265

Wykaz tabel.....	266
Wykaz wykresów.....	269
Wykaz grafik.....	270

1. WPROWADZENIE

Problematykę obszarów funkcjonalnych (OF) oraz miejskich obszarów funkcjonalnych (MOF) podejmowano wielokrotnie w nauce polskiej i światowej w ramach studiów miejskich, rozwijających się intensywnie od lat 50. XX w. Podkreślić trzeba znaczne zróżnicowanie terminologiczne określania tychże obszarów przy podobnym jednak sposobie ich definiowania¹. W ów dyskurs naukowy włączyli się prawie 20 lat temu także politycy. Do polskiej sfery polityki zagospodarowania przestrzennego na szczeblu krajowym wprowadziła oba te terminy Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2030 (KPZK 2030) przyjęta przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r. Jej uchwalenie wynikało z zaaplikowania nowego paradygmatu planowania polityki rozwoju kraju ukierunkowanej już, nie jak dotychczas, na sektory, ale na integrację terytorialną. Należy przez nią rozumieć działania na rzecz rozwoju w granicach określonych przez czynniki funkcjonalne obszaru, a nie jego granice administracyjne. Stąd też przyjęcie KPZK 2030 wymusiło podjęcie kolejnych kroków zmierzających do osadzenia w krajowym systemie programowania i wdrażania polityki regionalnej nowych elementów polityki przestrzennej i społeczno-gospodarczej, czyli „okręgu funkcjonalnego” i „miejskiego okręgu funkcjonalnego”. W konsekwencji otrzymano kolejne, mniej lub bardziej szczegółowe, definicje „ośrodków funkcjonalnych” i „miejskich ośrodków funkcjonalnych”, opracowane dla jednostek różnych szczebli administracyjnych, a przez to dość zróżnicowane. Zakres znaczeniowy obu tych pojęć w polskich dokumentach strategicznych pozostaje szerszy niż w pozostałych państwach członkowskich Unii Europejskiej (UE), w których koncentruje się on na powiązaniach funkcjonalnych w obrębie takiego obszaru. Z kolei strona polska obejmowała nimi również obszary o wspólnych cechach rozwojowych lub problemach. Większość tych definicji pozostawała spójna z zapisami zawartymi w KPZK 2030, dlatego wskazuje się zazwyczaj, iż właśnie ten dokument podaje jedyną obowiązującą definicję „miejskiego obszaru funkcjonalnego”.

¹ A. Nowak, *Miejsce miejskich obszarów funkcjonalnych w procesie rozwoju regionalnego*, *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna*, t. 41 (2018), s. 51-54.

Założenia polityki UE na okres finansowy 2014-2020 dotyczące polityki miejskiej zakładały wzmocnienie współpracy na osi miasto-otoczenie poprzez wprowadzenie Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT) realizowanych w ramach tzw. miejskich obszarów funkcjonalnych. Z kolei w ubieganiu się o środki unijne w latach 2021-2027 podstawę stanowić ma nowelizacja ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 2006 r. Jej celem jest uporządkowanie systemu dokumentów strategicznych w zakresie polityki rozwoju i zapewnienie jego spójności, jak również zwiększenie efektywności programowania i realizacji strategii, polityk i programów. Ustawa wyraża nowe podejście do uzgadniania działań rozwojowych z samorządami w postaci wprowadzenia kontraktu programowego, sektorowego i porozumienia terytorialnego. Strategia rozwoju ponadlokalnego ma być odpowiedzią na potrzebę wspólnego planowania rozwoju w obrębie kilku gmin powiązanych ze sobą funkcjonalnie. Jej celem ma być pomoc w pozyskiwaniu funduszy unijnych i wdrażaniu projektów. Ustawa ta podaje definicję „obszaru funkcjonalnego” przenosząc ją z ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r. oraz wprowadza pojęcie „porozumienia terytorialnego”.

Definicje obszaru funkcjonalnego i miejskiego obszaru funkcjonalnego podane przez KPZK 2030 i ww. ustawę wykazują spójność, poza jednym elementem. Otóż w pierwszym ww. dokumencie obszar funkcjonalny dotyczy powiązanych funkcjonalnie jednostek administracyjnych, natomiast w ustawie – funkcjonalnie powiązanych terenów. Zatem można dopuścić możliwość wyznaczenia obszaru funkcjonalnego ze względu na powiązania funkcjonalne i wbrew granicom administracyjnym.

Tab. 1. Definicje „obszarów funkcjonalnych” i „miejskich obszarów funkcjonalnych” w dokumentach: Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2030, Ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r., Ustawie o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw z dnia 15 lipca 2020 r.

Dokument	„Obszar funkcjonalny”	„Miejski obszar funkcjonalny”
Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2030	„Zwarty układ przestrzenny składający się z funkcjonalnie powiązanych terenów, charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi, jednolitymi celami rozwoju.”	„Układ osadniczy ciągły przestrzennie, złożony z odrębnych administracyjnie jednostek. Obejmuje zwarty obszar miejski oraz powiązaną z nim funkcjonalnie strefę zurbanizowaną.”
Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r.	„Obszar szczególnego zjawiska z zakresu gospodarki przestrzennej lub występowania konfliktów przestrzennych, stanowiący zwarty układ przestrzenny składający się z funkcjonalnie powiązanych terenów, charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi jednolitymi celami rozwoju” (art. 2, ust. 6a)	Typ „obszaru funkcjonalnego obejmującego miasto będące siedzibą władz samorządu województwa lub wojewody oraz jego bezpośrednie otoczenie powiązane z nim funkcjonalnie” (art. 2 ust. 6b) MOF OW zaliczane są w świetle art. 49b do obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym
Ustawa o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw z dnia 15 lipca 2020 r.	„obszar, na którym występuje względnie wyodrębniający się, intensywny i otwarty system powiązań społecznych, gospodarczych lub przyrodniczych, uwarunkowanych cechami środowiska geograficznego (przyrodniczego i antropogenicznego)”	„szczególnym typem obszaru funkcjonalnego jest miejski obszar funkcjonalny”

Źródło: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2030, Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 27 marca 2003, Ustawa o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw z dnia 15 lipca 2020 r.

1.1. CEL DIAGNOZY

Celem diagnozy jest rozpoznanie sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Elbląga (dalej: MOF Elbląg), zidentyfikowanie potrzeb, sytuacji problemowych oraz potencjału wymienionych trzech sferach, a także wypracowanie wniosków. Posłużą one następnie jako podstawa do opracowania „Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Elbląga” czyli dokumentu wyznaczającego uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju tego obszaru w najbliższych latach.

1.2. METODY BADAŃ

W celu przygotowania diagnozy sytuacji społecznej, przestrzennej i gospodarczej MOF Elbląg sięgnięto po szereg metod badawczych. Zagwarantowano także bezpośrednio pozyskanie danych od mieszkańców tego obszaru. Zastosowano poniższe metody badawcze:

- analiza danych zastanych (ang. *desk research*),
- analiza danych dostępnych online (ang. *web research*).

Metoda analizy danych zastanych polega na kompilacji oraz analizie danych wtórnych, a więc danych statystycznych, publikacji, dokumentów, biuletynów, raportów branżowych, baz danych, katalogów itp., z których większość udostępniana jest obecnie na stronach internetowych (analiza danych dostępnych online ang. *web research*). Jej cel to zorientowanie się w specyfice MOF Elbląg oraz uzyskanie szczegółowego obrazu sytuacji poprzez analizę danych i informacji pochodzących z dostępnych prac badawczych i analitycznych. Jako cezurę czasową przyjęto lata 2014-2019.

Wykorzystano przede wszystkim dane statystyczne udostępniane online przez GUS w Banku Danych Lokalnych (BDL) oraz w raportach i opracowaniach tematycznych umieszczonych na stronach tego urzędu. Nieco rzadziej powoływano się na dane zamieszczone na portalu Systemu Analiz Samorządowych (SAS). Baza ta opiera na danych GUS, a dodatkowo jest uzupełniana na bieżąco przez JST. W konsekwencji

niekiedy te same dane mogą się nieco różnić. Wówczas za punkt odniesienia przyjmowano informacje pozyskane ze strony GUS. Sporadycznie odwoływano się do danych prezentowanych na stronie „Polska w liczbach”, która również powołuje się na GUS jako źródło udostępnianych informacji. Ponadto dane dotyczące niektórych gmin wchodzących w skład MOF Elbląg udostępniane na tym portalu zostały ujednoczone i podane jako te same wartości.

Zakres diagnozy obejmującej osiem jednostek samorządu terytorialnego różnego szczebla narzucił dobór kategorii danych, wpływając tym samym na kształt i zagadnienia w dokumencie poruszane. W dokumencie nie ograniczono się tylko do przedstawienia danych statystycznych w wartościach bezwzględnych, ale posłużono się wybranymi wskaźnikami, zapewniając porównywalność danych. Pozwala to na przeprowadzenie bardziej miarodajnej i rzetelnej analizy przestrzennej badanych zjawisk, co jest kluczowe w przypadku większych i zróżnicowanych obszarów, np. funkcjonalnych. Dane relatywne dostarczają zatem większego ładunku informacyjnego, a ich wykorzystanie zapewnia możliwość przestrzennej porównywalności wyników.

- metoda komparatystyczna (porównawcza)

Ze względu na fakt, iż w skład MOF Elbląg wchodzi gminy wiejskie, miejsko-wiejskie oraz miasto na prawach powiatu, zebrane dane starano się porównywać do danych z innych obszarów wiejskich i miejskich. Co więcej, zebrane w powyższy sposób dane dotyczące MOF Elbląg porównywano z danymi dla województwa warmińsko-mazurskiego oraz Polski.

- ankieta online

Na potrzeby niniejszej diagnozy MOF Elbląg sporządzono ankietę przeznaczoną dla mieszkańców ośmiu analizowanych jednostek administracyjnych. Kwestionariusz ankiety został udostępniony na oficjalnych stronach jednostek oraz serwisie portEL w dniach 4-18 sierpnia 2020 r. Celem ankiety było poznanie realnych potrzeb mieszkańców MOF Elbląg oraz ich opinii na temat poziomu rozwoju, a w rezultacie – identyfikacja potencjału i barier rozwojowych istniejących na tym obszarze.

1.3. MIEJSKIE OBSZARY FUNKCJONALNE

1.3.1. Miejski Obszar Funkcjonalny Elbląga

Miejski Obszar Funkcjonalny Elbląga (MOF Elbląg) został wskazany po raz pierwszy w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko-Mazurskiego (PZPWWM) w 2018 r., gdzie zgodnie z wymogami delimitacyjnymi KPZK 2030 wyznaczono Elbląg jako jego rdzeń, a gminy wiejskie: Elbląg, Gronowo Elbląskie, Markusy i Milejewo oraz miejsko-wiejskie: Tolkmicko, Pasłęk i Młynary – jako jego strefę zewnętrzną. PZPWWM definiuje MOF Elbląg jako szczególne zjawisko z zakresu gospodarki przestrzennej: ośrodek regionalny i powiązaną z nim strefę funkcjonalną. Dokument strategiczny województwa pn. „Warmińsko-Mazurskie 2030. Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego”, przyjęty przez Sejmik Województwa Mazursko-Warmińskiego 18 lutego 2020 r., wyróżnia Obszar Strategicznej Interwencji MOF Elbląg (OSI MOF Elbląg). Stworzenie OSI MOF Elbląg uzasadniono potrzebą wzmocnienia konkurencyjności krajowej i międzynarodowej ośrodka subregionalnego, czyli Elbląga, oraz jego oddziaływania w części zachodniej województwa warmińsko-mazurskiego.

MOF Elbląg obejmuje obszar ośmiu gmin o łącznej powierzchni 1 197 km², co stanowi 84,53% powierzchni powiatu elbląskiego powstałego w 1999 r. w wyniku reformy administracyjnej kraju (poniższa tabela). W skład powiatu elbląskiego wchodzi jeszcze dwie gminy wiejskie: Rychliki i Godkowo, które pozostają poza obszarem funkcjonalnym.

Tab. 2. Wykaz gmin tworzących MOF Elbląg

LP.	NAZWA JEDNOSTKI	STATUS	LICZBA		POWIERZCHNIA W KM ²
			MIEJSCOWOŚCI	SOŁECTW	
1	Miasto Elbląg	gmina miejska	nd	nd	80
2	Gmina Elbląg	gmina wiejska	36	24	192

LP.	NAZWA JEDNOSTKI	STATUS	LICZBA		POWIERZCHNIA W KM ²
			MIJSCOWOŚCI	SOŁECTW	
3	Gmina Gronowo Elbląskie	gmina wiejska	19	16	89
4	Gmina Markusy	gmina wiejska	21	18	110
5	Gmina Milejewo	gmina wiejska	13	13	96
6	Gmina Młynary	gmina miejsko-wiejska	26	19	158
7	Gmina Pasłęk	gmina miejsko-wiejska	70	40	264
8	Gmina Tolkmicko	gmina miejsko-wiejska	19	10	208
MOF Elbląg			204	140	1 197

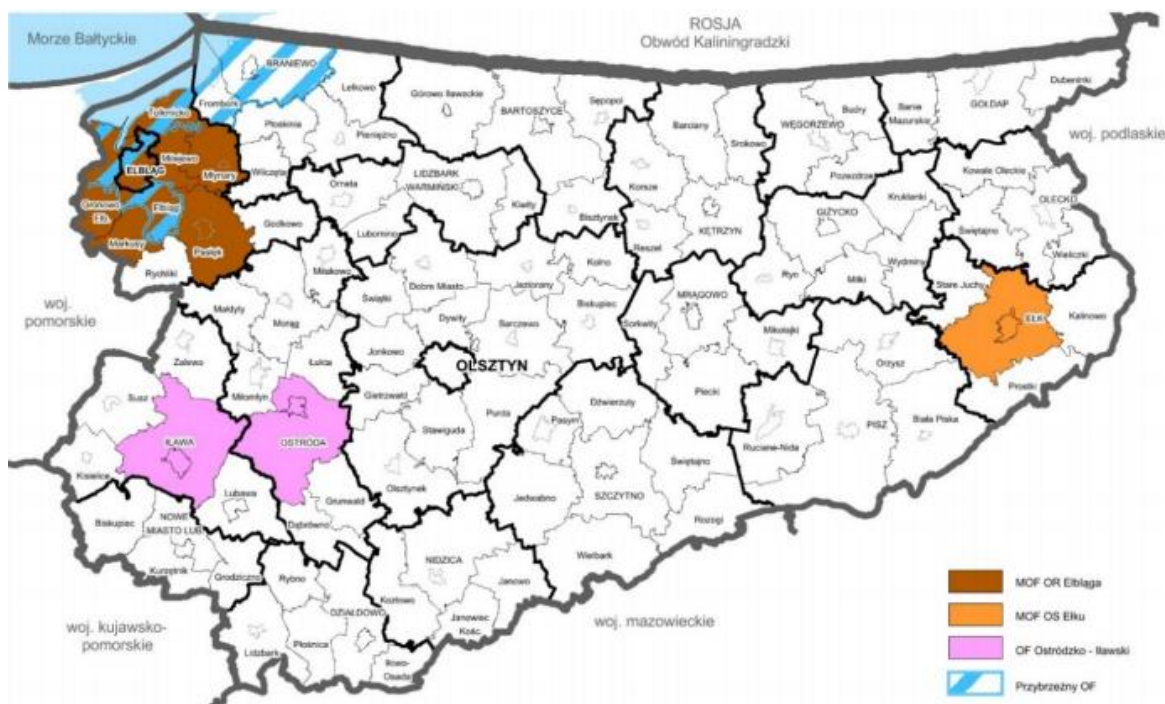
Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank Danych Lokalnych, Statystyczne Vademecum Samorządowca.

1.3.2. Miejski Obszar Funkcjonalny Elbląga w przestrzeni województwa warmińsko-mazurskiego i kraju

MOF Elbląg zlokalizowany jest w najbardziej na zachód wysuniętej części województwa warmińsko-mazurskiego, w pobliżu granicy z Obwodem Kaliningradzkim należącym do Federacji Rosyjskiej. Poniższa mapa przedstawia lokalizację MOF Elbląg na tle województwa warmińsko-mazurskiego. Od zachodu MOF Elbląg graniczy z powiatami województwa pomorskiego (sztumskim, malborskim oraz nowodworskim), od południa i wschodu z powiatami województwa warmińsko-mazurskiego (ostródzkim i braniewskim). Rdzeniem obszaru funkcjonalnego jest Elbląg, uważany za najstarsze w województwie i jedno z najstarszych miast w Polsce; został on założony w 1237 r. przez zakon krzyżacki, prawa miejskie uzyskał zaś w 1246 r. Od 1 czerwca 1975 r. Elbląg pełnił funkcję miasta wojewódzkiego, którą stracił 31 grudnia 1998 r. Z początkiem 1999 r. został włączony do nowo utworzonego wówczas województwa warmińsko-mazurskiego jako miasto na prawach powiatu. Wraz z nim do tego

województwa włączone zostały wszystkie gminy wchodzące obecnie w skład obszaru funkcjonalnego, a funkcjonujące poprzednio w ramach województwa elbląskiego.

Mapa 1. Miejski Obszar Funkcjonalny Elbląg na tle województwa warmińsko-mazurskiego

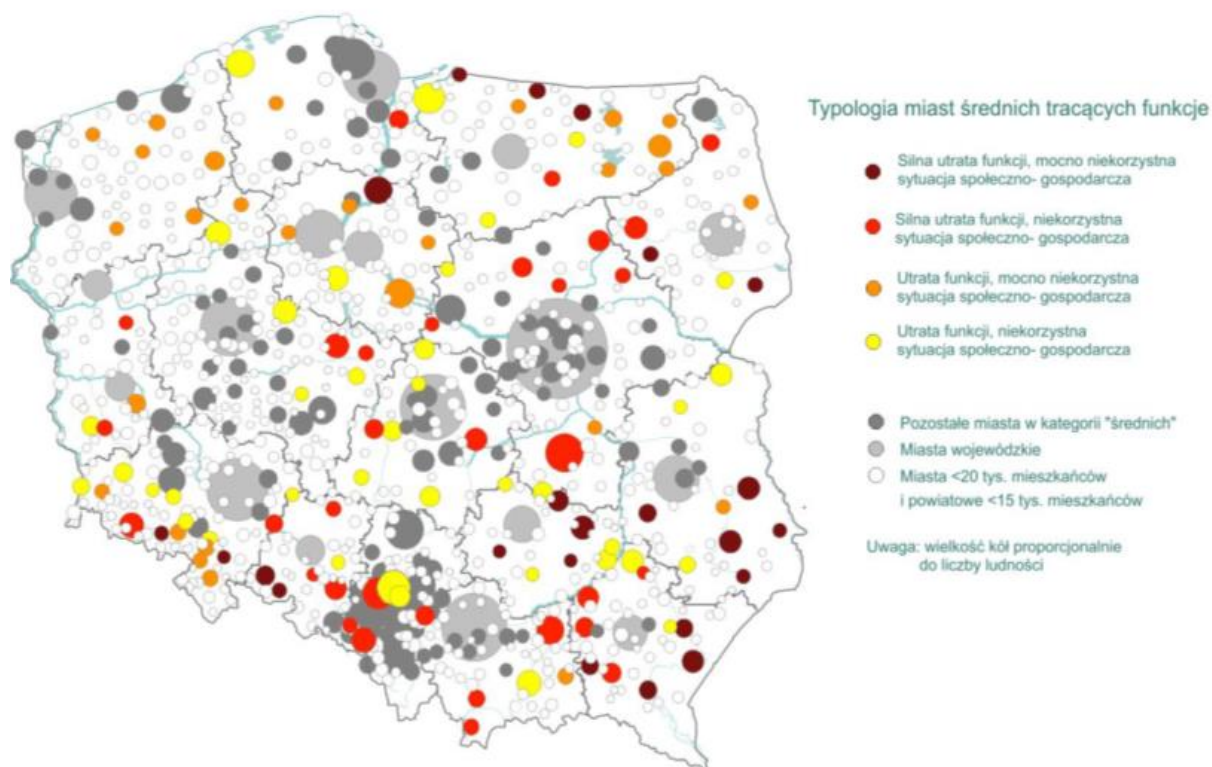

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko-Mazurskiego, s. 219.

Zgodnie z klasyfikacją przyjętą w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR) Elbląg został uznany za miasto średnie, a więc o liczbie mieszkańców przekraczającej 20 tys. z wyłączeniem miast wojewódzkich. W Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR) przyjętej przez Radę Ministrów 17.09.2019 r. i będącej podstawowym dokumentem strategicznym polityki państwa, jednym z typów OSI (obszarów strategicznej interwencji) są miasta średnie, tracące funkcje społeczno-gospodarcze. Zgodnie z tym dokumentem powinna do nich trafić szczególna pomoc, która to zostanie uwzględniona w krajowych i regionalnych strategiach poprzez wskazanie dedykowanych im działań. Do takich miast zalicza się również Elbląg (zob. poniższa mapa). Przy określaniu OSI oraz zakresu kierowanej tam interwencji należy uwzględnić występujące na ich terenie uwarunkowania oraz powiązania funkcjonalne. Pozwoli to na lepszą identyfikację barier i problemów oraz potencjału

obszaru, co w konsekwencji prowadzi do wyboru obszarów strategicznej interwencji, do których adresowane będą instrumenty wdrożeniowe, odpowiadające na zidentyfikowane potrzeby rozwojowe.

Mapa 2. Miasta średnie tracące funkcje w Polsce

Źródło: Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030, s. 36.

Miasto Elbląg pełni rolę ośrodka centralnego miejskiego obszaru funkcjonalnego, ponieważ skupia funkcje administracyjne, gospodarcze, usługowe, edukacyjne i kulturalne dla północno-zachodnich obszarów województwa. W dokumencie „Warmińsko-Mazurskie 2030. Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego” Elbląg został określony jako *ośrodek subregionalny, wyposażony w infrastrukturę miejską o wysokich standardach, specjalizować się będzie w rozwoju nowoczesnych technologii oraz współpracować z gospodarką morską obszaru bałtyckiego i Obwodem Kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej*. Tym samym podkreślone zostało znaczenie tego miasta w ramach województwa warmińsko-mazurskiego.

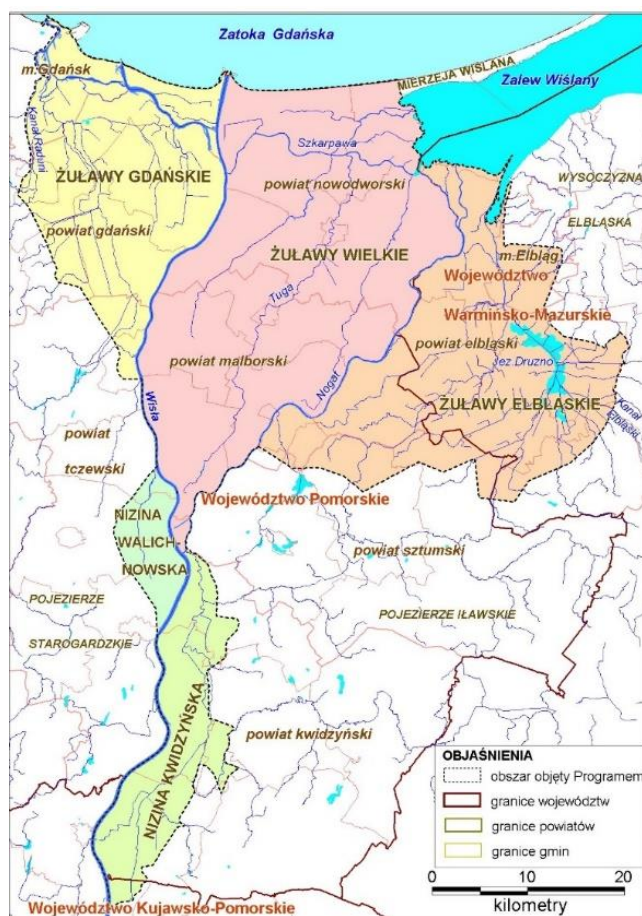
2. ANALIZA OBSZARU FUNKCJONALNEGO

2.1. SFERA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

2.1.1. Położenie geograficzne

MOF Elbląg wyróżnia się unikatowym w skali województwa warmińsko-mazurskiego położeniem nadmorskim. Zgodnie z PZPWMM MOF Elbląg zlokalizowany jest w zachodniej części strefy I obejmującej część województwa w pasie od Zalewu Wiślanego po Mazury Garbate.

Mapa 3. Podział Żuław

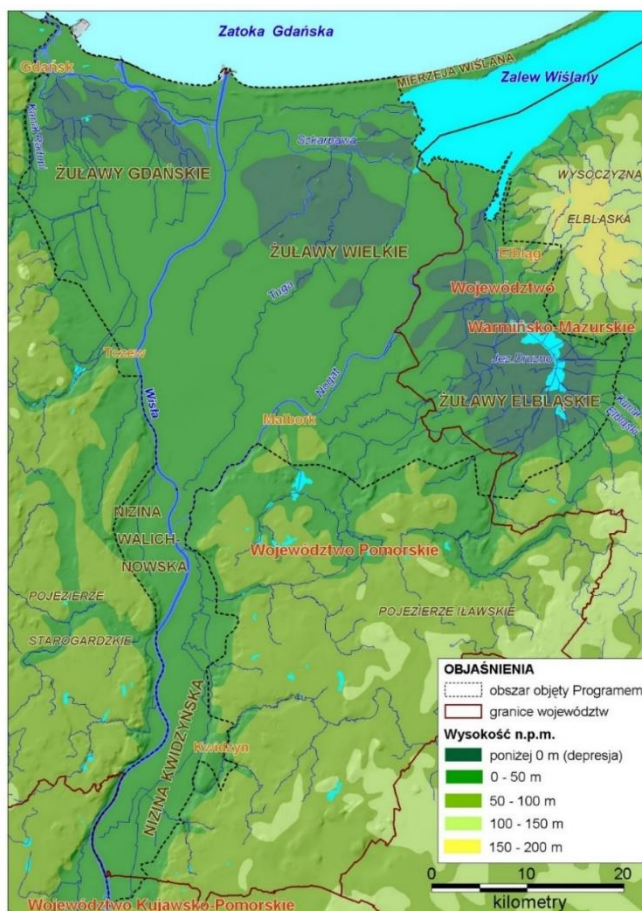

Źródło: <http://www.gdansk.rzgw.gov.pl/?mod=content&path=2,329,331> (dostęp: 26.08.2020).

Pod względem fizycznogeograficznym MOF Elbląg położony jest na Pobrzeżu Gdańskim (313.5 według regionalizacji J. Kondrackiego), czyli makroregionu wchodzącego w skład podprovincji Pobrzeży Południowo-bałtyckich (313) i otaczającego półkole Zatokę Gdańską, począwszy od przylądka Rozewie na zachodzie, po Półwysep Sambijski na wschodzie. MOF Elbląg odznacza się wyjątkowym położeniem w skali województwa warmińsko-mazurskiego: leży nad płytkim i wydłużonym Zalewem Wiślanym (838 km² powierzchni, w tym w granicach Polski 328 km²) oddzielnym od Zatoki Gdańskiej piaszczystym wałem Mierzei Wiślanej (313.53). Zachodnie gminy MOF Elbląg, czyli Elbląg, Gronowo Elbląskie, Markusy

oraz częściowo Pastęk i Miasto Elbląg usytuowane są na Żuławach Elbląskich rozciągających się na wschód od rzeki Nogat. Żuław Elbląskie (o łącznej powierzchni 480 km²) wraz z Żuławami Gdańskimi i Wielkimi tworzą mezoregion Żuław Wiślane (313.54) obejmujący obszar delty Wisły.

Mapa 4. Żuław Elbląskie (obszary p.p.m.)

Źródło: <http://www.gdansk.rzgw.gov.pl/?mod=content&path=2,329,331> (dostęp: 26.08.2020).

Żuław Wiślane to nisko położona równina utworzona w rezultacie akumulacji namulów rzecznych, której około 28% powierzchni (czyli około 450 km²) stanowią najbardziej rozległe w skali kraju tereny depresyjne. Największy ich pas ciągnie się po zachodniej i północno-zachodniej stronie jeziora Drużno, generalnie płytkiego i zarastającego jeziora znajdującego się między Gminą Elbląg a Markusy. Tutaj też, a dokładnie w miejscowości Raczka Elbląska przy drodze krajowej nr 22 między Elblągiem a Malborkiem, znajduje się najniższy położony depresyjny punkt Polski o wartości 1,8 m p.p.m. (Mapa 4)². Z jeziora Drużno wypływa rzeka Elbląg, nad którą znajduje się Miasto Elbląg; liczy ona 14,5 km i jest najważniejszym obok Nogatu ciekim wodnym Żuław Elbląskich.

Żuław Elbląskie reprezentują krajobraz nadmorski deltowy i jeziorno-bagienny, o bardzo wysokim stopniu synantropizacji, unikatowy w skali Europy o wyjątkowych walorach dziedzictwa kulturowego, krajobrazowego i przyrodniczego. Geneza terenu

² Ochrona środowiska 2013. Informacje i opracowania statystyczne, oprac. Departament Badań Regionalnych i Środowiska GUS, Warszawa 2013, s. 94.

związana ze sztucznym osuszaniem Żuław (już od XVI w.) silnie uzależniła je od sprawnego funkcjonowania systemu melioracyjnego i sztucznego odwadniania, gwarantującego bezpieczeństwo powodziowe mieszkańcom (patrz powyższa mapa). Jest to obszar o bardzo urodzajnych glebach wykorzystywanych rolniczo.

Od wschodu obszar Żuław Wiślanych poprzez strome krawędzie wyraźnie ogranicza Wysoczyzna Elbląska (zwana też Wzniesieniem Elbląskim lub Wyżyną Elbląską) (313.55), obejmująca obszar ok. 450 km² falistej kępy wysoczyznowej, z czego 96 km² zajmuje Gmina Milejewo, w mniejszej zaś części – Gmina Tolkmicko. Wysoczyzna Elbląska od północy graniczy z Zalewem Wiślany, a od wschodu z Równiną Warmińską. Jej obszar wyraźnie odróżnia się geomorfologicznie od otaczających terenów, ponieważ jego zróżnicowana rzeźba z deniwelacjami dochodzącymi do 80 m przypomina krajobraz górski z maksymalną kulminacją w centralnej części regionu, która nazywana jest Srebrną Górą (198,5 m n.p.m.). W obrębie wysoczyzny znajdują się także inne wysokie wzniesienia takie jak: Milejewska (Maślana) Góra (196,9 m n.p.m.) oraz Czubatka (Owsiana Góra, 196,1 m n.p.m.).

Północno-zachodnia krawędź Wysoczyzny Elbląskiej stromo opada ku Zalewowi Wiślanemu, odcinając się od płaskich, w przewadze aluwialnych terenów nadzalewowych. Obszar ten uległ porozcinaniu na fragmenty różnej wielkości. U podnóża wzniesień można zaobserwować dość dużą liczbę drobniejszych form erozyjnych w postaci pagórków ostańcowych różnych kształtów. Stoki i wąwozy Wysoczyzny Elbląskiej porastają lasy mieszane z bukiem i dębem, natomiast jej część środkową zajmują tereny uprawne. Do większych obszarów leśnych na terenie Wysoczyzny Elbląskiej zalicza się Kadyński Las (8,11 ha), czyli rezerwat utworzony w celu ochrony starego lasu bukowego z pojedynczymi sędziwymi dębami szypułkowymi.

Na skraju Wysoczyzny Elbląskiej i sąsiadującej z nią od południa i południowego wschodu Równiny Warmińskiej (313.56) zlokalizowana jest Gmina Młynary rozpościerająca się nad rzeką Baudą. Do Wysoczyzny Elbląskiej sięgają także od południa północne krańce Gminy Pasłęk, której zdecydowanie większa część położona jest, podobnie jak Gmina Młynary, w obrębie Równiny Warmińskiej. Rolę osi

hydrograficznej Gminy Pasłęk pełni środkowy odcinek rzeki Wąskiej, która przepływa dalej przez Gminę Elbląg, by w końcu ujść do jeziora Druzno. Z kolei ostatnia jednostek MOF Elbląg – Gmina Tolkmicko – leży jak już wspomniano częściowo na obszarze Wysoczyzny Elbląskiej oraz na Wybrzeżu Staropruskim (313.57), które jest nisko położoną równiną akumulacji rzecznej i brzegowej, ciągnącej się wzdłuż Zalewu Wiślanego.

Z przedstawionej powyżej lokalizacji geograficznej obszaru funkcjonalnego wynika szereg poważnych dla niego konsekwencji tak pozytywnych, jak i negatywnych. Z jednej strony różnorodność krajobrazu przesądza o atrakcyjności turystycznej MOF Elbląg, z drugiej jednak jego teren narażony jest na powodzie i konieczność usuwania ich skutków, co wymaga znacznych nakładów finansowych i pracy ludzkiej. Położenie geograficzne przekłada się na atrakcyjność transportową obszaru funkcjonalnego, który dzięki niemu może pełnić unikatową w skali województwa rolę węzła dla trzech podstawowych rodzajów transportu (morski, drogowy, kolejowy). Nie bez znaczenia pozostaje tu też bliskość granicy z Obwodem Kaliningradzkim, której pełne wykorzystanie uzależnione jest od aktualnej koniunktury politycznej.

2.1.2. Ochrona przyrody

Ze względu na unikatowe walory przyrodnicze terenów, na których położony jest MOF Elbląg, część z nich wydzielono geograficznie i objęto ochroną prawną. Z zebranych w poniższej tabeli danych wynika, iż ogół powierzchni obszarów prawnie chronionych³ znajdujących się w obrębie obszaru funkcjonalnego wynosił w 2019 r. łącznie 534,63 km². Stanowiły one 44,66% powierzchni obszaru funkcjonalnego, czyli niewiele mniej niż średnio w województwie warmińsko-mazurskim, należącym do regionów o największym udziale obszarów prawnie chronionych w Polsce (46,67%).

³ Udział nie obejmuje obszarów Natura 2000.

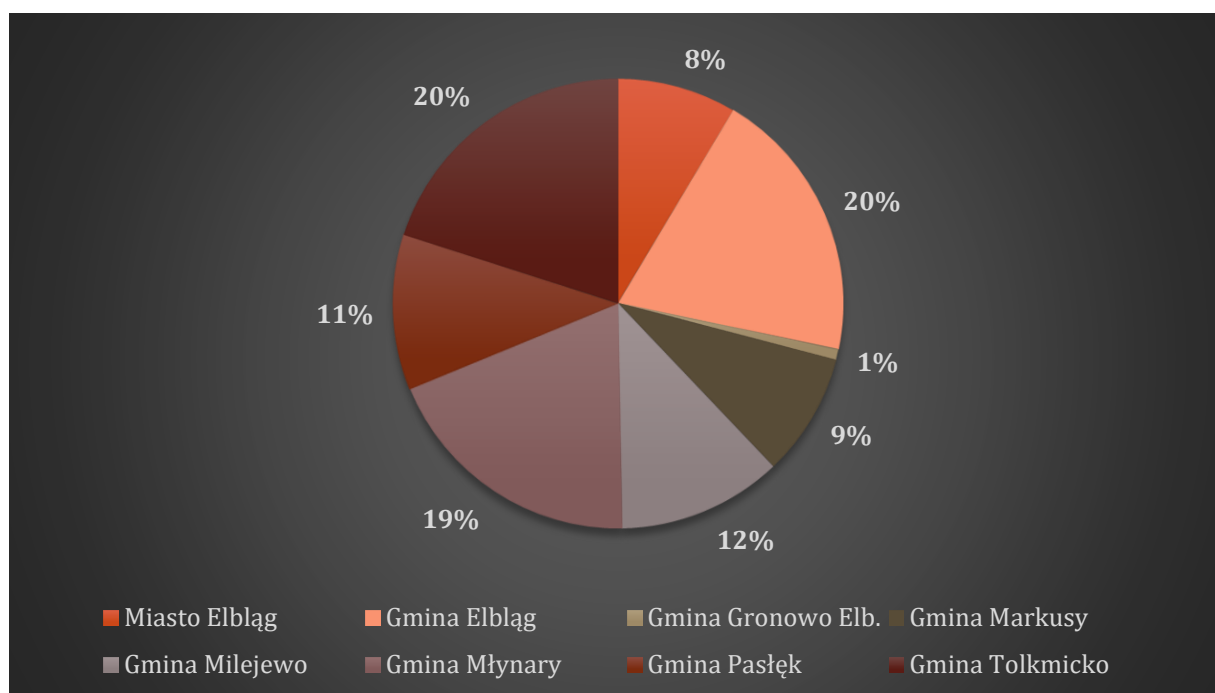
Tab. 3. Obszary prawnie chronione ogółem (ha)

JEDNOSTKA TERYT.	OBSZARY PRAWNIE CHRONIONE OGÓŁEM (jednostka miary: ha)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	10 165 112,01	10 175 972,90	10 167 023,66	10 175 600,82	10 182 355,75	10 107 332,94
Woj. W-M	1 129 519,00	1 129 519,28	1 129 435,99	1 129 859,38	1 128 501,07	1 128 155,19
Powiat elbląski	57 717,36	57 717,36	58 008,45	58 288,57	56 462,48	56 462,46
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	3 574,60	3 574,60	3 574,60	3 574,60	4 571,53	4 571,53
Gmina Elbląg	13 916,20	13 916,20	13 891,20	13 924,47	10 537,03	10 537,03
Gmina Gronowo Elbląskie	102,30	102,30	102,30	102,30	432,42	432,42
Gmina Markusy	4 380,60	4 380,60	4 380,60	4 380,60	4 723,65	4 723,65
Gmina Milejewo	6 407,00	6 407,00	6 407,00	6 409,30	6 311,22	6 311,20
Gmina Młynary	10 459,20	10 459,20	10 459,20	10 459,36	10 220,26	10 220,26
Gmina Pasłęk	6 040,30	6 040,30	6 040,30	6 040,84	5 945,56	5 945,56
Gmina Tolkmicko	9 603,96	9 603,96	9 920,05	10 163,90	10 721,15	10 721,15
MOF Elbląg	54 484,16	54 484,16	54 775,25	55 055,37	53 462,82	53 462,80

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 14.10.2020).

Poniższy wykres przedstawia w ujęciu procentowym udział obszarów chronionych prawnie w poszczególnych jednostkach MOF Elbląg w łącznej powierzchni obszarów chronionych w MOF Elbląg. Wynika z niego, iż największy udział w tym zakresie mają Gmina Tolkmicko (20%) i Gmina Elbląg (20%) oraz Gmina Młynary (19%). W przypadku pozostałych jednostek MOF Elbląg udział ten również jest wysoki i kształtuje się na poziomie 8-12%; najmniejszy udział ma Gmina Gronowo (1%).

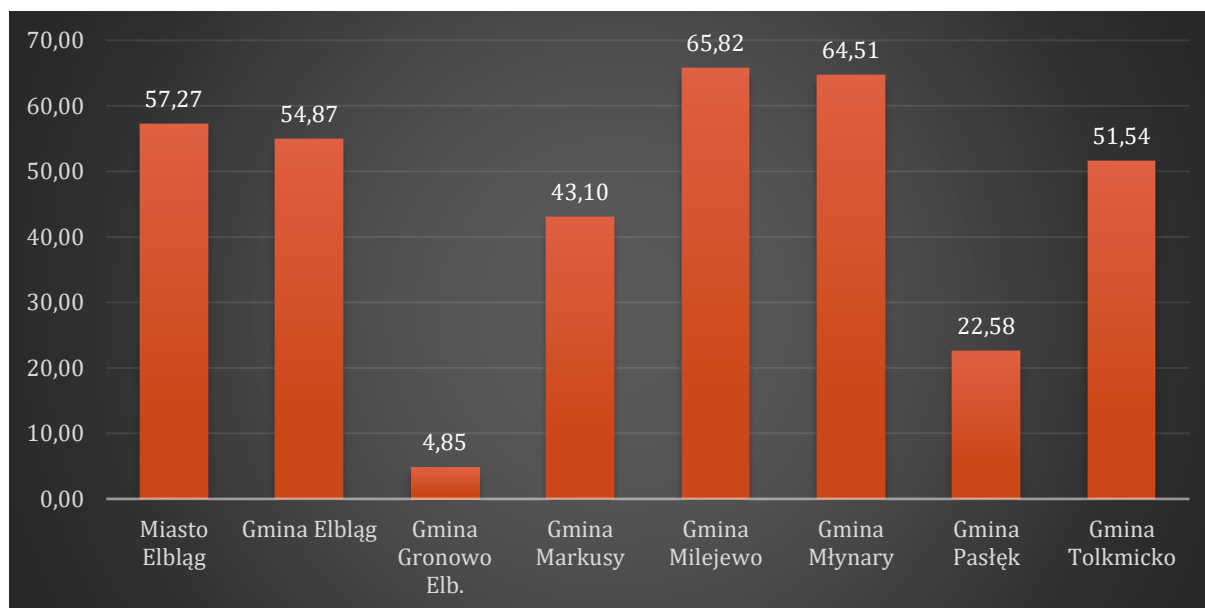
Wykres 1. Udział powierzchni obszarów chronionych w poszczególnych jednostkach terytorialnych tworzących MOF Elbląg w całkowitej powierzchni chronionej tego obszaru w 2019 r. (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 14.10.2020).

Na poniższym wykresie zaprezentowano z podziałem na jednostki tworzące MOF Elbląg udział powierzchni obszarów chronionych w danej jednostce w całkowitej powierzchni tej jednostki (dane na 2019 rok). Wynika z niego, iż największy udział procentowy obszarów prawnie chronionych posiadają Gmina Milejewo oraz Gmina Młynary; wynosi on odpowiednio 65,82% i 64,51%. Znaczną powierzchnię obszary chronione zajmują również w Mieście Elbląg, Gminie Elbląg i Gminie Tolkmicko, w których stanowią ponad połowę ich powierzchni (odpowiednio: 57,27%, 54,87%, 51,54%). Mniejszą, choć nadal znaczącą powierzchnię obejmują w Gminie Markusy (43,10%), natomiast najmniejszy udział obszary te mają w powierzchni Gminy Pasłęk (22,58%) i Gminy Gronowo Elbląskie (4,85%).

Wykres 2. Udział powierzchni obszarów prawnie chronionych w całkowitej powierzchni poszczególnych jednostek MOF Elbląg w 2019 r. (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 14.10.2020).

W przypadku Gminy Milejewo, Gminy Elbląg oraz Gminy Tolkmicko o wysokim udziale obszarów prawnie chronionych przesądza położony na północny-wschód od Elbląga Park Krajobrazowy Wysoczyzny Elbląskiej. Obejmuje on najciekawsze fragmenty Wysoczyzny Elbląskiej wykazujące unikatowe na północy kraju cechy krajobrazu górskiego, porośnięte głównie lasami bukowymi. Pod względem przyrodniczym na szczególną uwagę zasługuje także Rezerwat przyrody jezioro Druzno utworzony na obszarze Gminy Elbląg i Gminy Markusy w celu zachowania ostoi ptactwa wodno-błotnego oraz piękna krajobrazu jeziora Druzno. Z kolei Obszar Chronionego Krajobrazu Jeziora Druzno rozciąga się w gminach Elbląg, Markusy, Pasłęk i Milejewo.

Należy zauważyć, że w obrębie MOF Elbląg w 2019 r. zarejestrowanych było 506 pomników przyrody, co stanowiło 21,7% ogółu tej formy ochrony przyrody w województwie warmińsko-mazurskim. Wśród nich do najważniejszych należy dąb im. Jana Bażyńskiego rosnący w Kadynach koło Tolkmicka. Jego wiek ocenia się na ponad 700 lat, co pozwala uznać go za najstarsze drzewo w województwie warmińsko-mazurskim oraz jedno z najstarszych drzew w Polsce.

Ponadto w obrębie MOF Elbląg ustanowiono sześć obszarów objętych programem Natura 2000 zmierzającego do utworzenia w krajach Unii Europejskiej wspólnego systemu (sieci) obszarów objętych ochroną przyrody. Celem tego systemu jest zachowanie określonych typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków uważanych za cenne i zagrożone w skali całej Europy. Spośród wspomnianych sześciu obszarów, kluczowe znaczenie dla MOF Elbląg przedstawia pod względem turystycznym i gospodarczym Obszar Natura 2000 Zalew Wiślany i Mierzeja Wiślana, posiadający status obszaru o znaczeniu dla Wspólnoty (OZW) i chroniący siedliska przyrodnicze (takie jak np. zalewy i jeziora przymorskie, lasy mieszane i bory na wydmach nadmorskich, bory i lasy bagienne). Zalew Wiślany to akwen wewnętrzny, który łączy się z Morzem Bałtyckim poprzez Cieśninę Piławską będącą wąskim kanałem położonym w rosyjskiej części omawianego akwenu. Podczas silnych sztormów przez Cieśninę Piławską wlewają się do Zalewu Wiślanego wody morskie, wskutek czego woda w nim jest bardziej słona niż w typowych akwenach słodkowodnych. Fakt ten wpływa na bogactwo i różnorodność zasobów zwierzęcych w Zalewie Wiślanym (np. jest on jednym z ważniejszych obszarów rozrodczych śledzia w Bałtyku Południowym), w ślad za tym na rozwój gospodarki rybackiej (port rybacki znajduje się w Tolkmicku, przystanie rybackie w Suchaczu i Kamionku w Gminie Tolkmicko). Poza tym teren ten charakteryzuje się specyficznym mikroklimatem doskonałym dla miłośników sportów żeglarskich (duże usłonecznienie, występowanie bryzy i silnych wiatrów).

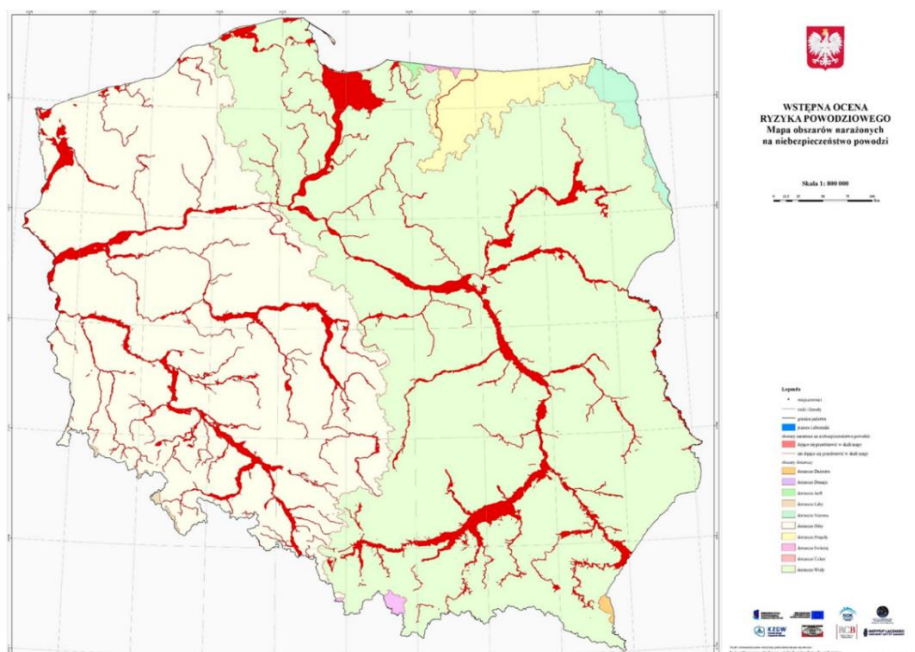
Reasumując, środowisko przyrodnicze uznać należy bezsprzecznie za jeden z głównych atutów MOF Elbląg, głównie o charakterze turystycznym i społecznym (osadnictwo). Położenie geograficzne analizowanego obszaru skutkuje unikatowymi w skali krajowej i europejskiej walorami przyrodniczymi, w tym. m.in. formami siedliskowymi fauny i flory, a także pięknem wyjątkowego w tej części Polski krajobrazu. Szczególne znaczenie w skali województwa warmińsko-mazurskiego posiada nadmorskie położenie obszaru funkcjonalnego, zarówno ze względów przyrodniczych, jak i gospodarczych oraz turystycznych. O unikatowości uwarunkowań przyrodniczych MOF Elbląg świadczy objęcie niemal połowy jego obszaru różnymi formami prawnej ochrony przyrody, w czym tkwi niewątpliwie jego potencjał turystyczny. Z drugiej jednak strony objęcie ochroną przyrodniczą tak znacznej

powierzchni tego obszaru wiąże się z poważnymi ograniczeniami dla rozwoju gospodarczego MOF Elbląg. Obostrzenia dotyczące aktywności gospodarczej w obrębie obszarów objętych ochroną przyrody mogą stanowić istotną barierę w realizacji działań prorozwojowych np. w zakresie budowy infrastruktury transportowej, telekomunikacyjnej i in., a także prowadzenia działalności wytwórczej i handlowej.

2.1.3. Zagrożenie powodziowe

Znaczna część MOF Elbląg zlokalizowana na Żuławach Elbląskich, których bezleśne równiny z gęstą siecią kanałów, rowów i rzek leżące poniżej poziomu morza są jedynym w Polsce terenem narażonym na powodzie sztormowe, sztormowo-zatorowe, sztormowo-opadowe czy sztormowo-roztopowe, powodzie wewnątrzpolderowe, powodzie rzek i kanałów układów polderowych. Dlatego też Żuławy Wiślane uważane są za największy w Polsce obszar zagrożony niebezpieczeństwem powodzi, co obrazuje poniższa mapa.

Mapa 5. Wstępna ocena ryzyka powodziowego dla obszaru Polski

Źródło: <https://www.kzgw.gov.pl/index.php/pl/materialy-informacyjne/mapy-zagrozenia-powodziowego-i-mapy-ryzyka-powodziowego> (dostęp: 20.10.2020).

W przypadku pozostałej części obszaru funkcjonalnego zagrożenie powodziowe w mniejszym stopniu dotyczy Wybrzeża Staropruskiego, w zdecydowanie zaś większym terenów nisko położonych nad Zalewem Wiślanym oraz stref dolnych odcinków rzek spływających z Wysoczyzny Elbląskiej. W szczególnym niebezpieczeństwie znajduje się Miasto Elbląg, a zwłaszcza te jego części na terenach depresyjnych oraz nisko położone nabrzeża portowe, którym zagraża tzw. „cofka” na rzece Elbląg. Corocznie silny wiatr tłoczy wody z Zalewu Wiślanego do rzeki Elbląg, powodując znaczne szkody ekonomiczne i ekologiczne. W 2009 r. miała miejsce największa od 200 lat powódź sztormowa, której przyczyną był wzrost poziomu wód przybrzeżnych Bałtyku, generowany silnym sztormowym wiatrem. W czasie powodzi ewakuowano 100 osób zamieszkujących Wyspę Nowakowską, a skutki powodzi dotknęły jeszcze kilka innych miejscowości, m.in.: Nowy Dwór Gdański, Kąty Rybackie, Elbląg. Na wezbrania sztormowe narażone jest także Tolkmicko.

Z kolei intensywne opady przyczyniają się do silnego spływu powierzchniowego z Wysoczyzny Elbląskiej, co stanowi poważne zagrożenie dla obszarów położonych u jej stóp; podczas gwałtownych roztopów zagrożenie dla osadnictwa stanowią zaś rzeki Babica, Wąska i Kumiela zwana przez mieszkańców „Dzikuską”. Kumiela ma zaledwie 17 km długości, ale położenie jej zlewni na Wysoczyźnie Elbląskiej nadaje jej charakter rzeki podgórskiej o dość znacznych spadkach (różnica wysokości na pierwszych 11 km to aż 150 m), co potęguje spływy wód po roztopach i dużych opadach. Taka powódź z udziałem rwącej i wylanej rzeki Kumieli miała miejsce w 2017 r.

Należy zauważyć, iż zagrożenie powodziowe generuje również szereg innych problemów w zakresie odprowadzania i oczyszczania wód opadowych i roztopowych, w tym m.in. znaczne zmniejszenie filtracji wód opadowych i roztopowych do wód podziemnych wskutek uszczelnienia powierzchni terenu, przeciążenie sieci kanalizacyjnych, brak lub zbyt mała liczba zbiorników retencjonujących wodę w systemach kanalizacyjnych, brak środowiskowych rozwiązań opartych na odbudowie infiltracji i retencji wód opadowych w obszarach zurbanizowanych.

Konkludując, pomimo systemu ochrony przeciwpowodziowej w postaci rozwiniętej sieci kanałów i rowów melioracyjnych, wałów przeciwpowodziowych, stacji pomp

i innych urządzeń hydrotechnicznych, niebezpieczeństwo powodzi stanowi wciąż poważne, bo coroczne, zagrożenie dla MOF Elbląg. Eliminacja jego skutków generuje dodatkowe nakłady pieniężne oraz zaangażowanie odpowiednich służb, od lokalnych władz zaś wymaga nie tylko sprawnego zarządzania logistycznego i ekonomicznego, ale i właściwego planowania przestrzennego. Omawiany problem jest o tyle ważny, że zarówno prognozy klimatyczne jak i prognozy dotyczące poziomu Morza Bałtyckiego i Zalewu Wiślanego wskazują na nasilenie opisywanych zjawisk naturalnych. Prowadzone w ostatnich latach obserwacje anomalii pogodowych, takich jak gwałtowne burze i sztormy, intensywne opady, porywiste wiatry, trąby powietrzne itp., pozwalają przewidywać częstsze i bardziej szkodliwe ich występowanie w przyszłości. Efekt cieplarniany ma przyczynić się do wzrostu poziomu Bałtyku i Zalewu Wiślanego o ok. 50 cm w ciągu 50 lat (według założeń z 2015 r.). Oba te rokowania wymagają uwzględnienia nie tylko w polityce ekonomicznej i społecznej prowadzonej przez MOF Elbląg, ale także inwestycyjnej – tak ryzykowny teren może zniechęcać potencjalnych inwestorów od lokowania i rozwijania na nim swojego kapitału.

2.1.4. Zanieczyszczenia środowiska

Zgodnie z definicją Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska (GIOŚ) poprzez zanieczyszczenie środowiska rozumie się stan środowiska będący rezultatem wprowadzania do powietrza, wody lub gruntu, substancji stałych, ciekłych lub gazowych lub energii w takich ilościach i takim składzie, że może to ujemnie wpływać na zdrowie człowieka, przyrodę ożywioną, klimat, glebę, wodę lub powodować inne niekorzystne zmiany, w tym niszczenie materiałów (np. korozję metali). Źródła zanieczyszczeń środowiska dzieli się na naturalne (np. pożary lasów, wyładowania atmosferyczne, pył kosmiczny) oraz sztuczne (antropogeniczne), czyli spowodowane działalnością człowieka. Zanieczyszczenia spowodowane niezamierzoną, ale systematyczną działalnością człowieka, polegającą na ciągłej emisji czynników degradujących środowisko lub nagłej, będącej skutkiem awarii, uważa się z reguły za większe niebezpieczeństwo dla środowiska niż źródła naturalne. W podrozdziale niniejszym dokonano omówienia i podsumowania znaczenia zanieczyszczeń powietrza i hałasu dla MOF Elbląg; pozostałe

rodzaje zanieczyszczeń ujęto syntetycznie w rozdziałach poświęconych infrastrukturze sieciowej w obrębie obszaru funkcjonalnego.

ZANIECZYSZCZENIA POWIETRZA

Jako podstawowa ocena jakości powietrza, służąca do stwierdzenia zachowania norm jakości, a w przypadku ich niedotrzymania, do wdrożenia programów naprawczych jest coroczna ocena jakości w strefach wykonywana przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska (WIOŚ). Zgodnie z wytycznymi rozporządzenia Ministra Środowiska z 2 sierpnia 2012 r. w sprawie wspomnianych stref (Dz.U. z 2012 r., poz. 914), oceny jakości powietrza w MOF Elbląg dokonuje się w 2 odrębnych strefach:

- strefa miasto Elbląg (PL 2802) obejmująca Miasto Elbląg,
- strefa warmińsko-mazurska (PL 2803) obejmująca województwo warmińsko-mazurskie poza strefami miasto Olsztyn (PL 2801) i Miasto Elbląg (PL 2802).

W 2019 r. funkcjonowała automatyczna stacja pomiarowa oceny jakości powietrza w Elblągu przy ul. Bażyńskiego 6. Ocena dokonywana pod kątem spełniania kryteriów określonych w celu ochrony zdrowia ludzi, obejmuje 12 poniższych substancji:

- dwutlenek siarki SO₂,
- dwutlenek azotu NO₂,
- tlenek węgla CO,
- benzen C₆H₆,
- ozon O₃,
- pył PM₁₀,
- pył PM_{2,5},
- ołów Pb w PM₁₀,
- arsen As w PM₁₀,
- kadm Cd w PM₁₀,

- nikiel Ni w PM10,
- benzo(a)piren B(a)P w PM10.

Do najważniejszych źródeł emisji powyżej wymienionych zanieczyszczeń w obszarze funkcjonalnym zaliczyć należy:

- rozproszone źródła emisji z sektora komunalno-bytowego, np. kotłownie lokalne, paleniska domowe, warsztaty rzemieślnicze, które emitują zanieczyszczenia będące wynikiem spalania węgla, gazu ziemnego i paliw płynnych;
- zanieczyszczenia komunikacyjne (liniowe) oraz przemysłowe i związane z energetyką cieplną (punktowe) emitujące tlenki węgla, azotu i siarki, sadze, węglowodory; emisje liniowe powodują zapylenie wtórne poprzez ścieranie się powierzchni dróg, opon i hamulców, które uwalnia pyły zawierające ołów, kadm, nikiel i miedź. Zanieczyszczenia liniowe kumulują się wzdłuż dróg, zwłaszcza kategorii wojewódzkiej oraz krajowej, które biegną przez teren MOF Elbląg.

W poniższej tabeli zaprezentowano w ujęciu syntetycznym wyniki raportu oceny jakości powietrza w 2019 r. dla województwa warmińsko-mazurskiego przygotowany przez Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Olsztynie GIOŚ.

Tab. 4. Klasy stref dla poszczególnych zanieczyszczeń, uzyskane w ocenie rocznej dokonanej z uwzględnieniem kryteriów ustanowionych w celu ochrony zdrowia ludzi - klasyfikacja podstawowa (klasy: A, C) dla strefy Miasto Elbląg oraz strefy warmińsko-mazurskiej

RODZAJ ZANIECZYSZCZENIA POWIETRZA												
STREFA	SO ₂	NO ₂	CO	C ₆ H ₆	O ₃	PM10	PM 2,5	Pb w PM10	As w PM10	Cd w PM10	Ni w PM10	B(a)P w PM10
Miasto Elbląg (PL 2802)	A	A	A	A	A*	A	A	A	A	A	A	A
Strefa mazursko-warmińska (PL 2803)	A	A	A	A	A*	A	A	A	A	A	A	C

A* - dla ozonu – poziom celu długoterminowego, strefy uzyskały klasę D2

Źródło: Roczna ocena jakości powietrza w województwie warmińsko-mazurskim. Raport wojewódzki za rok 2019, oprac. Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Olsztynie GIOŚ, Olsztyn 2020, s. 79.

Jak wskazują dane zebrane w powyższej tabeli poziom stężenia niemal wszystkich substancji szkodliwych dla zdrowia człowieka emitowanych do powietrza w MOF Elbląg uzyskał klasę A, co oznacza, iż w jego obrębie nie został przekroczony poziom dopuszczalny (dla przypadków gdy dla zanieczyszczenia jest określony poziom dopuszczalny⁴ - SO₂, NO₂, CO, C₆H₆, pyłu PM₁₀, pyłu PM_{2,5} oraz Pb w PM₁₀ oraz przypadków gdy dla zanieczyszczenia jest określony poziom docelowy⁵ – pozostałe substancje). Dane te wskazują wszakże na przekroczenie poziomu docelowego benzo(a)pirenu w pyle zawieszonym PM₁₀ w strefie warmińsko-mazurskiej oraz poziomu celu długoterminowego dla ozonu w obu strefach, do których należy MOF Elbląg.

W obu przypadkach na przekroczenie poziomów wpływ wywarły sprzyjające temu warunki meteorologiczne panujące w 2019 r., który należał do zdecydowanie cieplejszych w ciągu ostatnich lat. Wysokie temperatury w okresie letnim wpłynęły na przemiany prekursorów ozonu takich jak NO_x i lotnych związków organicznych (LZO) w przyziemnej warstwie atmosfery i wzrost stężeń do powyżej 150 µg/m³ ozonu w szczególności w godzinach popołudniowych. Obszar przekroczenia poziomu celu długoterminowego ozonu obejmuje całą powierzchnię MOF Elbląg poza jego terenami bezpośrednio położonymi nad Zalewem Wiślanym w Gminie Tolkmicko.

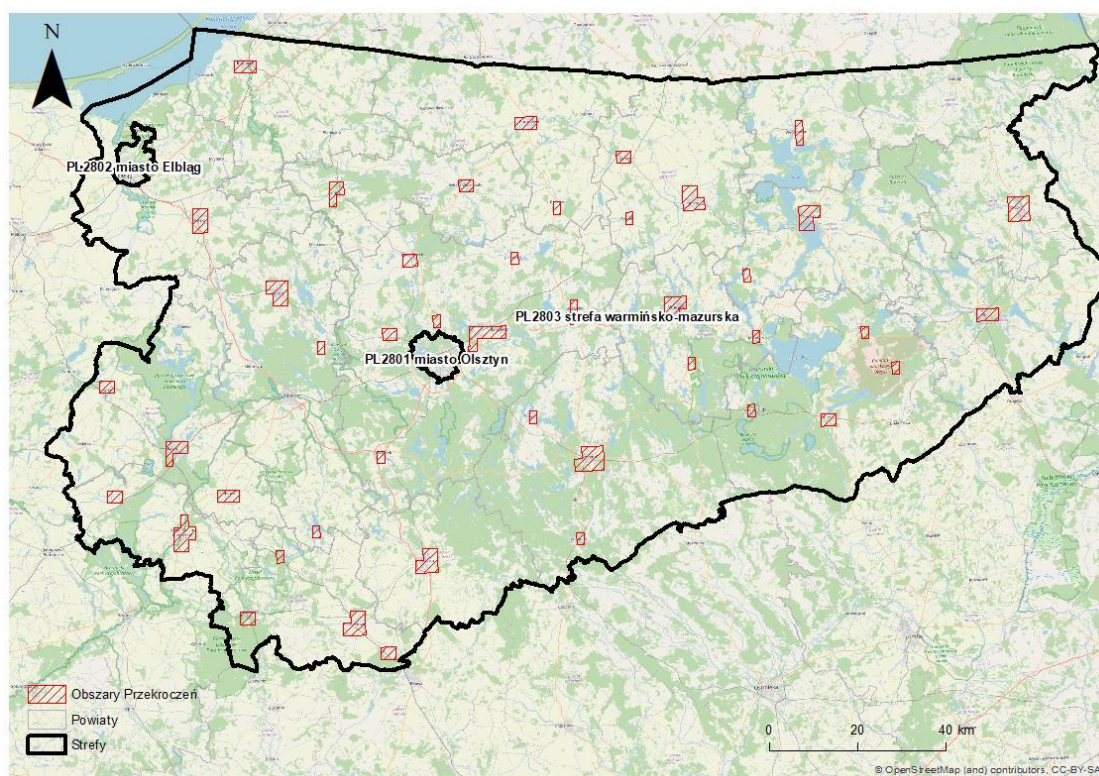
Z kolei jedna z najcieplejszych zim w ostatnim trzydziestoleciu wpłynęła na znacznie mniejszą emisję pyłów z sektora komunalno-bytowego (pochodzi z niego ok. 70% emisji benzo(a)pirenu w województwie warmińsko-mazurskim). W rezultacie przełożyło się to na najniższe od wielu lat w całym województwie stężenie pyłów zawieszonych PM₁₀ i PM_{2,5}, w tym także zawartego w nim benzo(a)pirenu. Jednak wyniki modelowania przeprowadzonego w ramach monitoringu wskazują, iż wśród

⁴ Poziom dopuszczalny oznacza poziom substancji w powietrzu ustalony na podstawie wiedzy naukowej, w celu unikania, zapobiegania lub ograniczania szkodliwego oddziaływania na zdrowie ludzkie lub środowisko jako całość, który powinien być osiągnięty w określonym terminie i po tym terminie nie powinien być przekraczany.

⁵ Poziom docelowy oznacza poziom substancji w powietrzu ustalony w celu unikania, zapobiegania lub ograniczania szkodliwego oddziaływania na zdrowie ludzkie lub środowisko jako całość, który ma być osiągnięty tam gdzie to możliwe w określonym czasie.

obszarów, które przekroczyły w roku 2019 poziom docelowy stężenia benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym PM10, znalazła się Gmina Pasłęk, co prezentuje poniższa mapa.

Mapa 6. Obszary przekroczeń poziomu docelowego benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym PM10 na obszarze województwa warmińsko-mazurskiego w 2019 roku

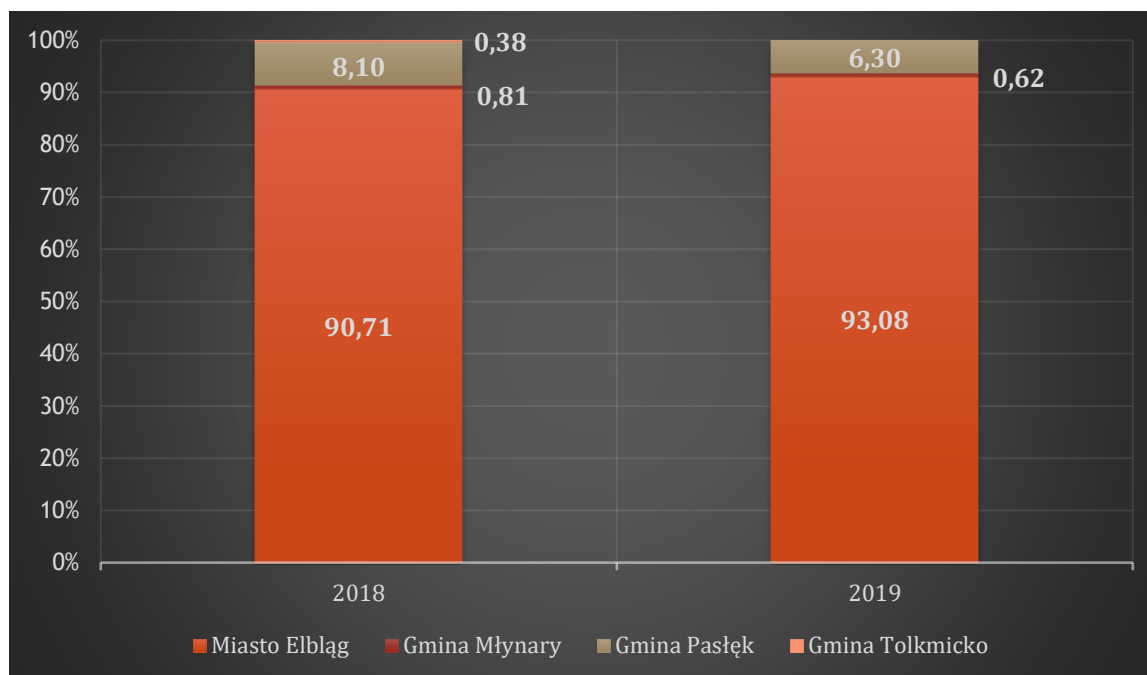
Źródło: Roczna ocena jakości powietrza w województwie warmińsko-mazurskim. Raport wojewódzki za rok 2019, oprac. Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Olsztynie GIOŚ, Olsztyn 2020, s. 78.

Generalnie jednak pomimo przekroczenia dopuszczalnych norm, jakość powietrza w MOF Elbląg, podobnie jak i w całym województwie, uległa zdecydowanej poprawie. Świadczy o tym fakt, iż w raporcie opracowanym w oparciu o pomiary wykonane w 2018 r. strefa Miasto Elbląg otrzymała klasę C. Niezadowalające wyniki badań za rok 2018 r. wymusiły opracowanie przez tę jednostkę programu ochrony powietrza⁶.

⁶ „Program ochrony powietrza dla strefy miasto Elbląg ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego pyłu PM10 i poziomu docelowego benzo(a)pirenu zawartego w pyłe zawieszonym PM10 wraz z planem działań krótkoterminowych” określił uchwałą Nr XVI/281/20 z dnia 26 maja 2020 r. Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

O skali i strukturze całkowitej emisji zanieczyszczeń decyduje sektor energetyczno-przemysłowy, którego składowe określa się jako zakłady szczególnie uciążliwe dla czystości powietrza. Dane udostępnione przez GUS w zakresie emisji zanieczyszczeń gazowych i pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych znajdujących się w obrębie MOF Elbląg obejmują jedynie lata 2018 i 2019. W ciągu tych lat emisja zanieczyszczeń gazowych emitowanych przez wspomniane zakłady skupione w największym ośrodku, czyli Mieście Elbląg, oraz kilku mniejszych (Gminie Pasłęk, Gminie Młynary, Gminie Tolkmicko) wzrosła o 40,12%, wynosząc w 2018 r. 346 036 t/r, a w 2019 r. – 471 792 t/r. Największy udział w emisji zanieczyszczeń gazowych w obszarze funkcjonalnym miało Miasto Elbląg, co tylko świadczy o potencjale gospodarczym tego ośrodka centralnego. Udział poszczególnych jednostek w emisji zanieczyszczeń gazowych w omawianych latach w ujęciu procentowym przedstawia poniższy wykres.

Wykres 3. Udział procentowy w emisji zanieczyszczeń gazowych ogółem w MOF Elbląg (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 14.10.2020).

Według danych udostępnionych przez GUS względnie stabilnym poziomie utrzymywały się we wspomnianych latach emisje zanieczyszczeń pyłowych emitowanych przez zakłady funkcjonujące w MOF Elbląg; w 2018 r. emisja wyniosła

134 t/r, zaś w 2019 r. – 133 t/r. Podobnie jak w przypadku zanieczyszczeń gazowych, największym emitentem zanieczyszczeń pyłowych były zakłady działające w obrębie Miasta Elbląg (odpowiednio: 62,8%, 62,4%), a następnie Gminy Pasłęk (35,8%, 36,1%), wreszcie Gminy Młynary (1,5%, 1,5%). Porównując dane z lat 2018 i 2019 z danymi opublikowanymi w raporcie pn. „Ochrona środowiska w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2014-2016” opracowanym przez Urząd Statystyczny w Olsztynie, stwierdzić należy, iż emisja zanieczyszczeń pyłowych w Elblągu spadła z 104 t/r w 2016 r. (najwyższa wartość w województwie) do 84 t/r i 83 t/r.

HAŁAS

W powszechnej opinii hałas to każdy uciążliwy, dokuczliwy, wreszcie szkodliwy dla człowieka dźwięk. Definicja podana przez Międzynarodową Organizację Pracy określa hałas jako każdy dźwięk mogący doprowadzić do utraty słuchu lub będący szkodliwym dla zdrowia bądź niebezpiecznym z innych względów. Na ocenę tzw. klimatu akustycznego, czyli zespołu zjawisk akustycznych występujących na danym obszarze, niezależnie od źródeł je wywołujących, wpływa sumaryczny poziom hałasu tego obszaru. Na ocenę klimatu akustycznego wpływ ma stopień urbanizacji danego obszaru oraz źródło pochodzenia hałasu; stąd wyróżnia się:

- hałas komunikacyjny – związany ze środkami transportu, kumuluje się wzdłuż dróg i torów kolejowych oraz na lotniskach i w portach, skąd może rozprzestrzeniać się na dość odległe obszary;
- hałas przemysłowy (instalacyjny) – obejmuje swym zasięgiem najbliższe otoczenie;
- hałas komunalny (osiedlowy) – towarzyszący obiektom sportowym, rekreacyjnym i rozrywkowym.

Oceny stanu akustycznego środowiska i obserwacji zmian dokonuje się w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska, zgodnie z art. 117 Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska. Zgodnie z nią ochrona przed hałasem polega na zapewnieniu jak najlepszego stanu akustycznego środowiska, w szczególności

poprzez utrzymanie poziomu hałasu poniżej dopuszczalnego lub co najmniej na tym poziomie, jak i na zmniejszaniu poziomu hałasu co najmniej do dopuszczalnego, gdy nie jest on dotrzymany. Poza tym wspomniana ustawa definiuje podstawowe pojęcia z zakresu ochrony przed hałasem:

- emisja – wprowadzane bezpośrednio lub pośrednio energie do powietrza, wody lub ziemi, związane z działalnością człowieka (takie jak hałas czy wibracje),
- hałas – dźwięki o częstotliwościach od 16 Hz do 16.000 Hz,
- poziom hałasu – równoważny poziom dźwięku A wyrażony w decybelach (dB).

Hałas komunikacyjny

W dokumencie „Mapy akustyczne dla dróg krajowych w województwie warmińsko-mazurskim o łącznej długości 362,805 km (Część Nr 12)” opracowanym przez Generalną Dyрекcję Dróg Krajowych i Autostrad (GDDKiA) i opublikowanym w 2018 r. zostały wyniki badań poziomu hałasu na pasach terenu o szerokości 800 m położonych po obu stronach dróg prowadzących przez następujące jednostki tworzące MOF Elbląg: Miasto Elbląg, Gmina Elbląg, Gmina Gronowo Elbląskie oraz Gmina Pasłęk. Łączna długość odcinków dróg poddanych badaniom wynosiła 45,397 km.

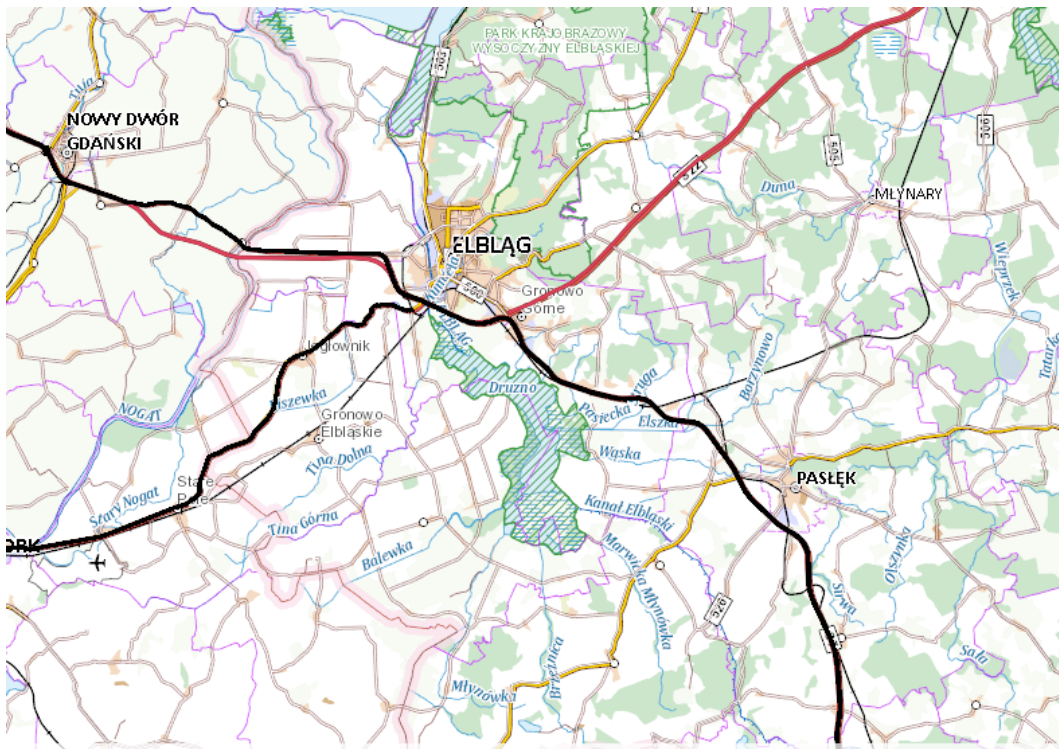
Badaniami objęto poniższe fragmenty dróg :

- droga krajowa nr 7 (odcinek trasy europejskiej E77) na odcinku ul. Nowodworska w Elblągu do węzła Elbląg Południe;
- droga ekspresowa S7/droga krajowa nr 7 (odcinek trasy europejskiej E77) na odcinku od węzła Elbląg Południe do węzła Elbląg Wschód;
- droga ekspresowa S7/droga krajowa nr 7 (odcinek trasy europejskiej E77) na odcinku od węzła Elbląg Wschód do węzła Pasłęk Północ;
- droga krajowa nr 22 na odcinku od granicy województwa do węzła Elbląg Południe (badaniami objęto odcinek począwszy od Starego Pola, pow. malborski);
- droga krajowa nr 7 (odcinek trasy europejskiej E77) na odcinku od węzła Nowy Dwór Gdański do Elbląga ul. Nowodworska;

- droga ekspresowa S7 (odcinek trasy europejskiej E77) na odcinku od węzła Pasłęk Północ do węzła Małdyty.

Na poniższej mapie kolorem czarnym zaznaczono odcinki dróg objęte opisywanym badaniem.

Mapa 7. Drogi, których odcinki zostały objęte badaniem poziomu hałasu przeprowadzonym przez GDDKiA w 2018 r.

Źródło: https://mapy.geoportal.gov.pl/imap/Imgp_2.html?gpmmap=gp0, (dostęp: 22.10.2020).

Przeprowadzone badanie pozwoliło określić liczbę osób narażonych na hałas pochodzący od analizowanych odcinków dróg. Poniższa tabela przedstawia syntetyczne ujęcie jednego z wyników badania, który wskazuje liczbę osób narażonych na hałas pochodzący od analizowanych dróg. Jako miarę dźwięku przyjęto w nim wskaźnik L_{DWN} , czyli długookresowy średni poziom dźwięku A wyrażony w decybelach (dB), wyznaczony w ciągu wszystkich dób w roku, z uwzględnieniem pory dnia (rozumianej jako przedział czasu od godz. 6:00 do godz. 18:00), pory wieczoru (rozumianej jako przedział

czasu od godz. 18:00 do godz. 22:00) oraz pory nocy (rozumianej jako przedział czasu od godz. 22:00 do godz. 6:00).

Tab. 5. Liczba mieszkańców eksponowanych na hałas w MOF Elbląg (os.)

NR DROGI KRAJOWY/ EUROPEJSKI	NAZWA ODCINKA	KILOMETRAŻ ODCINKA		WSKAŹNIK LDWN d(B)				
		POCZĄTEK ODCINKA	KONIEC ODCINKA	50-60	60-65	65-70	70-75	>75
MIASTO ELBLĄG								
7/E77	Nowodworska/Elbląg – Elbląg Płd.	74+692	78+411	35	28	0	0	0
S7/E77	Elbląg Płd. – Elbląg Wsch.	78+411	82+578	283	37	0	0	0
S7g/E77	Elbląg Wsch. – Pasłek Płn.	0+000	13+272	6	0	0	0	0
22/-*	Stare Pole – granica woj.– Elbląg Płd.	372+234	386+874	0	0	0	0	0
GMINA ELBLĄG								
7/E77	Nowy Dwór Gd.m – Nowodworska/Elbląg	68+346	74+692	54	78	49	12	0
7/E77	Nowodworska/Elbląg – Elbląg Płd.	74+692	78+411	10	12	6	0	0
S7/E77	Elbląg Płd. – Elbląg Wsch.	78+411	82+578	25	0	0	0	0
GMINA GRONOWO ELBLĄSKIE								
22/-*	Stare Pole – granica woj.– Elbląg Płd.	372+234	386+874	297	141	115	177	6
GMINA PASŁEK								
S7g/E77	Elbląg Wsch.– Pasłek Płn.	0+000	13+272	431	334	10	0	0
S7g/E77	Pasłek Płn. - Małydyty	13+272	35+332	102	6	0	0	0
RAZEM				1 243	636	180	189	6

**brak nadanego identyfikatora drogi europejskiej*

Źródło: Mapy akustyczne dla dróg krajowych w województwie warmińsko-mazurskim o łącznej długości 362,805 km (Część Nr 12), oprac. GDDKiA, Wrocław 2018, s. 71, 80.

Z powyższej tabeli wynika, iż większa liczba mieszkańców MOF Elbląg narażonych na szkodliwe działanie hałasu o poziomie przekraczającym 55-60 dB zamieszkuje tereny o charakterze wiejskim w pobliżu dróg tworzących trasę europejską E 77. Podobnie proporcje te układają się w obliczeniach wskaźnika L_{DWN} dla wielkości powierzchni terenów oraz lokali mieszkalnych (w tym ludności zamieszkujących lokale posiadające względnie cichą elewację).

Badania poziomu hałasu komunikacyjnego w MOF Elbląg ograniczyły się w ostatnich latach jedynie do dwóch jednostek wchodzących w skład tego obszaru funkcjonalnego, a mianowicie Gminy Pasłęk i Miasta Elbląg. W 2014 r. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska (WIOŚ) przeprowadził badania długookresowego i równoważnego poziomu hałasu w 3 punktach zlokalizowanych na terenie Gminy Pasłęk o zabudowie wielorodzinnej lub mieszkaniowo-usługowej. Ich wyniki wskazały tylko jedno, niewielkie przekroczenie normy poziomu hałasu komunikacyjnego (0,4 dB), wskutek czego warunki akustyczne w obrębie tejże gminy uznano za dobre.

Z kolei „Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska przed Hałasem dla Miasta Elbląga” opracowana w 2018 r. szczegółowo wskazuje 22 obszary na terenie Miasta Elbląg, które są najbardziej narażone na hałas drogowy oceniany wskaźnikiem M (charakteryzuje on wielkość przekroczenia dopuszczalnego poziomu hałasu i liczby mieszkańców na terenie). Dla obszarów tych wyznaczony został cel strategiczny, czyli obniżenie poziomu hałasu w środowisku do wartości dopuszczalnych, wyrażonych przy pomocy długookresowych wskaźników oceny hałasu. Zaproponowano również cele operacyjne krótkookresowe (do 2023 r.), średniookresowe (do 2028 r.) i długo-okresowe (po 2029 r.).

W przypadku pozostałych jednostek tworzących MOF Elbląg szczegółowe badania ani monitoring poziomu hałasu pochodzenia komunikacyjnego nie były prowadzone. W opracowanych na potrzeby tych jednostek dokumentach strategicznych dotyczących ochrony środowiska ograniczono się jedynie do stwierdzeń, iż rzeczywiste zagrożenie hałasem komunikacyjnym (drogowym i kolejowym) jest umiarkowane i dotyczy głównie terenów położonych w pobliżu dróg ekspresowych (S22) i wojewódzkich (DW 504 i DW 509).

Hałas przemysłowy

Zagrożenie hałasem pochodzenia przemysłowego w obrębie MOF Elbląg uznać należy za ograniczone, ponieważ ma ono charakter lokalny, tzn. może występować na terenach sąsiadujących z zakładami produkcyjnymi. Ponadto emisja zanieczyszczenia środowiska hałasem regulowana jest na drodze administracyjnej poprzez posiadane przez podmioty gospodarcze zezwolenia, które dopuszczają określony poziom hałasu odrębnie dla pory dziennej i nocnej. Uciążliwość hałasu emitowanego z obiektów przemysłowych zależy m.in. od ich ilości, czasu pracy (np. tryb zmianowy), prowadzonych procesów technologicznych, zastosowanej izolacji hal produkcyjnych czy odległości od terenów podlegających ochronie akustycznej. Potencjalne źródło zagrożenia hałasem w obrębie obszaru funkcjonalnego stanowią koncentracje zakładów przemysłowych takich jak *Warmińsko-Mazurska Specjalna Strefa Ekonomiczna – Podstrefa Pasłęk* w mieście Pasłęk oraz *Warmińsko-Mazurska Specjalna Strefa Ekonomiczna – Podstrefa Elbląg* na terenie miasta Elbląg. W obu tych podstrefach koncentracje zakładów produkcyjnych, czyli emitentów hałasu przemysłowego, znajdują się z dala od osiedli mieszkaniowych, na północnych obrzeżach Elbląga i Pasłęka.

Hałas komunalny (osiedlowy)

Za zagrożenie o mniejszym zasięgu dla mieszkańców MOF Elbląg uznać trzeba hałas związany z działalnością obiektów sportowych, rekreacyjnych i rozrywkowych. Wprawdzie badań w tym zakresie nie prowadzono, ale stwierdzić należy, iż zagrożenie hałasem komunalnym ma charakter cykliczny, a więc związany jest z okresowymi imprezami przyciągającymi większe liczby uczestników. Ponadto ogranicza się ono do centrum obszaru funkcjonalnego, czyli Miasta Elbląg, w obrębie którego zlokalizowana jest największa liczba ośrodków kulturalno-sportowych, oraz siedzib gmin miejsko-wiejskich, czyli Pasłęka i Młynar.

Za ważny atut MOF Elbląg niewątpliwie uznać należy zasoby środowiska przyrodniczego, a więc niepowtarzalną w skali kraju lokalizację w obrębie zróżnicowanych jednostek fizyczno-geograficznych, rzutującą na spory odsetek terenów objętych ochroną prawną (ponad 40%). W efekcie obszar funkcjonalny cieszy się dobrą jakością powietrza i całego systemu przyrodniczego, jego różnorodnością i spokojem, co sprawia, iż zalicza się go do unikatowych przyrodniczo terenów określanych mianem Zielonych Płuc Polski (ZPP). W możliwości obcowania z przyrodą niezmienną przez cywilizację tkwi bezsprzecznie potencjał turystyczny, ale i osiedleńczy MOF Elbląg – warto zaznaczyć, iż jeden z respondentów ankiety wskazał uwarunkowania przyrodnicze jako decydujący czynnik przy wyborze miejsca zamieszkania. Z drugiej jednak strony walory środowiskowe przynoszą szereg obostrzeń mających na celu ochronę dziedzictwa przyrodniczego i stanowiących jednocześnie barierę dla działań prorozwojowych. W związku z tym wszelkie działania inwestycyjne ukierunkowane na rozwój infrastruktury transportowej, przemysłowej, ale też turystycznej, będą wymagały od władz jednostek MOF Elbląg wzmoczonych i kompleksowych wysiłków dążących do pogodzenia polityki prośrodowiskowej z polityką prorozwojową. Owe starania powinny zostać ukierunkowane na utrzymanie, a nawet poprawę, dotychczasowego stanu środowiska w MOF Elbląg, co będzie wymagało dodatkowych funduszy.

Dualizm ten znakomicie oddają omówione powyżej przykłady zanieczyszczeń powietrza oraz emisji hałasu. Przekroczenie dopuszczalnych norm w obu tych przypadkach dowodzi postępującego w obrębie obszaru funkcjonalnego rozwoju infrastruktury transportowej i przemysłowej, ale równocześnie wskazuje na starania jakie należy podjąć celem ograniczenia lub zlikwidowania negatywnych skutków tego rozwoju. Zintegrowane działanie przyniosło wymierny skutek w przypadku Miasta Elbląg, które po niekorzystnych wynikach oceny jakości powietrza w 2018 r. (klasa C) przystąpiło do działań zmierzających do jego poprawy i uzyskało w roku następnym klasę A.

Kompleksowe dążenia powinny znaleźć odzwierciedlenie w przestrzennych planach zagospodarowania jednostek tworzących MOF Elbląg (rozplanowanie zabudowy, zieleni publicznej i izolacyjnej, zbiorników wodnych itp.), a także znaleźć

wyraz w stałym monitoringu stanu środowiska przyrodniczego (stały nadzór nad poziomem zanieczyszczeń i hałasu) oraz działania administracyjne (np. decyzje określające dopuszczalny poziom hałasu dla zakładów produkcyjnych). W związku z tym, iż na stan środowiska w obszarze funkcjonalnym w znaczący sposób wpływają zanieczyszczenia oraz hałas pochodzenia komunikacyjnego działania powinny także uwzględniać modernizację nawierzchni drogowych (tzw. „ciche nawierzchnie”), instalację ekranów akustycznych, wprowadzanie obszarów ograniczonego użytkowania oraz ograniczenia prędkości. Niemniej ważnym aspektem jest także edukacja proekologiczna, której zasięg powinien objąć nie tylko mieszkańców (celem ograniczenia zanieczyszczeń komunalno-bytowych), ale i przedsiębiorców oraz inwestorów poprzez propagowanie wśród nich technologii zgodnej z wymogami środowiskowymi (np. o obniżonej hałaśliwości). Oprócz tego szczególny nacisk powinien zostać położony na promocję transportu zbiorowego, zasilanego z ekologicznych źródeł (elektromobilność) oraz rowerowego, przy czym zwłaszcza ten ostatni może przyczynić się do podniesienia i tak już wysokiej atrakcyjności turystycznej obszaru funkcjonalnego.

2.2. SFERA SPOŁECZNA

2.2.1. Demografia

LICZEBNOŚĆ POPULACJI MOF ELBLĄG

Całkowita liczba mieszkańców MOF Elbląg stanowi ok. 12% ogółu ludności województwa warmińsko-mazurskiego, jednocześnie liczebność populacji MOF Elbląg jest porównywalna do populacji stolicy województwa. Z analizy danych przedstawionych w tabeli poniżej zauważalny jest w MOF Elbląg sukcesywny spadek liczby ludności, co wpisuje się w ogólnokrajowy trend trwałego zmniejszania się liczby mieszkańców. Poza problemem niskiej dzietności istnieje problem starzejącego się społeczeństwa. Oba z nich dotyczą większości krajów wysoko rozwiniętych, a możliwość podjęcia działań zmierzających do zmniejszenia lub likwidacji tego zjawiska na poziomie lokalnym jest w znacznym stopniu ograniczona. Mimo to istotną kwestią jest posiadanie świadomości ww. zjawiska i uwzględnianie go w planowaniu rozwoju MOF Elbląg bezpośrednio poprzez działania mające na celu rozwój usług i infrastruktury skierowanych do osób starszych. Należy również rozwijać usługi i infrastrukturę, której grupą docelową będą dzieci. Może to również wpływać na redukcję zjawiska niskiej dzietności.

Na marginesie warto dodać, iż powiat elbląski, w skład którego wchodzi gminy tworzące MOF Elbląg, został wskazany jako powiat o największym spadku bezwzględnym ludności (w osobach) w 2019 r. wśród innych jednostek terytorialnych tego rzędu w obrębie województwa warmińsko-mazurskiego⁷.

⁷ P. Szukalski, *Depopulacja w Polsce w 2019 r.*, Demografia i Gerontologia Społeczna – Biuletyn Informacyjny 2019, Nr 10, s. 4, tab. 4.

Tab. 6. Liczba mieszkańców wg danych GUS

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LICZBA MIESZKAŃCÓW (os.)*					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	38 478 602	38 437 239	38 432 992	38 433 558	38 411 148	38 382 576
Polska – miasta	23 216 352	23 166 429	23 129 492	23 109 253	23 067 244	23 033 066
Polska – wsie	15 262 250	15 270 810	15 303 500	15 324 305	15 343 904	15 349 510
Woj. W-M	1 443 967	1 439 675	1 436 367	1 433 945	1 428 983	1 422 737
Woj. W-M – gminy miejskie	854 265	850 385	847 949	846 422	842 964	842 096
Woj. W-M – gminy wiejskie	589 702	589 290	588 418	587 523	586 019	580 641
Powiat elbląski	58 174	58 220	58 094	57 955	57 549	57 211
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	122 368	121 642	121 191	120 895	120 142	119 317
Gmina Elbląg	7 266	7 439	7 474	7 522	7 518	7 563
Gmina Gronowo Elbląskie	5 180	5 167	5 138	5 139	5 127	5 127
Gmina Markusy	4 197	4 182	4 159	4 133	4 085	4 048
Gmina Milejewo	3 330	3 370	3 385	3 413	3 418	3 419
Gmina Młynary	4 528	4 518	4 509	4 484	4 441	4 406
Gmina Pasłęk	19 653	19 590	19 516	19 502	19 393	19 313
Gmina Tolkmicko	6 836	6 846	6 829	6 769	6 664	6 571
MOF Elbląg	173 358	172 754	172 201	171 857	170 788	169 764

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 10.10.2020).

*stan na 31 XII

Analogiczne tendencje spadkowe odnotowuje się odnośnie gęstości zaludnienia w MOF Elbląg (os./km²). Najwyższą wartość wskaźnik ten przyjmuje w Mieście Elbląg, przy czym jest ona nieznacznie niższa niż średnia gęstość zaludnienia na powierzchni zagospodarowanej i zurbanizowanej w województwie warmińsko-mazurskim –zarówno

w Mieście Elbląg, jak i w województwie warmińsko-mazurskim oba te wskaźniki przyjmują kierunek spadkowy. Również wśród wartości gęstości zaludnienia w gminach MOF Elbląg obserwuje się spadek, choć jest on tak nieznaczny, iż można mówić o pewnej stabilności. Największą liczbą osób na km² wyróżnia się Gmina Pasłęk (73 os./km²), przy czym wskaźnik ten przekracza średnią dla województwa warmińsko-mazurskiego (59 os./km²) określaną niekiedy jako ekstremalnie niską w porównaniu ze średnimi dla pozostałych województw. Najbardziej do średniej wojewódzkiej zbliżona jest gęstość odnotowywana od kilku lat niezmiennie w Gminie Gronowo Elbląskie (58 os./km²).

W pozostałych gminach wskaźnik ten przyjmuje zdecydowanie niższe wartości niż średnia dla województwa warmińsko-mazurskiego, przy czym najbardziej niekorzystnie wypada Gmina Młynary (28 os./km²). Średnia gęstości zaludnienia w MOF Elbląg bez Miasta Elbląga kształtuje się na poziomie 43-44 os./km², na co ma wpływ zlokalizowanie dużej ilości obszarów prawnie chronionych na omawianym terenie. Z kolei średnia gęstość zaludnienia dla całego obszaru MOF Elbląg w ciągu ostatnich lat oscylowała w granicach 225-230 os./km², przy czym warto pamiętać, że wartość tę zwiększa obszar Miasta Elbląga, a z kolei pomniejszają poszczególne Gminy. W porównaniu do kraju jak i województwa warmińsko-mazurskiego średnia liczba mieszkańców na 1 km² dla obszaru MOF Elbląg jest wyższa. Szczegółowe dane zostały przedstawione w tabeli poniżej.

Tab. 7. Gęstość zaludnienia

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LICZBA MIESZKAŃCÓW KM ² (os./km ²)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	123	123	123	123	123	123
Woj. W-M	60	60	59	59	59	59
Woj. W-M - gęstość zaludnienia na powierzchni zabudowanej i zurbanizowanej	1 606	1 556	1 545	1 532	1 525	bd
Powiat elbląski	41	41	41	41	41	40

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LICZBA MIESZKAŃCÓW KM ² (os./km ²)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	1 533	1 524	1 518	1 515	1 505	1 495
Gmina Elbląg	38	39	39	39	39	39
Gmina Gronowo Elbląskie	58	58	58	58	58	58
Gmina Markusy	38	38	38	38	37	37
Gmina Milejewo	35	35	35	36	36	36
Gmina Młynary	29	29	28	28	28	28
Gmina Pasłęk	74	74	74	74	73	73
Gmina Tolkmicko	33	33	33	33	32	32
MOF Elbląg	230	229	228	228	226	225

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 10.10.2020).

Liczebność i struktura wiekowa kształtowane są przez ogólne trendy demograficzne. Największy potencjał ludnościowy obszaru funkcjonalnego skupia się w jego rdzeniu – Mieście Elbląg, które stanowi drugie – po Olsztynie – najludniejsze miasto w województwie warmińsko-mazurskim. Liczba ludności Elbląga, podobnie jak przypadku innych polskich miast tej wielkości, systematycznie spada, co obserwuje się od 1998 r., kiedy miasto straciło funkcje wojewódzkie. W latach 2004-2016 liczba ludności zmalała o ponad 5%.

MIGRACJE

Spadek liczby ludności jest również rezultatem suburbanizacji, a więc zjawiska polegającego na odpływie mieszkańców z miasta do stref podmiejskich i tworzeniu się tzw. miast sypialni (inaczej miast satelit). Ruch ten dokonuje się zazwyczaj na korzyść miejscowości położonych w strefie podmiejskiej, której funkcjonowanie zależne jest od relacji rdzeń – strefa peryferyjna. Negatywne skutki zjawiska suburbanizacji pro-

wadzą do zaburzenia zasad ładu przestrzennego i są widoczne na różnych płaszczyznach – demograficznej, ekonomicznej, społecznej, przestrzennej. Z drugiej strony procesy te wpływają pozytywnie na rozwój społeczno-gospodarczy terenów podmiejskich. W przypadku MOF Elbląg proces ten zdaje się zachodzić na terenie Gminy Elbląg, gdzie w latach 2004-2016 odnotowano 15% wzrost liczby ludności. Brak jednak danych pozwalających na bardziej wnikliwe rozpatrzenie przebiegu tego zjawiska.

Proces suburbanizacji to jeden z przejawów migracji (ruchu wędrownego), czyli ogólnie przemieszczeń ludności związanych ze zmianą miejsca zamieszkania (pobytu stałego lub czasowego) połączonych z przekroczeniem granicy jednostki administracyjnej kraju (migracje wewnętrzne) lub granicy państwa (migracje zagraniczne). O intensywności odpływu wędrownego ludności mówi przedstawione w poniższej tabeli saldo migracji na pobyt stały w przeliczeniu na 1000 ludności, które oznacza różnicę liczby osób przybyłych w danym okresie do danej jednostki administracyjnej/kraju z zagranicy i liczby osób, które w tym okresie wyjechały z tej jednostki/kraju za granicę (imigracja-emigracja) w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Wartości tego współczynnika dla wszystkich jednostek administracyjnych tworzących MOF Elbląg w przyjętym przedziale czasowym ulegały mniejszym lub większym fluktuacjom. Większość z nich przyjmowała wartości ujemne, co oznacza, iż więcej ludności w danym roku ubywało niż przybywało. Największy jednostkowy ubytek migracyjny odnotowano w Gminie Młynary w 2017 r., wyniósł on wówczas -11,4 i był znacznie niższy niż dodatnie wartości tego współczynnika dla województwa warmińsko-mazurskiego i całego kraju. Z kolei najbardziej uderzający ubytek migracyjny na przestrzeni ostatnich lat zauważa się w Gminie Milejewo, w której w 2014 r. omawiany współczynnik wynosił aż 11,4 (czyli znacznie więcej niż średnia krajowa i wojewódzka), a 5 lat później -2,1. Średnie saldo migracji dla całego obszaru MOF Elbląg w ostatnich latach było ujemne, co z kolei świadczy o większym odpływie niż przyptywie ludności z omawianego obszaru.

Za wyjątkową pod omawianym względem uznać trzeba Gminę Elbląg, którą w całym rozpatrywanym okresie wyróżnia niemal dodatnie saldo migracji, co może być rezultatem wspomnianego „rozlewania się” Miasta Elbląg. Przenoszenie się ludności z miasta na tereny podmiejskie niesie za sobą konieczność stworzenia lub dostosowania

planów zagospodarowania przestrzennego na wymienionych obszarach. Niezbędne wydaje się zaplanowanie zabudowy i przebiegu dróg w celu zapobiegania chaotycznej i niefunkcjonalnej zabudowie, do której, w przypadku utrzymania się bieżących tendencji, może dojść w ciągu najbliższych lat.

Tab. 8. Saldo migracji ogółem na 1 000 ludności

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	SALDO MIGRACJI OGÓŁEM NA 1 000 LUDNOŚCI (jednostka miary: osoba)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	-0,40	bd	0,04	0,04	0,09	0,16
Woj. W-M	-2,5	bd	-2,1	-1,9	-2,4	-2,6
Powiat elbląski	-2,7	bd	-2,6	-3,2	-5,2	-4,4
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	-3,4	bd	-1,6	-1,2	-2,1	-3,1
Gmina Elbląg	2,5	bd	2,0	4,4	0,0	0,4
Gmina Gronowo Elbląskie	-4,1	bd	-5,5	-3,3	-4,5	-0,4
Gmina Markusy	-9,0	bd	-6,2	-7,2	-7,1	-8,6
Gmina Milejewo	11,4	bd	1,5	0,6	0,6	-2,1
Gmina Młynary	-4,4	bd	-1,8	-11,4	-3,6	-5,2
Gmina Pasłęk	-3,3	bd	-5,3	-2,1	-5,9	-3,6
Gmina Tolkmicko	-0,6	bd	5,1	-0,3	-7,9	-4,8
MOF Elbląg	-1,4	bd	-2,8	-1,3	-3,8	-3,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: dnia 10.10.2020).

PRZYROST NATURALNY

Oprócz ruchu migracyjnego kluczowe znaczenie dla tempa rozwoju ludności na danym obszarze posiada wielkość przyrostu naturalnego, będąca różnicą między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów. W prawie wszystkich jednostkach admini-

stracyjnych obszarze funkcjonalnego odnotowywano ujemną wartość przyrostu naturalnego na 1 000 mieszkańców. Wielkości dodatnie różnicy między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów zarejestrowano w latach 2014-2019 jedynie na terenie Gminy Elbląg, przy czym przekraczają one zazwyczaj (poza rokiem 2017) znacznie średnią tak dla całego kraju, jak i województwa warmińsko-mazurskiego. Dodatni przyrost naturalny na 1 000 mieszkańców odnotowano w 2019 r. w Gminie Gronowo Elbląskie oraz Markusy. Natomiast najbardziej niekorzystnie pod tym względem wypada Gmina Tolkmicko, dla której wskaźnik ten w analizowanym roku wyniósł -4,97‰, choć podkreślić trzeba, iż jest to spadek w porównaniu z dwoma wcześniejszymi latami. Wprawdzie Gmina Tolkmicko uplasowała się w 2019 r. na 4 miejscu w MOF Elbląg pod względem liczby urodzeń żywych (57), ale przypada tu znacznie więcej zgonów na 1 000 mieszkańców niż średnio w województwie i kraju. Wyraźną tendencję spadkową w trzech ostatnich latach widać z kolei w Mieście Elbląg, a wartości przyrostu są znacznie mniejsze niż średnia krajowa i wojewódzka. Fakt ten może potwierdzać przenoszenie się ludności w wieku produkcyjnym poza teren miasta. Dla całego obszaru MOF Elbląg omawiany wskaźnik w ostatnich latach był największy w 2014 roku, przy czym wartość ta została obliczona bez uwzględnienia Gminy Gronowo Elbląskie ze względu na brak danych. Z kolei najniższy wskaźnik przyrostu naturalnego był w roku 2018. Dane zostały przedstawione w poniższej tabeli.

Tab. 9. Przyrost naturalny na 1 000 ludności

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	PRZYROST NATURALNY NA 1 000 LUDNOŚCI (jednostka miary: ‰) *średnia liczona bez uwzględnienia Gminy Gronowo Elbląskie					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	-0,03	-0,67	-0,15	-0,02	-0,68	-0,91
Woj. W-M	0,59	-0,51	-0,44	0,08	-0,90	-1,39
Powiat elbląski	0,76	0,62	0,43	0,14	-1,77	-0,61
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	-1,71	-3,41	-2,54	-1,82	-3,39	-3,42
Gmina Elbląg	3,32	4,38	2,01	2,00	0,27	3,19
Gmina Gronowo Elbląskie	bd	bd	-0,19	-0,78	-1,37	2,53

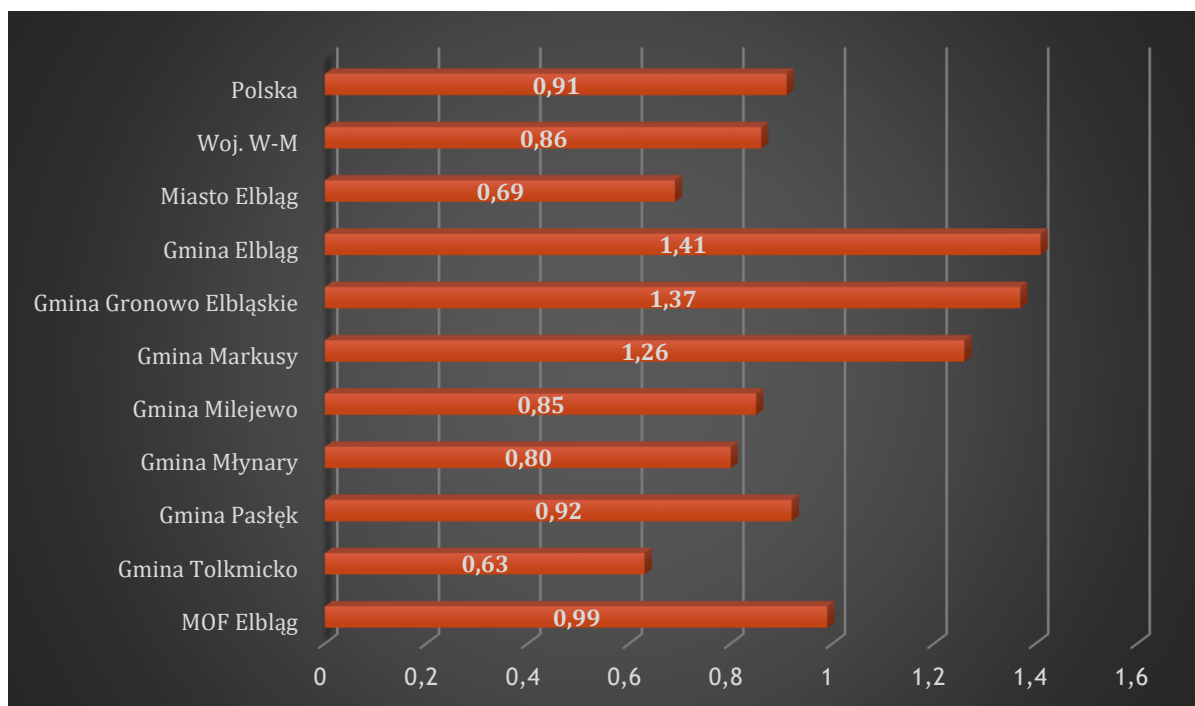
JEDNOSTKA TERYTORIALNA	PRZYROST NATURALNY NA 1 000 LUDNOŚCI (jednostka miary: ‰) *średnia liczona bez uwzględnienia Gminy Gronowo Elbląskie					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Gmina Markusy	0,71	-0,24	2,15	2,89	-4,63	2,21
Gmina Milejewo	0,00	2,99	2,37	5,90	0,00	-1,46
Gmina Młynary	0,44	1,11	0,00	2,00	-4,04	-2,04
Gmina Pasłęk	1,62	-0,36	1,12	-0,10	0,05	-0,83
Gmina Tolkmicko	-1,90	-3,82	-3,22	-5,61	-6,71	-4,97
MOF Elbląg	2,48*	0,09*	0,21	0,56	-2,48	-0,60

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: dnia 10.10.2020).

Dotadni wskaźnik przyrostu naturalnego w części gmin wchodzących w skład MOF Elbląg, tj. Gminy Elbląg, Gminy Gronowo Elbląskie i Gminy Markusy, wskazuje na konieczność prowadzenia ciągłych działań mających na celu zwiększenie komfortu życia rodzin z dziećmi, w tym samotnych matek z dziećmi. Rosnący przyrost naturalny oznacza m.in. konieczność przygotowania placówek zajmujących się opieką nad dziećmi, edukacją i ich wszechstronnym rozwojem na większą liczbę dzieci lub otwarcie nowych instytucji. Niezbędne jest także stworzenie korzystnych warunków dla rozwoju różnorodnych przedsiębiorstw ukierunkowanych na klientów z dziećmi. Wszelkiego rodzaju działania prorodzinne prowadzone nie tylko na terenie trzech wymienionych gmin, ale na terenie całego MOF Elbląg, będą wpływały na zwiększenie jego atrakcyjności osiedleńczej, czego skutkiem mogą być migracje na ten teren z innych regionów województwa, a nawet innych województw. Prowadzenie działań tego typu będzie mogło mieć wpływ na zwiększenie przyrostu naturalnego w innych gminach MOF Elbląg, a także ułatwi młodym matkom powrót na rynek pracy.

Współczynnik dynamiki demograficznej, czyli stosunek liczby urodzeń żywych do liczby zgonów na terenie MOF Elbląg, wynosił w 2019 r. 0,99, a więc więcej niż średnia wojewódzka i średnia krajowa. Najniższą wartość współczynnik ten przyjął dla Gminy Tolkmicko 0,63, przy czym jest to nieznaczny wzrost w porównaniu z rokiem poprzednim (0,53). Oznacza to, iż roczna liczba urodzeń nie kompensuje nawet rocznej liczby zgonów, a więc liczba ludności populacji MOF Elbląg maleje.

Wykres 4. Współczynnik dynamiki demograficznej w 2019 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: dnia 10.10.2020).

Jak pokazują badania demograficzne, największy wpływ na dynamikę i poziom starzenia się społeczeństwa ma natężenie urodzeń, przesądza ono bowiem o „odmładzaniu” danej populacji. Starzenie się należy do cech charakterystycznych współczesnych społeczeństw rozwiniętych, w tym Polski, i przejawia się przyspieszeniem wzrostu odsetka osób starszych, a zwłaszcza w zaawansowanym wieku, kosztem odsetka dzieci i młodzieży. Deformacja struktury wiekowej populacji to wypadkowa kilku czynników: wspomnianego natężenia urodzeń oraz procesów depopulacyjnych, a także spadku liczby zawieranych małżeństw, wydłużenia życia będącego wskaźnikiem postępu cywilizacyjnego i poprawy jakości życia, spadku płodności i dzietności kobiet, a przede wszystkim zmiany modelu życia.

KOBIETY

Kobiety stanowią ponad połowę mieszkańców MOF Elbląg, ich całkowita liczba wykazuje tendencję spadkową, co jest związane z ogólnym spadkiem liczby ludności. W latach 2014-2018 przewaga ta cechowała się względną stabilnością (51,5%),

a w 2019 r., wzrosła do 51,8%. Dane te przedstawiono w poniższej tabeli. Sytuacja ta wpisuje się w obecne trendy demograficzne krajowe i wojewódzkie.

Tab. 10. Procentowy udział kobiet w liczbie ludności

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	UDZIAŁ KOBIEC W LICZBIE LUDNOŚCI (jednostka miary: %)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	51,6	51,6	51,6	51,6	51,6	51,6
Woj. W-M	51,0	51,0	51,0	51,1	51,0	51,1
Powiat elbląski	50,0	50,0	50,0	49,9	50,0	49,9
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	52,1	52,1	52,1	52,2	52,1	52,2
Gmina Elbląg	48,5	48,7	48,7	48,7	48,7	48,7
Gmina Gronowo Elbląskie	49,9	49,8	49,8	50,0	50,1	49,9
Gmina Markusy	49,3	49,3	49,1	48,8	48,9	48,7
Gmina Milejewo	49,4	49,4	49,1	49,1	49,4	49,6
Gmina Młynary	50,0	49,8	49,6	49,6	49,8	49,7
Gmina Pasłęk	51,0	51,0	51,0	50,8	50,9	50,8
Gmina Tolkmicko	50,2	49,8	49,9	50,0	49,9	49,8
MOF Elbląg	51,5	51,5	51,5	51,5	51,5	51,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 10.10.2020).

Największym udziałem mieszkanek w ogólnej liczbie ludności dysponuje Miasto Elbląg, a następnie Gmina Pasłęk, w związku z czym odnotowuje się w nich również najwyższy w MOF Elbląg współczynnik feminizacji, co widoczne jest w tabeli zamieszczonej poniżej. Najwięcej kobiet na każdych 100 mężczyzn przypada w Mieście Elbląg – 109, co przekracza wartości odnotowane tak w skali kraju, jak i województwa

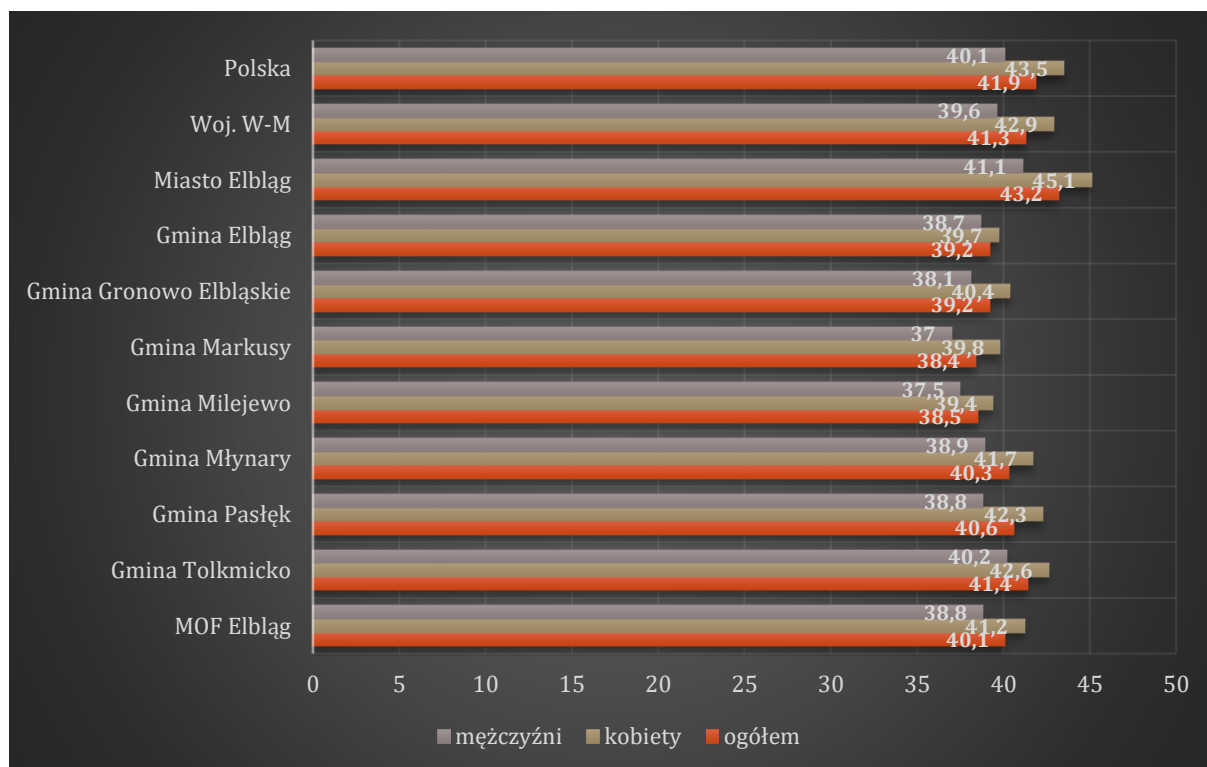
(odpowiednio 107 i 104). Biorąc jednak pod uwagę średnią dla MOF Elbląg współczynnik feminizacji jest od kilku lat stały i wynosi 100. Natomiast najwyższy współczynnik maskulinizacji charakteryzuje Gminę Elbląg i Gminę Markusy, w których na każdych 100 kobiet przypada w ostatnich kilku latach 103-105 mężczyzn.

Tab. 11. Współczynnik feminizacji

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	WSPÓŁCZYNNIK FEMINIZACJI					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	107	107	107	107	107	107
Woj. W-M	104	104	104	104	104	104
Powiat elbląski	100	100	100	100	100	100
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	109	109	109	109	109	109
Gmina Elbląg	94	95	95	95	95	95
Gmina Gronowo Elbląskie	100	99	99	100	100	99
Gmina Markusy	97	97	96	95	96	95
Gmina Milejewo	98	98	97	96	98	98
Gmina Młynary	100	99	99	98	99	99
Gmina Pasłęk	104	104	104	103	104	103
Gmina Tolkmicko	101	99	100	100	100	99
MOF Elbląg	100	100	100	100	100	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 11.10.2020).

Wykres 5. Średni wiek mieszkańców w 2019 r.

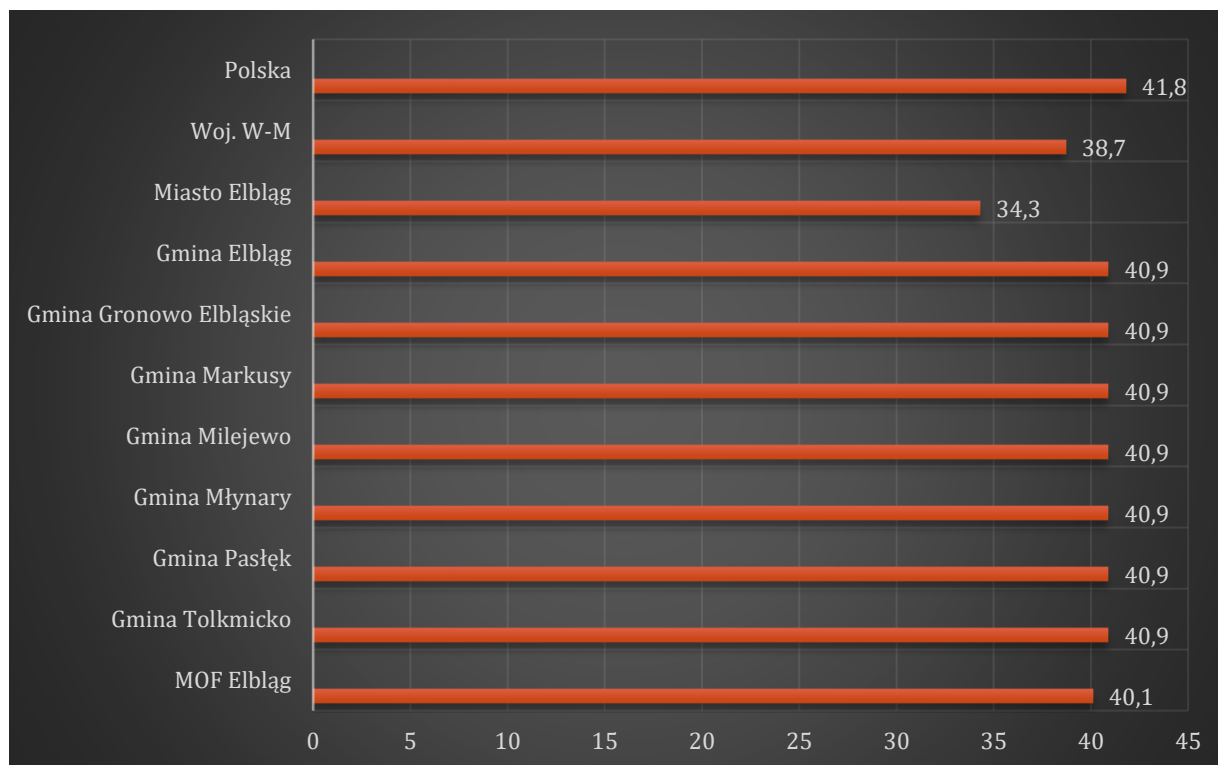

Źródło: opracowanie własne na podstawie Polska w liczbach (dostęp: 11.10.2020).

Istotną kwestią jest również wiek mieszkańców MOF Elbląg, co przedstawiono na wykresie zamieszczonym powyżej. Najwyższą wartość średnią wieku kobiet w 2019 r. odnotowano dla Miasta Elbląg i wynosiła ona aż 45,1 lat, a więc znacznie powyżej średnich krajowych i wojewódzkich (odpowiednio 43,5 i 42,9). Dla społeczeństwa ogółem wskaźnik ten dla Polski i województwa warmińsko-mazurskiego wynosi odpowiednio 41,9 i 41,3. Wysokie średnie wieku kobiet zarejestrowano w tymże roku także w Gminie Tolkmicko (42,6), w Gminie Pasłęk (42,3) oraz Gminie Młynary (41,7), choć są one już nieco niższe niż średnie krajowe i wojewódzkie. Znacznie odbiegają od nich średnie wieku kobiet w pozostałych gminach należących do MOF Elbląg, a prym wiedzie Gmina Milejewo ze średnią wynoszącą 39,4, co niestety nie przekłada się na liczbę urodzeń żywych, która była najniższa na omawianym obszarze (30). Nieco wyższe średnie wieku cechują mieszkanki Gminy Elbląg i Gminy Markusy (odpowiednio 39,7 i 39,8). Natomiast średni wiek kobiet, mężczyzn i ogółem dla MOF Elbląg jest niższy niż średnie dla kraju oraz województwa.

Poniżej zaprezentowano dane odnoszące się do płodności kobiet, dzietności ogólnej oraz współczynnika reprodukcji brutto w 2019 r.

Wykres 6. Płodność kobiet – urodzenia żywe na 1 000 kobiet w wieku 15-49 lat w 2019 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Polska w liczbach (dostęp: 11.10.2020).

Różnice między jednostkami administracyjnymi tworzącymi MOF Elbląg w powyższym zakresie nie do końca oddają następujące współczynniki oszacowane dla 2019 r.:

- współczynnik płodności kobiet oznaczający urodzenia żywe na 1 000 kobiet w wieku rozrodczym (15-49 lat);
- współczynnik dzietności ogólnej oznaczający liczbę dzieci urodzonych przez kobietę w wieku rozrodczym (15-49 lat);
- współczynnik reprodukcji brutto oznaczający średnią liczbę córek urodzonych przez kobietę w wieku rozrodczym (15-49 lat).

Dla niemal wszystkich gmin przyjmują one tę samą wielkość:

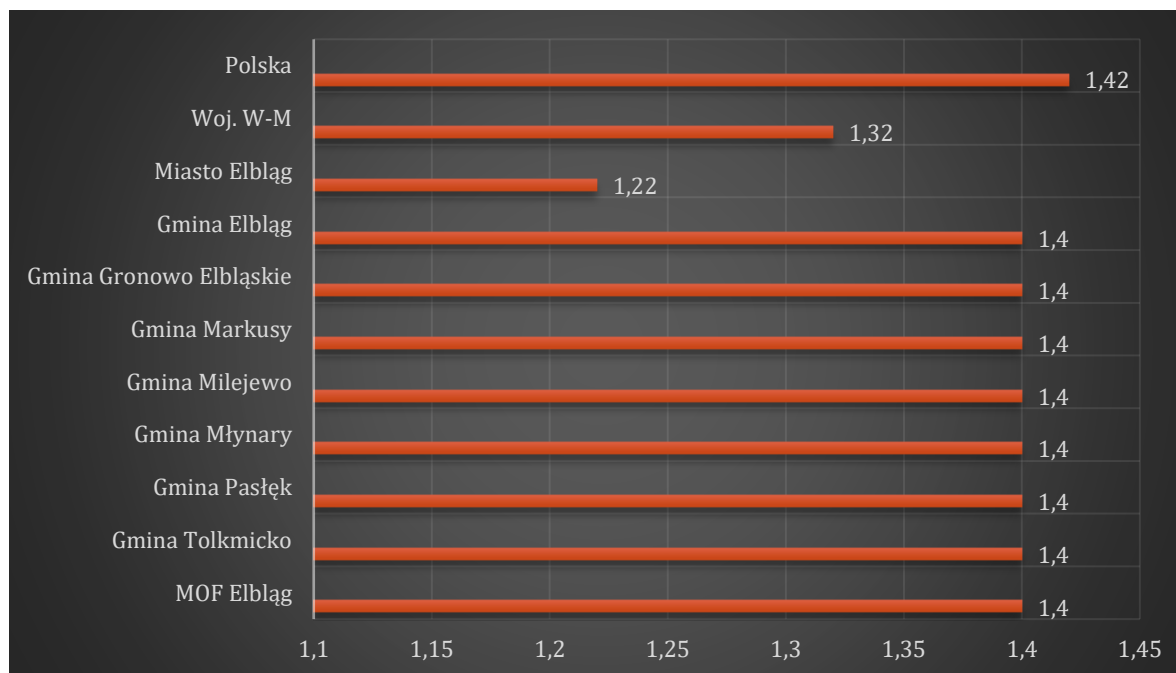
- współczynnik płodności kobiet 40,9;

- współczynnik dzietności ogólnej 1,4;
- współczynnik reprodukcji brutto 0,6.

W przypadku dwóch pierwszych współczynników ich wartości są wyższe niż te przyjęte dla województwa warmińsko-mazurskiego, ale już niższe niż dla całego kraju. W odniesieniu do współczynnika dzietności, uważanego za najlepszą miarę natężenia urodzeń, jego wartość poniżej ok. 2,1 dziecka na kobietę oznacza, iż nie jest gwarantowana tzw. prosta zastępowalność pokoleń, co ma istotny wpływ na zmniejszenie populacji w gminach MOF Elbląg. Ponadto jego wysokość dowodzi, że przyszli rodzice zazwyczaj odraczą decyzje prokreacyjne. Zdecydowanie najbardziej niekorzystne wartości omawianych współczynników odnotowano w odniesieniu do Miasta Elbląg – wszystkie trzy plasują się poniżej średniej krajowej i wojewódzkiej, co współgra z podkreślonymi powyżej najwyższą średnią wieku kobiet oraz tendencją spadkową liczby urodzeń żywych w tym mieście.

Jak wynika z powyższego wykresu wskaźnik płodności kobiet był większy na terenach poszczególnych Gmin, natomiast znacznie niższy dla Miasta Elbląg. Średnia dla obszaru MOF Elbląg jest niższa w porównaniu do średniej ogólnopolskiej, ale z kolei wyższa przy zestawieniu z średnią dla województwa.

Wykres 7. Współczynnik dzietności ogólnej w 2019 r.

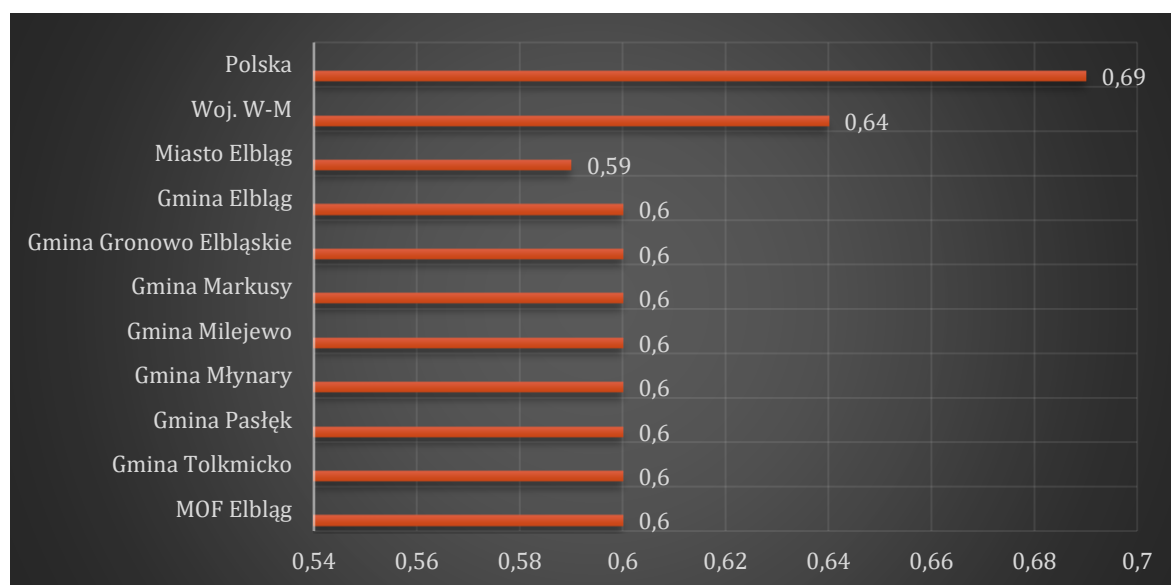

Źródło: opracowanie własne na podstawie Polska w liczbach (dostęp: 11.10.2020).

Powyższy wykres obrazuje, że współczynnik dzietności dla Miasta Elbląg jest znacznie mniejszy niż średnia ogólnokrajowa i wojewódzka. W przypadku omawianego wskaźnika dla całego obszaru MOF Elbląg wartość ta jest zbliżona do krajowej.

W przypadku współczynnika reprodukcji, którego wartości przedstawia wykres poniżej, średnia dla MOF Elbląg jest niższa niż średnia ogólnokrajowa i wojewódzka.

Wykres 8. Współczynnik reprodukcji brutto w 2019 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Polska w liczbach (dostęp: 11.10.2020).

MAŁŻEŃSTWA I ROZWODY

Poniżej zaprezentowano w formie tabeli informacje na temat liczby małżeństw zawieranych na obszarze diagnozy. W przyjętym w opracowaniu okresie obserwuje się spadek liczby zawartych małżeństw w większości jednostek administracyjnych MOF Elbląg. Tendencja jest malejąca dla gmin Miasto Elbląg, Gminy Markusy, Gminy Młynary, Gminy Pasłęk oraz Gminy Tolkmicko. Malejąca tendencja jest zgodna z tendencjami na terenie powiatu elbląskiego, województwa warmińsko-mazurskiego oraz kraju.

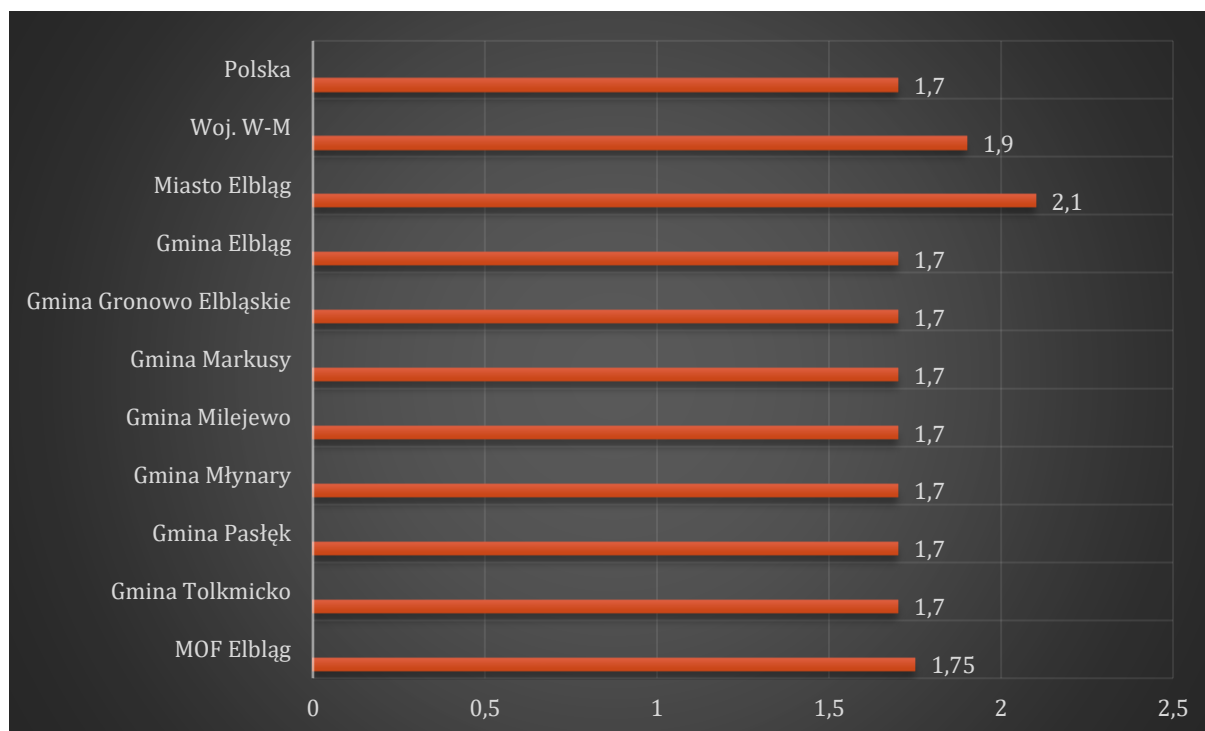
Tab. 12. Małżeństwa na 1 000 ludności ogółem

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	MAŁŻEŃSTWA NA 1 000 LUDNOŚCI OGÓŁEM					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	4,9	4,9	5,0	5,0	5,0	4,8
Woj. W-M	4,8	4,8	4,7	4,8	4,7	4,5
Powiat elbląski	4,7	4,4	4,8	4,3	4,4	4,2
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	4,6	4,4	4,5	4,8	4,8	4,5
Gmina Elbląg	5,9	4,0	5,1	3,6	3,7	4,8
Gmina Gronowo Elbląskie	5,2	5,0	4,5	3,1	3,5	4,1
Gmina Markusy	4,3	4,3	4,3	6,5	5,8	3,9
Gmina Milejewo	4,5	2,7	3,8	5,6	3,5	6,4
Gmina Młynary	3,5	3,5	5,5	4,9	5,4	4,3
Gmina Pasłęk	4,1	4,4	4,4	4,4	4,7	4,2
Gmina Tolkmicko	5,4	4,1	4,1	4,0	4,0	3,9
MOF Elbląg	4,6	4,0	4,5	4,6	4,4	4,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 11.10.2020).

Liczba małżeństw zawieranych w całym obszarze MOF Elbląg na przestrzeni ostatnich lat była na stosunkowo tym samym poziomie, przy czym wartość ta była niższa w porównaniu z liczbą nowych małżeństw w kraju i województwie. Najwięcej małżeństw na 1 000 ludności zostało zawartych w 2019 r. w Gminie Milejewo, przy czym jest to wartość wyższa niż w skali powiatu elbląskiego, województwa warmińsko-mazurskiego oraz kraju. Wzrost liczby zawieranych małżeństw zaobserwowano również w Gminie Elbląg oraz Gminie Gronowo Elbląskie, na co może mieć wpływ aktualna tendencja do migracji z obszarów miejskich na obszary podmiejskie.

Wykres 9. Rozwody na 1 000 ludności w 2019 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Polska w liczbach (dostęp: 11.10.2020).

Wartość ta dla całego obszaru MOF Elbląg była wyższa niż średnia ogólnopolska i niższa niż średnia dla województwa. Najwyższy wskaźnik rozwodów na 1 000 ludności w 2019 r. został odnotowany w Mieście Elbląg, przy czym jest to wartość wyższa od wartości dla województwa warmińsko-mazurskiego oraz dla kraju. W połączeniu z malejącą liczbą zawieranych małżeństw w Mieście Elbląg na 1 000 ludności może to świadczyć o potrzebie zapewnienia większego wsparcia dla małżeństw na tym terenie w przyszłości. Wskaźnik liczby rozwodów na 1 000 ludności w pozostałych jednostkach administracyjnych MOF Elbląg jest na tym samym poziomie.

Malejąca liczba małżeństw na terenie Miasta Elbląg może wynikać zarówno z bieżącej tendencji do migracji głównie ludzi w wieku produkcyjnym z miasta na obszary podmiejskie, co potwierdza wyższy przyrost naturalny na takich obszarach. Może też wynikać z niepewnej sytuacji materialnej osób będących w związkach nieformalnych. Z tego względu stosowne wydawałoby się wprowadzenie na terenie Miasta Elbląg oraz innych gmin wchodzących w skład MOF działań infrastrukturalnych i społecznych mających na celu polepszenie jakości życia młodych małżeństw.

WSKAŹNIKI OBCIĄŻENIA DEMOGRAFICZNEGO

Poniżej zamieszczono analizę ludności w podziale na ekonomiczne grupy wieku, która wskazuje na niezbyt korzystną sytuację MOF Elbląga, która jednak, jak zaznaczono powyżej, wpisuje się w ogólnokrajowy trend starzenia się społeczeństwa polskiego. W analizie wprowadzono następujące oznaczenia:

- *Pd* – wiek przedprodukcyjny (poniżej 17 roku życia),
- *P* – wiek produkcyjny (kobiety w wieku 18-59 lat, mężczyźni w wieku 18-64 lat),
- *Pp* – wiek poprodukcyjny (kobiety po 59 roku życia, mężczyźni po 64 roku życia).

Szczególne walory poznawcze dla oceny struktury wieku ludności pod względem społeczno-gospodarczym przedstawiają tzw. współczynniki obciążeń demograficznych, których wartości generalnie w Polsce wykazują tendencję zwykłą, co wskazuje właśnie na proces starzenia się ludności.

Tab. 13. Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	UDZIAŁ LUDNOŚCI WG EKONOMICZNYCH GRUP WIEKU W % LUDNOŚCI OGÓŁEM																	
	2014			2015			2016			2017			2018			2019		
	Pd	P	Pp	Pd	P	Pp	Pd	P	Pp	Pd	P	Pp	Pd	P	Pp	Pd	P	Pp
Polska	18,0	63,0	19,0	18,0	62,4	19,6	17,9	61,8	20,2	18,0	61,2	20,8	18,1	60,6	21,4	18,1	60,0	21,9
Polska – miasta	10,1	37,8	12,4	10,1	37,3	12,8	10,1	36,8	13,3	10,2	36,2	13,7	10,2	35,7	14,1	10,3	35,3	14,4
Polska – wsie	7,9	25,1	6,6	7,9	25,1	6,7	7,8	25,0	6,9	7,8	24,9	7,1	7,8	24,8	7,3	7,8	24,7	7,5
Woj. W-M	18,8	64,2	17,0	18,5	63,7	17,7	18,4	63,1	18,5	18,4	62,5	19,1	18,3	61,9	19,8	18,2	61,2	20,5
Woj. W-M - gminy miejskie	10,3	37,8	11,1	10,2	37,3	11,6	10,1	36,8	12,1	10,2	36,3	12,5	10,3	35,7	13,0	10,3	35,3	13,5
Woj. M-W – gminy wiejskie	8,5	26,4	5,9	8,3	26,4	6,1	8,3	26,3	6,4	8,2	26,2	6,6	8,0	26,2	6,8	7,9	25,9	7,0
Powiat elbląski	20,1	64,6	15,3	19,9	64,2	15,9	19,5	63,7	16,8	19,2	63,3	17,5	19,0	62,6	18,4	18,8	62,1	19,1
MOF ELBLĄG																		
Miasto Elbląg	16,7	63,6	19,6	16,5	63,0	20,6	16,4	62,1	21,4	16,5	61,2	22,3	16,4	60,4	23,1	16,4	59,6	24,0
Gmina Elbląg	20,9	66,4	12,7	20,6	66,0	13,4	19,9	65,7	14,4	19,6	65,3	15,1	19,5	64,5	16,0	19,4	63,9	16,8
Gmina Gronowo Elbląskie	20,7	66,4	13,0	20,7	65,8	13,5	20,0	65,2	14,8	19,8	64,6	15,5	19,5	63,7	16,8	19,3	63,3	17,4
Gmina Markusy	23,1	64,0	12,9	22,4	64,1	13,5	21,8	64,0	14,2	20,9	64,3	14,8	20,2	63,8	16,0	19,8	63,5	16,7
Gmina Milejewo	20,5	67,4	12,2	20,8	66,5	12,7	20,6	66,0	13,4	20,3	65,3	14,4	20,0	65,1	14,9	19,7	64,7	15,6
Gmina Młynary	20,4	63,6	16,0	19,9	63,6	16,5	19,4	63,7	16,9	19,1	62,9	18,0	18,8	62,9	18,4	18,1	63,0	18,8

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	UDZIAŁ LUDNOŚCI WG EKONOMICZNYCH GRUP WIEKU W % LUDNOŚCI OGÓŁEM																	
	2014			2015			2016			2017			2018			2019		
	Pd	P	Pp	Pd	P	Pp	Pd	P	Pp	Pd	P	Pp	Pd	P	Pp	Pd	P	Pp
Gmina Pasłęk	19,3	64,1	16,5	19,0	63,5	17,4	18,9	62,9	18,2	18,9	62,4	18,8	18,9	61,5	19,6	19,0	60,8	20,2
Gmina Tolkmicko	19,2	64,1	16,8	19,6	63,3	17,2	18,9	62,8	18,2	18,1	62,6	19,3	17,5	62,2	20,3	17,0	61,7	21,3
MOF Elbląg	20,1	65,0	15,0	19,9	64,5	15,6	19,5	64,1	16,4	19,1	63,6	17,8	18,9	63,0	18,1	18,6	62,6	18,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 11.10.2020).

Dane procentowe umieszczone na stronach BDL udostępnianych przez GUS zostały zaokrąglone w sposób taki, iż suma poszczególnych ekonomicznych grup wiekowych dla danego roku nie zawsze wynosi 100%.

Wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym obserwuje się najwyraźniej w Mieście Elbląg – procentowy udział osób w wieku produkcyjnym w latach 2014-2016 był wyższy niż średnia krajowa, natomiast w latach 2018 i 2019 spadł poniżej jej poziomu. W tym samym przedziale czasowym pozostawał on niższy niż średnia dla województwa warmińsko-mazurskiego. Nieco odmiennie przedstawia się udział procentowy osób w wieku przedprodukcyjnym – już w 2014 r. był on w Mieście Elbląg zdecydowanie niższy niż średnia krajowa i wojewódzka, a w kolejnych latach jego wartość spadła, utrzymując się na poziomie 16,4-16,5%. Obie te tendencje spadkowe odbywają się na korzyść grupy ludności w wieku poprodukcyjnym, która w 2019 r. stanowiła już prawie czwartą część ogółu mieszkańców tejże jednostki administracyjnej (24%).

W pozostałych jednostkach administracyjnych – MOF Elbląg również widoczna jest wieloletnia tendencja rosnącego udziału ludności w wieku poprodukcyjnym w stosunku do malejącego udziału ludności w wieku przed- i produkcyjnym. Tendencja ta obserwowana jest również dla całego obszaru MOF Elbląg.

Podsumowując przedstawione w niniejszym podrozdziale informacje, wobec zjawiska starzenia się społeczeństwa zaobserwowanego na całym omawianym obszarze funkcjonalnym niezbędne wydaje się wzięcie tego zjawiska pod uwagę podczas planowania rozwoju omawianego obszaru. Specyfika demograficzna obszaru wymaga wprowadzenia odpowiednich działań społecznych oraz infrastrukturalnych. Kolejnym czynnikiem istotnym jest zaobserwowane zjawisko suburbanizacji, które wywołuje konieczność uwzględnienia bieżących tendencji migracyjnych w infrastrukturze i planowanych działaniach o charakterze społecznym. Również poziom przyrostu naturalnego – zazwyczaj ujemny, a dodatni jedynie dla gmin Elbląg, Gronowo Elbląskie i Markusy z racji „rozlewania się” Miasta Elbląg – wymaga podjęcia odpowiednich kroków w celu spełnienia potrzeb nowych mieszkańców MOF Elbląg. Z kolei ujemny przyrost naturalny w pozostałych gminach obszaru objętego diagnozą stanowi dla omawianego obszaru zagrożenie społeczne i gospodarcze. Utrzymanie się ujemnego poziomu niniejszego wskaźnika będzie prowadziło do postępującego zmniejszania się liczby ludności omawianych terenów oraz zmniejszenia zagęszczenia ludności. Konsekwencją zmniejszenia liczby ludności, a więc liczby konsumentów czy praco-

wników, może być osłabienie gospodarki na poziomie lokalnym i regionalnym, a zarazem zmniejszenie tempa rozwoju regionu.

Nie bez znaczenia jest fakt, iż na terenie MOF Elbląg przeważa liczba kobiet w stosunku do liczby mężczyzn. Ponadto, średnia długość życia kobiet, zgodnie z tendencją ogólnokrajową i wojewódzką, jest wyższa niż w przypadku mężczyzn. Współczynnik feminizacji wyższy od 100 jest charakterystyczny dla krajów wysoko rozwiniętych. Na omawianym obszarze współczynnik feminizacji wyższy od 100 występuje w Mieście Elbląg oraz Gminie Pasłęk, które jednocześnie stanowią obszary o największej liczbie ludności na terenie MOF Elbląg. Mniejszy udział mężczyzn w liczbie ludności ww. gmin może wynikać z krótszej długości ich życia, na co może mieć wpływ m.in. stan zdrowia i poziom aktywności fizycznej. Z kolei współczynnik feminizacji mniejszy niż 100, występujący w Gminach Elbląg, Gronowo Elbląskie, Markusy, Milejewo, Młynary oraz Tolkmicko, może wynikać z częstszej zachorowalności wśród kobiet niż mężczyzn. Wyniki analizy współczynnika feminizacji wskazują na konieczność przeprowadzenia kampanii społecznych na omawianym terenie skierowanych do mężczyzn i kobiet, a mających na celu poprawę ich świadomości na temat swojego stanu zdrowia. Wskazane są również inwestycje infrastrukturalne mające na celu poprawę systemu ochrony zdrowia oraz poprawę aktywności fizycznej mieszkańców MOF Elbląg.

W większości jednostek administracyjnych należących do MOF Elbląg zmniejsza się liczba małżeństw zawieranych na 1000 ludności. Ww. liczba zwiększa się w ostatnim czasie jedynie w Gminie Elbląg, Gminie Gronowo Elbląskie oraz w Gminie Milejewo. Jednocześnie wskaźnik liczby rozwodów na 1000 ludności dla Miasta Elbląg wynosi 2,1, co stanowi wartość wyższą niż ten wskaźnik dla województwa warmińsko-mazurskiego, a także wyższą niż wskaźnik dla pozostałych jednostek MOF Elbląg. Analiza tego wskaźnika wskazuje na zmniejszenie liczby zawieranych małżeństw na omawianym terenie, czego powodem może być niestabilna sytuacja życiowa i finansowa mieszkańców obszaru funkcjonalnego w wieku produkcyjnym. Wskazuje to na konieczność przeprowadzenia różnorodnych działań, mających na celu pomoc w ustabilizowaniu sytuacji życiowych młodych małżeństw lub osób planujących

małżeństwo. Tego typu działania mogą się przyczynić do wzrostu przyrostu naturalnego w przyszłości. Mają przez to także pozytywne przełożenie społeczne i gospodarcze.

Przedstawiona powyżej charakterystyka sytuacji demograficznej na terenie MOF Elbląg wskazuje na istnienie specyficznego podłoża dla rozwoju przedsiębiorstw usługowych, handlowych i produkcyjnych nastawionych na grupy docelowe, takie jak osoby starsze i niewielkie rodziny. Występujące na omawianym terenie społeczeństwo starzejące się wyróżnia się jednak stałą chęcią podwyższania standardu życia i wysokim poziomem konsumpcji, dzięki czemu większe szanse na rozwój mają również przedsiębiorstwa handlowe zajmujące się handlem innym niż towarami tzw. „pierwszej potrzeby”, np. artykuły sportowe, biżuteria, produkty turystyczne, a także mniejsze i większe lokale gastronomiczne.

2.2.2. Edukacja

ŻŁOBKI I PRZEDSZKOLA

Zgodnie z danymi z poniższej tabeli, w latach 2014-2019 nastąpił spadek całkowitej liczby dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach w MOF Elbląg o 2,93%. Tendencja ta współbrzmi z trendami wojewódzkimi i krajowymi. Również wartości dla poszczególnych jednostek tworzących obszar funkcjonalny z wyjątkiem Miasta Elbląg wykazują tendencję spadkową. Najwięcej najmłodszych dzieci objętych tą opieką zamieszkuje Miasto Elbląg, a następnie Gminę Pasłęk; najmniej takich dzieci w rozpatrywanym przedziale czasowym było w Gminie Milejewo, co nie dziwi, gdyż jest to najmniej ludna gmina z jednostek tworzących MOF Elbląg.

Tab. 14. Dzieci objęte opieką w żłobkach - liczba dzieci w wieku do 3 lat ogółem (osoba)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	DZIECI OBJĘTE OPIEKĄ W ŻŁOBKACH - LICZBA DZIECI W WIEKU DO LAT 3; OGÓŁEM (jednostka miary: osoba)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	1 124 854	1 106 141	1 121 533	1 149 976	1 167 837	1 159 025
Woj. W-M	41 706	40 318	40 157	40 764	41 192	40 643
Powiat elbląski	1 757	1 729	1 688	1 623	1 568	1 576
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	2 960	2 798	2 863	3 019	3 079	2 996
Gmina Elbląg	226	242	206	203	193	218
Gmina Gronowo Elbląskie	157	165	162	143	126	130
Gmina Markusy	135	127	116	116	100	107
Gmina Milejewo	103	106	103	105	99	93
Gmina Młynary	132	128	126	135	122	116
Gmina Pasłęk	616	586	593	552	568	563
Gmina Tolkmicko	182	171	188	169	161	156
MOF Elbląg	4 511	4 323	4 357	4 442	4 448	4379

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 06.10.2020).

Z poniższej tabeli wynika, iż w rozpatrywanym okresie liczba żłobków, a w zdecydowanie mniejszym stopniu punktów przedszkolnych, na obszarze funkcjonalnym wzrosła. Wzrost ten wpisuje się w tendencję wojewódzką i krajową, a także wskazuje, iż mimo spadku liczby dzieci wciąż istnieje zapotrzebowanie na tego rodzaju instytucje. Wszystkie żłobki i przeważająca większość klubów dziecięcych funkcjonuje w Mieście Elbląg. Jeden punkt przedszkolny został uruchomiony w 2019 r. w Gminie Pasłęk. Uwagę zwraca zamknięcie placówki dla najmłodszych w Gminie Elbląg, co nie koresponduje z omówioną wcześniej sytuacją demograficzną w tej jednostce (wzrost ludności, dodatni przyrost naturalny najwyższy w 2019 r. w MOF Elbląg). Wskazuje to, że rodzice chcący oddać swe dzieci pod opiekę dowożą je do placówek tego typu znajdujących się w Elblągu. W gminach wiejskich przeważa

zazwyczaj tradycyjny model rodziny wielopokoleniowej, w której brak żłobków i klubów dziecięcych rekompensowany jest opieką nad maluchami świadczoną przez dziadków. Nie zmienia to faktu, że inwestycje w zakresie tworzenia tego typu placówek są konieczne.

Tab. 15. Liczba żłobków i klubów dziecięcych ogółem (publicznych i niepublicznych) (obiekt)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LICZBA ŻŁOBKÓW I KLUBÓW DZIECIĘCYCH OGÓŁEM (PUBLICZNE I NIEPUBLICZNE) (jednostka miary: obiekt)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	1 605/348	1 874/387	2 172/462	2 485/558	3 107/632	3 631/702
Woj. W-M	36/14	48/9	57/13	61/13	77/14	92/18
Powiat elbląski	0/1	1/0	0/0	0/0	0/0	0/1
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	4/2	5/2	6/2	7/2	7/2	8/2
Gmina Elbląg	0/1	1/0	0/0	0/0	0/0	0/0
Gmina Gronowo Elbląskie	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
Gmina Markusy	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
Gmina Milejewo	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
Gmina Młynary	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
Gmina Pasłęk	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/1
Gmina Tolkmicko	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
MOF Elbląg	4/3	5/2	6/2	7/2	7/2	8/3

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 06.10.2020).

Z kolei porównanie wskaźników liczby dzieci i miejsc w żłobkach i punktach dziecięcych na 1 000 dzieci w wieku do lat 3 zdaje się wskazywać na przyczynę zamknięcia tychże placówek w Gminie Elbląg. Niewykorzystanie znacznej części oferowanych miejsc mogła przyczynić się do nieopłacalności utrzymywania wspomnianych placówek. Oba wskaźniki pokazują ponadto, iż w Mieście Elbląg wzrasta

zapotrzebowanie na opiekę instytucjonalną dla najmłodszych; z kolei w Gminie Pasłęk zapotrzebowanie jest również, ale nie wszystkie miejsca są wykorzystane.

Tab. 16. Dzieci i miejsca w żłobkach i klubach dziecięcych na 1 000 dzieci w wieku do lat 3 (osoba/miejsce)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	DZIECI I MIEJSCA W ŻŁOBKACH I KLUBACH DZIECIĘCYCH NA 1 000 DZIECI W WIEKU DO LAT 3 (jednostka miary: osoba/miejsce)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	59/64	68/73	78/82	86/93	105/118	124/138
Woj. W-M	38/40	42/46	53/55	57/58	69/76	86/93
Powiat elbląski	6/9	5/9	0/0	0/0	0/0	4/6
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	128/133	138/149	157/162	156/160	163/167	176/176
Gmina Elbląg	49/66	33/62	0/0	0/0	0/0	0/0
Gmina Gronowo Elbląskie	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
Gmina Markusy	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
Gmina Milejewo	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
Gmina Młynary	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
Gmina Pasłęk	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	12/18
Gmina Tolkmicko	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 07.10.2020).

Wzrost zapotrzebowania na opiekę instytucjonalną w Mieście Elbląg potwierdzają wartości odsetka dzieci w wieku do lat 3 objętych taką opieką, co prezentuje poniższa tabela. Wartości tego wskaźnika dla Miasta Elbląg przekraczają ogólne średnie krajowe i wojewódzkie w tym zakresie oraz średnią wojewódzką dla miast. W 2019 r. przyjęły po raz pierwszy wartość niższą niż średnia krajowa dla miast.

Z kolei wskaźnik dla Gminy Pasłęk osiąga bardzo niski poziom, zdecydowanie niższy niż poziom krajowy i wojewódzki dla miast, wsi i ogółem.

Tab. 17. Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach ogółem (%)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	ODSETEK DZIECI OBJĘTYCH OPIEKĄ W ŻŁOBKACH OGÓŁEM (jednostka miary: %)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	5,9	6,8	7,8	8,6	10,5	12,4
Polska - miasto	9,5	10,7	12,1	13,3	15,9	18,4
Polska - wieś	0,9	1,1	1,6	2,0	2,8	3,7
Woj. W-M	3,8	4,2	5,3	5,7	6,9	8,6
Woj. W-M - miasto	6,4	7,0	8,7	8,9	10,6	12,6
Woj. W-M - wieś	0,5	0,8	1,0	1,3	1,6	2,5
Powiat elbląski	0,6	0,5	0,0	0,0	0,0	0,4
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	12,8	13,8	15,7	15,6	16,3	17,6
Gmina Elbląg	4,9	3,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Gmina Gronowo Elbląskie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Gmina Markusy	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Gmina Milejewo	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Gmina Młynary	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Gmina Pasłęk	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,2
Gmina Tolkmicko	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 07.10.2020).

W latach 2014-2019 nastąpił w MOF Elbląg zdecydowanie większy spadek procentowy liczby dzieci wieku od lat 3 do 6 – wyniósł on -5,88%, czyli zdecydowanie więcej niż w województwie warmińsko-mazurskim (-2,93%); w kraju zaś w tym samym przedziale czasowym odnotowano wzrost o 2,52%. Szczegółowe dane udostępnione przez GUS przedstawiono w poniższej tabeli.

Tab. 18. Liczba dzieci w wieku od 3 do 6 lat ogółem (osoba)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LICZBA DZIECI W WIEKU OD 3 DO 6 LAT OGÓŁEM (jednostka miary: osoba)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	1 459 850	1 633 192	1 570 318	1 532 628	1 509 433	1 507 459
Woj. W-M	55 847	61 901	58 578	57 052	55 164	54 119
Powiat elbląski	2 276	2 510	2 406	2 389	2 314	2 269
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	4 188	4 584	4 281	4 100	3 919	3 843
Gmina Elbląg	289	317	316	301	305	301
Gmina Gronowo Elbląskie	229	251	215	213	225	212
Gmina Markusy	165	176	178	161	159	156
Gmina Milejewo	150	164	157	153	137	141
Gmina Młynary	166	179	176	169	165	164
Gmina Pasłęk	736	846	818	844	812	801
Gmina Tolkmicko	270	285	254	260	241	231
MOF Elbląg	6 193	6 802	6 395	6 201	5 963	5 849

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Za rekordowy pod względem liczby dzieci w wieku od 3 do 6 lat uznać trzeba w MOF Elbląg rok 2015, kiedy wzrost był bardzo wysoki (9,8%), co odpowiada ówczesnemu trendowi krajowemu i wojewódzkiemu. Wzrost wystąpił we wszystkich jednostkach obszaru funkcjonalnego.

Ze spadkiem liczby dzieci w wieku przedszkolnym w MOF Elbląg skorelować można spadek całkowitej liczby placówek wychowania przedszkolnego, a więc przedszkoli, przedszkoli specjalnych oraz oddziałów przedszkolnych funkcjonujących przy szkołach podstawowych, co wpisuje się w tendencję wojewódzką, ale już nie krajową. Zgodnie z raportem GUS pn. „Oświata i wychowanie w roku szkolnym

2018/2019” w 2019 r. liczba placówek wychowania przedszkolnego wzrosła w Polsce o 0,8% w stosunku do poprzedniego roku szkolnego⁸. Dane w tym zakresie dla lat 2014-2018 prezentuje poniższa tabela.

Tab. 19. Przedszkola, przedszkola specjalne, oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych (obiekt)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LICZBA PRZEDSZKOLI, PRZEDSZKOLI SPECJALNYCH, ODDZIAŁÓW PRZEDSZKOLNYCH PRZY SZKOŁACH PODSTAWOWYCH OGÓŁEM (jednostka miary: obiekt)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	21 661	21 115	21 675	21 980	22 157	bd
Woj. W-M	791	765	776	789	784	bd
Powiat elbląski	31	35	34	31	27	bd
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	50	42	47	50	51	bd
Gmina Elbląg	8	8	8	8	4	bd
Gmina Gronowo Elbląskie	3	4	4	2	2	bd
Gmina Markusy	2	4	3	2	2	bd
Gmina Milejewo	2	2	2	2	2	bd
Gmina Młynary	2	2	2	2	2	bd
Gmina Pasłęk	5	6	6	7	7	bd
Gmina Tolkmicko	5	5	5	4	4	bd
MOF Elbląg	77	73	77	77	74	bd

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

⁸ Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2018/2019, oprac. GUS, Urząd Statystyczny w Gdańsku, Warszawa-Gdańsk 2019, s. 30.

Tab. 20. Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym ogółem (dzieci w wieku 3 - 6 lat) (%)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	ODSETEK DZIECI OBJĘTYCH WYCHOWANIEM PRZEDSZKOLNYM OGÓŁEM (DZIECI W WIEKU 3-6 LAT) (jednostka miary: %)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	82,3	bd	80,7	86,4	89,5	bd
Polska - miasto	95,7	bd	93,4	99,9	103,4	bd
Polska - wieś	64,0	bd	63,4	67,9	70,5	bd
Woj. W-M	72,8	bd	71,4	77,6	81,7	bd
Woj. W-M - miasto	92,8	bd	91,9	99,3	104,4	bd
Woj. W-M - wieś	47,1	bd	45,3	50,1	52,8	bd
Powiat elbląski	54,0	bd	51,3	59,4	63,5	bd
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	89,4	bd	86,6	96,2	100,6	bd
Gmina Elbląg	43,6	bd	35,1	40,9	48,2	bd
Gmina Gronowo Elbląskie	45,0	bd	48,4	55,9	53,3	bd
Gmina Markusy	33,3	bd	50,6	60,9	63,5	bd
Gmina Milejewo	61,3	bd	56,7	63,4	65,7	bd
Gmina Młynary	49,4	bd	42,0	43,2	52,1	bd
Gmina Pasłęk	67,9	bd	59,9	71,7	77,8	bd
Gmina Tolkmicko	51,1	bd	55,1	62,3	61,0	bd

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Z kolei z powyższej tabeli wynika, że od roku 2016 coraz większy odsetek dzieci w MOF Elbląg zaczął uczęszczać do placówek przedszkolnych, co wpisuje się w trend zarówno wojewódzki, jak i krajowy. Wzrost ten objął niemal wszystkie jednostki, poza Gminą Tolkmicko, w której nastąpił nieznaczny spadek w tym zakresie. Wskaźnik ten w 2018 r. przewyższył dla Miasta Elbląg wielkość 100% (100,6%), co sugeruje, iż do tutejszych przedszkoli uczęszczają też dzieci z sąsiednich jednostek administracyjnych, czyli z obszaru funkcjonalnego (sprawozdawczość dotyczy placówki, stąd wykazuje się

dzieci niezależnie od ich miejsca zamieszkania). Prawidłowość tę zauważa się na obszarach miejskich, co wydaje się zrozumiałe z uwagi na fakt, iż często rodzice sami dojeżdżają do pracy do większych ośrodków i stąd bardziej komfortowe jest dla nich umieszczenie dzieci w placówkach na ich terenie.

SZKOŁY PODSTAWOWE

Zgodnie z danymi udostępnionymi przez GUS, liczba uczniów objętych obowiązkiem edukacji na poziomie podstawowym na obszarze funkcjonalnym w badanym przedziale czasowym sukcesywnie wzrastała. Wzrost tej liczby wyniósł 26,4% i był nieco niższy niż wojewódzki (26,9%) i zdecydowanie niższy niż krajowy (32,0%). Poniższa tabela prezentuje liczbę uczniów szkół podstawowych.

Tab. 21. Liczba uczniów szkół podstawowych ogółem (osoba)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LICZBA UCZNIÓW W SZKOŁACH PODSTAWOWYCH OGÓŁEM (jednostka miary: osoba)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	2 306 102	2 480 793	2 296 529	2 658 197	3 043 162	bd
Woj. W-M	88 308	93 910	86 097	98 442	112 094	bd
Powiat elbląski	3 480	3 632	3 265	3 654	4 070	bd
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	6 759	7 238	6 654	7 643	8 786	bd
Gmina Elbląg	385	407	359	402	451	bd
Gmina Gronowo Elbląskie	281	304	272	303	344	bd
Gmina Markusy	325	325	277	308	326	bd
Gmina Milejewo	191	205	181	205	228	bd
Gmina Młynary	313	297	273	290	318	bd
Gmina Pasłęk	1 221	1 301	1 199	1 355	1 538	bd
Gmina Tolkmicko	344	367	335	385	420	bd
MOF Elbląg	9 819	10 444	9550	10 891	12 411	bd

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Największy wzrost liczby uczniów szkół podstawowych w rozpatrywanym okresie miał miejsce w Mieście Elbląg (30,0%), następnie w Gminie Pasłęk (26,0%), Gminie Gronowo Elbląskie (22,4%) oraz Gminie Tolkmicko (22,1%); najmniejszy zaś w Gminie Młynary (1,6%) i Gminie Markusy (0,3%).

Tab. 22. Liczba szkół podstawowych w MOF Elbląg ogółem (obiekt)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LICZBA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH OGÓŁEM (jednostka miary: obiekt)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	13 528	13 563	13 517	14 571	14 584	bd
Woj. W-M	535	536	530	568	574	bd
Powiat elbląski	22	22	22	25	25	bd
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	21	22	22	25	26	bd
Gmina Elbląg	4	4	4	4	4	bd
Gmina Gronowo Elbląskie	2	2	2	2	2	bd
Gmina Markusy	2	2	2	2	2	bd
Gmina Milejewo	1	1	1	1	1	bd
Gmina Młynary	2	2	2	2	2	bd
Gmina Pasłęk	4	4	4	4	4	bd
Gmina Tolkmicko	4	4	4	5	5	bd
MOF Elbląg	40	41	41	45	46	bd

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Wraz ze wzrostem liczby uczniów szkół podstawowych wzrosła w MOF Elbląg także liczba tych placówek oświatowych. Zgodnie z danymi GUS umieszczonymi w powyższej tabeli, w latach 2014-2018 wzrost ten wyniósł 15%, czyli był niemal dwukrotnie wyższy niż odnotowany wówczas wzrost w województwie (7,3%) i kraju (7,8%). Najwięcej szkół podstawowych przybyło w Mieście Elbląg (5) oraz 1 w Gminie Tolkmicko.

W poniższej tabeli zaprezentowano współczynnik skolaryzacji netto, czyli jedną z podstawowych miar powszechności edukacji (będący relacją liczby osób w danej

grupie wiekowej uczących się na danym poziomie kształcenia do liczby ludności w tej grupie wieku).

Tab. 23. Współczynnik skolaryzacji netto: szkoły podstawowe (%)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	WSPÓŁCZYNNIK SKOLARYZACJI NETTO: SZKOŁY PODSTAWOWE (jednostka miary: %)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	93,67	90,11	92,53	93,35	93,85	bd
Woj. W-M	90,56	86,91	88,32	88,90	89,21	bd
Powiat elbląski	81,62	77,51	77,89	76,96	76,47	bd
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	91,24	88,15	88,81	90,26	91,64	bd
Gmina Elbląg	70,35	65,16	65,30	61,62	62,61	bd
Gmina Gronowo Elbląskie	72,30	70,49	70,82	67,65	68,15	bd
Gmina Markusy	84,57	81,38	84,86	84,44	81,11	bd
Gmina Milejewo	78,99	74,01	71,54	70,07	66,27	bd
Gmina Młynary	84,88	80,00	80,95	79,27	77,17	bd
Gmina Pasłęk	93,59	88,74	90,10	90,44	90,80	bd
Gmina Tolkmicko	74,35	70,93	71,15	71,43	70,51	bd
MOF Elbląg	81,3	77,4	77,9	76,9	76,0	bd

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Wskaźnik ten najwyższe noty osiąga w Mieście Elbląg oraz w Gminie Pasłęk, aczkolwiek przekraczają one wartości tego współczynnika tylko w skali województwa (pozostają niższe niż krajowe). W pozostałych jednostkach tworzących MOF Elbląg współczynnik ten jest zdecydowanie niższy, co zazwyczaj świadczy o tym, iż część dzieci nie uczęszcza do szkoły w miejscu zamieszkania. Najniższą wartość wskaźnik ten przyjmuje w analizowanym przedziale czasowym w Gminie Elbląg i w tym wypadku pozwala to stwierdzić, iż część dzieci uczęszcza do szkół w pobliskim Mieście Elbląg. Z powodu braku udostępnionych przez GUS danych niezbędnych do wyliczenia wartości tego wskaźnika dla MOF Elbląg, w odniesieniu do niego obliczono średnią arytmetyczną.

W rezultacie tego, że dzieci nie uczęszczają do szkoły w miejscu zamieszkania, rosną organizacyjne koszty kształcenia jednego ucznia w szkołach podstawowych w miejscu zamieszkania. Informuje o tym niski wskaźnik liczby uczniów przypadających na jeden nauczycielski etat przeliczeniowy, który w syntetyczny sposób charakteryzuje organizacyjne warunki kształcenia i wychowania.

Tab. 24. Liczba uczniów przypadających na 1 nauczycielski etat przeliczeniowy: szkoły podstawowe (osoba)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LICZBA UCZNIÓW PRZYPADAJĄCYCH NA 1 NAUCZYCIELSKI ETAT PRZELICZENIOWY: SZKOŁA PODSTAWOWA (jednostka miary: osoba)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Miasto Elbląg	9,05	9,38	9,07	9,12	8,87	bd
Gmina Elbląg	7,90	7,69	6,79	6,30	6,29	bd
Gmina Gronowo Elbląskie	9,04	9,48	7,82	8,69	8,41	bd
Gmina Markusy	8,01	8,60	7,71	7,35	7,34	bd
Gmina Milejewo	8,63	9,35	8,31	9,22	7,62	bd
Gmina Młynary	7,76	7,27	7,25	7,22	6,78	bd
Gmina Pasłęk	12,38	12,48	11,43	10,18	10,88	bd
Gmina Tolkmicko	8,09	8,57	7,97	7,42	6,96	bd
MOF Elbląg	8,86	9,10	8,29	8,19	7,89	bd

Źródło: opracowanie własne na podstawie SAS (dostęp: 08.10.2020).

Z analizy powyższej tabeli wynika, iż niskie wartości wskaźnik ten przyjmuje dla Gminy Elbląg, najwyższe natomiast w Gminie Pasłęk. Co więcej – tylko tutaj zaobserwować można w latach 2014-2018 jego wzrost, co wskazuje na najniższe w MOF Elbląg koszty kształcenia i wychowania w przeliczeniu na jednego ucznia. Z powodu braku udostępnionych przez GUS danych niezbędnych do wyliczenia wartości tego wskaźnika dla MOF Elbląg, w odniesieniu do niego obliczono średnią arytmetyczną.

Zgodnie z „Informacją o stanie realizacji zadań oświatowych Miasta Elbląga w roku szkolnym 2019/2020” opracowanym przez Urząd Miejski w Elblągu w czerwcu 2020 r. do egzaminu ósmoklasisty w Elblągu przystąpiło ogółem 954 uczniów. Rezultaty przez nich uzyskane w skali staninowej przedstawia poniższa tabela. Wskazuje ona, iż

wyniki egzaminu z języka polskiego osiągnięte w Elblągu kształtowały się na poziomie wojewódzkim, ale były niższe niż poziom krajowy. Z kolei wyniki osiągnięte z matematyki i języka angielskiego były lepsze niż wojewódzkie.

Tab. 25. Wyniki egzaminu ósmoklasisty w roku szkolnym 2019/2020

PRZEDMIOT	ELBLĄG	WOJEWÓDZTWO WARMIŃSKO- MAZURSKIE	POLSKA
Język polski	4	4	5
Matematyka	6	5	5
Język angielski	6	5	6

Źródło: Informacja o stanie realizacji zadań oświatowych Miasta Elbląga w roku szkolnym 2019/2020, Elbląg 2020, s. 34.

GIMNAZJA

W okresie od 2014 do 2018 r. liczba gimnazjów i ich uczniów w MOF Elbląg – tak jak i w całym kraju – malała, co wiązało się z wprowadzoną 1 września 2017 r. reformą systemu edukacji, polegającą na stopniowej likwidacji tego typu szkół. Z dniem 31 sierpnia 2019 r. wszystkie gimnazja w myśl ustawy o prawie oświatowym zostały wygaszone. Przedstawiają to dwie poniższe tabele.

Tab. 26. Liczba uczniów w gimnazjach ogółem (osoba)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LICZBA UCZNIÓW W GIMNAZJACH OGÓŁEM (jednostka miary: osoba)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	1 105 868	1 085 275	1 071 302	711 408	354 709	bd
Woj. W-M	44 099	42 963	41 821	27 539	13 503	bd
Powiat elbląski	1 842	1 712	1 682	1 122	588	bd

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LICZBA UCZNIÓW W GIMNAZJACH OGÓŁEM (jednostka miary: osoba)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	3 451	3 323	3 252	2 168	1 074	bd
Gmina Elbląg	198	182	180	116	62	bd
Gmina Gronowo Elbląskie	141	143	140	96	42	bd
Gmina Markusy	145	130	138	89	50	bd
Gmina Milejewo	126	106	97	59	26	bd
Gmina Młynary	152	161	159	108	50	bd
Gmina Pasłęk	704	647	675	451	248	bd
Gmina Tolkmicko	225	194	158	106	57	bd
MOF Elbląg	5 142	4 886	4 799	3 193	1607	bd

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Tab. 27. Liczba gimnazjów ogółem (obiekt)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LICZBA GIMNAZJÓW OGÓŁEM (jednostka miary: obiekt)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	7 635	7 684	7 706	1 941	1 695	bd
Woj. W-M	305	308	307	98	78	bd
Powiat elbląski	13	13	13	4	3	bd
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	18	18	17	9	5	bd
Gmina Elbląg	2	2	2	0	0	bd
Gmina Gronowo Elbląskie	1	1	1	1	1	bd
Gmina Markusy	1	1	1	0	0	bd

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LICZBA GIMNAZJÓW OGÓŁEM (jednostka miary: obiekt)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Gmina Milejewo	1	1	1	1	1	bd
Gmina Młynary	1	1	1	0	0	bd
Gmina Pasłęk	3	3	3	0	0	bd
Gmina Tolkmicko	2	2	2	1	1	bd
MOF Elbląg	29	29	28	12	8	bd

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

W reformie likwidującej gimnazja szukać należy m. in. źródeł wysokich wartości współczynnika skolaryzacji brutto, czyli relacji liczby osób uczących się na danym poziomie kształcenia, niezależnie od wieku, do liczby ludności w grupie wieku. Związane z tym są wysokie wartości tego współczynnika, np. w Gminie Młynary czy Gminie Gronowo Elbląskie. Z kolei wysokie wartości tego współczynnika w Mieście Elbląg i w Gminie Pasłęk przez cały rozpatrywany okres wskazują, iż do tamtejszych gimnazjów uczęszczała młodzież z innych jednostek. Zdają się to potwierdzać niskie wielkości współczynnika skolaryzacji brutto przed 2017 r. w Gminie Elbląg oraz Gminie Markusy. Z powodu braku udostępnionych przez GUS danych niezbędnych do wyliczenia wartości tego wskaźnika dla MOF Elbląg, w odniesieniu do niego obliczono średnią arytmetyczną.

Tab. 28. Współczynnik skolaryzacji brutto: gimnazja (%)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	WSPÓŁCZYNNIK SKOLARYZACJI BRUTTO: GIMNAZJA (jednostka miary: %)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	98,41	98,90	100,01	100,99	101,21	bd
Woj. W-M	97,60	97,53	97,50	98,04	97,93	bd
Powiat elbląski	91,92	87,62	87,88	89,55	92,60	bd

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	WSPÓŁCZYNNIK SKOLARYZACJI BRUTTO: GIMNAZJA (jednostka miary: %)					
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	100,88	99,37	100,31	102,41	102,48	bd
Gmina Elbląg	76,74	66,91	68,97	68,24	68,89	bd
Gmina Gronowo Elbląskie	82,46	77,30	89,17	92,31	100,00	bd
Gmina Markusy	80,11	77,84	77,53	72,36	70,42	bd
Gmina Milejewo	102,44	89,83	88,18	80,82	72,22	bd
Gmina Młynary	92,12	88,95	91,91	99,08	119,05	bd
Gmina Pasłęk	113,37	117,21	115,58	115,35	112,73	bd
Gmina Tolkmicko	92,59	83,26	79,00	88,33	98,28	bd
MOF Elbląg	92,6	87,6	88,8	89,9	93,0	bd

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

SZKOŁY PONADGIMNAZJALNE I PONADPODSTAWOWE

Zasadnicze szkoły zawodowe, szkoły branżowe I stopnia, szkoły przysposabiające do pracy zawodowej

Zgodnie z danymi GUS, w obrębie obszaru funkcjonalnego w 2019 r. działało łącznie 10 zawodowych szkół ponadpodstawowych, takich jak zasadnicze szkoły zawodowe, szkoły branżowe I stopnia oraz szkoły przysposabiające do wykonywania pracy zawodowej. Poniższa tabela prezentuje ich liczbę w poszczególnych jednostkach MOF Elbląg. Aż 7 z nich znajduje się w Mieście Elbląg, 2 w Gminie Pasłęk, natomiast ostatnia to Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Kamionku Wielkim w Gminie Tolkmicko, który zajmuje się kształceniem i wychowaniem dzieci i młodzieży niedostosowanej społecznie.

Tab. 29. Liczba zasadniczych szkół zawodowych, szkół branżowych I stopnia i szkół przysposabiających do pracy zawodowej ogółem (obiekt)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LICZBA ZASADNICZYCH SZKÓŁ ZAWODOWYCH, SZKÓŁ BRANŻOWYCH I STOPNIA I SZKÓŁ PRZYSPOSABIAJĄCYCH DO PRACY ZAWODOWEJ OGÓŁEM (jednostka miary: obiekt)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	2 201	2 173	2 158	2 014	2 100	bd
Woj. W-M	98	98	99	98	102	bd
Powiat elbląski	3	3	3	3	3	bd
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	6	5	6	7	7	bd
Gmina Pasłęk	2	2	2	2	2	bd
Gmina Tolkmicko	1	1	1	1	1	bd
MOF Elbląg	9	8	9	10	10	bd

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Tab. 30. Liczba uczniów zasadniczych szkół zawodowych szkół branżowych I stopnia i szkół przysposabiających do pracy zawodowej ogółem (osoba)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LICZBA UCZNIÓW W ZASADNICZYCH SZKOŁACH ZAWODOWYCH, SZKOŁACH BRANŻOWYCH I STOPNIA I SZKOŁACH PRZYSPOSABIAJĄCYCH DO PRACY ZAWODOWEJ OGÓŁEM (jednostka miary: osoba)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	201 109	189 593	176 920	166 371	156 753	bd
Woj. W-M	9 024	8 595	8 134	7 791	7 265	bd
Powiat elbląski	274	285	259	221	182	bd
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	806	761	797	843	804	bd
Gmina Pasłęk	259	258	227	196	158	bd
Gmina Tolkmicko	15	27	32	25	24	bd
MOF Elbląg	1 080	1 046	1 056	1 064	986	bd

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Jak wynika z powyższej tabeli, liczba uczniów trzech szkół zawodowych i czterech branżowych I stopnia w Mieście Elbląg utrzymuje się na względnie stałym poziomie, natomiast w Gminie Pasłęk zdecydowanie spada.

Z kolei udział absolwentów zasadniczych szkół zawodowych w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych, zarówno w Mieście Elbląg jak i Gminie Pasłęk, wzrasta, co przedstawia poniższa tabela. Ich odsetek jest znacznie wyższy w Gminie Pasłęk i przekracza średnie wojewódzkie i krajowe.

Tab. 31. Absolwenci zasadniczych szkół zawodowych w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych (%)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	ABSOLWENCI ZASADNICZYCH SZKÓŁ ZAWODOWYCH W OGÓLNEJ LICZBIE ABSOLWENTÓW SZKÓŁ PONADGIMNAZJALNYCH (jednostka miary: %)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	12,0	15,7	15,9	14,6	14,4	bd
Woj. W-M	12,0	17,5	18,4	16,4	17,4	bd
Powiat elbląski	22,2	27,6	31,5	30,3	29,1	bd
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	8,8	13,8	14,3	11,2	12,5	bd
Gmina Pasłęk	22,2	27,6	31,5	30,3	29,1	bd
Gmina Tolkmicko	bd	bd	bd	bd	bd	bd

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Technika

Całkowita liczba techników i ich uczniów w obszarze funkcjonalnym, zgodnie z danymi GUS umieszczonymi w poniższej tabeli, spadła w rozpatrywanym przedziale czasowym. Wpisuje się on w trendy krajowe i wojewódzkie wynikające ze spadku liczby ludności. Placówki tego rodzaju znajdują się w Mieście Elbląg, Gminie Elbląg i Gminie Pasłęk. W Gronowie Górnym w Gminie Elbląg znajduje się Liceum Sztuk Plastycznych, które nadaje swym absolwentom uprawnienia zawodowe; w ujęciach statystycznych GUS zaliczane jest ono do techników.

Tab. 32. Liczba techników (wraz z ogólnokształcącymi szkołami artystycznymi dającymi uprawnienia zawodowe) ogółem (obiekt)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LICZBA TECHNIKÓW (WRAZ Z OGÓLNOKSZTAŁCĄCYMI SZKOŁAMI ARTYSTYCZNYMI DAJĄCYMI UPRAWNIENIE ZAWODOWE) OGÓŁEM (jednostka miary: obiekt)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	2 546	2 047	2 026	2 012	2 001	bd
Woj. W-M	98	80	80	82	79	bd
Powiat elbląski	3	3	3	3	3	bd
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	11	10	10	10	8	bd
Gmina Elbląg	1	1	1	1	1	bd
Gmina Pasłęk	2	2	2	2	2	bd
MOF Elbląg	14	13	13	13	11	bd

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Tab. 33. Liczba uczniów techników (wraz z ogólnokształcącymi szkołami artystycznymi dającymi uprawnienia zawodowe) ogółem (obiekt)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LICZBA UCZNIÓW TECHNIKÓW (WRAZ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYMI SZKOŁAMI ARTYSTYCZNYMI DAJĄCYMI UPRAWNIENIE ZAWODOWE) OGÓŁEM (jednostka miary: obiekt)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	532 822	519 179	518 742	516 193	518 462	bd
Woj. W-M	20 479	19 536	19 050	18 866	19 038	bd
Powiat elbląski	306	332	329	337	369	bd
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	2 664	2 509	2 476	2 421	2 462	bd
Gmina Elbląg	86	88	98	92	97	bd
Gmina Pasłęk	220	244	231	245	272	bd
MOF Elbląg	2 970	2 841	2805	2758	2 831	bd

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Jak wynika z powyższej tabeli, całkowita liczba uczniów techników w MOF Elbląg w latach 2014-2018 spadła o 4,7%, czyli znacznie mniej niż w województwie (7,0%), ale więcej niż w kraju (2,7%). Od 2017 r. wzrosła liczba uczniów w tego rodzaju szkołach, podobnie zresztą, jak w województwie i kraju.

Największy w obszarze funkcjonalnym udział absolwentów techników w ogólnej liczbie szkół ponadgimnazjalnych w latach 2014-2018 jest w Mieście Elbląg. Jest on na tyle wysoki, iż we wszystkich tych latach przekraczał zarówno średnie krajowe, jak i wojewódzkie. Niemal o połowę mniejsza jest wartość tego wskaźnika w Gminie Pasłęk, gdzie w żadnym z rozpatrywanych lat nie przekroczył on średnich wojewódzkich ani krajowych. Pomimo tego zauważalny jest sukcesywny wzrost tego wskaźnika. Udział absolwentów techników Gminy Pasłęk w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych na jej terenie był znacznie niższy niż średnia wojewódzka i krajowa. Dla Liceum Sztuk Plastycznych w Gronowie Górnym brak adekwatnych danych.

Tab. 34. Absolwenci techników w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych (%)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	ABOLWENCI TECHNIKÓW W OGÓLNEJ LICZBIE ABSOLWENTÓW SZKÓŁ PONADGIMNAZJALNYCH (jednostka miary: %)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	33,7	33,1	34,2	35,9	35,9	bd
Woj. W-M	35,4	34,1	34,9	36,3	34,8	bd
Powiat elbląski	16,7	16,8	21,5	22,4	23,6	bd
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	42,1	40,8	38,2	41,3	40,0	bd
Gmina Elbląg	bd	bd	bd	bd	bd	bd
Gmina Pasłęk	16,7	16,8	21,5	22,4	23,6	bd

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Jak wskazuje poniższa tabela, opracowana w oparciu o dane udostępnione przez GUS, najwyższą zdawalność egzaminu maturalnego, przekraczającą średnie krajowe i wojewódzkie, cechuje Liceum Sztuk Plastycznych w Gronowie Górnym w Gminie

Elbląg. Najniższe wartości tego wskaźnika wykazują technika w Mieście Elbląg. Wartość ta dla Miasta Elbląg była jednak w latach 2014-2018 wyższa od notowanej w województwie i nie odbiegała znacznie od wskaźników krajowych.

Tab. 35. Zdawalność egzaminów maturalnych w szkołach ponadgimnazjalnych zawodowych (%)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	ZDAWALNOŚĆ EGZAMINÓW MATURALNYCH W SZKOŁACH PONADGIMNAZJANYCH ZAWODOWYCH (jednostka miary: %)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	68,6	71,4	75,1	76,3	79,1	bd
Woj. W-M	64,8	67,5	70,9	72,0	77,5	bd
Powiat elbląski	88,2	74,3	85,7	87,5	87,8	bd
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	75,8	74,2	73,0	76,1	77,2	bd
Gmina Elbląg	93,8	100,0	85,7	94,7	87,5	bd
Gmina Pasłęk	83,3	57,1	85,7	82,8	87,9	bd

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 28.10.2020).

Miasto Elbląg realizuje politykę inwestowania w rozwój szkolnictwa zawodowego polegającą na systematycznym podnoszeniu jakości kształcenia zawodowego. Odbywa się to poprzez wprowadzanie innowacyjnych i dostosowanych do potrzeb rynku pracy kierunków, programów i narzędzi nauczania oraz systematyczną rozbudowę i modernizację bazy dydaktycznej o nowoczesne pracownie. Kluczowym elementem tej polityki było utworzenie, z dofinansowaniem ze środków Unii Europejskiej, ponadpowiatowego centrum koordynacji systemu szkolnictwa zawodowego – Elbląskiego Centrum Edukacji Zawodowej. Pierwszym elementem tego szerszego przedsięwzięcia, wynikającego z działań samorządu elbląskiego, których celem jest rozwój szkolnictwa zawodowego w Elblągu, jest rozbudowa infrastruktury Centrum Kształcenia Praktycznego (obecnie Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego).

Elbląskie Centrum Edukacji Zawodowej powstaje na bazie dwóch placówek – Centrum Kształcenia Praktycznego i Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego, połączonych w jedną – Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego – ECEZ. Prace nad jego powstaniem trwają od 2016 r. i były szeroko konsultowane zarówno z przedsiębiorcami, jak i przedstawicielami szkół zawodowych w mieście.

Doposażenie bazy dydaktycznej CKZiU jest więc pierwszym krokiem w kierunku utworzenia ECEZ, który będzie integrował i koordynował współpracę ze szkołami, Elbląskim Parkiem Technologicznym, Powiatowym Urzędem Pracy, uczelniami oraz innymi instytucjami oświatowymi.

Pierwszy etap tworzenia ECEZ, dotyczący rozbudowy Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego), obejmował budowę oraz wyposażenie w nowoczesne narzędzia dydaktyczne pracowni:

- **stolarsko-ciesielskiej** dla praktycznej nauki zawodu: stolarz, cieśla, technik technologii drewna, tapicer;
- **budowlanej** dla praktycznej nauki zawodu: dekarz, betoniarz-zbrojarz, murarz-tynkarz, monter sieci i instalacji sanitarnych, technik budownictwa, monter konstrukcji budowlanych, technik inżynierii sanitarnej, technik robót wykończeniowych w budownictwie, technik budowy dróg. W pracowni odbywać się będzie również część praktycznej nauki zawodu dla kierunków: technik energetyk, technik elektryk, technik urządzeń i systemów energetyki odnawialnej.

W ramach drugiego etapu rozbudowy CKZiU – ECEZ powstały dwie pracownie:

- **odlewnicza z kuźnią** dla praktycznej nauki zawodu: technik odlewnik. Z pracowni korzystać będą również uczniowie kierunków: mechanik pojazdów samochodowych, technik pojazdów samochodowych, operator obrabiarek skrawających;
- **energii odnawialnej** dla praktycznej nauki zawodu: technik urządzeń i systemów energetyki odnawialnej. Z pracowni korzystać będą również uczniowie kierunków: technik elektryk, technik elektronik, monter elektronik.

Oba projekty zakładały rozbudowę CKZiU o powierzchnię ok. 840 m², powierzchnię użytkową: ok. 1700 m². Głównym celem projektów jest stworzenie lepszych warunków kształcenia zawodowego i dopasowanie go do rzeczywistych potrzeb lokalnego rynku pracy. Pracownie zostały otwarte w styczniu 2020 r.

Licea Ogólnokształcące

Poniższa tabela, opracowana w oparciu o dane udostępnione przez GUS, wskazuje, iż liczba liceów ogólnokształcących w obrębie MOF Elbląg utrzymuje się na względnie niezmiennym poziomie – w rozpatrywanym okresie ubyła tylko jedna placówka szkolna tego typu i to w Mieście Elbląg, w którym jest ich najwięcej. Poza centrum na obszarze funkcjonalnym działają jeszcze dwa licea w Gminie Pasłęk.

Tab. 36. Liczba liceów ogólnokształcących dla młodzieży bez specjalnych – ogółem (obiekt)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LICZBA LICEÓW OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH BEZ SPECJALNYCH OGÓŁEM (jednostka miary: obiekt)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	2 211	2 163	2 150	2 159	2 140	bd
Woj. W-M	90	92	92	90	88	bd
Powiat elbląski	2	2	2	2	2	bd
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	6	6	6	7	6	bd
Gmina Pasłęk	2	2	2	2	2	bd
MOF Elbląg	8	8	8	9	8	bd

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

W latach 2014-2018 spadek liczby tego typu szkół ponadpodstawowych w obszarze funkcjonalnym wyniósł 23,1% (w Mieście Elbląg wynosiła ona 21,5%, zaś w Gminie Pasłęk aż 31,6%), a więc zdecydowanie więcej niż województwie (13,3%) i kraju (10,2%). Tendencja spadkowa jest rezultatem zmniejszania się liczebności społeczeństwa polskiego.

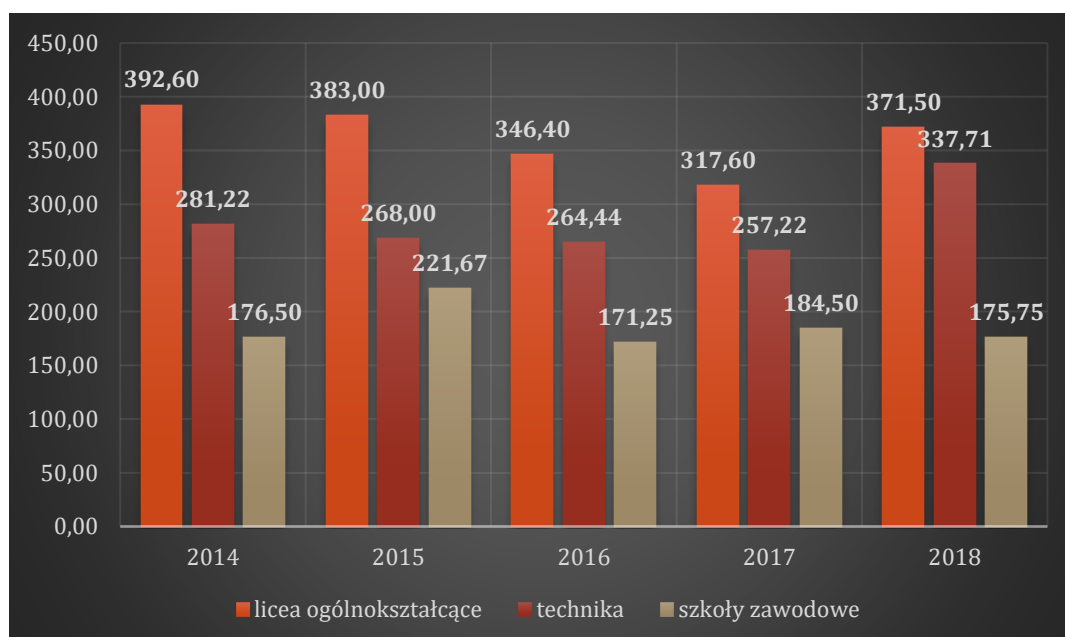
Tab. 37. Liczba uczniów liceów ogólnokształcących ogółem (osoba)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LICZBA UCZNIÓW LICEÓW OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH OGÓŁEM (bez specjalnych) (jednostka miary: osoba)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	522 494	500 006	484 307	473 378	469 190	bd
Woj. W-M	18 722	18 002	17 314	16 691	16 233	bd
Powiat elbląski	386	365	328	281	264	bd
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	2 007	1 965	1 785	1 668	1 576	bd
Gmina Pasłęk	386	365	328	281	264	bd
MOF Elbląg	2 393	2 330	2 113	1 949	1 840	bd

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Najwyższą średnią liczbę uczniów w szkołach ponadpodstawowych w MOF Elbląg w latach 2014-2018 uzyskano w liceach, co pokazuje poniższy wykres.

Wykres 10. Średnia liczba uczniów w Mieście Elbląg w latach 2014-2018: licea ogólnokształcące, technika, szkoły zawodowe (osoby)

Źródło: opracowanie własne na podstawie SAS (dostęp: 08.10.2020).

Analogicznie, absolwenci liceów stanowili niemal połowę w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych na obszarze funkcjonalnym, co obrazuje poniższa tabela. Oba te wskaźniki wpisują się w aktualne trendy krajowe i wojewódzkie.

Tab. 38. Absolwenci liceów w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych (%)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	ABSOLWENCI LICEÓW OGÓLNOKSZAŁCĄCYCH W OGÓLNEJ LICZBIE ABSOLWENTÓW SZKÓŁ PONADGIMNAZJALNYCH (jednostka miary: %)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	54,4	51,1	49,9	49,5	49,8	bd
Woj. W-M	52,6	48,4	46,7	47,3	47,8	bd
Powiat elbląski	61,1	55,6	47,0	47,2	47,3	bd
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	49,1	45,4	47,5	47,5	47,5	bd
Gmina Pasłęk	61,1	55,6	47,0	47,2	47,3	bd

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

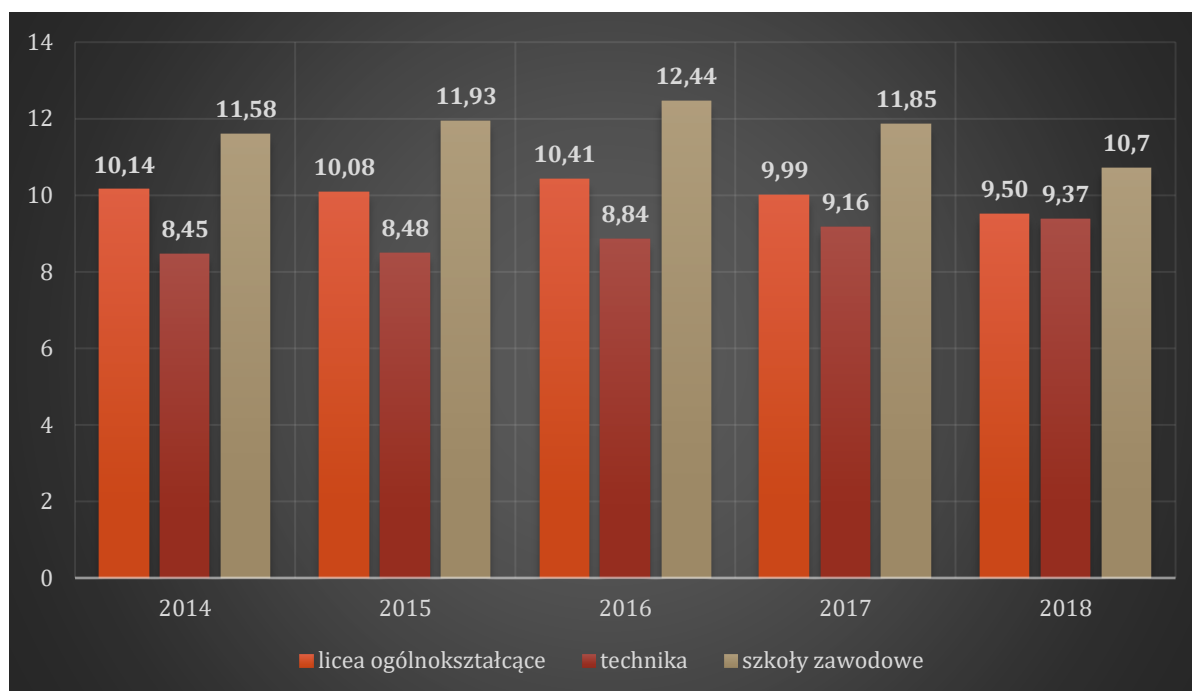
Zdawalność egzaminu maturalnego w liceach działających w obszarze funkcjonalnym w ostatnich latach przekracza średnie krajowe i wojewódzkie, co uznaje się za zjawisko bardzo korzystne i świadczy o jakości kształcenia (poniższa tabela).

Tab. 39. Zdawalność egzaminów maturalnych w liceach ogólnokształcących (%)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	ZDAWALNOŚĆ EGZAMINÓW MATURALNYCH W LICEACH OGÓLNOKSZAŁCĄCYCH (jednostka miary: %)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	87,7	86,6	88,0	88,1	89,5	bd
Woj. W-M	84,7	85,0	85,8	86,0	87,6	bd
Powiat elbląski	72,2	81,6	93,4	86,0	90,6	bd
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	90,2	88,1	90,2	92,5	89,8	bd
Gmina Pasłęk	72,2	81,6	93,4	86,0	90,6	bd

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Wykres 11. Liczba uczniów przypadających na 1 nauczycielski etat przeliczeniowy: licea ogólnokształcące, technika i szkoły zawodowe w Mieście Elblągu w latach 2014-2018 (osoba)

Źródło: opracowanie własne na podstawie SAS (dostęp: 08.10.2020).

Powyższy wykres przedstawia wartości wskaźnika liczby uczniów przypadających na jeden etat nauczycielski w szkołach ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych w Mieście Elblągu. Największe wartości przyjmuje on dla szkół zawodowych, co wskazuje na niższe niż w przypadku liceów ogólnokształcących i techników koszty kształcenia i wychowania w przeliczeniu na jednego ucznia.

UCZELNIE WYŻSZE

W ośrodku centralnym obszaru funkcjonalnego działają trzy uczelnie wyższe: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Elblągu (PWSZ), Elbląska Uczelnia Humanistyczno-Ekonomiczna (EUH-E) oraz Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Elbląskiej.

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Elblągu została utworzona w 1998 r. jako pierwsza samodzielna wyższa szkoła zawodowa w Elblągu i jako jedna z pierwszych

tego rodzaju placówek w kraju. W 2018 r. kształciło się na niej łącznie 1342 studentów, w tym: 190 w Instytucie Politycznym, 315 w Instytucie Informatycznym, 482 w Instytucie Ekonomicznym oraz 355 w Instytucie Pedagogiczno-Językowym. W tym czasie pracowało tu 255 osób, w tym 154 nauczycieli akademickich. W latach 2016-2019 PWSZ w Elblągu pełniła rolę merytorycznego lidera w ogólnokrajowym, koncepcyjnym, poza-konkursowym projekcie *Program praktyk zawodowych w Państwowych Wyższych Szkołach Zawodowych*, finansowanym z Projektu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój. Projekt ten miał na celu wypracowanie systemu sześciomiesięcznych praktyk zawodowych na I stopniu studiów o profilu praktycznym.

Elbląska Uczelnia Humanistyczno-Ekonomiczna (EUH-E) to niepubliczna szkoła wyższa, początkowo zawodowa, która w 2004 r. zyskała status uczelni akademickiej z prawem prowadzenia studiów magisterskich. Posiada ona dwa wydziały: Wydział Administracji i Nauk Społecznych, na którym w 2018 r. studiowało 579 osób, oraz Wydział Nauk o Zdrowiu – odpowiednio 1176 osób. Uczelnia prowadzi także studia podyplomowe, na które w tymże roku uczęszczało 322, a ukończyło je 387 osób. Uczelnia zatrudniała 116osób na 92 etatach, w tym 65 nauczycieli akademickich.

Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Elbląskiej zostało erygowane w październiku 1993 r.; jurysdykcję kanoniczną sprawuje nad nim biskup elbląski. Seminarium funkcjonuje w zespole budynków fabrycznych mieszczących się przy ul. Boże Ciało 10 w Elblągu. Dzięki utworzeniu seminarium alumni zyskali możliwość kształcenia się w Elblągu, a nie jak dotychczas w seminarium w Olsztynie. W ramach studiów klerycy zdobywają szeroką wiedzę z zakresu filozofii (2 lata) i teologii (4 lata). Możliwością poszerzenia wykładów są konferencje naukowe organizowane na miejscu, wyjazdowe kursy dokształcające, spotkania z ludźmi znanymi i cenionymi w życiu Kościoła. Pomocą służą także szerokie zbiory biblioteczne, które wynoszą obecnie 27 tys. woluminów. Studia kończą się obroną pracy magisterskiej.

Edukacja na obszarze funkcjonalnym naznaczona jest spadkiem liczby ludności, co obserwuje się w całej Polsce. Wskutek tego w MOF Elbląg spada liczba placówek oświatowych niemal wszystkich rodzajów; wzrost liczby uczniów szkół podstawowych, jak i wzrost liczby zasadniczych szkół zawodowych, szkół branżowych I stopnia i szkół przysposabiających do pracy zawodowej, traktować należy jako rezultat przekształceń

wprowadzonych w związku z reformą szkolnictwa. Celem tych zmian jest m.in. wzrost jakości nauczania, a przez to kwalifikacji przyszłych pracowników na rynku pracy w MOF Elbląg, m.in. w zakresie zawodów deficytowych. Oferta edukacyjna powinna być jednak dostosowana do zapotrzebowania pracodawców, co także podkreślali przedsiębiorcy biorący udział w badaniu ankietowym. Ścisła współpraca w tym zakresie w postaci staży, szkoleń itp. może stać się w dalszej perspektywie czynnikiem wpływającym na atrakcyjność osiedleńczą obszaru funkcjonalnego. Różnorodna i korespondująca z miejscowym rynkiem pracy oferta edukacyjna pozwoli na przyciągnięcie potencjalnych uczniów i studentów, a następnie zatrzymanie potencjalnych pracowników. W dalszej perspektywie działania te będą musiały być sprzężone z rozbudową zaplecza mieszkaniowego, infrastruktury technicznej, ale też społecznej poprzez np. ułatwienie dostępu do żłobków i przedszkoli. Warto podkreślić, iż wysoki udział dzieci w edukacji przedszkolnej uznawany jest za jeden z najważniejszych czynników sprzyjających wyrównaniu szans i eliminacji nierówności także na dalszych etapach życia. Ułatwiony dostęp do opieki instytucjonalnej dla najmłodszych może przyczynić się do spadku bezrobocia wśród kobiet, które zwykle napotykały trudności w powrocie na rynek pracy po urodzeniu i wychowaniu dziecka.

Konieczność współpracy z przedsiębiorcami dotyczy także uczelni wyższych, które niewątpliwie wzmacniają potencjał edukacyjny oraz mają znaczenie prestiżowe dla MOF Elbląg. W ich przypadku istotnym czynnikiem powinna być także znacznie bardziej intensywna kooperacja z przedsiębiorcami, również w zakresie działań B+R.

Edukację uznać należy bezsprzecznie za ogromny potencjał obszaru funkcjonalnego, który oferuje kształcenie na wszystkich poziomach. Liderem w tym zakresie pozostaje ośrodek centralny, czyli Miasto Elbląg. Rozwój szkolnictwa, zwłaszcza ponadpodstawowego i wyższego, zależy od kompleksowego działania opartego na współpracy z obecnymi i potencjalnymi pracodawcami, która może w przyszłości zaowocować wzrostem demograficznym i gospodarczym MOF Elbląg.

2.2.3. Ochrona zdrowia

SZPITALE, PRZYCHODNIE I APTEKI

W Miejskim Obszarze Funkcjonalnym Elbląga działają cztery szpitale:

- Wojewódzki Szpital Zespolony w Elblągu, ul. Królewiecka 146

Wojewódzki Szpital Zespolony w Elblągu od 1988 r. zajmuje pozycję największej placówki ochrony zdrowia w Elblągu, a obecnie także największego szpitala spośród wszystkich podległych Marszałkowi Województwa Warmińsko-Mazurskiego. W szpitalu świadczone są kompleksowe usługi medyczne w zakresie opieki stacjonarnej, ambulatoryjnej, pomocy doraźnej, ratownictwa medycznego i transportu sanitarnego, a także diagnostyki i rehabilitacji. Szpital posiada 601 łóżek, w tym 18 w Szpitalnym Oddziale Ratunkowym. Rocznie hospitalizuje ponad 42 tys. pacjentów i wykonuje blisko 14 tysięcy zabiegów operacyjnych, w tym około 2 tysięcy zabiegów onkologicznych. W ostatnich latach szpital stał się też największym zakładem pracy w Elblągu. Obecnie zatrudnia prawie 1,5 tys. osób, w tym ponad 300 lekarzy i ponad 600 pielęgniarek i położnych. Jest to szpital o III poziomie referencyjności.

- Szpital Miejski św. Jana Pawła II w Elblągu, ul. Komeńskiego 35

W obecnej strukturze szpital funkcjonuje od 1 grudnia 2016 r., kiedy decyzją Rady Miejskiej w Elblągu połączono Samodzielny Publiczny Specjalistyczny Zakład Opieki Zdrowotnej Szpital Miejski im. Jana Pawła II w Elblągu z Elbląskim Szpitalem Specjalistycznym z Przychodnią. Szpital dysponuje 15 oddziałami szpitalnymi, 19 poradniami specjalistycznymi oraz posiada 459 łóżek. Udziela świadczeń zdrowotnych na zasadach określonych w ustawie o działalności leczniczej w szczególności w zakresie: badań i porad lekarskich, leczenia, badania i terapii psychiatrycznej i psychologicznej, rehabilitacji leczniczej, opieki nad kobietą ciężarną, opieki długoterminowej, badań diagnostycznych, pielęgnacji chorych, orzekania i opiniowania o stanie zdrowia, zaopatrywania w środki i materiały medyczne oraz wykonywania szczepień ochronnych.

- Szpital „El-Vita” w Elblągu, ul. Związku Jaszczurczego 22 prowadzony przez B. Braun Avitum Poland Sp. z o.o. z siedzibą w Nowym Tomysłu, ul. Sienkiewicza 3.

Od roku 2009 podmiot leczniczy B. Braun Avitum Poland Sp. z o.o. prowadzi zakład Szpital El-VITA. Szpital posiada następujące oddziały: izbę przyjęć, oddział wewnętrzny z pododdziałem nefrologii, stację dializ oraz bazę laboratoryjno-diagnostyczną. Szpital działa poza siecią szpitali, które od października 2017 r. mają zapewnione finansowanie przez Narodowy Fundusz Zdrowia.

- Szpital Powiatowy Spółka z o.o. w Pasłęku przy ul. Kopernika 24A;
Szpital Powiatowy Sp. z o.o. w Pasłęku dysponuje izbą przyjęć, 60 łózkami w oddziałach szpitalnych, 30 łózkami opieki długoterminowej, działem diagnostycznym, działem farmacji szpitalnej, poradnią nocnej i świątecznej opieki medycznej, transportem sanitarnym, zakładem rehabilitacji leczniczej oraz poradniami specjalistycznymi.

W 2019 r. w MOF Elbląg funkcjonowały 103 przychodnie, co stanowiło blisko 12% ogółu przychodni działających w województwie warmińsko-mazurskim. Poniższa tabela przedstawia dane statystyczne dotyczące przychodni w MOF Elbląg udostępnione przez GUS.

Tab. 40. Liczba przychodni ogółem

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LICZBA PRZYCHODNI OGÓŁEM (jednostka miary: obiekt)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	20 052	20 412	21 299	21 665	21 881	21 839
Woj. W-M	827	831	870	869	856	870
Powiat elbląski	24	23	23	24	22	22

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LICZBA PRZYCHODNI OGÓŁEM (jednostka miary: obiekt)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	86	82	86	86	84	83
Gmina Elbląg	1	1	1	2	2	2
Gmina Gronowo Elbląskie	3	2	2	2	2	2
Gmina Markusy	2	2	2	2	2	1
Gmina Milejewo	2	2	2	2	1	1
Gmina Młynary	2	2	2	2	2	2
Gmina Pasłęk	6	6	6	6	5	6
Gmina Tolkmicko	5	5	5	5	5	5
MOF Elbląg	107	102	106	107	103	102

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Z zebranych powyżej danych wynika, iż liczba przychodni w ciągu ostatnich kilku lat nie uległa w obszarze funkcjonalnym znacznym wahaniom; największa ich liczba dostępna jest w Mieście Elbląg, następnie w Gminie Pasłęk i Gminie Tolkmicko, najmniejsza zaś w Gminie Milejewo – zaledwie jedna. Miarą dostępności do usług medycznych oferowanych przez przychodnie jest wskaźnik wyrażany liczbą przychodni na 10 000 osób i udostępniany przez GUS. Wskaźnik ten dla MOF Elbląg prezentuje poniższa tabela. W Mieście Elbląg oraz w Gminie Tolkmicko wskaźnik ten przekracza wartości wojewódzkie i krajowe, w pozostałych jednostkach obszaru funkcjonalnego kształtuje się on poniżej tych poziomów. Najniższą wysokość osiągnął on w 2019 r. w Gminie Markusy, przy czym zwraca tu uwagę znaczny spadek tej wartości w porównaniu z rokiem poprzednim, co wynika ze zmniejszenia liczby przychodni do jednej. Z kolei w Gminie Elbląg dostępność do przychodni znacznie wzrosła – od 2017 r. funkcjonują tu dwie przychodnie, co należy łączyć ze wspomnianym wcześniej wzrostem liczby ludności w tej jednostce spowodowanym „rozlewaniem się” Miasta Elbląg.

Tab. 41. Przychodnie na 10 000 ludności

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	PRZYCHODNIE NA 10 000 LUDNOŚCI (jednostka miary: obiekt)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	5	5	6	6	6	6
Woj. W-M	6	6	6	6	6	6
Powiat elbląski	4	4	4	4	4	4
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	7	7	7	7	7	7
Gmina Elbląg	1	1	1	3	3	3
Gmina Gronowo Elbląskie	6	4	4	4	4	4
Gmina Markusy	5	5	5	5	5	2
Gmina Milejewo	6	6	6	6	3	3
Gmina Młynary	4	4	4	4	5	5
Gmina Pasłęk	3	3	3	3	3	3
Gmina Tolkmicko	7	7	7	7	8	8
MOF Elbląg	6,2	5,9	6,1	6,2	6,0	6,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Pomimo fluktuacji obserwowalnych w latach 2014-2019 ogólna liczba aptek ogólnodostępnych w obszarze funkcjonalnym wyraźnie spada, co należy wyjaśnić spadkowym trendem demograficznym. Liczbę aptek ogólnodostępnych w MOF Elbląg przedstawia poniższa tabela. Wynika z niej, iż najwyższymi liczbami aptek dysponują Miasto Elbląg oraz Gmina Pasłęk. Wyraźnie zaznacza się dysproporcja w tym zakresie między ośrodkiem centralnym, gminami miejsko-wiejskimi, a gminami wiejskimi, w których nie funkcjonują apteki, a jedynie – jak w przypadku Gminy Markusy i Gminy Milejewo – punkty apteczne.

Tab. 42. Liczba aptek ogólnodostępnych (obiekt)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LICZBA APTEK OGÓLNODOSTĘPNYCH (jednostka miary: obiekt)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	12 438	12 740	13 104	13 338	12 899	12 286
Woj. W-M	416	411	428	439	432	413
Powiat elbląski	9	8	9	9	9	9
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	35	30	36	37	35	32
Gmina Elbląg	bd	bd	bd	bd	bd	bd
Gmina Gronowo Elbląskie	1	1	1	1	1	1
Gmina Markusy	0	0	0	0	0	0
Gmina Milejewo	0	0	0	0	0	0
Gmina Młynary	1	1	1	1	1	1
Gmina Pasłęk	6	5	6	6	6	6
Gmina Tolkmicko	1	1	1	1	1	1
MOF Elbląg	44	38	45	46	44	41

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 27.10.2020).

W poniższej tabeli zaprezentowano natomiast wskaźnik dostępności aptek wyrażony liczbą ludności przypadającą na 1 aptekę ogólnodostępną w MOF Elbląg. Wskaźnik ten dla całego MOF Elbląg w okresie 2014-2019 zdecydowanie przekraczał średnie wojewódzkie i krajowe, podobnie zresztą jak dla niemal wszystkich jednostek wchodzących w jego skład. Najlepiej pod tym względem wypada Gmina Pasłęk, dla której wartości tego wskaźnika kształtują się zazwyczaj na poziomie niższym niż średnia wojewódzka. W związku ze starzeniem się społeczeństwa powinny zostać podjęte kroki w kierunku zniwelowania tego niedoboru.

Tab. 43. Ludność na aptekę ogólnodostępną

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LUDNOŚĆ NA APTEKĘ OGÓLNODOSTĘPNĄ (jednostka miary: osoba)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	3 094	3 017	2 933	2 882	2 978	3 124
Woj. W-M	3 471	3 503	3 356	3 266	3 308	3 445
Powiat elbląski	6 464	7 278	6 455	6 439	6 394	6 357
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	3 496	4 055	3 366	3 267	3 433	3 729
Gmina Elbląg	0	0	0	0	0	0
Gmina Gronowo Elbląskie	5 180	5 167	5 138	5 132	5 127	5 127
Gmina Markusy	0	0	0	0	0	0
Gmina Milejewo	0	0	0	0	0	0
Gmina Młynary	4 528	4 518	4 509	4 484	4 441	4 406
Gmina Pasłęk	3 276	3 918	3 253	3 250	3 232	3 219
Gmina Tolkmicko	6 836	6 846	6 829	6 769	6 664	6 571
MOF Elbląg	3940	4 546	3 826	3736	3 881	4 140

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

OPIEKA PALIATYWNA

W obrębie obszaru funkcjonalnego opiekę paliatywną oferuje tylko jedno hospicjum – Hospicjum Elbląskie im. Dr Aleksandry Gabrysiak, mieszczące się w Elblągu przy ul. Toruńskiej 17b. Zostało ono utworzone w 1987 r. i od samego początku stara się zapewnić profesjonalną i wielodyscyplinarną opiekę paliatywną. Kadra hospicjum jest wysoko wykwalifikowana. Zakres świadczeń udzielanych przez Hospicjum Elbląskie to:

- Hospicjum Stacjonarne – opieka na oddziale (25 łóżek),
- Oddział Dziennego Pobytu,
- Zespół Opieki Domowej – wizyty domowe,
- Poradnia Medycyny Paliatywnej – porady domowe i na miejscu,

- Hospicjum Domowe dla Dzieci – wizyty domowe,
- Zespół Wsparcia Osieroconych,
- Hospicjum Domowe w Pasłęku ul. Plac Grunwaldzki 6 – wizyty domowe.

Ponadto Hospicjum Elbląskie udziela świadczeń pielęgnacyjno-opiekuńczych w ramach opieki długoterminowej, w tym dla dzieci i dorosłych wentylowanych mechanicznie.

OPIEKA GERIATRYCZNA

W MOF Elbląg seniorzy mogą uzyskać pomoc i opiekę medyczną w Zakładzie Opiekuńczo-Lecznym w Szpitalu Miejskim im. św. Jana Pawła II w Elblągu. Placówka ta jest zakładem stacjonarnym, udzielającym świadczeń całodobowych, których zakres obejmuje leczenie, pielęgnację i rehabilitację oraz doraźną pomoc psychologa dla osób nie wymagających hospitalizacji, ale pielęgnacji całodobowej. Zakład dysponuje 34 łózkami i wykwalifikowaną kadrą. Pacjenci mają możliwość skorzystania z porad specjalistycznych oraz konsultacji specjalistów dostępnych w ramach Oddziałów Szpitala Miejskiego w Elblągu.

CHOROBY ZAKAŻNE – EPIDEMIA COVID-19

Stan epidemii związany z ostrą zakaźną chorobą układu oddechowego COVID-19 wywoływaną przez wirusa SARS-CoV-2 i ogłoszony 20 marca 2020 r. zobowiązał jednostki samorządowe, instytucje użyteczności publicznej oraz jednostki sił zbrojnych do podjęcia kompleksowej współpracy w zakresie zapobiegania rozpowszechnianiu się epidemii wirusa oraz niesienia pomocy osobom zarażonym. Szczególnie zobligowane do stawienia czoła sytuacji kryzysowej stały się placówki ochrony zdrowia, które w MOF Elbląg na początku stanu epidemii otrzymały od jednostek samorządowych maseczki, przyłbice, rękawiczki i środki do dezynfekcji.

Zgodnie z decyzją Wojewody Warmińsko-Mazurskiego nr 2/2020 z dnia 4 marca 2020 r. nałożono na Szpital Miejski św. Jana Pawła II w Elblągu obowiązek pozostawania w stanie podwyższonej gotowości w celu przyjęcia osób w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego. Szpital Miejski św. Jana Pawła II w Elblągu i działające przy

nim Stowarzyszenie „Serce za Uśmiech” w związku z trudną sytuacją zwróciły się, za pośrednictwem pism i informacji na stronie internetowej szpitala oraz mediów społecznościowych, do firm i osób prywatnych o wsparcie finansowe i rzeczowe na zakup środków ochrony indywidualnej, sprzętu do leczenia osób zarażonych oraz łóżek szpitalnych. Prośba odniosła spory sukces, dzięki niej uzyskano:

- wsparcie od osób fizycznych rzeczowe i finansowe;
- wsparcie od firm finansowe i rzeczowe: sprzęt medyczny, środki ochrony osobistej, żywność, napoje i inne;
- zaopatrzenie w posiłki.

Kolejnym krokiem okazała się podpisana w dniu 24 czerwca 2020 r. w Elblągu umowa o dofinansowanie projektu „Rozwój specjalistycznych usług medycznych w sytuacji epidemiologicznej COVID-19 w Szpitalu Miejskim św. Jana Pawła II w Elblągu” RPO Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020 – COVID-19. Głównym celem projektu jest podniesienie jakości i skuteczności usług zdrowotnych, służące przeciwdziałaniu rozprzestrzeniania się pandemii koronawirusa SARS-CoV-2 (COVID-19). Przedmiotowy projekt jest kontynuacją działań Szpitala Miejskiego św. Jana Pawła II w Elblągu, zmierzających do rozwoju infrastruktury ochrony zdrowia. Swym zakresem obejmuje realizację następujących elementów:

- zakup niezbędnego sprzętu medycznego, sprzętu do dezynfekcji oraz specjalistycznego sprzętu do transportu chorych, związany z koniecznością pilnego doposażenia Szpitala w sprzęt i urządzenia niezbędne do pracy oddziałów: zakaźnego, intensywnej opieki medycznej, chorób płuc, położniczego, pediatricznego oraz urazowo-ortopedycznego znajdujących się przy ul. Żeromskiego 22;
- prace remontowo-budowlane niezbędne do realizacji projektu, mające na celu odpowiednie przygotowanie pomieszczeń dla hospitalizacji pacjentów z COVID-19, a także właściwą ochronę personelu medycznego przed zakażeniem.

Przewidziane w ramach projektu zakupy sprzętu medycznego oraz wykonanie niezbędnych prac budowlanych związane jest bezpośrednio z realizacją Decyzji Wojewody Warmińsko-Mazurskiego, tj. pozostawania Szpitala w stanie podwyższonej gotowości wynikającej z zagrożenia epidemiologicznego koronawirusem SARS-CoV-2,

a tym samym koniecznością podjęcia skutecznych działań mających na celu udzielanie pomocy medycznej (świadczeń zdrowotnych) osobom w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego.

Ponadto Szpital Miejski św. Jana Pawła II w Elblągu otrzymał środki finansowe w postaci dotacji celowej z budżetu Wojewody Warmińsko-Mazurskiego na zadania związane z zapobieganiem oraz zwalczaniem zakażenia wirusem SARS-CoV-2 i rozprzestrzenianiem się choroby zakaźnej wywołanej tym wirusem u ludzi. Środki otrzymano na działania takie, jak: budowa instalacji gazów medycznych wraz z infrastrukturą towarzyszącą;

- prace remontowo-budowlane polegające na wydzieleniu stref izolacji chorych;
- zakup sprzętu medycznego;
- zakup środków ochrony osobistej, środków do dezynfekcji.

Na podstawie przedstawionych powyżej danych udostępnionych przez GUS oraz pozyskanych od jednostek tworzących MOF Elbląg, stan ochrony zdrowia na diagnozowanym obszarze ocenić należy jako dobry. Oczywiście stan ten należy nieustannie poprawiać oraz dostosowywać do zmieniających się potrzeb, co wymaga ciągłych inwestycji modernizacyjnych. Mieszkańcy każdej z jednostek mają zagwarantowany dostęp do placówek świadczących usługi medyczne pierwszego kontaktu oraz do aptek czy punktów aptecznych. Bardziej specjalistyczne usługi świadczą szpitale zlokalizowane w Elblągu oraz Pasłęku, do których mogą udawać się chorzy.

W związku z postępującym starzeniem się społeczeństwa, a zatem systematycznym wzrostem liczby osób w podeszłym wieku, placówki ochrony zdrowia w MOF Elbląg będą musiały przygotować się w nadchodzących latach do coraz częstszej potrzeby świadczenia opieki z zakresu geriatry, zarówno podstawowej, jak i specjalistycznej.

W obszarze funkcjonalnym działają obecnie dwie placówki medyczne (ZOL w Szpitalu Miejskim im. św. Jana Pawła II w Elblągu oraz Hospicjum Elbląskie) świadczące opiekę dla seniorów w dość ograniczonym zakresie, zważywszy na liczbę

ludności MOF Elbląg i intensywny proces jej starzenia się. Działania powinny zostać ukierunkowane na budowę bazy oraz kadry geriatrycznej, ale też akcje informacyjno-edukacyjne mające na celu przygotowanie społeczeństwa i rozwinięcie jego świadomości na temat problemów wieku starczego. Co więcej, jednym z elementów nie tylko bazy geriatrycznej powinny stać się hospicja oraz ośrodki opieki paliatywnej, ponieważ częstość występowania chorób nowotworowych wzrasta wraz z wiekiem.

Faktycznym sprawdzianem dla stanu opieki zdrowotnej w MOF Elbląg okazał się kryzys związany z epidemią COVID-19. Nowoczesna baza ochrony zdrowia, wykwalifikowana kadra potrafiąca szybko reagować i podjąć sprawne czynności, również w zakresie procedur, stanowią fundament obecnych i zapewne przyszłych działań związanych ze stanem kryzysowym wywołanym epidemią.

2.2.4. Pomoc społeczna

Zasadniczym celem pomocy społecznej jest ułatwienie pokonania trudnych sytuacji życiowych osobom oraz rodzinom, które nie są w stanie dokonać tego samodzielnie wskutek braku odpowiednich umiejętności, zasobów czy możliwości. Polega ona na wspieraniu osób bądź rodzin w zakresie zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych, a przez to zapewnienie warunków życia nie urągających godności człowieka. Ponadto w ramach pomocy społecznej prowadzi się działania profilaktyczne zmierzające do zapobiegania trudnym sytuacjom życiowym, aktywizujące, mające na celu usamodzielnienie osób i rodzin, a także socjalizujące, którym przyświeca integracja ze środowiskiem i likwidacja wykluczenia społecznego. Tak poszerzone spektrum zagadnień związanych z pomocą społeczną, a więc obejmujące nie tylko kwestie ekonomiczne, ale i zdrowotne, społeczne czy edukacyjne, wynika m.in. ze współczesnego, wieloaspektowego pojmowania kwestii ubóstwa (nurt *participatory poverty*).

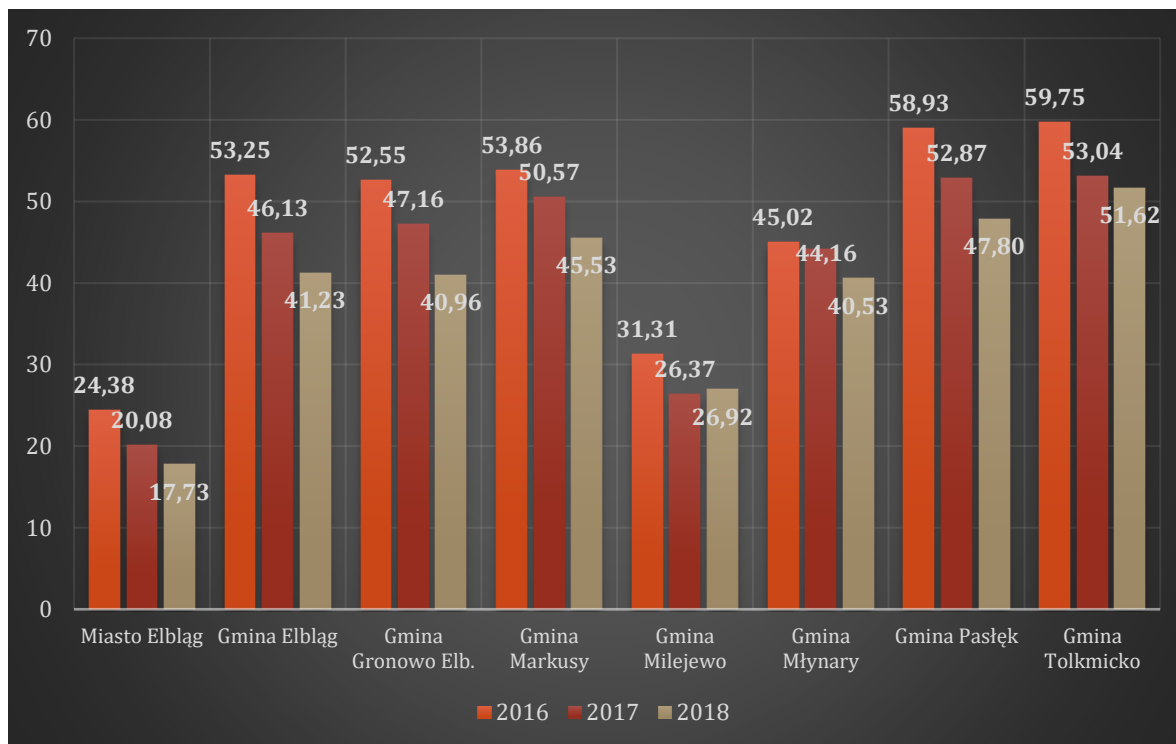
W Polsce pomoc społeczna regulowana jest przez Ustawę z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej. W jej organizacji udział biorą organy administracji rządowej i samorządowej, które na zasadzie partnerstwa współpracują z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami

wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi. Prawo do świadczeń pieniężnych w ramach pomocy społecznej przysługuje osobom i rodzinom, których posiadane dochody nie przekraczają kryteriów dochodowych ustalonych w oparciu o próg interwencji socjalnej. Natomiast w przypadku rolników dochód ustala się arbitralnie na podstawie dochodu miesięcznego z 1 ha przeliczeniowego określanego w obwieszczeniu Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego (np. do świadczeń rodzinnych).

Poniższy wykres pokazuje wartości wskaźnika liczby gospodarstw domowych żyjących poniżej kryterium dochodowego w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców dla poszczególnych jednostek tworzących MOF Elbląg w latach 2016-2018 (dane dla 2019 r. w chwili opracowywania niniejszego dokumentu nie były jeszcze dostępne).

Jak widać z poniższego wykresu, wartości wspomnianego wskaźnika jednoznacznie wskazują na spadek liczby gospodarstw żyjących poniżej kryterium dochodowego w poszczególnych jednostkach obszaru funkcjonalnego.

Wykres 12. Liczba gospodarstw domowych żyjących poniżej kryterium dochodowego w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców (%)

Źródło: SAS (dostęp: 08.10.2020).

Spadek liczby gospodarstw domowych żyjących poniżej kryterium dochodowego to zjawisko wpisujące się w trendy krajowe i wojewódzkie. Warto przy tym podkreślić, że tendencji tej nie zakłóciła podwyżka kwoty kryterium dochodowego wprowadzona w latach 2015 i 2018. Największy spadek w ujęciu procentowym miał miejsce w Mieście Elbląg oraz w Gminie Milejewo, najmniejszy zaś w Gminie Młynary i Gminie Markusy. Spadek ten to zjawisko o tyle korzystne, że wraz z nim maleje wysokość kosztów związanych z opieką nad osobami będącymi w trudnej sytuacji życiowej. Z kolei poniższa tabela przedstawia procentowe ujęcie spadku wartości tego wskaźnika w szerszym horyzoncie czasowym, a mianowicie w latach 2014-2018.

Tab. 44. Procentowy spadek liczby gospodarstw domowych żyjących poniżej kryterium dochodowego w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w jednostkach MOF Elbląg w latach 2014-2018 (%)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	% SPADEK W LATACH 2014-2018
Miasto Elbląg	35,69
Gmina Elbląg	26,75
Gmina Gronowo Elbląskie	25,30
Gmina Markusy	19,71
Gmina Milejewo	32,09
Gmina Młynary	18,43
Gmina Pasłęk	25,09
Gmina Tolkmicko	23,79

Źródło: SAS (dostęp: 08.10.2020).

Na powyższy trend wskazuje również częściowo poniższa tabela, ukazująca wartości dla wskaźnika beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na 10 000 mieszkańców. Wartość tego wskaźnika dla całego MOF Elbląg w rozpatrywanym

przedziale czasowym wyraźnie spadła, osiągając poziom niższy niż średnia wojewódzka, ale zdecydowanie wyższy niż średnia krajowa.

Tab. 45. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 000 ludności (osoba)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	BENEFICJENCI ŚRODOWISKOWEJ POMOCY SPOŁECZNEJ NA 10 000 LUDNOŚCI (jednostka miary: osoba)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	768	710	645	568	513	463
Woj. W-M	1 279	1 188	1 090	957	873	797
Powiat elbląski	1 787	1 674	1 558	1 415	1 278	1 151
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	831	802	708	627	583	551
Gmina Elbląg	1 587	1 676	1 532	1 336	1 164	1 160
Gmina Gronowo Elbląskie	1 753	1 689	1 670	1 531	1 284	1 050
Gmina Markusy	1 994	1 900	1 792	1 671	1 573	1 096
Gmina Milejewo	1 302	1 067	992	881	926	1 328
Gmina Młynary	1 787	1 758	1 585	1 575	1 468	682
Gmina Pasłęk	1 705	1 576	1 465	1 320	1 187	1 324
Gmina Tolkmicko	1 838	1 686	1 557	1 424	1 307	1 271
MOF Elbląg	1 092	1 046	948	851	782	723

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 28.10.2020).

Zgodnie z danymi udostępnionymi przez poszczególne jednostki MOF Elbląg oraz z opracowanymi przez nie raportami za rok 2019, we wszystkich z nich funkcjonują odpowiednio miejski (Miasto Elbląg), miejsko-gminne (Gmina Pasłęk, Gmina Tolkmicko, Gmina Młynary) lub gminne (Gmina Elbląg, Gmina Gronowo Elbląskie, Gmina Markusy oraz Gmina Milejewo) ośrodki pomocy społecznej.

Jak wskazuje poniższa tabela liczba stacjonarnych placówek pomocy społecznej na obszarze funkcjonalnym wykazuje tendencję wzrostową, co wpisuje się w trend krajowy i wojewódzki. Większość z nich działa w gminie miejskiej Elbląg (osiem w 2019 r.) oraz gminie miejsko-wiejskiej Tolkmicko (dwie).

Tab. 46. Placówki stacjonarnej pomocy społecznej (z filiami)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	PLACÓWKI STACJONARNEJ POMOCY SPOŁECZNEJ Z FILIAMİ (jednostka miary: obiekt)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	1 676	1 713	1 735	1 778	1 883	1 886
Woj. W-M	75	80	86	88	91	92
Powiat elbląski	4	4	4	4	4	4
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	5	4	4	4	7	8
Gmina Elbląg	1	1	1	1	1	1
Gmina Pasłęk	1	1	1	1	1	1
Gmina Tolkmicko	2	2	2	2	2	2
MOF Elbląg	9	8	8	8	11	12

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Wśród ww. placówek większość stanowią domy opieki publicznej – w obrębie MOF Elbląg działa osiem placówek tego typu i ich liczba zgodnie z danymi GUS pozostaje od 2014 r. stabilna. Cztery z nich udzielają opieki w Mieście Elbląg, dwie w Gminie Tolkmicko, po jednej w Gminie Pasłęk i Elbląg, przy czym ta ostatnia jest jedyną gminą wiejską w MOF Elbląg dysponującą takim ośrodkiem. Zaprezentowane w poniższej tabeli wartości wskaźnika mieszkańców placówek stacjonarnej pomocy społecznej (łącznie z filiami) na 1000 ludności wskazuje, iż najwięcej podopiecznych przypada na domy opieki społecznej w Gminie Tolkmicko, przy czym jego wartość przekracza kilkakrotnie średnie krajowe i wojewódzkie.

Tab. 47. Mieszkańcy placówek stacjonarnej pomocy społecznej (łącznie z filiami) na 1 000 ludności

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	MIESZKAŃCY PLACÓWEK STACJONARNEJ POMOCY SPOŁECZNEJ (ŁĄCZNIE Z FILIAM) NA 1 000 LUDNOŚCI (jednostka miary: osoba)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	3	3	3	3	3	3
Woj. W-M	3	3	3	4	4	4
Powiat elbląski	4	4	4	4	4	4
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	2	2	2	2	3	3
Gmina Elbląg	6	5	5	5	5	5
Gmina Gronowo Elbląskie	0	0	0	0	0	0
Gmina Markusy	0	0	0	0	0	0
Gmina Milejewo	0	0	0	0	0	0
Gmina Młynary	0	0	0	0	0	0
Gmina Pasłęk	1	1	2	2	2	2
Gmina Tolkmicko	23	22	23	23	23	23
MOF Elbląg	3	3	3	3	3	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Strukturę podopiecznych placówek stacjonarnej pomocy społecznej w MOF Elbląg w 2019 r. przedstawia poniższy wykres opracowany na podstawie danych udostępnionych przez GUS.

Wykres 13. Struktura mieszkańców placówek stacjonarnych pomocy społecznej w MOF Elbląg w 2019 r. (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Z powyższego wykresu wynika, iż mieszkańcami placówek stacjonarnej pomocy społecznej w Gminie Tolkmicko oraz Gminie Elbląg w 2019 r. byli chorzy cierpiący na przewlekle choroby somatycznie, zaś w Gminie Pasłęk – osoby w podeszłym wieku. Z kolei w Mieście Elbląg struktura mieszkańców tego typu ośrodków była bardziej zróżnicowana: większość stanowiły osoby starsze (135 osób), następnie osoby niepełnosprawne intelektualnie w każdym wieku (dzieci, młodzież i dorośli – 108 osób), spory odsetek stanowili też bezdomni (77 osób), najmniej zaś matki z dziećmi i kobiety w ciąży (11 osób). Różnorodność ta to rezultat przede wszystkim miejskiego charakteru gminy, przykładowo bezdomność stanowi domenę większych miast. Poza ZOL w Szpitalu Miejskim im. św. Jana Pawła II w Elblągu świadczącym opiekę medyczną dla osób starszych, funkcjonuje zatem tylko jeden w MOF Elbląg, dom opieki społecznej świadczący dla nich usługi opiekuńczo-pielęgniarskie. Jest to Dom Pomocy Społecznej „Niezapominajka” przy ul. Toruńskiej 17 w Elblągu. Każdy z jego mieszkańców ma zapewnioną całodobową opiekę pielęgniarską oraz 2 razy w tygodniu opiekę lekarza rodzinnego (lub częściej, w zależności od sytuacji). Ponadto podopieczni mogą korzystać

z sal rehabilitacyjnych oferujących szeroki wachlarz usług z zakresu kinezyterapii i fizykoterapii (np. laseroterapia, hydroterapia, masaż, magnetoterapia, ultradźwięki).

Ważny aspekt pomocy społecznej stanowi pomoc finansowa, w tym świadczenia Rodzina 500+ i świadczenia rodzinne. Jak wskazuje poniższa tabela, największa liczba dzieci, na które rodziny otrzymują świadczenie 500+, przypada na Miasto Elbląg, a następnie Gminę Pasłęk, co w obu przypadkach skorelowane jest z wielkością i liczbą ludności tychże jednostek. Analogicznie, najmniej dzieci otrzymujących ww. świadczenie obserwuje się w Gminie Milejewo. W przypadku tego świadczenia zauważyć można generalną tendencję spadkową, co może korespondować ze spadkiem przyrostu naturalnego.

Tab. 48. Liczba dzieci, na które rodziny otrzymują świadczenie 500+

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LICZBA DZIECI, NA KTÓRE RODZINY OTRZYMUJĄ ŚWIADCZENIE 500+ (jednostka miary: osoba)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	bd	bd	bd	3 797 134	3 585 813	bd
Woj. W-M	bd	bd	bd	153 393	143 492	bd
Powiat elbląski	bd	bd	bd	6 775	6 267	bd
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	bd	bd	bd	9 650	9 002	bd
Gmina Elbląg	bd	bd	bd	892	838	bd
Gmina Gronowo Elbląskie	bd	bd	bd	616	549	bd
Gmina Markusy	bd	bd	bd	623	548	bd
Gmina Milejewo	bd	bd	bd	434	396	bd
Gmina Młynary	bd	bd	bd	539	501	bd
Gmina Pasłęk	bd	bd	bd	2 172	2 038	bd
Gmina Tolkmicko	bd	bd	bd	677	626	bd
MOF Elbląg	bd	bd	bd	15 603	14 498	bd

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Ta sama przyczyna zadecydowała o spadku w ostatnich latach udziału procentowego dzieci do lat 17 w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku, na które rodzice pobierają zasiłek rodzinny; przy czym należy pamiętać, iż pobieranie świadczenia 500+ pozostaje bez wpływu na kluczowe formy wsparcia dla rodzin. Dane w tej kwestii udostępnione przez GUS prezentuje poniższa tabela. Wynika z niej, iż mimo spadku tego wskaźnika jego wartości w wielu jednostkach tworzących MOF Elbląg przekraczają znacznie średnie krajowe i wojewódzkie.

Tab. 49. Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku (%)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	UDZIAŁ DZIECI W WIEKU DO 17 LAT, NA KTÓRE RODZICE OTRZYMUJĄ ZASIŁEK RODZINNY W OGÓLNEJ LICZBIE DZIECI W TYM WIEKU (jednostka miary: %)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	28,3	26,8	29,4	29,3	29,4	27,0
Woj. W-M	34,6	32,8	35,7	35,5	35,4	33,0
Powiat elbląski	38,6	37,6	39,2	39,4	39,4	36,1
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	22,1	21,2	24,6	25,6	26,6	25,2
Gmina Elbląg	37,6	35,4	34,7	36,0	37,3	33,9
Gmina Gronowo Elbląskie	39,6	38,9	42,5	43,6	42,7	36,8
Gmina Markusy	42,4	42,0	47,5	50,1	49,2	45,1
Gmina Milejewo	37,1	37,3	40,2	39,2	37,2	35,5
Gmina Młynary	40,4	40,1	40,9	40,4	40,7	38,3
Gmina Pasłęk	36,6	36,3	37,3	36,7	36,5	32,7
Gmina Tolkmicko	35,3	33,7	34,9	35,9	35,9	34,2
MOF Elbląg	27,5	26,7	29,4	30,0	30,7	28,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 25.10.2020).

Na zasadniczy kształt polityki społecznej w obrębie MOF Elbląg w kolejnych latach wpłynąć powinien obserwowany obecnie z coraz większym natężeniem trend demograficzny, a mianowicie starzenie się społeczeństwa. Na tendencję tę wskazują nie tylko dane demograficzne, ale także zaprezentowane powyżej dane i wskaźniki dotyczące pomocy społecznej, a zwłaszcza spadek liczby dzieci, na które rodzice pobierają świadczenie 500+ i zasiłki rodzinne. Raport GUS o sytuacji osób starszych w Polsce w 2018 r. jednoznacznie stwierdza, iż mimo wzrostu wysokości rent i emerytur, ich relacja do przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej zmalała⁹, a przypuszczać należy, iż stanu tego nie zmieni w sposób znaczący wypłacana od 2020 r. tzw. trzynastka. Stąd jako dodatkowe źródło dochodów dla wielu seniorów będą stanowiły nadal stałe zasiłki i świadczenia otrzymywane z pomocy społecznej, co w związku z coraz szybszym tempem starzenia się społeczeństwa będzie stanowiło poważne obciążenie dla budżetu samorządowego.

Jednocześnie samorządy będą musiały zadbać o stworzenie oferty dla tych ze starszych mieszkańców, którzy do późnego wieku będą wykazywali się aktywnością intelektualną, ekonomiczną i fizyczną (np. uniwersytety trzeciego wieku, „srebrna gospodarka”). W tym zakresie niewątpliwym liderem w MOF Elbląg pozostaje Miasto Elbląg, które w ostatnich latach aktywnie włączyło się w realizację zadań wytyczonych w „Polityce senioralnej województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2014-2020”. Jest to dokument opracowany w 2014 r. z inicjatywy Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie oraz Federacji Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (FOSA)¹⁰. Jak wynika z raportu ostatecznego z realizacji założeń dokumentu w latach 2016-2018 w MOF Elbląg realizowano szereg projektów i programów z zakresu profilaktyki, ochrony zdrowia, rehabilitacji oraz standaryzacji usług medycznych dla osób starszych (np. Elbląska Karta Seniora, teleopieka, koperta życia, Seniorada, spotkania w ramach klubów seniora).

⁹ *Sytuacja osób starszych w Polsce w 2018 r.*, oprac. GUS, Warszawa-Białystok 2020, s. 37.

¹⁰ *Polityka senioralna województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2014-2020*, Załącznik do Uchwały Nr 4/39/14/IV z dnia 20 stycznia 2014 r. Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2014.

W MOF Elbląg powinny też zostać podjęte działania zmierzające do rozwoju sektora usług opiekuńczych, za czym, oprócz wspomnianych uwarunkowań demograficznych, przemawiają także względy społeczne. Są to głównie procesy migracyjne ograniczające w coraz większym stopniu gotowość rodzin do przejęcia opieki nad osobami starszymi czy niepozwalająca na to sytuacja na rynku pracy. W związku z tym należałoby podjąć działania ukierunkowane na rozbudowę bazy placówek świadczących tego typu usługi, a ponadto na rozwój sprzężonej z nimi instytucji wolontariatu oraz współpracy z organizacjami pozarządowymi, co przyczyni się z pewnością do rozwoju świadomości obywatelskiej wśród społeczeństwa. Jak pokazuje doświadczenie, dobrze zorganizowany system świadczeń opiekuńczych jest o wiele bardziej efektywny niż świadczenia finansowe. Oprócz tego zapominać nie można o bezdomnych (zwłaszcza w Mieście Elbląg) oraz niepełnosprawnych, czyli osobach również wymagających pomocy świadczonej społecznie tak w zakresie finansowym, jak i opiekuńczym.

2.2.5. Kultura

Na terenie objętym zasięgiem MOF Elbląg działa wiele instytucji i placówek związanych z działalnością kulturalną. Wsparcie kultury stanowi jeden z fundamentów budowania pozytywnego wizerunku oraz promocji regionu. Dzięki atrakcyjnym wydarzeniom kulturalnym oraz szerokiej ofercie w zakresie form spędzania wolnego czasu, poprawia się jakość życia mieszkańców oraz poprawa się atrakcyjność turystyczna tego obszaru.

Do najpopularniejszych działalności kulturalnych – bo funkcjonujących w każdej gminie – należą biblioteki publiczne. Na całym obszarze funkcjonalnym w rozpatrywanym okresie działało ich niezmiennie 23, co nie koresponduje z trendem ogólnokrajowym, zgodnie z którym liczba bibliotek spada. W obliczu tego obszar MOF Elbląg wypada korzystanie na tle kraju. Poniższa tabela przedstawia rozmieszczenie placówek w poszczególnych jednostkach MOF Elbląg. Najwięcej placówek bibliotecznych znajduje się w Mieście Elbląg. Należy jednak wziąć pod uwagę liczbę mieszkańców przypadającą na jedną placówkę biblioteczną.

Tab. 50. Liczba bibliotek publicznych wraz z filiami

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LICZBA BIBLIOTEK PUBLICZNYCH WRAZ Z FILIAMI (jednostka miary: obiekt)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	8 094	8 050	7 984	7 953	7 925	7 881
Woj. W-M	304	304	300	301	299	297
Powiat elbląski	18	18	18	18	18	18
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	8	8	8	8	8	8
Gmina Elbląg	2	2	2	2	2	2
Gmina Gronowo Elbląskie	2	2	2	2	2	2
Gmina Markusy	3	3	3	3	3	3
Gmina Milejewo	1	1	1	1	1	1
Gmina Młynary	1	1	1	1	1	1
Gmina Pasłęk	3	3	3	3	3	3
Gmina Tolkmicko	3	3	3	3	3	3
MOF Elbląg	23	23	23	23	23	23

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Tab. 51. Ludność na 1 placówkę biblioteczną publiczną

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LUDNOŚĆ NA 1 PLACÓWKĘ BIBLIOTECZNĄ PUBLICZNĄ (łącznie z punktami bibliotecznymi ujętymi zgodnie z siedzibą jednostki macierzystej) (jednostka miary: osoba)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	4 100	4 113	4 158	4 194	4 264	4 324
Woj. W-M	3 343	3 333	3 436	3 414	3 564	3 686
Powiat elbląski	1 492	1 574	1 614	1 870	2 131	2 043

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LUDNOŚĆ NA 1 PLACÓWKĘ BIBLIOTECZNĄ PUBLICZNĄ (łącznie z punktami bibliotecznymi ujętymi zgodnie z siedzibą jednostki macierzystej) (jednostka miary: osoba)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	15 296	15 205	15 149	15 112	15 018	14 915
Gmina Elbląg	1 453	1 488	1 495	1 504	1 880	1 891
Gmina Gronowo Elbląskie	2 590	2 584	2 569	2 566	2 564	2 564
Gmina Markusy	1 049	1 046	1 040	1 033	1 021	1 012
Gmina Milejewo	256	281	308	569	1 139	855
Gmina Młynary	4 528	4 518	4 509	4 484	4 441	4 406
Gmina Pasłęk	3 931	4 898	4 879	4 876	4 848	4 828
Gmina Tolkmicko	2 279	2 282	2 276	2 256	2 221	2 190

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Liczba osób przypadająca na jedną placówkę biblioteczną jest kilkakrotnie większa w Mieście Elbląg w porównaniu do pozostałych obszarów MOF Elbląg, co zawarte zostało w powyższej tabeli. Z kolei najmniej osób przypadających na jedną bibliotekę jest w Gminie Milejewo. Dzięki powyższym danym władze poszczególnych Gmin mają możliwość zweryfikowania, które placówki wymagają doposażenia w księgozbiory tak, aby mimo przypadającej większej liczby osób na placówkę, mieszkańcy mieli możliwość szerokiego wyboru książek. Warto przy tym zwrócić uwagę na liczbę czytelników na 1 000 mieszkańców, co zostało zawarte w tabeli poniżej.

Tab. 52. Czytelnicy bibliotek publicznych na 1 000 ludności

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	CZYTELNICZY BIBLIOTEK PUBLICZNYCH NA 1 000 LUDNOŚCI (jednostka miary: osoba)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	164	162	159	157	155	156
Woj. W-M	145	144	143	140	136	137
Powiat elbląski	124	125	121	123	122	115

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	CZYTELNICY BIBLIOTEK PUBLICZNYCH NA 1 000 LUDNOŚCI (jednostka miary: osoba)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	196	181	183	180	170	169
Gmina Elbląg	79	96	95	87	102	113
Gmina Gronowo Elbląskie	154	174	169	186	193	192
Gmina Markusy	244	245	232	228	231	196
Gmina Milejewo	61	61	77	68	96	98
Gmina Młynary	69	76	57	69	51	54
Gmina Pasłęk	113	102	102	105	90	72
Gmina Tolkmicko	200	196	194	197	199	193

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Analizując powyższą tabelę, najwyższym wskaźnikiem czytelników bibliotek publicznych na 1000 ludności, może pochwalić się Gmina Markusy. Na kolejnych miejscach plasują się Gmina Tolkmicko, Gmina Gronowo Elbląskie oraz Miasto Elbląg. Średnia na tych terenach jest wyższa, niż średnia dla kraju, województwa czy powiatu. Im wyższy wskaźnik czytelników oraz liczba wypożyczonych woluminów, tym lepiej w zakresie czytelnictwa wypada dany obszar MOF Elbląg. Z kolei tabela poniżej zawiera zestawienie wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika.

Tab. 53. Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	WYPOŻYCZENIA KSIĘGOZBIORU NA 1 CZYTELNIKA W WOLUMINACH (jednostka miary: wolumin)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	18,3	18,0	18,1	17,5	17,1	17,2
Woj. W-M	19,9	19,7	19,8	19,0	18,6	19,0
Powiat elbląski	16,8	16,5	16,3	16,0	15,9	16,5

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	WYPOŻYCZENIA KSIĘGOZBIORU NA 1 CZYTELNIKA W WOLUMINACH (jednostka miary: wolumin)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	17,3	17,6	17,8	16,6	17,6	18,3
Gmina Elbląg	12,6	13,9	13,0	14,6	11,2	11,7
Gmina Gronowo Elbląskie	25,4	23,4	19,7	23,0	22,6	22,7
Gmina Markusy	19,1	18,0	19,0	18,0	17,4	20,0
Gmina Milejewo	12,0	13,5	12,1	11,8	9,4	10,5
Gmina Młynary	25,4	24,8	22,3	19,1	23,5	22,6
Gmina Pasłęk	15,5	14,6	15,7	14,2	15,3	15,8
Gmina Tolkmicko	15,1	15,6	15,8	15,3	15,9	14,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Podsumowując dane zawarte w powyższej tabeli największa liczba woluminów wypożyczonych na 1 czytelnika przypada na Gminy Młynary, najgorzej wypada Gmina Milejewo. W porównaniu do średniej krajowej, wojewódzkiej i powiatowej dobrze prezentują się Miasto Elbląg, Gmina Gronowo Elbląskie, Gmina Markusy.

Kolejnym ważnym miejscem spotkań oraz formą spędzania wolnego czasu jest kino. Na obszarze MOF Elbląg na projekcję filmową można wybrać się do Miasta Elbląg, gdzie funkcjonują trzy kina, w tym jeden multipleks, a także można odwiedzić Gminę Pasłęk, gdzie znajduje się jedno kino. Jeszcze w 2014 r. działało kino Zenit w Gminie Młynary.

Miasto Elbląg od lat stara się sukcesywnie wzbogacić ofertę dla mieszkańców nie tylko miasta, ale także całego regionu i turystów. W tym zakresie organizowane są imprezy kulturalno-artystyczne, a także zlecane są realizacje zadań z zakresu upowszechniania kultury organizacjom pozarządowym. Ponadto udzielane jest również wsparcie finansowe w formie dotacji samorządowym instytucjom kultury w trybie ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej oraz sprawowania mecenatu

kultury. Wszystkie te zadania mają na celu wzbogacenie oferty w obrębie MOF Elbląg dla mieszkańców, a także podniesienie atrakcyjności omawianego obszaru.

Wspomniane imprezy kulturalno-artystyczne obejmują szereg wydarzeń, jednakże warto wspomnieć szczególnie o tych, które odbywają się cyklicznie. Wśród nich można wymienić:

- Dni Elbląga – szereg imprez oraz inicjatyw organizowanych w ramach święta miasta w czerwcu, gdzie, ze względu na różnorodność oferty, każdy odbiorca może znaleźć coś dla siebie. Wśród atrakcji dla mieszkańców i turystów znajdują się koncerty, wesołe miasteczko czy drzwi otwarte w elbląskich zakładach pracy. Dni Elbląga łączą się z innymi imprezami towarzyszącymi, np. z Forum Inicjatyw Pozarządowych.
- Elbląskie Święto Chleba – od lat organizowany jarmark, gdzie promowane są regionalne wypieki, produkty żywnościowe oraz rękodzieło i sztuka. Dodatkowo na uczestników jarmarku czekają koncerty, teatry uliczne, pokazy warsztatowe dawnych rzemiosł, a także przykuwające uwagę wyścigi Smoczyc Łodzi na rzece Elbląg.
- Świąteczne Spotkania Elblążan – to inicjatywa organizowana przed Świątami Bożego Narodzenia, której towarzyszy jarmark świąteczny, występy artystyczne z wykonywaniem kolęd, pastorałek i jasełek, a także atrakcja szczególna dla najmłodszych uczestników – namiot Świętego Mikołaja.

Władze miejskie w realizacji swoich zadań współpracują z szeregiem stowarzyszeń kulturalnych i są organem prowadzącym dla czterech miejskich instytucji kultury:

- Elbląska Orkiestra Kameralna – założona w 2007 r. dość szybko stała się artystyczną wizytówką miasta i regionu, znana jest z bardzo różnorodnego repertuaru, regularnie organizuje koncerty i wydarzenia muzyczne, w 2018 r. odbyło się 57 koncertów, które zgromadziły 20 225 widzów;
- Centrum Sztuki Galeria El – działa od 1961 r., zajmuje się prezentacją i promocją sztuki współczesnej, jest miejscem spotkań i działań eksperymentalnych, w tym

także festiwali muzycznych; w 2018 r. odbyło się 10 wystaw prezentujących prace zaproszonych artystów oraz kolekcji CS Galeria El;

- Biblioteka Elbląska im. C. Norwida – założona w 1601 r., dysponuje księgozbiorem liczącym ponad pół miliona książek, w tym również naukowych, a także starodrukami i rękopisami; w 2018 r. w zakresie animacji kultury i nauki zrealizowała łącznie 1 561 działań, których odbiorcami było łącznie 45 501 użytkowników; w Bibliotece Elbląskiej odbyły się 722 warsztaty edukacyjne (11 407 uczestników) i 110 lekcji bibliotecznych (2 345 uczestników)
- Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Elblągu – funkcjonuje od 1954 r., ze względu na historię miasta i regionu, jak również wciąż prowadzone prace archeologiczne (m.in. w Truso, hanzeatyckim Elblągu) posiada w swych zbiorach unikatowe na skalę światową zabytki, np. średniowieczny okular czy giternę – unikatowy instrument muzyczny z XV w. (jeden z trzech egzemplarzy na świecie); organizuje szereg wystaw i badań.

Mieszkańcy MOF Elbląg cenią sobie też Teatr im. Aleksandra Sewruka w Elblągu, który od roku 1975 prezentuje różne sztuki na swoich deskach. Przez cały okres swojej działalności teatr przygotował i wystawił ponad 290 spektakli premierowych. Gościł największe zespoły teatralne Polski oraz plejadę gwiazd teatru, opery i operetki, filmu i estrady. Szczególnie warto zwrócić uwagę na cyklicznie organizowaną Elbląską Wiosnę Teatralną. Pierwsza jej edycja odbyła się w 1985 r. z inicjatywy ówczesnego dyrektora, Stanisława Tyma. Po odbyciu sześciu edycji wydarzenie to zostało wstrzymane, aby od 2017 r. ponownie zagościć wśród imprez kulturalnych za sprawą obecnego dyrektora Teatru, Mirosława Siedlera. Elbląska Wiosna Teatralna jest wydarzeniem artystycznym o zasięgu ogólnopolskim, gdzie prezentują się znani aktorzy najlepszych polskich teatrów oraz ekranizacji filmowych, a dodatkowo imprezę wzbogacają występy muzyczne.

Istotnym miejscem jest Młodzieżowy Dom Kultury w Elblągu (MDK), który zrzesza osoby w młodym wieku i poprzez swoją działalność zachęca do rozwoju zainteresowań. Dzięki wykwalifikowanej i otwartej kadrze, dzieci i młodzież mają możliwość organizowania inicjatyw społecznych, realizacji siebie poprzez sztukę oraz

rozwoju osobistego. Młodzieżowy Dom Kultury jest jednostką budżetową podlegającą pod Departament Edukacji Urzędu Miejskiego w Elblągu. W ramach działalności MDK organizowane są cykliczne imprezy kulturalne, a także wernisaże oraz wystawy w Galerii Na Wyspie, gdzie artyści prezentują swoje dzieła. MDK jest niezwykle ważnym miejscem, gdzie młodzież i dzieci mogą spędzać wolny czas na działalności artystycznej i naukowej. Na terenie placówki znajdują się różnego rodzaju pracownie, co sprawia, że młode osoby mają bardzo dobre warunki do rozwoju swoich zainteresowań i pasji, a także wrażliwości na kulturę i drugiego człowieka.

Wśród ważnych ośrodków kulturalnych znajduje się również „Światowid” Centrum Spotkań Europejskich, które jest samorządową instytucją o charakterze kulturalnym, edukacyjnym, medialnym i informacyjnym. Nadrzędnym celem placówki jest realizacja zadań wojewódzkich, które mają za zadanie upowszechnianie twórczości, edukację kulturalną, działalność w zakresie informacji (w tym medialnej), promocję regionu, wychowanie przez sztukę, sport i turystykę. Centrum wspiera i szerzy działalność kulturalną, turystyczną, sportową i rekreacyjną, a także tworzy warunki dla rozwoju tych obszarów. Dodatkowo promuje polskość, kształtuje świadomość kulturową mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego, a także wspiera działalność kulturową mniejszości narodowych na obszarze województwa. Wśród obszarów, jakie wspiera „Światowid”, znajduje się również integracja międzynarodowa, co pozytywnie wpływa na obraz Elbląga i całego regionu.

Wiele inicjatyw kulturalnych wpływa znacząco na utożsamianie się mieszkańców z danym obszarem, aktywizację społeczną, a także na promocję MOF Elbląg wśród turystów. Działalność kulturalną centrów, domów i ośrodków kultury w MOF Elbląg w latach 2014-2019 przedstawiono w następującej tabeli.

Tab. 54. Działalność centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic w MOF Elbląg

ZAKRES DZIAŁANIA		DZIAŁALNOŚĆ CENTRÓW, DOMÓW, OŚRODKÓW KULTURY, KLUBÓW I ŚWIETLIC W MOF ELBLĄG					
		2014	2015	2016	2017	2018	2019
PLAC ÓWK I	centra ogółem (obiekt)	5	5	5	5	5	5

ZAKRES DZIAŁANIA		DZIAŁALNOŚĆ CENTRÓW, DOMÓW, OŚRODKÓW KULTURY, KLUBÓW I ŚWIETLIC W MOF ELBLĄG					
		2014	2015	2016	2017	2018	2019
	liczba osób na placówkę (osoba)	92 201	91 775	91 450	91 203	90 569	89 949
IMPREZY (jednostka miary: sztuka)	imprezy ogółem	388	198	250	252	240	169
	wystawy	36	25	34	38	31	17
	festiwale i przeglądy artystyczne	bd	24	26	17	28	33
	koncerty	bd	20	18	21	14	29
	prelekcje, spotkania, wykłady	239	79	58	59	70	7
	imprezy turystyczne i sportowo - rekreacyjne	11	13	15	17	40	36
	konkursy	23	11	13	31	8	6
	warsztaty	bd	20	25	27	38	34
LICZBA UCZESTNIKÓW (jednostka miary: osoba)	imprezy ogółem	55 187	29 501	43 229	30 900	50 132	28 232
	liczba uczestników imprez na 1 000 ludności	1 830,7	1 439	2 010,1	1 472,5	1 678,8	1 420,7
	wystawy	8 511	3 461	3 832	4 998	14 540	6 146
	festiwale i przeglądy artystyczne	bd	13 940	11 960	10 992	13 980	12 708
	koncerty	bd	2 824	3 360	1 580	3 200	4 100
	prelekcji, spotkań, wykładów	11 263	4 138	5 316	3 231	6 015	1 287
	imprezy turystyczne i sportowo-rekreacyjne	327	1 070	1 302	970	1 722	1 147
	konkursy	7 984	1 350	4 690	712	1 139	630
	pokazy teatralne	bd	1 080	980	1 787	947	560
	warsztaty	bd	1 590	3 717	584	6 673	876
CZŁONKOWIE GRUP ARTYSTYCZNYCH (jednostka)	grupy artystyczne ogółem	306	374	303	291	240	233
	grupy muzyczno-instrumentalne	9	46	14	38	45	40
	grupy taneczne	184	235	197	194	84	116

ZAKRES DZIAŁANIA		DZIAŁALNOŚĆ CENTRÓW, DOMÓW, OŚRODKÓW KULTURY, KLUBÓW I ŚWIETLIC W MOF ELBLĄG					
		2014	2015	2016	2017	2018	2019
	dzieci i młodzież szkolna; ogółem	bd	bd	bd	190	172	176
SALE WIDOWISKOWE	instytucje posiadające salę widowiskową (obiekt)	4	4	4	4	4	4
	liczba standardowych miejsc w sali widowiskowej (sztuka)	883	968	968	968	968	968

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Informacje zawarte w powyższej tabeli zostały opracowane na podstawie danych GUS, gdzie ujęto wyłącznie dane dot. Miasta Elbląg, Gminy Młynary, Gminy Pasłęk oraz Gminy Tolkmicko. W przypadku pozostałych gmin obszaru MOF Elbląg informacje te są niedostępne. Jak wynika z powyższej tabeli liczba centrów kultury w latach 2014-2019 jest stała (pięć obiektów) natomiast liczba uczestników miała tendencje spadkową. Z kolei liczba uczestników na 1000 mieszkańców była zmienna, najwyższą wartość wskaźnik ten osiągnął w 2016 r. Stanowi to wyraźny sygnał do zwiększenia promocji lokalnych wydarzeń, aby tym samym zachęcić mieszkańców, a także turystów do uczestniczenia w przedsięwzięciach kulturalnych. Warto zwrócić uwagę na liczbę miejsc w salach widowiskowych, która zwiększyła się mimo stałej liczbie obiektów. Biorąc pod uwagę informacje zawarte w powyższej tabeli za bardziej lokalne centra kultury, o mniejszej randze niż Miasto Elbląg, uznać trzeba ośrodki miejsko-wiejskie, czyli Gminę Pasłęk, Gminę Tolkmicko oraz Gminę Młynary. Oferują one atrakcyjne formy korzystania z kultury i wypoczynku również dla mieszkańców sąsiednich wiejskich gmin.

W przypadku pozostałych gmin obszaru MOF Elbląg oferta kulturalna jest mniej obszerna. Na terenie Gminy Gronowo Elbląskie największą funkcję promującą kulturę posiadają lokalne stowarzyszenia i kluby, m.in. Klub Seniora w Gronowie Elbląskim, Zespół ludowy „Gronowiacy”, Kółko Recytatorskie i Teatralne „Bajduś” przy Szkole Podstawowej w Jegłowniku, Stowarzyszenie miłośników wsi Oleśno – „Oleśno wieś z pomysłem”, Stowarzyszenie Przyjazna Gmina oraz Stowarzyszenie Aktywności

Społecznej im. Tadeusza Reytana w Wikrowie. W Gminie Elbląg ważnym ośrodkiem kulturalnym jest Gminna Biblioteka w Komorowie Żuławskim, gdzie organizowane są prelekcje, warsztaty oraz ferie dla dzieci. Również w przypadku Gminy Markusy miejscem organizacji wydarzeń kulturalnych jest Gminna Biblioteka w Markusach oraz filie biblioteczne w Zwierznie i Żurawcu, które promują swoją działalność poprzez np. konkursy recytatorskie. Przy bibliotekach działają również trzy Kluby Seniora i dwa Dyskusyjne Kluby Książki. Z kolei Gmina Milejewo, działając we współpracy z mieszkańcami gminy organizuje takie wydarzenia, jak m.in. Gminny Przegląd Kolęd i Pastorałek, Konkurs na Najpiękniejszą Palmę Wielkanocną czy Gminny Dzień Dziecka.

Podsumowując informacje dot. działalności kulturalnej na obszarze MOF Elbląg, głównym ośrodkiem kultury jest Miasto Elbląg, które dysponuje względnie bogatą ofertą kulturalną. Miasto promieniuje również kulturalnie na pobliskie gminy obszaru MOF Elbląg. Jednocześnie poszczególne gminy mają możliwość aktywizowania mieszkańców dzięki organizacji mniejszych wydarzeń kulturalnych czy imprez lokalnych. Działalność w obszarze kultury to nie tylko teatr, kino czy galerie sztuki, ale także jednostki wspierające osoby utalentowane, jak domy kultury. Istotne jest również to, że wspierane jest lokalne dziedzictwo kulturowe. Tak bogata oferta obszaru MOF Elbląg skutecznie przyciąga turystów, co wiąże się z rozwojem nie tylko w sferze kulturalnej, ale także gospodarczej. Oczywiście sfera ta wymaga nieustannych inwestycji i działań modernizacyjnych, głównie ze środków publicznych, jako że instytucje kultury nie są instytucjami o charakterze komercyjnym.

2.2.6. Sport i rekreacja

Sport i rekreacja są jednymi z filarów życia, które nie tylko wspomagają zachowanie zdrowia, a także aktywizują mieszkańców danego regionu oraz stają się doskonałą okazją do promocji miasta i gmin. Z corocznych raportów o stanie gminy publikowanych od dwóch lat przez urzędy gmin tworzących obszar funkcjonalny wynika, iż jednostki te prezentują się nieco odmiennie pod względem działań w zakresie sportu i rekreacji. Liderem w rozpatrywanym aspekcie jest niewątpliwie Miasto Elbląg,

które stanowi centrum sportu i rekreacji nie tylko dla własnych mieszkańców, ale i dla mieszkańców pozostałych jednostek MOF Elbląg. Poza tym odbywają się tu imprezy sportowe przyciągające zawodników i kibiców z całej Polski, jak. np. Ogólnopolskie Zawody Dzieci w łyżwiarstwie szybkim, Mistrzostwa Polski FTS w tańcach standardowych, Mistrzostwa Polski młodzików o Puchar Elbląga w łyżwiarstwie figurowym, czy Mistrzostwa Polski osób niepełnosprawnych w siatkówce na siedząco. Szczególną uwagę warto zwrócić na organizowane biegi sportowe, które z roku na rok zyskują coraz więcej zwolenników, np. Elbląski Bieg Piekarczyka, Garmin Iron Triathlon, Bieg Niepodległości. Różnorodność większych imprez sportowych, których w 2019 r. odbyło się ponad 20, sprawia, że Miasto Elbląg zrzesza coraz więcej amatorów aktywnej formy wypoczynku.

W roku 2019 w Elblągu działało 71 stowarzyszeń kultury fizycznej, w tym 33 uczniowskie kluby sportowe, które prowadzą szkolenia w 42 dyscyplinach sportowych. Kluby te wykorzystują nieodpłatnie miejską infrastrukturę sportową. Ponadto najzdolniejszym sportowcom przyznawane są stypendia sportowe (61 w 18 dyscyplinach sportowych w 2019 r.). Miasto realizuje też cieszące się zainteresowaniem programy sportowe, w 2019 r. aż dziewięć, w tym m.in. Umiem Pływać (592 uczestników), Powszechna Nauka Pływania (1800), Powszechna Nauka Jazdy na Łyżwach (1240), Szkolny Klub Sportowy (246), Ośrodek Piłki Ręcznej (157), Siatkarski Ośrodek Sportowy (72). Łącznie w mieście Elbląg znajdują się 82 obiekty sportowe, z czego 57 traktowana jest jako obiekty sportowe przyszkolne. Pozostałe zarządzane są przez Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji (MOSiR). Warto również wspomnieć, że MOSiR organizuje cykl rozgrywek ligowych, mistrzostw Elbląga, turniejów, zawodów sportowo-rekreacyjnych oraz imprez sportowo-rozrywkowych. Wśród obiektów sportowych, dostępnych w ramach działalności MOSiR znajdują się m.in. Kryte Lodowisko „HELENA”, Tor Wrotkarski „KALBAR”, Hala sportowo-widowiskowa, CRW „Dolinka”, Kryta pływalnia, Korty tenisowe czy Stadion piłkarski. W ubiegłym roku największą popularnością cieszyły się:

- Centrum Rekreacji Wodnej – 350 619 wejść;
- Kryta pływalnia ul. Robotnicza – 74 352 wejść;
- Hala sportowo-widowiskowa Al. Grunwaldzka – 46 552 wejść;

- Kryte Lodowisko „HELENA” – 39 520 wejść.

Poniższa tabela ilustruje rodzaje obiektów sportowych, jakie znajdują się w Mieście Elbląg.

Tab. 55. Obiekty sportowe w Mieście Elbląg w 2019 r.

RODZAJ OBIEKTU	ILOŚĆ
Hale sportowo-widowiskowe	2
Kryte lodowisko	1
Hale przyszkolne (boisko piłka ręczna)	5
Sale sportowe przyszkolne	29
Inne boiska przyszkolne	23
Pływalnie	2
Stadion	1
Boiska piłkarskie	4
Boiska "Moje boisko ORLIK 2012"	7
Orlik lekkoatletyczny	1
Korty tenisowe	1
Przystanie wodne	3
Inne obiekty sportowe	3

Źródło: Raport o stanie Miasta Elbląga za 2019, s. 169.

Biorąc pod uwagę dane zawarte w powyższej tabeli, w Mieście Elbląg znajduje się szereg różnorodnych obiektów sportowych. Dzięki temu mieszkańcy miasta jak i okolicznych gmin mogą rozwijać swoje zainteresowania sportowe.

W Gminie Pasłęk w 2019 r. działało łącznie 12 klubów sportowych i stowarzyszeń kultury fizycznej, nie tylko gminnych, które miały do dyspozycji Stadion Miejski w Pasłęku, 12 boisk sportowych (w tym cztery orliki), dzięki czemu ich członkowie mogli rozwijać swoje pasje sportowe. Gmina Pasłęk przyznaje też stypendia sportowe za osiągnięcia sportowe. Gmina Elbląg posiada zaplecze sportowe w postaci dwóch kompleksów sportowych „Orlik”, przyszkolnej hali sportowej oraz sali gimnastycznej, a także czterech boisk piłkarskich. Z kolei na terenie Gminy Gronowo Elbląskie znajduje

się jeden stadion sportowy, dwie sale gimnastyczne, jedna hala sportowa, jedna siłownia, pięć boisk sportowych, a ponadto siłownie zewnętrzne oraz place zabaw. Działa tu jeden klub sportowy i jeden zespół sportowy. Istotnym elementem popularyzacji kultury sportowej jest liczba obiektów przystosowanych do aktywnej formy spędzania czasu, a także klubów zrzeszających sportowców. Poniższa tabela przedstawia stadiony, boiska i kluby sportowe w obrębie MOF Elbląg (według danych GUS).

Tab. 56. Liczba stadionów, boisk oraz klubów sportowych na obszarze MOF Elbląg w 2014 i w 2018 r.

JEDNOSTKA TERYTORYALNA	Jednostka miary: obiekt					
	STADIONY OGÓŁEM		BOISKA PIŁKARSKIE OGÓŁEM		KLUBY SPORTOWE OGÓŁEM	
	2014	2018	2014	2018	2014	2018
Miasto Elbląg	6	4	3	3	46	43
Gmina Elbląg	bd	bd	6	3	2	2
Gmina Gronowo Elbląskie	1	0	1	2	2	2
Gmina Markusy	1	0	1	1	2	2
Gmina Milejewo	bd	bd	3	0	1	1
Gmina Młynary	1	1	bd	bd	3	3
Gmina Pasłęk	1	1	2	2	8	7
Gmina Tolkmicko	1	1	1	1	7	6
MOF Elbląg	11	7	17	12	71	66

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Podsumowując dane zawarte w powyższej tabeli, najwięcej stadionów, boisk oraz klubów sportowych znajduje się w Mieście Elbląg. W obrębie MOF Elbląg w 2018 r. było mniej stadionów, boisk piłkarskich oraz klubów sportowych w porównaniu z rokiem 2014. Informacje są istotne przy planowaniu działań w zakresie promowania kultury sportowej przez władze poszczególnych JST.

Szerzenie aktywności sportowej przejawia się poprzez dbanie o obiekty sportowe, a także organizację imprez sportowych. Jest to okazja do aktywizowania mieszkańców, a także zwiększania ich świadomości w zakresie zdrowia. Inwestowanie w działalność sportową jest również doskonałą okazją do promowania całego regionu

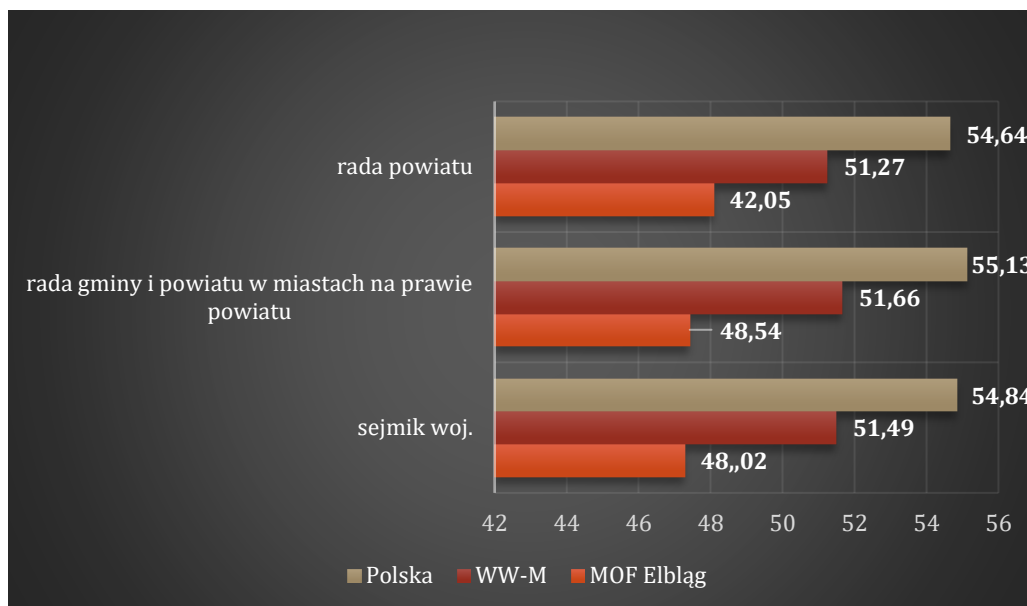
i zachęcania turystów – fanów sportu – do odwiedzenia Elbląga oraz okolicznych gmin. W obszarze sportu i rekreacji oferta MOF Elbląg jest względnie bogata, niemniej jednak, podobnie jak działalność kulturalna, wymaga ponoszenia ciągłych wydatków oraz nieustannej modernizacji. Potrzeby w tym względzie są duże, a środki jednostek MOF Elbląg ograniczone.

2.2.7. Aktywność społeczna

Aktywność społeczna charakteryzuje się czynną postawą obywateli w ramach działań społecznych. Pod tym szerokim pojęciem mieszczą się wszelkie aktywności oddziałujące na otoczenie przyrodnicze i społeczne, w tym praca zawodowa, wzajemna pomoc sąsiedzka, uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych i regionalnych, wolontariat, a także przynależność do grup społecznych (np. stowarzyszeń, fundacji, grup przy parafii) czy udział w wyborach. Przykładami aktywności społecznej są różnego rodzaju inicjatywy, kampanie, programy i wiece. Promowanie udziału w wyborach wpływa na zwiększenie samoświadomości obywateli oraz pozwala odczuć ważność jednostki w decydowaniu o losach kraju. Branie udziału w różnego rodzaju inicjatywach organizowanych w lokalnej społeczności, a także bycie członkiem organizacji i stowarzyszeń, sprawia, że społeczeństwo umacnia się i budowany jest cenny kapitał społeczny. W związku z tym warto wspierać formy aktywności społecznej oraz promować obecnie istniejące formy zrzeszania się obywateli, które poprzez swoją działalność promują obszar MOF Elbląg i wzmacniają potencjał społeczny tego obszaru.

Udział w wyborach jest prawem przysługującym każdemu obywatelowi, a wysokość frekwencji wskazuje na siłę zaangażowania poszczególnych mieszkańców w sprawy dot. regionu czy kraju. Możliwość głosowania jest jednym ze sposobów wpływania na otaczającą rzeczywistość. Poniższy wykres przedstawia frekwencję w wyborach samorządowych w 2018 r.

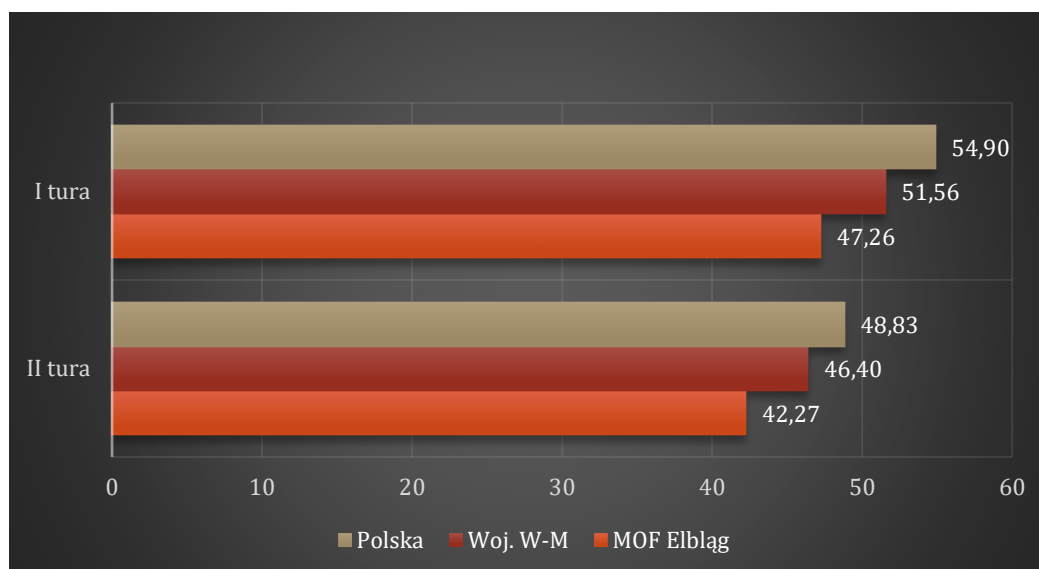
Wykres 14. Frekwencja w wyborach samorządowych w 2018 r. (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 15.10.2020).

Jak wynika z danych zawartych na powyższym wykresie zarówno w przypadku wyborów do rady powiatu, jak i do rady gminy i powiatu w miastach na prawie powiatu oraz wyborów do sejmiku wojewódzkiego, frekwencja wśród mieszkańców MOF Elbląg była niższa w stosunku do średniej dla województwa warmińsko-mazurskiego oraz kraju. Podobną sytuację można zaobserwować na wykresie poniżej.

Wykres 15. Frekwencja w wyborach wójtów, burmistrzów i prezydentów miast w 2018 r. (%)

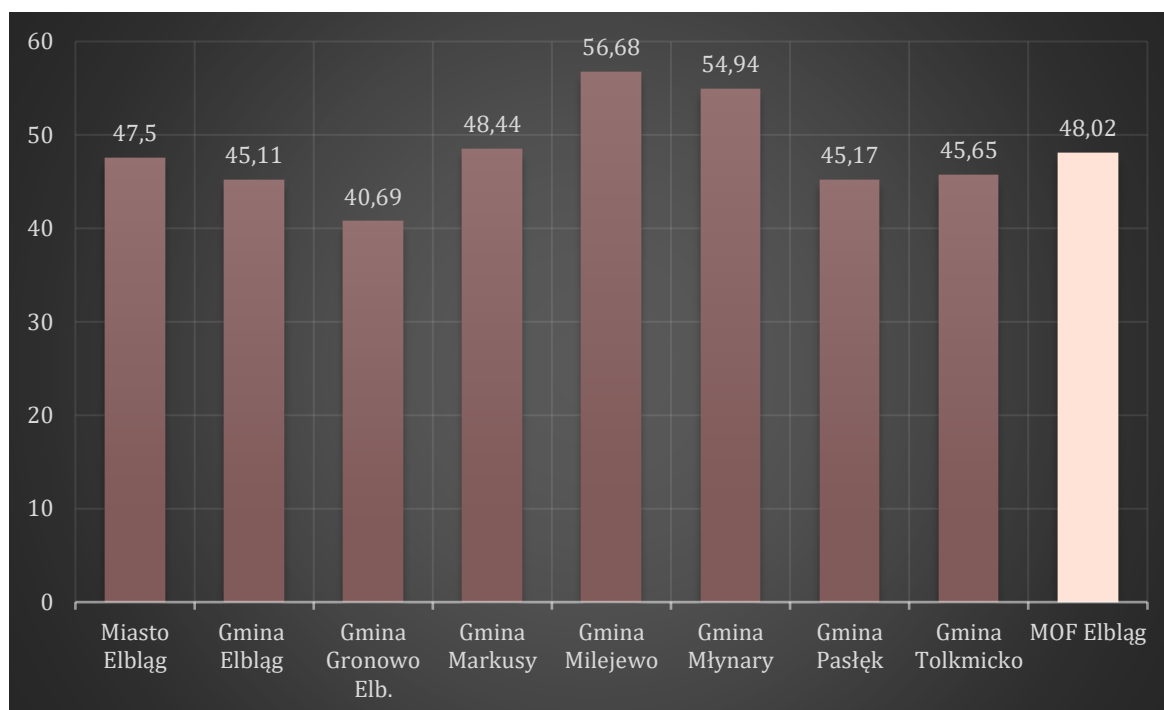

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 15.10.2020).

Z danych zawartych na powyższym wykresie wynika, że mieszkańcy MOF Elbląg, zgodnie z tendencją dla województwa i kraju, chętniej uczestniczą w wyborach wójtów, burmistrzów i prezydentów miast w pierwszej turze. Jednakże i tak frekwencja w obrębie MOF Elbląg jest niższa niż frekwencja dla województwa czy Polski. Warto również zwrócić uwagę na aktywność obywateli Miasta Elbląg oraz poszczególnych Gmin, wchodzących w obręb MOF Elbląg.

Jak wynika z poniższego wykresu, obrazującego poziom frekwencji wyborczej do sejmiku wojewódzkiego w 2018 r., największą frekwencją wyborczą (powyżej 50%) roku osiągnęły Gmina Milejewo oraz również Gmina Młynary. Wyższą niż średnia frekwencja dla całego obrębu MOF Elbląg osiągnęła również Gmina Markusy. Pozostałe Gminy odznaczyły się niższą frekwencją niż frekwencja dla obszaru MOF Elbląg.

Wykres 16. Frekwencja wyborcza do sejmiku wojewódzkiego w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 15.10.2020).

Wykres 17. Frekwencja wyborcza do rady gminy i rady miasta Elbląg w 2018 r.

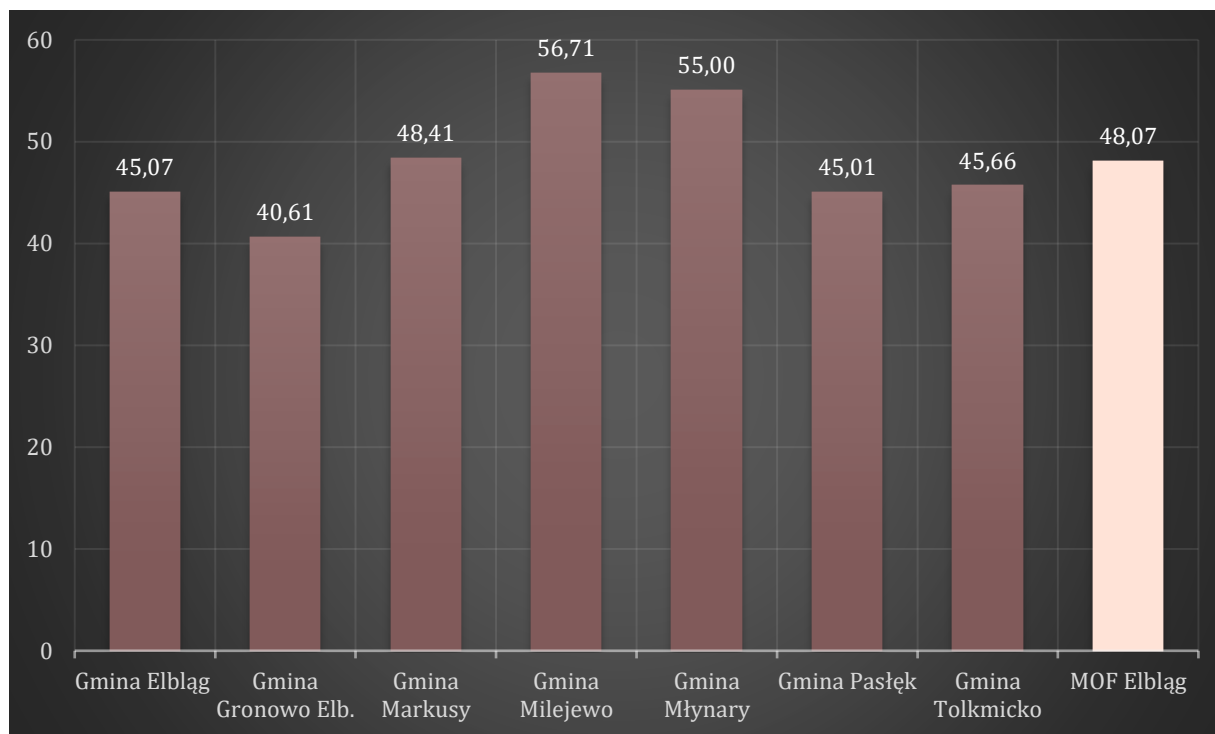

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 15.10.2020).

Podobne tendencje można zaobserwować na wykresie powyższym, który wskazuje na podobieństwo pomiędzy poziomem frekwencji wyborczej do sejmiku wojewódzkiego oraz poziomem frekwencji wyborczej do rady gminy i powiatu w miastach na prawie powiatu. W obu przypadkach prym wiodą Gmina Milejewo oraz Gmina Młynary, a frekwencję dla obszaru MOF Elbląg podwyższa frekwencja osiągnięta w Gminie Markusy.

Biorąc pod uwagę dane zawarte na poniższym wykresie dot. frekwencji w wyborach do rady powiatu elbląskiego, podobnie jak w przypadku wyborów do sejmiku wojewódzkiego oraz wyborów do rad gmin i rady miasta Elbląg, najwyższą frekwencję odnotowano w Gminie Milejewo oraz Gminie Młynary i Gminie Markusy. Świadczy to o większym zaangażowaniu obywatelskim w wymienionych gminach.

Wykres 18. Frekwencja wyborcza do rady powiatu elbląskiego w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 15.10.2020).

Kolejnym ważnym aspektem dotyczącym aktywności społecznej, jest liczba stowarzyszeń, jakie działają na obszarze MOF Elbląg. Stowarzyszenia mają za zadanie łączyć ludzi dla wspólnych celów czy zainteresowań. Mogą posiadać osobowość prawną, a przy tym być zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym (KRS), lub mogą mieć charakter stowarzyszenia zwykłego, gdzie takiej konieczności nie ma. Niezależnie od tego, cechami, którymi powinno się charakteryzować stowarzyszenie, to dobrowolność uczestnictwa, samorządnością, trwałość bez względu na liczbę członków (poza wymaganym minimum), a także działanie w celach niezarobkowych.

Na całym obszarze MOF Elbląg działają stowarzyszenia o różnym charakterze, dzięki czemu mieszkańcy mogą rozwijać swoje zainteresowania, uzyskiwać wiedzę na interesujące tematy, a także spędzać czas wśród osób o podobnych pasjach. Szczególnie wyróżniają się organizacje, które mają na celu promocję turystyczną regionu, działanie w zakresie kultury, np. Stowarzyszenie Łączy Nas Kanał Elbląski, Elbląskie Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Pozarządowych z siedzibą w Elblągu (działające lokalnie a także w skali województwa, np. w zakresie ekonomii społecznej), Lokalna Grupa Działania „Partnerstwo Północnej Warmii i Wysoczyzny Elbląskiej” (dawniej: LGD

Wysoczyzna Elbląska) czy Stowarzyszenie Lokalna Grupa Rybacka – Zalew Wiślany. Szczególnym punktem działalności wspomnianych LGD oraz LGR jest przygotowanie Lokalnych Strategii Rozwoju, które są finansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach PROW oraz PO „Ryby”. Dzięki funduszom uzyskanym z tych programów realizowane są m.in. przedsięwzięcia dotyczące rozwoju przedsiębiorczości, turystyki, społeczności lokalnej oraz inwestycje związane z zachowaniem dziedzictwa lokalnego na obszarach ich funkcjonowania. Warto mieć na uwadze, że wspieranie działalności poszczególnych organizacji jest istotne również ze względu na umacnianie więzi obywatelskich, a także przyciąganie turystów, co przekłada się na rozwój gospodarki tego obszaru.

Ważną formą zaangażowania społecznego jest udział w wolontariacie. Jest to forma aktywności, polegająca na dobrowolnej, nieodpłatnej i świadomej pracy na rzecz innych. Wolontariat może być akcyjny i odpowiadać na potrzeby społeczeństwa, np. zbiórka karmy dla schroniska dla zwierząt, zbiórka pieniędzy na rzecz konkretnej osoby czy sprzątanie lasu. Wolontariat może również przyjąć stałą formę jako zobowiązanie na dłuższy okres czasu, np. odrabianie lekcji z dziećmi. Najwięcej organizacji wolontariackich można odnaleźć w mniejszych i większych miastach. Centrum wolontariatu w obrębie MOF Elbląg jest Miasto Elbląg, na którego terenie działają różnego rodzaju organizacje, zachęcające do nieodpłatnej pomocy przy realizacji działań na rzecz innych. Do najważniejszych z nich należą Stowarzyszenie „Elbląg.pl”, „Fundacja „GROM-Spełniamy Marzenia”, Agencja Kreacji Talentów „YHY”, „ABC” Stowarzyszenie Kierowców Niepełnosprawnych z Przyjaciółmi w Elblągu, Stowarzyszenie „Wolny Elbląg” oraz Regionalne Centrum Wolontariatu w Elblągu. Kolejnym ważnym punktem wolontariatu w obrębie MOF Elbląg jest Gmina Pasłęk. Na terenie Gminy obecne są organizacje o różnym typie działania, a spośród nich warto wspomnieć o Stowarzyszeniu Wspierania Aktywności Lokalnej „Kuźnia Pruska” oraz Stowarzyszeniu „Pasłęk Pomagamy”. Oprócz wspomnianych organizacji wolontariatu, mieszkańcy MOF Elbląg mogą pomagać podczas wydarzeń kulturalnych, a także w ramach działalności przykościelnej. W Elblągu przy parafii św. Rafała Kalinowskiego działa Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, którego celem jest kształtowanie i szerzenie wartości katolickich wśród młodzieży w wieku od 16 do 30 roku życia. Jedną z najbardziej

znanych katolickich organizacji charytatywnych jest Caritas Polska, która posiada swoją siedzibę również przy diecezji elbląskiej w Mieście Elbląg. W ramach swojej działalności oferuje pomoc najbardziej potrzebującym, znajdującym się również na terenie obszaru MOF Elbląg, zrzeszając przy tym ludzi chętnych do niesienia pomocy lokalnie, jak i globalnie. Osoby młode mogą również udzielać się w lokalnej bibliotece czy wolontariacie przyszkolnym, a jego forma jest różnorodna w zależności od placówki oświatowej. W ramach wolontariatu, uczniowie mogą być członkami Polskiego Czerwonego Krzyża, pomagać w organizacji ogólnopolskich akcji (np. Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy Szlachetna Paczka Stowarzyszenia WIOSNA), pomagać innym uczniom w odrabianiu zadań domowych, działać na rzecz ekologii i ochrony środowiska, czy brać udział w zbiórkach żywności, ubrań i innych w zależności od lokalnej potrzeby. Działalność wolontariatu przyszkolnego przebiera różne formy, dzięki czemu uczniowie mogą wybrać tę, w której najbardziej się odnajdują.

Warto w tym miejscu wspomnieć również o Ochotniczej Straży Pożarnej (OSP), która ma swoje jednostki w obrębie MOF Elbląg. Ich celem działalności jest walka z pożarem, klęskami żywiołowymi i miejscowymi zagrożeniami we współpracy z Państwową Strażą Pożarną. Wg Krajowego Rejestru Systemu Ratowniczo-Gaśniczego (stan na 31 grudnia 2019 r.) w MOF Elbląg działa 12 jednostek OSP, w tym po jednej jednostce w Mieście Elbląg, Gminie Milejewo, Gminie Młynary, Gminie Elbląg i Gminie Pasłęk, po dwie jednostki w Gminie Gronowo Elbląskie i Gminie Markusy i trzy jednostki w Gminie Tolkmicko.

Prężnie działającymi organizacjami są koła gospodyń wiejskich (KGW), które poprzez dobrowolną działalność na terenach wiejskich promują i współorganizują wydarzenia kulturalne, szczególnie w zakresie kultywowania tradycji lokalnych. Pomagają one w racjonalizowaniu wiejskiego gospodarstwa domowego oraz w kształceniu i wychowaniu dzieci i młodzieży. Działają na rzecz ochrony zdrowia oraz rozwijają przedsiębiorczość kobiet. Wg Krajowego Rejestru Kół Gospodyń Wiejskich (stan na październik 2020 r.) w Gminie Młynary są trzy KGW, w Gminie Tolkmicko dwa KGW, a w Gminie Milejewo jedno takie koło. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że nie wszystkie spośród działających kół zostały zgłoszone do wspomnianego rejestru, dlatego też działalność w tym zakresie może być znacznie większa.

W obszarze zainteresowania pomocy potrzebującym, a także organizowania wolnego czasu dzieci i młodzieży, znajduje się działalność Związku Harcerstwa Polskiego Hufiec Elbląg im. Mikołaja Kopernika (ZHP). Naczelną misją organizacji jest wychowywanie dzieci i młodzieży, wspieranie w rozwoju, a także kształtowanie postaw prospołecznych. W ramach swoich działań członkowie ZHP pomagają osobom w potrzebie, w tym osobom starszym i chorym. Szczególnie w kontekście wydarzeń związanych z wybuchem pandemii COVID-19, harcerze i harcerki odznaczyli się gotowością do pomocy poprzez wsparcie osób starszych w codziennych czynnościach, sycie maseczek, a także organizację zbiórek dla potrzebujących.

Podsumowując informacje dot. aktywności społecznej, należy mieć na uwadze, że jest to pojęcie złożone, które skrywa w sobie różnego rodzaju formy aktywności mieszkańców danego obszaru. Oprócz udziału w wyborach czy oferowania sąsiedzkiej pomocy, mieszkańcy MOF Elbląg mają możliwość zaangażowania się w działalność organizacji i stowarzyszeń, w tym wolontariatu, Kół Gospodyń Wiejskich czy Ochotniczej Straży Pożarnej. Zdecydowanym liderem w obszarze MOF Elbląg pod względem różnorodności stowarzyszeń jest Miasto Elbląg, gdzie mieszkańcy mają możliwość spełniać swoje zainteresowania, a także pomagać innym na wiele sposobów. Jednak i pozostałe jednostki MOF Elbląg są aktywne w tym względzie. Poza tym frekwencja na wyborach na całym obszarze MOF Elbląg jest jedną z wyższych (najwyższa była podczas ostatnich wyborów do rady powiatu). Warto przy tym zaznaczyć, że wsparcie i szerzenie aktywności społecznej w każdej formie wpływa pozytywnie nie tylko na rozwój lokalnej samoświadomości mieszkańców, ale również na promocję regionu, a tym samym przyciąganie turystów i wzrost gospodarczy. Budowany jest kapitał społeczny. Stąd jednostki MOF Elbląg wspierają wszelką aktywność społeczną i powinny to robić w przyszłości, zarówno przez środki własne, jak i pomoc w zdobywaniu zewnętrznych form finansowania.

2.2.8. Administracja

DOCHODY I WYDATKI JST

Dochody jednostek samorządu terytorialnego kształtowane są przede wszystkim w oparciu o ustawę z dn. 13.11.2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego i ustawę z dn. 26.11.1998 r. o finansach publicznych oraz ustawę zasadniczą, które wskazują 3 rodzaje dochodów JST. W praktyce samorządowej wyróżnia się 4 źródła dochodów tych jednostek: dochody własne, subwencję ogólną, dotacje oraz udziały we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT) i z podatku dochodowego od osób prawnych (CIT). Dochody jednostek samorządu terytorialnego przedstawione zostały szczegółowo w tabeli poniżej. Wynika z niej, że ogół dochodów jednostek samorządowych wchodzących w skład MOF Elbląg wykazuje w latach 2014-2019 tendencję wzrostową, co zgodne jest z trendem wojewódzkim i ogólnokrajowym. Największy w ujęciu procentowym roczny wzrost łącznej sumy dochodów JST na obszarze funkcjonalnym obserwuje się w roku 2016 – 11,68% i 2019 – 10,20%. Z tymże trendem wzrostowym korespondują tendencje dochodów poszczególnych jednostek tworzących MOF Elbląg, gdzie notuje się stałe wzrosty w dochodach JST od 2015 r. Największy wzrost dochodów w stosunku do roku 2014 nastąpił w Gminie Elbląg (o 65,09%), a najmniejszy wzrost zaobserwowano w Gminie Tolkmicko (29,56%).

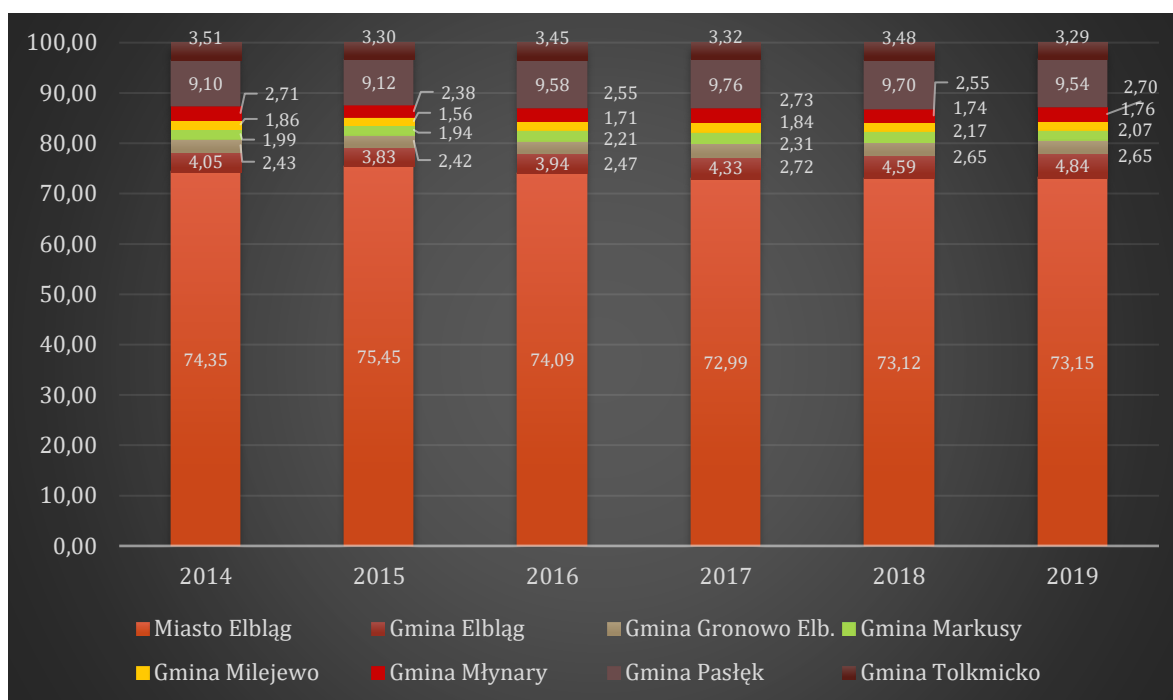
Tab. 57. Dochody JST ogółem (zł)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	DOCHODY JST OGÓŁEM (jednostka miary: zł)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	152 808 759 527,18	158 227 339 014,14	176 214 961 241,37	189 718 824 625,78	206 933 387 769,69	229 055 895 558,55
Woj. W-M	5 355 037 551,67	5 685 698 393,04	6 236 286 720,97	6 720 018 662,77	7 213 476 721,42	7 895 811 554,43
Powiat elbląski	205 482 217,13	203 487 602,57	238 614 866,59	254 022 280,90	268 287 814,54	293 402 432,78
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	517 079 537,63	544 952 501,59	597 606 667,86	602 273 816,89	636 960 971,43	702 217 951,61
Gmina Elbląg	28 164 119,94	27 653 110,59	31 780 364,14	35 738 428,41	39 991 938,00	46 496 141,13
Gmina Gronowo Elbląskie	16 926 165,92	17 456 974,76	19 956 287,69	22 408 354,32	23 117 555,71	25 422 352,99
Gmina Markusy	13 824 336,51	14 000 307,80	17 855 257,65	19 060 782,37	18 934 648,80	19 870 750,45
Gmina Milejewo	12 929 386,86	11 360 628,27	13 790 799,56	15 277 304,65	15 096 150,18	16 858 026,59
Gmina Młynary	18 856 529,99	17 170 012,62	20 593 394,41	22 503 866,66	22 237 164,29	25 892 620,19
Gmina Pasłęk	63 249 553,24	65 850 648,07	77 211 182,11	80 511 204,52	84 508 078,56	91 551 761,36
Gmina Tolkmicko	24 399 049,95	23 819 493,96	27 804 235,37	27 385 760,54	30 219 624,31	31 610 938,04
MOF Elbląg	695 428 680,04	722 263 677,66	806 598 188,79	825 159 518,36	871 066 131,28	959 920 542,36

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 15.10.2020).

Warto również zwrócić uwagę na udział poszczególnych jednostek MOF Elbląg w dochodach MOF Elbląg jako całości, co zostało zawarte na poniższym wykresie. W latach 2014-2019 największą część ogółu dochodów MOF Elbląg stanowiły dochody Miasta Elbląg (73,12-75,45%), następnie Gminy Pasłęk (9,10-9,76%), Gminy Elbląg (3,83-4,84%), najmniejszą zaś – Gminy Milejewo (1,56-1,86%).

Wykres 19. Udział JST w dochodach MOF Elbląg (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 15.10.2020).

Z danych zawartych na powyższym wykresie wynika, że największy udział w ogóle dochodów MOF Elbląg od lat posiada Miasto Elbląg, a także Gmina Pasłęk. Taki wynik, jak i różnice pomiędzy danymi latami, ściśle korelują z liczbą mieszkańców w danej jednostce.

Tendencję wzrostową, zgodną również z trendami wojewódzkimi i krajowymi, wykazuje wskaźnik dochodów w jednostkach MOF Elbląg w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyrażany w PLN. Najwyższą wartość wskaźnik ten osiągnął w Gminie Elbląg w 2019 r., przekraczając znacznie średnią krajową i wojewódzką dla tegoż roku. Był to także jeden z większych wzrostów procentowych wartości tego wskaźnika w MOF Elbląg w latach 2014-2019 – osiągnął on 16,29%. Wysokie wartości wzrostu

przyjął on w Gminie Markusy w 2016 r. – 27,99% (najwyższa wartość w całym obszarze w badanym okresie) oraz – w Gminie Młynary 19,75%, Gminie Milejewo – 20,28% i Gminie Pasłęk – 17,59%. W ostatniej z wymienionych gmin wskaźnik ten przyjmuje najniższe wartości z jednostek MOF Elbląg niemal w całym rozpatrywanym odcinku czasu (poza 2016 r.), znacznie niższe niż średnie krajowe i wojewódzkie. Dane te zawarte są w poniższej tabeli.

Tab. 58. Dochody JST ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca (wg faktycznego miejsca zamieszkania) (zł)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	DOCHODY JST OGÓŁEM W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA (wg faktycznego miejsca zamieszkania). (jednostka miary: zł)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	3 970,71	4 114,66	4 585,73	4 937,72	5 387,05	5 967,10
Woj. W-M	3 704,68	3 942,26	4 337,35	4 683,65	5 039,81	5 537,16
Powiat elbląski	3 528,56	3 501,71	4 104,43	4 382,19	4 654,22	5 111,99
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	4 218,72	4 467,04	4 922,14	4 975,58	5 283,00	5 863,54
Gmina Elbląg	3 890,61	3 788,62	4 266,97	4 756,25	5 313,84	6 179,71
Gmina Gronowo Elbląskie	3 266,97	3 373,98	3 889,36	4 360,45	4 531,97	4 950,80
Gmina Markusy	3 289,94	3 337,38	4 271,59	4 596,28	4 610,34	4 876,26
Gmina Milejewo	3 895,57	3 395,29	4 083,74	4 503,92	4 440,04	4 937,91
Gmina Młynary	4 158,92	3 807,10	4 559,09	5 013,11	4 992,63	5 859,38
Gmina Pasłęk	3 211,78	3 356,13	3 946,39	4 133,87	4 352,27	4 734,54
Gmina Tolkmicko	3 571,29	3 495,67	4 064,95	4 040,99	4 508,37	4 758,53
MOF Elbląg	3 687,98	4 052,06	4 250,53	4 547,56	4 754,06	5 270,08

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 15.10.2020).

Dochody własne JST obejmują podatki i opłaty lokalne, opłaty z usług, dochody z majątku, przy czym są one faktycznie rzeczywistymi dochodami jednostek, które samodzielnie ustalają i pobierają. Zaliczane są one do dochodów bieżących i stanowią zazwyczaj znaczną część całkowitych dochodów jednostek samorządowych, jak wskazują średnie krajowe i wojewódzkie – nawet ich połowę, choć udział ten w omawianym okresie wykazuje tendencję spadkową. Podobny trend obserwuje się w Gminie Młynary, Gminie Pasłęk oraz Gminie Tolkmicko, w których dochody własne kształtują się w ostatnich latach odpowiednio na poziomie 30-35%. Najniższym udziałem w MOF Elbląg dochodów własnych dysponuje Gmina Markusy (ok. 22-23% w latach 2017-2019), najwyższym zaś Miasto Elbląg (45-50%) oraz Gmina Elbląg (53,90% w 2019 r.). Podsumowaniem tej części jest poniższa tabela.

Tab. 59. Udział dochodów własnych JST w dochodach ogółem (%)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	UDZIAŁ DOCHODÓW WŁASNYCH JST W DOCHODACH OGÓŁEM jednostka miary: %)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	55,37	55,84	51,64	50,81	50,71	49,57
Woj. W-M	46,07	46,44	42,39	40,90	41,65	41,73
Powiat elbląski	39,85	41,47	36,74	34,79	35,93	35,78
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	48,63	53,02	45,24	48,35	50,17	46,81
Gmina Elbląg	52,01	56,53	51,52	50,18	49,18	53,90
Gmina Gronowo Elbląskie	37,76	39,53	31,35	30,65	29,56	31,75
Gmina Markusy	27,21	27,59	21,87	21,56	22,66	22,86
Gmina Milejewo	42,33	47,19	42,54	41,05	42,16	42,15
Gmina Młynary	45,47	42,92	37,56	32,78	34,30	32,68
Gmina Pasłęk	38,20	41,39	37,28	34,43	37,61	35,33
Gmina Tolkmicko	41,54	39,31	37,51	34,58	33,10	29,81
MOF Elbląg	46,68	50,50	43,35	44,95	46,63	44,14

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 15.10.2020).

W myśl ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. do dochodów własnych jednostek samorządowych zalicza się również wpływy z podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT) oraz podatku dochodowego od osób prawnych (CIT). Wzrost udziału jednostek w dochodach z obu tych podatków świadczy z jednej strony o atrakcyjności danej jednostki dla przedsiębiorców, z drugiej przyczynia się do podejmowania przez samorządy działań prorozwojowych, jak np. budowa infrastruktury czy gospodarka nieruchomościami. Szczególną wartość informacyjną w tym zakresie przedstawiają wskaźniki tych podatków w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyrażone w PLN.

Tab. 60. Podatek dochodowy od osób fizycznych w przeliczeniu na 1 mieszkańca (zł)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	WPŁYWY z PIT W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA (jednostka miary: zł)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	783,40	850,46	917,98	1 001,82	1 136,08	1 252,70
Woj. W-M	564,46	610,39	663,33	715,98	809,52	889,82
Powiat elbląski	1 406,06	1 452,26	1 507,81	1 524,42	1 672,20	1 829,04
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	943,47	997,64	1 062,82	1 143,37	1 275,87	1 397,87
Gmina Elbląg	491,03	557,68	555,59	657,13	694,77	749,58
Gmina Gronowo Elbląskie	363,22	346,81	378,92	412,86	479,79	523,71
Gmina Markusy	176,77	196,32	221,27	240,65	300,16	335,71
Gmina Milejewo	610,84	589,99	697,71	746,10	872,64	940,94
Gmina Młynary	417,99	477,56	529,29	490,40	556,38	656,92
Gmina Pasłęk	450,76	494,05	515,70	572,98	632,45	679,29
Gmina Tolkmicko	345,09	420,99	439,59	499,35	536,21	624,52
MOF Elbląg	474,90	510,13	550,11	595,36	668,53	738,57

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 15.10.2020).

Powyższa tabela przedstawia wysokość dochodów jednostek MOF Elbląg w postaci podatku PIT w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Wskaźnik odnoszący się do dochodu z podatku od osób fizycznych wykazuje w rozpatrywanych latach tendencję rosnącą w skali kraju i województwa warmińsko-mazurskiego. Podobnie kształtuje się on w odniesieniu do poszczególnych jednostek MOF Elbląga, gdzie jego wartości przekraczają poziom wojewódzki i krajowy w Mieście Elbląg oraz wojewódzki – w Gminie Milejewo. Szczególnie warto zwrócić uwagę na Gminę Milejewo – omawiany wskaźnik osiągał tutaj od 2014 r. (za wyjątkiem 2015 r.) wartości wyższe niż średnie wojewódzkie, a jest to jednostka w MOF Elbląg z najmniejszą liczbą mieszkańców. Największy wzrost w stosunku do roku 2014 obserwuje się w Gminie Markusy i Gminie Tolkmicko – wyniósł on odpowiednio 89,91% i 80,97%, najniższy zaś w Gminie Gronowo Elbląskie – 44,9%.

Inaczej prezentuje się kwestia wskaźnika dotyczącego udziału JST w dochodach od osób prawnych (CIT), który mimo ogólnokrajowej tendencji wzrostu, podlega o wiele bardziej wyraźnym wahaniom niż PIT. Jego fluktuacje w latach 2014-2019 zauważalne są w odniesieniu do województwa warmińsko-mazurskiego, ale również niemal wszystkich jednostek obszaru funkcjonalnego, co przedstawia poniższa tabela.

Tab. 61. Podatek dochodowy od osób prawnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca (zł)

JEDNOSTKA TERYTORYALNA	UDZIAŁY W PODATKACH STANOWIĄCYCH DOCHODY BUDŻETU PAŃSTWA PODATEK DOCHODOWY OD OSÓB PRAWNYCH W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA (jednostka miary: zł)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	55,35	61,23	64,47	72,63	84,38	95,12
Woj. W-M	25,54	28,65	27,96	25,84	35,24	33,98
Powiat elbląski	392,88	429,97	457,79	504,22	563,68	619,87
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	33,67	69,06	76,75	48,18	77,87	35,56
Gmina Elbląg	55,77	64,39	76,88	107,25	116,25	194,88
Gmina Gronowo Elbląskie	4,56	2,04	5,83	7,09	4,18	14,79

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	UDZIAŁY W PODATKACH STANOWIĄCYCH DOCHODY BUDŻETU PAŃSTWA PODATEK DOCHODOWY OD OSÓB PRAWNYCH W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA (jednostka miary: zł)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Gmina Markusy	0,79	0,63	0,43	0,51	2,50	0,27
Gmina Milejewo	0,75	1,37	1,24	1,75	1,04	3,20
Gmina Młynary	11,64	13,64	18,64	10,37	21,64	11,84
Gmina Pasłęk	15,15	10,41	11,96	14,20	18,03	18,78
Gmina Tolkmicko	1,42	0,76	1,04	2,46	-0,46	0,91
MOF Elbląg	15,47	20,29	24,10	23,98	30,13	35,03

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 15.10.2020).

Jak wskazuje powyższa tabela, wartości wskaźnika są w jednostkach obszaru funkcjonalnego zazwyczaj wyraźnie niższe od średnich krajowych i wojewódzkich (najniższe w Gminie Tolkmicko, gdzie zanotowano nawet jego wartości ujemne). Wyjątek stanowi Miasto Elbląg. Uwagę zwraca Gmina Elbląg, dla której wskaźnik ten w latach 2014-2019 w miarę sukcesywnie wzrasta (11,63% w 2014 r., 15,46% w 2015 r., 19,40% w 2016 r., 39,50% w 2017 r., 8,39% w 2018 r., 67,64% w 2019 r.) i znacznie przekracza średnie krajowe i wojewódzkie. Jest to jednak nie skutek atrakcyjności gminy dla przedsiębiorców inwestorów. Gmina Elbląg nie pozyskuje raczej znaczącej liczby nowych inwestorów gospodarczych. Wydaje się zatem, iż wysokość wskaźnika tłumaczyć należy „rozlewaniem” się Miasta Elbląga.

Udział dotacji celowych, czyli środków przeznaczonych na finansowanie lub dofinansowanie z budżetu państwa, w jednostkach tworzących MOF Elbląg przekracza znacznie średnie krajowe oraz średnie wyliczone dla województwa warmińsko-mazurskiego. Udział dotacji jest najniższy w budżecie Miasta Elbląg i Gminy Elbląg, zdecydowanie wyższy zaś w dochodach pozostałych jednostek (poza Gminą Milejewo). Zgodnie z tendencją krajową i wojewódzką udział dotacji celowych w dochodach jednostek obszaru funkcjonalnego wykazuje tendencję wzrostową, co można zaobserwować z danych zawartych w tabeli poniżej.

Odnośnie do subwencji ogólnej, czyli formy zasilenia z budżetu państwa, najwyższy jej udział w dochodach ogółem zgodnie z danymi zawartymi w poniższej tabeli obserwuje się w Gminie Markusy. Jest to jednostka dysponująca najniższym udziałem dochodów własnych wśród jednostek tworzących MOF Elbląg. Wprawdzie procentowy udział dotacji ogólnej w budżecie Gminy Markusy spadł w porównaniu z latami 2014-2015, ale utrzymuje się nadal na wysokim poziomie 34-36%, przekraczając tym samym średnie krajowe i wojewódzkie. Wyraźny trend spadkowy udziału subwencji ogólnej w budżecie notuje się we wszystkich jednostkach obszaru funkcjonalnego, co koresponduje z tendencją krajową i wojewódzką. Najniższy udział subwencji ogólnej w dochodach, zdecydowanie poniżej poziomu krajowego i wojewódzkiego, posiada Gmina Elbląg, co związane jest z wysokim odsetkiem dochodów własnych tej gminy.

Tab. 62. Udział dotacji w dochodach JST ogółem (%)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	UDZIAŁ DOTACJI W DOCHODACH JST OGÓŁEM (jednostka miary: %)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	19,67	19,33	25,18	27,11	28,15	29,68
Woj. W-M	25,87	26,36	31,57	34,71	34,82	34,95
Powiat elbląski	32,38	30,46	37,06	39,51	39,24	39,78
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	24,70	21,24	27,57	28,44	27,95	30,94
Gmina Elbląg	25,96	25,15	32,06	32,46	35,12	32,08
Gmina Gronowo Elbląskie	28,96	27,82	39,82	41,91	41,86	42,03
Gmina Markusy	30,72	28,54	42,10	43,47	41,52	41,52
Gmina Milejewo	29,68	23,10	33,30	37,06	35,68	36,32
Gmina Młynary	25,78	25,45	34,99	41,63	42,26	44,03
Gmina Pasłęk	34,01	30,51	37,63	40,22	38,66	40,62
Gmina Tolkmicko	38,87	39,22	32,88	36,53	37,57	40,38
MOF Elbląg	26,44	23,26	29,81	31,27	30,81	33,19

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 15.10.2020).

Tab. 63. Udział subwencji ogólnej w dochodach JST ogółem (%)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	UDZIAŁ SUBWENCJI OGÓLNEJ W DOCHODACH JST OGÓŁEM (jednostka miary: %)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	24,97	24,84	23,18	22,08	21,14	20,75
Woj. W-M	28,06	27,20	26,05	24,40	23,53	23,32
Powiat elbląski	27,77	28,07	26,20	25,70	24,83	24,44
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	26,66	25,73	27,19	23,21	21,89	22,26
Gmina Elbląg	22,03	18,32	16,43	17,36	15,71	14,02
Gmina Gronowo Elbląskie	33,28	32,64	28,83	27,45	28,57	26,22
Gmina Markusy	42,07	43,87	36,04	34,97	35,82	35,62
Gmina Milejewo	27,99	29,71	24,16	21,89	22,16	21,53
Gmina Młynary	28,75	31,62	27,46	25,59	23,44	23,28
Gmina Pasłęk	27,79	28,09	25,09	25,35	23,72	24,05
Gmina Tolkmicko	19,59	21,47	29,60	28,89	29,33	29,81
MOF Elbląg	26,88	26,25	26,84	23,78	22,56	22,67

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 15.10.2020).

Istotną kwestią pozostają również wydatki z budżetu JST. Według art. 167 ust. 2 ustawy o finansach publicznych wydatki JST mogą służyć wyłącznie finansowaniu zadań publicznych tej jednostki, wynikających z przepisów prawa, do których zaliczają się realizacje zadań publicznych jednostki samorządu terytorialnego oraz wykonywanie innych operacji finansowych, tj. zarządzanie środkami, finansowanie potrzeb pożyczkowych i zarządzanie długiem publicznym. Wśród nich można wyróżnić wydatki bieżące oraz wydatki majątkowe. Na wydatki bieżące składają się: dotacje, wynagrodzenia i pochodne od wynagrodzeń, inne świadczenia na rzecz osób fizycznych (tj. zasiłki i zapomogi), zakupy towarów i usług, wydatki związane z funkcjonowaniem jednostek budżetowych i obsługiwanych przez nie organów. Z kolei wydatki majątkowe zawierają

w sobie wydatki inwestycyjne oraz dotacje celowe, które są przeznaczone na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji konkretnych inwestycji, a także wydatki na zakup i objęcie akcji oraz wniesienie wkładów do spółek prawa handlowego. Wydatki powinny być dokonywane na określonych w ustawie zasadach publicznych, a JST powinna wykonać plan wydatku, który z kolei wynika z uchwały budżetowej. Jak wynika z danych zawartych w kolejnej tabeli, wysokość wydatków w ciągu ostatnich lat sukcesywnie wzrastała zarówno w kraju, województwie i powiecie, jak i w większości jednostek obszaru MOF Elbląg.

Tab. 64. Wydatki JST ogółem

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	WYDATKI JST OGÓŁEM (jednostka miary: zł)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	154 731 517 418,52	155 768 541 796,31	170 116 577 500,81	190 488 499 330,98	214 147 385 858,57	232 202 312 711,73
Woj. W-M	5 357 647 815,48	5 717 645 411,62	5 907 642 565,91	6 733 933 413,60	7 552 441 278,87	7 912 866 895,90
Powiat elbląski	219 535 597,38	200 558 068,30	232 379 555,08	256 914 187,46	283 610 323,66	306 711 334,37
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	556 306 118,67	548 953 415,58	557 965 320,03	603 887 264,84	620 031 894,63	698 271 451,98
Gmina Elbląg	30 627 395,40	28 346 839,75	31 387 920,82	38 703 840,35	43 745 139,25	51 183 993,78
Gmina Gronowo Elbląskie	16 255 476,07	17 168 359,61	20 373 016,19	22 549 567,71	24 924 228,65	26 781 129,75
Gmina Markusy	13 976 341,85	14 088 869,67	17 404 690,01	17 939 934,65	18 835 060,21	18 796 924,08
Gmina Milejewo	11 800 090,11	11 017 717,20	13 049 400,07	14 887 400,62	15 142 972,22	15 700 616,54
Gmina Młynary	18 418 792,84	16 815 400,43	19 799 587,31	23 478 797,67	25 017 084,16	27 932 094,98
Gmina Pasłęk	66 183 100,26	61 794 722,27	75 531 500,70	80 416 657,54	86 314 642,41	100 557 847,23
Gmina Tolkmicko	34 713 846,76	23 713 966,91	25 412 822,94	26 178 398,68	34 252 303,39	30 033 394,13
MOF Elbląg	748 281 161,96	721 899 291,42	760 924 258,07	828 041 862,06	868 263 324,92	969 257 452,47

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 15.10.2020).

Tendencję wzrostową można zauważyć również w wydatkach jednostek MOF Elbląg na 1 mieszkańca. Warto pamiętać przy tym, że również dochody na 1 mieszkańca w ostatnich latach ulegały wzrostowi. Wzrost wydatków jest wynikiem zwiększenie zakresu inwestycji w poszczególnych obszarach, a także efektem wzrostu większości kosztów wykonywania tych inwestycji. Tabela poniżej przedstawia wysokość wydatków jednostek w przeliczeniu na 1 mieszkańca.

Tab. 65. Wydatki JST ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca (wg faktycznego miejsca zamieszkania) (zł)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	WYDATKI JST OGÓŁEM W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA (wg faktycznego miejsca zamieszkania). (jednostka miary: zł)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	4 020,68	4 050,72	4 427,03	4 957,75	5 574,85	6 049,07
Woj. W-M	3 706,49	3 964,41	4 108,77	4 693,35	5 276,63	5 549,12
Powiat elbląski	3 769,89	3 451,29	3 997,17	4 432,08	4 920,03	5 343,87
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	4 538,75	4 499,84	4 595,64	4 988,91	5 142,59	5 830,59
Gmina Elbląg	4 230,89	3 883,66	4 214,28	5 150,90	5 812,54	6 802,76
Gmina Gronowo Elbląskie	3 137,52	3 318,20	3 970,57	4 387,93	4 886,15	5 215,41
Gmina Markusy	3 326,12	3 358,49	4 163,80	4 326,00	4 586,09	4 612,74
Gmina Milejewo	3 555,31	3 292,80	3 864,20	4 388,97	4 453,82	4 598,89
Gmina Młynary	4 062,37	3 728,47	4 383,35	5 230,30	5 616,77	6 320,91
Gmina Pasłęk	3 360,74	3 220,87	3 860,54	4 129,01	4 445,31	5 200,28
Gmina Tolkmicko	5 081,07	3 480,18	3 715,32	3 862,83	5 110,00	4 521,06
MOF Elbląg	3 911,60	3 597,81	4 095,96	4 558,11	5 006,66	5 387,83

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 15.10.2020).

Podsumowując dane zawarte w powyższej tabeli, wydatki na 1 mieszkańca w ciągu ostatnich lat wzrastały w kraju, województwie, powiecie, jak i dla całego obszaru MOF Elbląg. Oprócz wspomnianych kosztów inwestycyjnych, JST ponoszą

wyższe niż w latach ubiegłych koszty spowodowane rosnącymi cenami usług, cenami energii, materiałów budowlanych i eksploatacyjnych, opłatami związanymi z korzystaniem z zasobów wody, czy związane z odbiorem i zagospodarowaniem odpadów komunalnych.

Biorąc pod uwagę dane dotyczące finansów obszaru MOF Elbląg, warto zwrócić uwagę na fakt, że dochody (w tym dochody z podatku PIT, CIT i inne) w poszczególnych JST rosną. Związane jest to z ogólnokrajowym trendem społecznym i gospodarczym oraz prowadzonymi na omawianym obszarze inwestycjami. Jednakże i wydatki ulegają wzrostowi w całym obszarze MOF Elbląg, co powoduje, że poszczególne Gminy mają niewielkie środki na inwestycje własne. Dodatkowo nowa, nieprzewidziana sytuacja w 2020 r. związana z pandemią COVID-19 spowodowała zredukowanie dochodów gmin w całym kraju, a także spowolnienie gospodarcze, związane z kierowaniem środków na przeciwdziałanie skutkom pandemii. Pomocą w zakresie rozwoju gospodarki są środki z Unii Europejskiej na cele inwestycyjne. Jednak i przy tym warto pamiętać, że wymagają one wkładu własnego. Dlatego też nadrzędnym celem poszczególnych JST jest skoncentrowanie się na rozwoju obszaru MOF Elbląg, zachowując przy tym stabilność finansów publicznych.

ŚRODKI ZEWNĘTRZNE

Pogodzenie zaspokajania potrzeb mieszkańców jednostek MOF Elbląg z koniecznością zachowania dyscypliny finansowej wymaga poszukiwania zewnętrznych źródeł finansowania. Także w przypadku przedsiębiorstw prywatnych niezbędne jest stałe inwestowanie w rozwój firmy, aby zwiększać zyski i zaspokajać potrzeby konsumentów. Szansą są fundusze unijne, które zapewniają wsparcie inwestycji, a tym samym rozwój obszaru MOF Elbląg. Dzięki przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej poszczególne JST oraz przedsiębiorstwa mają możliwość pozyskania funduszy przeznaczonych na realizację projektów, które w znaczący sposób wpłyną na poprawę warunków życia mieszkańców oraz atrakcyjność regionu pod względem turystycznym, społecznym czy gospodarczym. Samo pozyskanie funduszy wymaga spełnienia wielu procedur, a przygotowanie dokumentacji aplikacyjnej jest praco-

i czasochłonne. Niemniej jednak dofinansowanie jest korzystne, o czym świadczy z roku na roku zwiększająca się liczba decyzji o przyznaniu dofinansowania.

Tab. 66. Liczba umów/decyzji o dofinansowanie ze środków UE ogółem

JEDNOSTKA TERYTORYJALNA	LICZBA UMÓW/DECYZJI O DOFINANSOWANIE OGÓŁEM		
	2017	2018	2019
Polska	30 616	46 173	109 923
Woj. W-M	1811	3 047	8130
Powiat elbląski	173	255	659
MOF ELBLĄG			
Miasto Elbląg	196	277	401
Gmina Elbląg	22	125	201
Gmina Gronowo Elbląskie	12	102	168
Gmina Markusy	10	96	159
Gmina Milejewo	10	95	158
Gmina Młynary	12	99	165
Gmina Pasłęk	17	122	197
Gmina Tolkmicko	12	102	168
MOF Elbląg	291	1 018	1 617

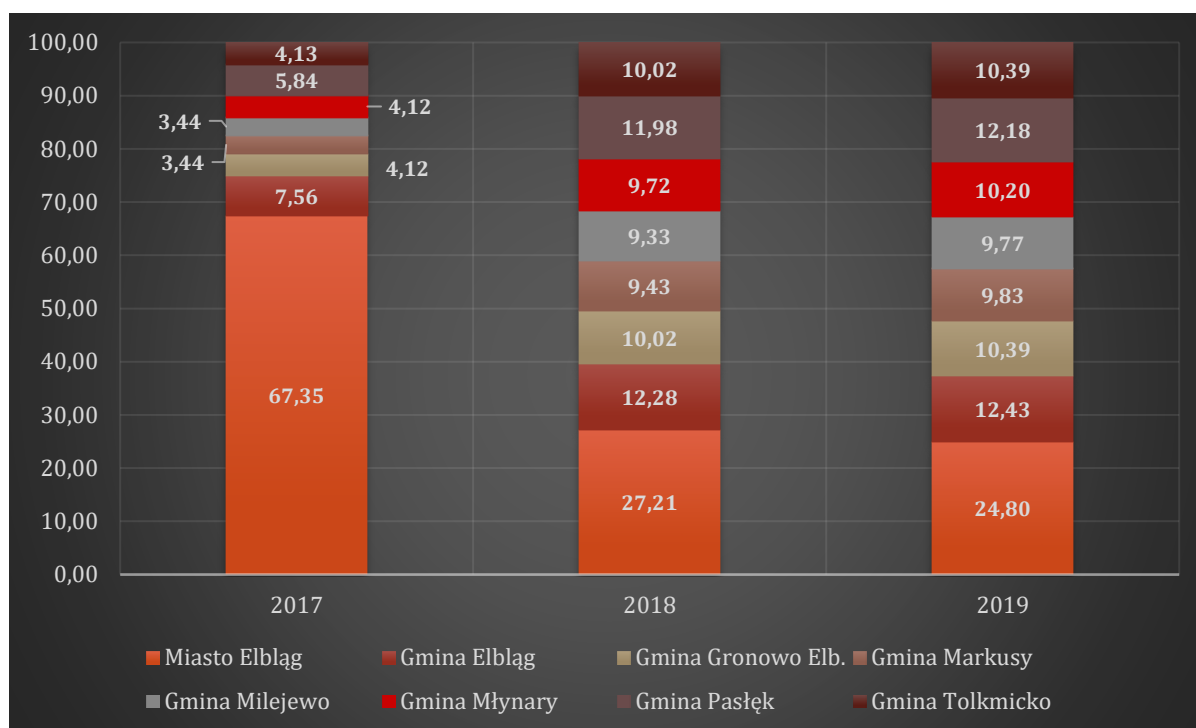
*stan na 31 XII 2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 15.10.2020).

Odnosząc się do danych zawartych w powyższej tabeli, zarówno na większości obszaru MOF Elbląg, jak i w całym kraju obserwuje się wzrost liczby decyzji o dofinansowanie ze środków UE. Warto zwrócić uwagę, że liczba podpisanych umów w roku 2019 w stosunku do roku 2017 zwiększyła się kilkukrotnie, tak w przypadku kraju, jak i województwa, podobnie sytuacja przedstawia się w odniesieniu do poszczególnych jednostek tworzących MOF Elbląg. Świadczy to o wyraźnym postępie i ukierunkowaniu na rozwój poszczególnych obszarów w obrębie MOF Elbląg. Poniższy

wykres zawiera informacje o udziale poszczególnych terenów obszaru MOF Elbląg w zakresie podpisanych umów o dofinansowanie.

Wykres 20. Udział Miasta Elbląg oraz poszczególnych Gmin w liczbie umów/decyzji o dofinansowanie ogółem w MOF Elbląg (%)

*stan na 31 XII 2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 15.10.2020).

Powyższy wykres ukazuje, że najwięcej umów/decyzji o dofinansowanie w 2019 roku na obszarze MOF Elbląg dotyczyło Miasta Elbląg (24,80%). Najmniej na całym diagnozowanym obszarze w 2019 r. stanowiły dotacje dla Gminy Milejewo (9,77%). Na uwagę zasługuje również fakt, że 37,03% wszystkich umów zawartych w roku 2019 w województwie warmińsko-mazurskim dotyczyło obszaru MOF Elbląg (dane na podstawie tabeli powyżej). Analizując wykres powyżej można zauważyć, że z roku na rok zmniejsza się różnica pomiędzy udziałem JST Miasta Elbląg a pozostałymi JST w obszarze MOF Elbląg w zakresie udziału w liczbie umów o dofinansowanie. Świadczy to o zwiększeniu zaangażowania poszczególnych gmin w inwestycje wsparte funduszami z UE. Poniższa tabela przedstawia udział poszczególnych umów w podziale na programy operacyjne.

Odnosząc się do danych zawartych w tabeli poniżej, warto przybliżyć poszczególne programy operacyjne:

- POPC – Program Operacyjny Polska Cyfrowa wspiera cyfrowe przedsięwzięcia społeczne i gospodarcze, a także pomaga w pełnym wykorzystaniu możliwości, jakie oferuje technologia cyfrowa;
- RPO WiM – Regionalny Program Operacyjny Warmii i Mazur – w ramach tego programu realizowane są projekty o kluczowym znaczeniu dla rozwoju regionu;
- POIR – Program Operacyjny Inteligentny Rozwój – program obejmuje wsparciem przedsiębiorstwa realizujące badania, głównie przemysłowe lub eksperymentalne, które mają na celu opracowanie nowych lub lepszych rozwiązań. Zawiera w sobie również dofinansowanie otoczenia i potencjału tych przedsiębiorstw;
- POIŚ – Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko – program wspierający przede wszystkim gospodarkę niskoemisyjną, ochronę środowiska, przeciwdziałanie i adaptacje do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne oraz ochronę zdrowia i dziedzictwo kulturowe;
- POPW - Program Operacyjny Polska Wschodnia – program skupiający się na rozwoju terenów Polski Wschodniej, w skład którego wchodzi m.in. wsparcie i rozwój start-upów, działalność międzynarodowa przedsiębiorstw, a także dofinansowanie na rzecz komunikacji miejskiej, dróg i kolei;
- POWER – Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój – wspiera aktywizację osób młodych poniżej 30 roku życia pozostających bez zatrudnienia, szkolnictwo wyższe, innowacje społeczne, mobilność i współpracę ponadnarodową, a także reformy w obszarach zatrudnienia, włączenia społecznego, edukacji, zdrowia i dobrego rządzenia.

Tab. 67. Liczba umów/decyzji o dofinansowanie wg programów operacyjnych ogółem (szt.)

LICZBA UMÓW/DECYZJI O DOFINANSOWANIE WG PROGRAMÓW OPERACYJNYCH OGÓŁEM (jednostka miary: szt.)																		
JEDNOSTKA TERYTORIALNA	2017						2018						2019					
	POPC	RPO WiM	POIR	POiŚ	POPW	POWER	POPC	RPO WiM	POIR	POiŚ	POPW	POWER	POPC	RPO WiM	POIR	POiŚ	POPW	POWER
Polska	252	1 423	3 111	1 413	564	3 393	376	2 505	4 533	2 070	843	4 808	463	3 686	6 299	2 419	1 125	5 938
Woj. W-M	11	1 420	108	46	98	128	15	2 498	142	72	127	193	16	3 678	199	95	165	214
Powiat elbląski	4	155	1	2	3	8	6	224	3	3	4	15	6	307	9	4	7	15
MOF ELBLĄG																		
Miasto Elbląg	2	156	16	5	8	9	3	220	19	8	12	15	3	333	27	9	12	17
Gmina Elbląg	1	18	0	1	2	0	2	116	2	2	3	0	2	188	4	2	5	0
Gmina Gronowo Elbląskie	1	10	0	1	0	0	2	99	0	1	0	0	2	164	1	1	0	0
Gmina Markusy	0	10	0	0	0	0	1	95	0	0	0	0	1	158	0	0	0	0
Gmina Milejewo	1	9	0	0	0	0	1	94	0	0	0	0	1	156	1	0	0	0
Gmina Młynary	1	11	0	0	0	0	1	98	0	0	0	0	1	164	0	0	0	0
Gmina Pasłęk	1	15	0	1	0	0	1	119	0	1	1	0	1	193	1	1	1	0
Gmina Tolkmicko	2	10	0	0	0	0	2	100	0	0	0	0	2	166	0	0	0	0
MOF Elbląg	9	239	16	8	10	9	13	941	21	12	16	15	13	1 522	34	13	18	17

*stan na 31 XII 2019 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 15.10.2020).

W latach 2017-2019 najwięcej umów zostało podpisanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020 (RPO WiM 2014-2020). W 2019 roku aż 41,29% ze wszystkich umów dotyczących tego programu zostało podpisanych w obszarze MOF Elbląg. Pozostałe programy cieszą się mniejszym zainteresowaniem, co szczególnie widać analizując sytuację na terenie poszczególnych gmin. W przypadku Miasta Elbląg w latach 2017-2019 na kolejnym miejscu pod względem podpisanych umów był Program Operacyjny Inteligentny Rozwój. Uzupełnieniem powyższych danych są informacje dot. wysokości otrzymanych dofinansowań, które znajdują się w tabeli poniżej.

Biorąc pod uwagę dane zawarte w poniższej tabeli, wysokość otrzymanych dofinansowań wzrasta z roku na rok zarówno w skali kraju, regionu jak i MOF. W 2019 roku 14,96% dofinansowania w województwie warmińsko-mazurskim było przeznaczone dla obszaru MOF Elbląg. Wysoka aktywność w pozyskiwaniu środków zewnętrznych przez wszystkie podmioty z sektora publicznego, jak i prywatnego dowodzi o intensywnym rozwoju obszaru. Poziom pozyskanego dofinansowania przez podmioty z terenu Miasta Elbląg i Gminy Elbląg na tle pozostałych gmin świadczy o poziomie przedsiębiorczości i przyciągania inwestorów, co ma przełożenie na rozwój gospodarki i turystyki. Jednocześnie warto podkreślić, że wiąże się to z generowaniem większych kosztów tworzenia i utrzymania infrastruktury np. transportowej, czy społecznej (np. oświata, opieka zdrowotna).

Tab. 68. Wartość umów/decyzji o dofinansowanie ogółem (zł)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	WARTOŚĆ UMÓW/DECYZJIO O DOFINANSOWANIE OGÓŁEM (jednostka miary: zł)			
	2016	2017	2018	2019
Polska	114 296 334 713,91	276 362 568 288,76	380 584 284 356,99	447 239 968 976,05
Woj. W-M	8 388 822 434,23	13 402 901 880,43	17 898 780 184,47	22 059 520 082,34
Powiat elbląski	1 918 829 656,70	1 929 594 574,37	2 163 489 979,80	2 469 668 037,81

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	WARTOŚĆ UMÓW/DECYZJIO O DOFINANSOWANIE OGÓŁEM (jednostka miary: zł)			
	2016	2017	2018	2019
MOF ELBLĄG				
Miasto Elbląg	99 064 040,34	542 446 540,67	832 012 543,99	1 123 106 985,91
Gmina Elbląg	0,00	1 806 441 730,43	1 962 930 043,27	1 987 202 949,73
Gmina Gronowo Elbląskie	1 986 271,95	2 840 570,02	9 909 060,62	24 228 199,34
Gmina Markusy	733 119,54	1 257 483,45	4 650 960,53	7 511 424,84
Gmina Milejewo	796 074,31	1 301 450,75	13 452 628,53	25 761 400,58
Gmina Młynary	993 613,89	1 755 453,95	7 832 870,62	14 274 126,70
Gmina Pasłęk	796 074,31	6 352 004,10	45 515 518,12	81 203 035,33
Gmina Tolkmicko	2 049 226,71	2 149 578,03	29 598 001,57	36 508 037,91
MOF Elbląg	7 354 380,71	2 364 544 811,40	2 905 901 627,25	3 299 796 160,34

*stan na 31 XII 2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 15.10.2020).

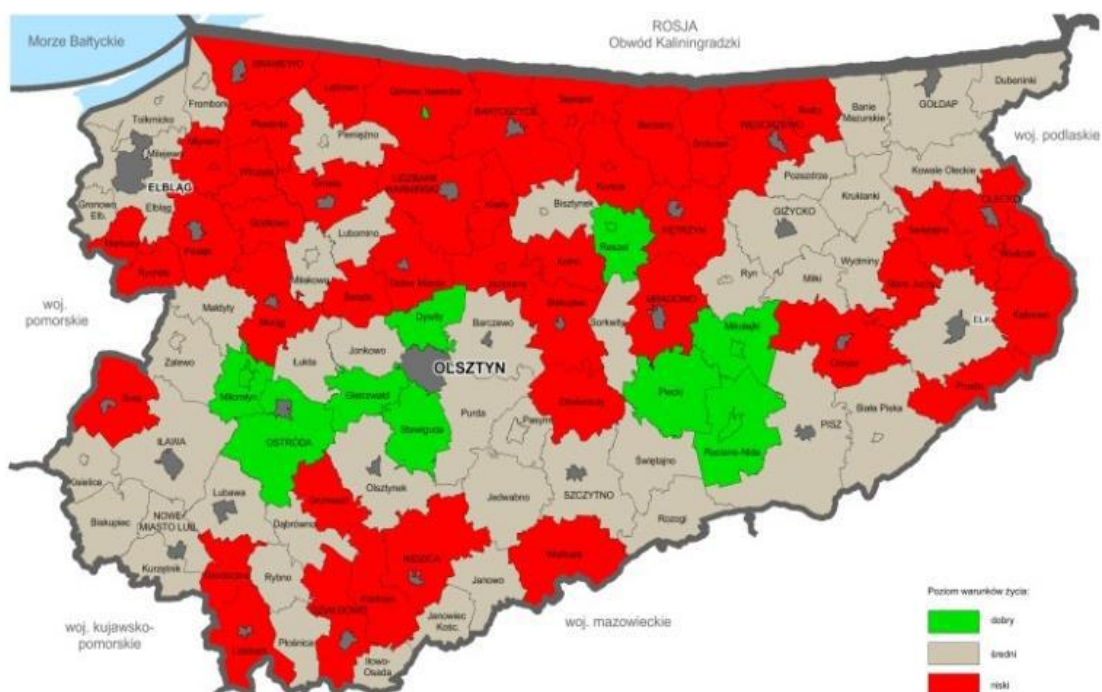
Podsumowując dane dotyczące środków zewnętrznych, w tym dotacji pochodzących z funduszy Unii Europejskiej dają one szansę na wsparcie inwestycji w obszarze MOF Elbląg. Zaprezentowane dane świadczą o rosnącej świadomości i aktywności podmiotów MOF Elbląg w tym zakresie. Liczba zawartych umów, a tym samym wysokość pozyskanych środków z roku na rok zwiększa się, co przekłada się na rozwój gospodarczy regionu. Skutkiem tego jest przyciąganie inwestorów, a także wzrost atrakcyjności pod względem osiedleńczym, gospodarczym i turystycznym. Przy pozyskiwaniu dotacji warto analizować m.in. wzrost kosztów związanych z danymi inwestycjami tak, aby dana inwestycja ostatecznie przyniosła korzyści finansowe i społeczne w długim okresie czasu.

2.3. SFERA PRZESTRZENNA

2.3.1. Infrastruktura techniczna

Stan i dostęp ludności do infrastruktury technicznej obejmującej poszczególne rodzaje gospodarki komunalnej to jedno z kryterium uwzględnianych w badaniach nad poziomem i warunkami życia mieszkańców danej jednostki administracyjnej. W 2018 r. Warmińsko-Mazurskie Biuro Planowania Przestrzennego w Olsztynie oceniło poziom życia na obszarach wiejskich jako niski w Gminach: Markusy, Młynary oraz Pasłęk. Za średni uznano poziom życia na pozostałych obszarach wiejskich wchodzących w skład MOF Elbląg, co zostało przedstawione na poniższej mapie.

Mapa 8. Ocena poziomu warunków życia na obszarach wiejskich

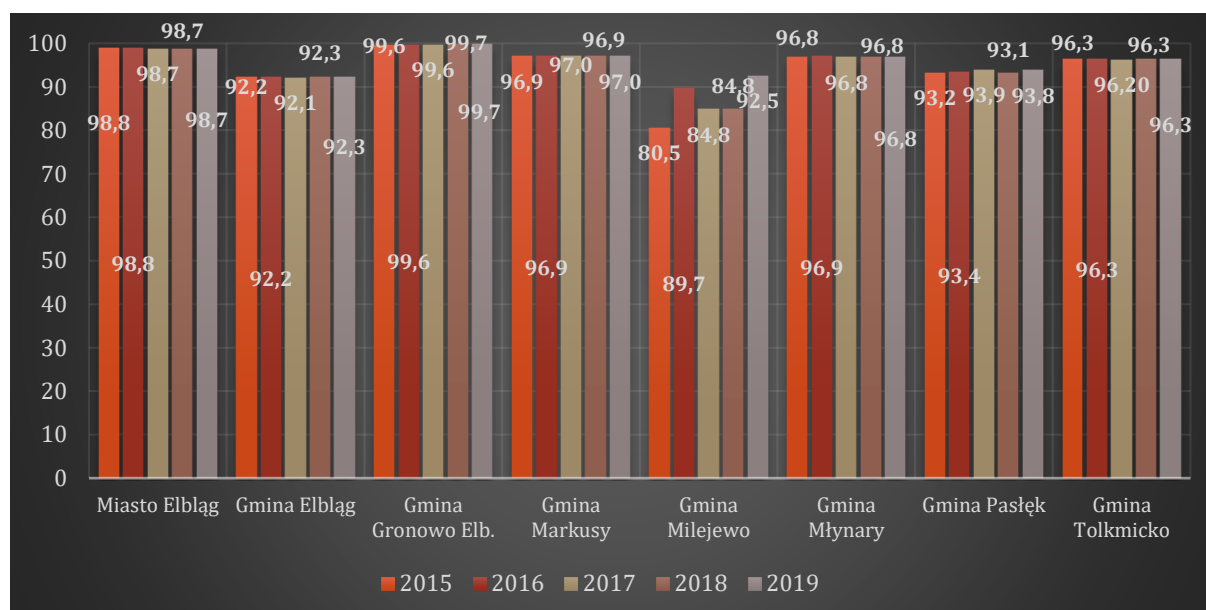

Źródło: Warmińsko-Mazurskie 2030, s. 10.

SIEĆ WODOCIĄGOWA

Procentowy udział ludności korzystającej w MOF Elbląg z instalacji wodociągowej wykazuje tendencję zwyżkową, czym wpisuje się w trendy krajowe i wojewódzkie, tak dla obszarów wiejskich jak i miejskich. Najniższe wartości, niższe niż wspomniane średnie, wskaźnik ten przyjmuje w Gminie Milejewo, aczkolwiek obserwuje się tu dość szybkie tempo „doganiania” wartości osiągniętych w pozostałych jednostkach obszaru funkcjonalnego. Znacznie większy niż przeciętny w skali kraju i województwa dostęp do sieci kanalizacyjnej posiadają mieszkańcy Miasta Elbląg, ale też Gminy Gronowo Elbląskie, Gminy Tolkmicko oraz Gminy Młynary, nieco mniejszy zaś – w Gminie Pasłęk i Gminie Elbląg. Dane te zostały szczegółowo przedstawione na poniższym wykresie.

Wykres 21. Korzystający z instalacji wodociągowej w % ogółu ludności

Źródło: SAS (dostęp: 08.10.2020).

Dane zobrazowane na powyższym wykresie wskazują na bliski 100% poziom zwodociągowania niemal na wszystkich obszarach MOF Elbląg na przestrzeni ostatnich lat. Biorąc pod uwagę dane dot. zasobów mieszkaniowych na obszarze MOF Elbląg, w tym wzrost ogólnej liczby budynków mieszkalnych i wzrost ich całkowitej powie-

rzchnia użytkowej, a także wysoki procent liczby osób korzystających z sieci wodociągowej, obszar ten jest atrakcyjny pod względem osiedleńczym.

W tabeli poniżej zostały zawarte szczegółowe dane dotyczące zużycia wody na jednego mieszkańca.

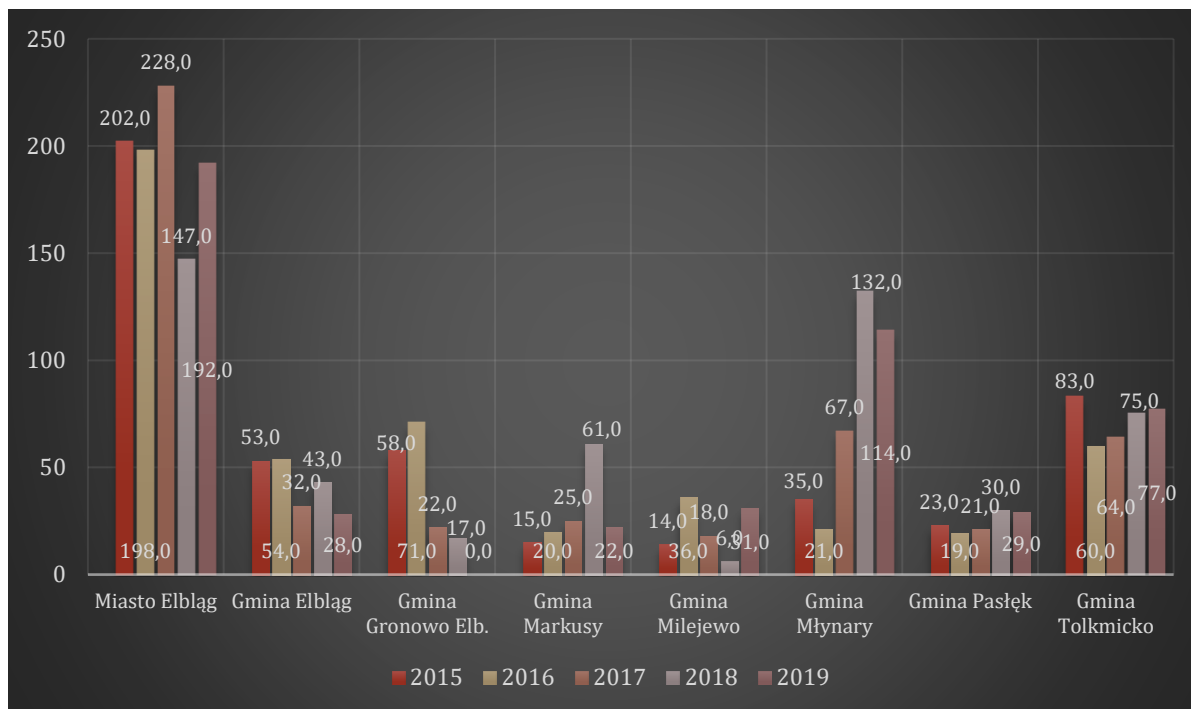
Tab. 69. Zużycie wody w gospodarstwie domowym na jednego korzystającego

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	ZUŻYCIE WODY GOSPODARSTWIE DOMOWYM NA JEDNEGO KORZYSTAJĄCEGO (jednostka miary: m ³)				
	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	35,0	35,0	34,6	36,2	35,0
Woj. W-M	33,3	33,1	32,7	33,9	33,9
Powiat elbląski	31,4	30,9	30,6	31,0	31,6
MOF ELBLĄG					
Miasto Elbląg	31,9	32,1	31,8	32,1	32,4
Gmina Elbląg	33,5	34,0	34,5	39,9	40,1
Gmina Gronowo Elbląskie	31,1	29,9	28,7	31,3	30,1
Gmina Markusy	33,5	34,0	34,5	39,9	40,1
Gmina Milejewo	23,1	20,2	21,6	28,7	25,0
Gmina Młynary	33,5	34,0	34,5	39,9	40,1
Gmina Pasłęk	33,5	34,0	34,5	39,9	40,1
Gmina Tolkmicko	33,5	34,0	34,5	39,9	40,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 14.10.2020).

Największa ilość zużywanej wody przypada na 1 korzystającego mieszkańca Gminy Markusy, a następnie Gminy Elbląg, Gminy Młynary oraz Miasta Elbląg. W porównaniu roku 2018 z rokiem 2014 w Gminie Elbląg, Gminie Gronowo Elbląskie, Gminie Markusy, Gminie Milejewo oraz Gminie Pasłęk obserwuje się wzrost zużycia wody przez jednego mieszkańca.

Wykres 22. Liczba awarii sieci wodociągowej (szt.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

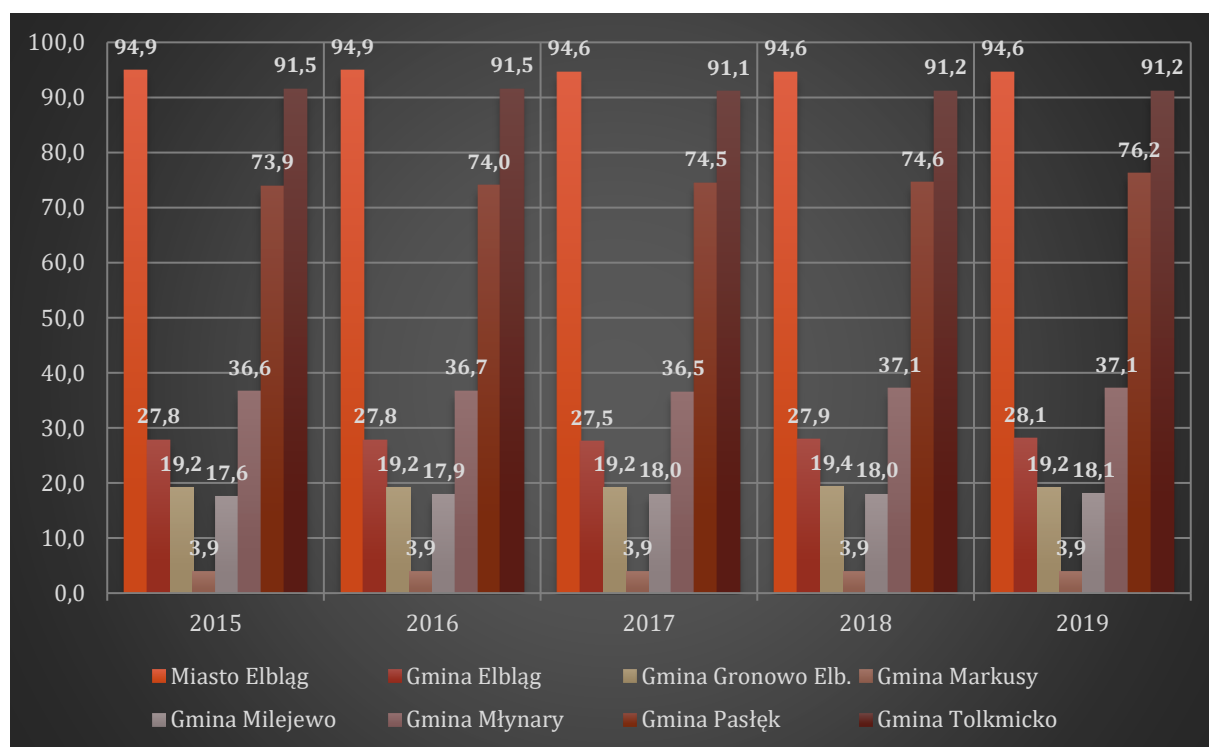
Jak można zauważyć na powyższym wykresie, liczba awarii sieci wodociągowej na danym obszarze w ciągu ostatnich lat jest zróżnicowana, natomiast stale wykonywane są prace, polegające na czyszczeniu oraz wymianie zużytej armatury, których celem jest poprawa funkcjonowania sieci.

SIEĆ KANALIZACYJNA

Najlepiej skanalizowaną jednostką administracyjną w MOF Elbląg jest jego ośrodek centralny, drugie miejsce pod tym względem zajmuje Gmina Tolkmicko, która należy do jednych z najlepiej skanalizowanych jednostek administracji miejsko-wiejskiej i wiejskiej na całym obszarze województwa warmińsko-mazurskiego (średnio ok. 74% w latach 2015-2019). Na drugim biegunie znajduje się Gmina Markusy, która jest najgorzej skanalizowana w MOF Elbląg, ale też zalicza się do najgorzej skanalizowanych jednostek wiejskich i miejsko-wiejskich w województwie. Co gorsze, w omawianym okresie w Gminie Markusy obserwuje się stagnację w tym zakresie. Tak niska wartość

tego wskaźnika oraz wskaźnika ścieków oczyszczonych na 1 mieszkańca (także najniższa wartość w Gminie Markusy) świadczy o braku zorganizowanego systemu odprowadzania ścieków za pomocą kanalizacji sanitarnej z utylizacją ścieków w wysoko-sprawnej oczyszczalni ścieków. Generalnie niższa wielkość wskaźnika na obszarach wiejskich – także w przypadku MOF Elbląg – wynika z ich specyfiki: gospodarka ściekowa opiera się tu zazwyczaj na indywidualnych rozwiązaniach¹¹. Poniższy wykres przedstawia procent mieszkańców danego obszaru MOF Elbląg, korzystających z sieci kanalizacyjnej na przestrzeni ostatnich lat. Wartości te są powiązane ze zmieniającą się liczbą mieszkańców na danym obszarze.

Wykres 23. Korzystający z sieci kanalizacyjnej w MOF Elbląg w % ogółu ludności

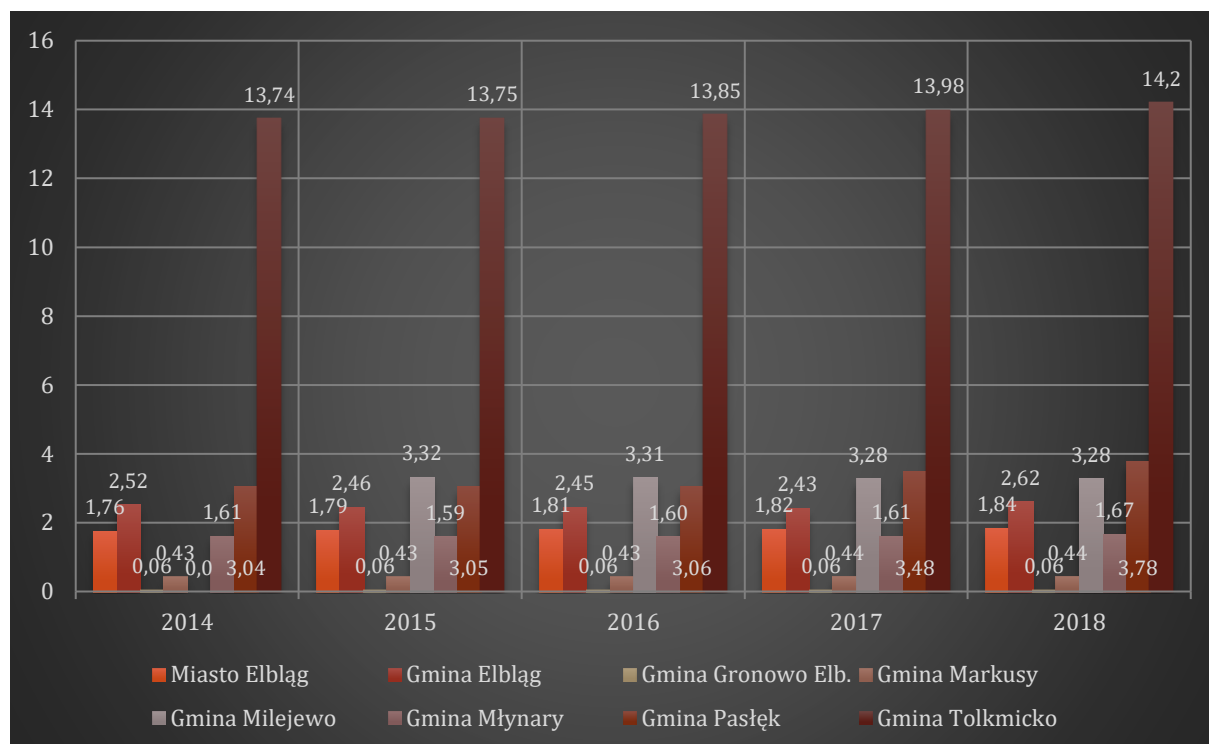

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

¹¹ Por. Ocena poziomu warunków życia na obszarach wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego, oprac. Warmińsko-Mazurskie Biuro Planowania Przestrzennego w Olsztynie, Olsztyn 2018, bp.

Co istotne, w 2018 r. Warmińsko-Mazurskie Biuro Planowania Przestrzennego w Olsztynie ze względu na zagrożenie powodziowe zarekomendowało dla obszaru Żuław jako niezbędną realizację zbiorczego systemu kanalizacji sanitarnej z odprowadzeniem ścieków do oczyszczalni w Elblągu lub innej zbiorczej wysokosprawnej oczyszczalni ścieków¹².

Wykres 24. Długość czynnej sieci kanalizacyjnej na 1 000 mieszkańców (%)

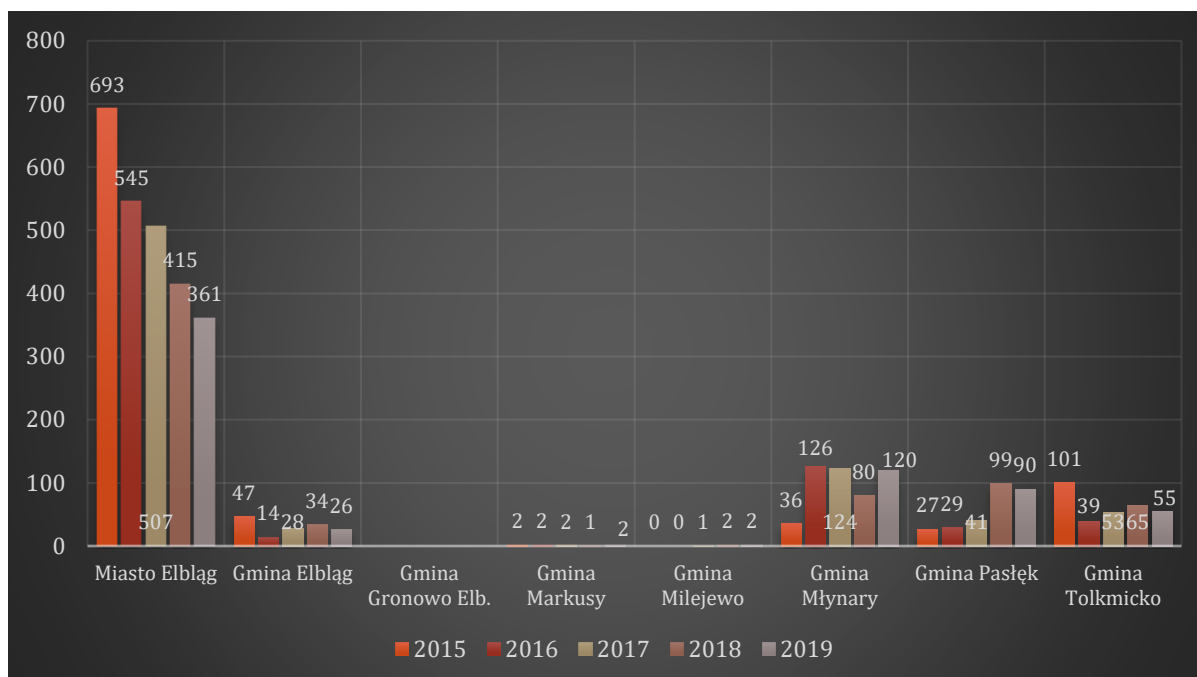
Źródło: SAS (dostęp: 08.10.2020).

Analiza danych znajdujących się na powyższym wykresie wskazuje, że długość sieci kanalizacyjnych w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców na większości obszarów MOF Elbląg wzrasta. Wzrost liczby ludności, np. w Gminie Elbląg od roku 2014, powoduje, że stosunkowa długość czynnej sieci kanalizacyjnej na 1 000 mieszkańców na tym terenie uległa spadkowi do wartości z roku 2017. Sukcesywne prace związane

¹² Gospodarka ściekowa na obszarach wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego (prezentacja wyników). Wersja 3.12.2018, oprac. Warmińsko-Mazurskie Biuro Planowania Przestrzennego w Olsztynie, Olsztyn 2018, s. 3.

z rozbudową niezbędnej infrastruktury kanalizacyjnej dały wymierny efekt w postaci zwieszenia długości sieci już w roku 2018. Działania w tym obszarze mają za zadanie poprawę warunków życia mieszkańców, środowiska naturalnego, a także zwiększenie atrakcyjności tego terenu.

Wykres 25. Liczba awarii sieci kanalizacyjnej (szt.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

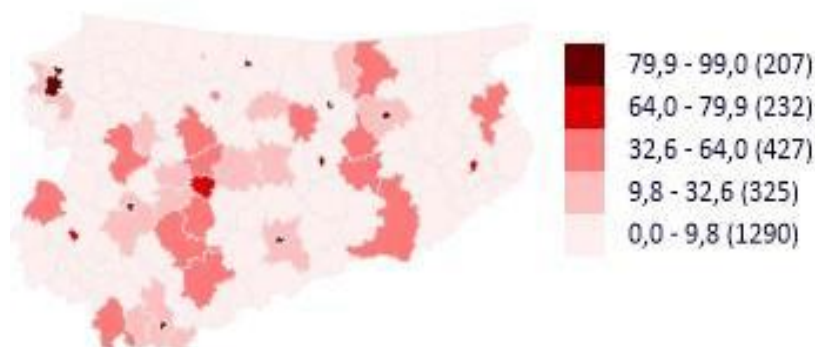
Odnosząc się do powyższego wykresu liczba awarii sieci kanalizacyjnej w roku 2019 w stosunku do roku 2015 w Mieście Elbląg, Gminie Elbląg oraz Gminie Tolkmicko spadła, co z kolei pozytywnie wpływa na komfort życia mieszkańców tych terenów. W przypadku pozostałych obszarów MOF Elbląg ilość awarii sieci kanalizacyjnej jest zróżnicowana.

SIEĆ GAZOWA

W obrębie MOF Elbląg zauważa się spadek udziału ludności korzystającej z sieci gazowej w ogóle mieszkańców. Niewielki spadek widoczny jest także w centrum obszaru funkcjonalnego, choć wartości te są zdecydowanie wyższe niż średnie krajowe

i wojewódzkie ogólne i dla miast. Z kolei w pozostałych jednostkach MOF Elbląg wskaźnik ten przyjmuje bardzo niskie wielkości, poniżej średnich krajowych, w tym średnich krajowych dla obszarów wiejskich. Mimo to dane te odzwierciedlają ogólną sytuację w tej kwestii w województwie, które wciąż posiada utrudniony dostęp do sieci gazowej, a jego gminy wypadają najgorzej w skali kraju. Według Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko-Mazurskiego 2030 rekomenduje się zaopatrzenie w gaz przewodowy miast i gmin Milejewo i Tolkmicko z kierunku Rubno. Poniższa mapa obrazuje odsetek ludności, która korzysta z gazu ziemnego m.in. w obszarze MOF Elbląg. Oczywiście wpływ na taki stan ma ogólny spadek populacji danego obszaru. Tym bardziej, że jedyną gminą MOF Elbląg, w której od 2017 r. notuje się wzrost korzystających z sieci gazowej, jest Gmina Elbląg, co wyjaśnić można procesami suburbanizacyjnymi.

Mapa 9. Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej w województwie warmińsko-mazurskim w 2017 r.

Źródło: Warmińsko-Mazurskie 2030, s. 10.

Operatorem działającym w omawianym obszarze jest Pomorska Spółka Gazownictwa, która wobec dużego zapotrzebowania oraz niewielkiego zasięgu sieci gazowej planuje inwestycje, mające na celu rozbudowę tej sieci. Pozwoli to z pewnością na rozwój społeczny i gospodarczy obszaru MOF Elbląg.

Tab. 70. Korzystający z instalacji wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej w MOF Elbląg w % ogółu ludności

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LUDNOŚĆ W % OGÓŁU LUDNOŚCI KORZYSTAJĄCA Z INSTALACJI WODOCIĄGOWEJ (W), KANALIZACYJNEJ (K), GAZOWEJ (G)																	
	2014			2015			2016			2017			2018			2019		
	W	K	G	W	K	G	W	K	G	W	K	G	W	K	G	W	K	G
Polska	91,6	68,7	52,2	91,8	69,7	52,1	91,9	70,2	52,1	92,0	70,5	52,1	92,1	70,8	52,3	92,2	71,2	52,9
Polska – miasta	96,4	89,3	71,7	96,5	89,8	71,6	96,5	90,0	71,4	96,6	90,2	71,2	96,6	90,3	71,2	96,6	90,5	71,4
Polska – wsie	84,3	37,3	22,4	84,7	39,2	22,6	84,9	40,3	23,0	85,1	40,8	23,3	85,3	41,3	23,9	85,5	42,2	25,2
Woj. W-M	94,6	73,4	42,8	94,7	74,0	42,7	94,8	74,3	42,6	94,8	74,2	42,5	94,9	74,4	43,1	95,0	74,6	42,6
Woj. W-M - miasta	98,9	95,5	69,0	99,0	95,7	69,0	99,0	95,8	68,8	98,9	95,5	68,5	98,9	95,6	69,2	98,9	95,4	67,5
Woj. W-M - wsie	88,3	41,3	4,7	88,6	42,8	4,8	88,8	43,5	4,9	88,8	43,4	5,1	89,0	43,9	5,6	89,3	44,5	6,6
Powiat elbląski	93,7	46,3	2,0	93,7	48,0	2,0	94,4	48,1	2,3	94,2	48,1	2,9	93,9	48,3	2,7	94,7	48,8	3,3
MOF ELBLĄG																		
Miasto Elbląg	98,8	94,9	87,3	98,8	94,9	87,2	98,8	94,9	86,8	98,7	94,6	86,1	98,7	94,6	85,6	98,7	94,6	84,1
Gmina Elbląg	92,2	27,8	15,3	92,2	27,8	15,2	92,2	27,8	17,2	92,1	27,5	22,0	92,3	27,9	20,4	92,3	28,1	25,0
Gmina Gronowo Elbląskie	99,6	19,2	0,3	99,6	19,2	0,3	99,6	19,2	0,3	99,6	19,2	0,3	99,7	19,4	0,0	99,7	19,2	0,0
Gmina Markusy	96,9	3,9	0,0	96,9	3,9	0,0	96,9	3,9	0,0	97,0	3,9	0,0	96,9	3,9	0,0	97,0	3,9	0,0
Gmina Milejewo	80,5	8,6	0,0	80,5	17,6	0,0	89,7	17,9	0,0	84,8	18,0	0,0	84,8	18,0	0,0	92,5	18,1	0,0

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	LUDNOŚĆ W % OGÓŁU LUDNOŚCI KORZYSTAJĄCA Z INSTALACJI WODOCIĄGOWEJ (W), KANALIZACYJNEJ (K), GAZOWEJ (G)																	
	2014			2015			2016			2017			2018			2019		
	W	K	G	W	K	G	W	K	G	W	K	G	W	K	G	W	K	G
Gmina Młynary	96,8	36,7	0,2	96,8	36,6	0,2	96,9	36,7	0,2	96,8	36,5	0,0	96,8	37,1	0,0	97,6	37,1	0,0
Gmina Młynary - część miejska	99,9	91,6	0,3	99,9	91,6	0,3	99,9	91,4	0,3	99,9	91,5	0,0	99,9	91,5	0,0	99,9	99,9	0,0
Gmina Młynary - część wiejska	94,8	0,0	0,1	94,8	0,0	0,1	94,7	0,0	0,1	94,7	0,0	0,0	94,8	0,8	0,0	94,8	0,8	0,0
Gmina Pasłęk	93,2	72,5	0,0	93,2	73,9	0,0	93,4	74,0	0,0	93,9	74,5	0,0	93,1	74,6	0,0	91,7	69,1	0,0
Gmina Pasłęk - część miejska	100	96,5	0,0	100	96,5	0,0	100	96,6	0,0	100	96,0	0,0	100	96,0	0,0	100	96,4	0,0
Gmina Pasłęk - część wiejska	81,7	35,1	0,0	81,7	35,1	0,0	82,2	35,5	0,0	83,5	37,9	0,0	81,3	38,3	0,0	83,3	41,7	0,0
Gmina Tolkmicko	96,4	91,6	0,0	96,3	91,5	0,0	96,3	91,5	0,0	96,2	91,1	0,0	96,3	91,2	0,0	96,6	92,6	0,0
Gmina Tolkmicko - część miejska	99,9	99,9	0,0	99,9	99,9	0,0	99,9	99,9	0,0	99,9	99,9	0,0	99,9	99,9	0,0	99,9	99,9	0,0
Gmina Tolkmicko - część wiejska	94,0	85,9	0,0	94,0	85,9	0,0	94,0	85,9	0,0	93,7	85,3	0,0	93,8	85,2	0,0	93,8	85,2	0,0

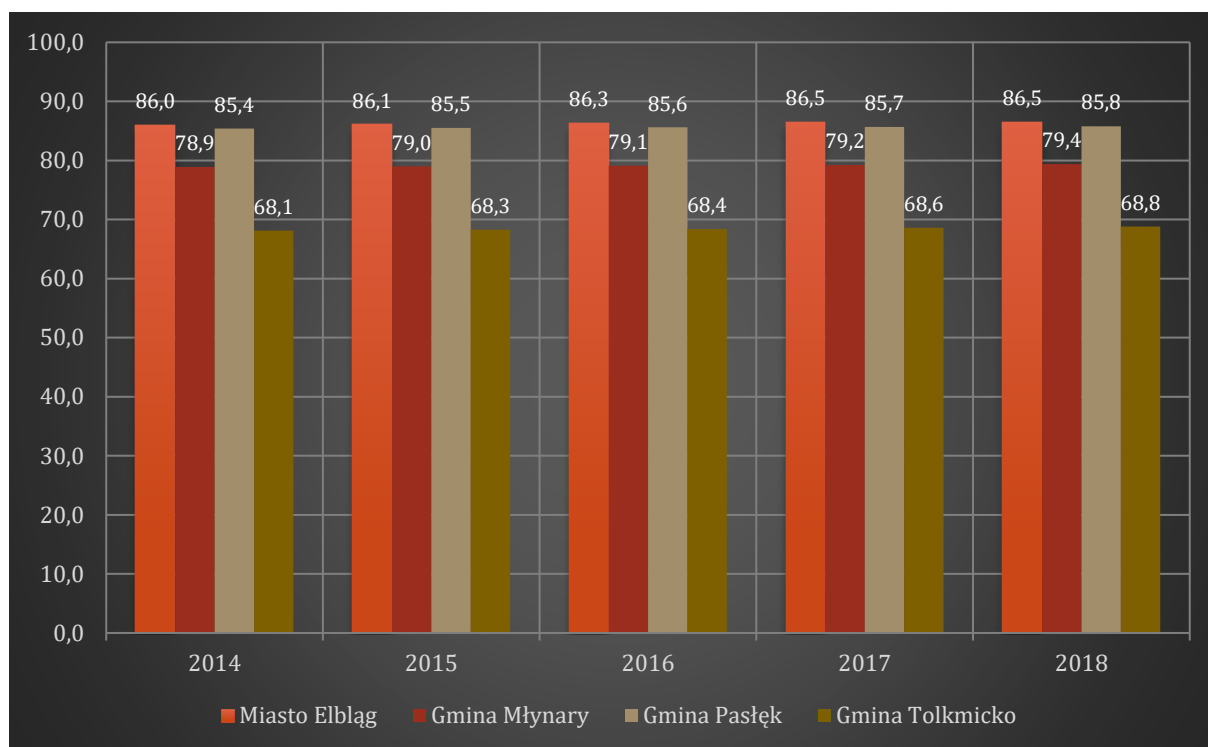
Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 14.10.2020).

Podsumowaniem części dotyczące sieci kanalizacyjnej, wodociągowej oraz gazowej jest tabela powyżej, która przedstawia % ludności obszaru MOF Elbląg, korzystający z poszczególnych sieci infrastruktury technicznej. Warto zwrócić uwagę na dysproporcje, jakie można zaobserwować w gminach miejsko-wiejskich pomiędzy częścią miejską, a częścią wiejską. Szczególnie te rozbieżności dotyczą % ogółu ludności korzystającej z kanalizacji w Gminie Pasłęk oraz Gminie Młynary. W przypadku Gminy Młynary na terenach wiejskich zaledwie około 1% ludności ma możliwość korzystania z kanalizacji, natomiast w Gminie Pasłęk sytuacja ma się nieco lepiej- około 40% ludności na obszarach wiejskich korzysta z sieci kanalizacyjnej. Informacje te są istotne podczas planowania rozwoju sieci infrastruktury technicznej w obrębie MOF Elbląg. Ogólne wartości dla poszczególnych JST są zbliżone do średniej krajowej i wojewódzkiej, co pozytywnie wpływa na odbiór całego obszaru MOF Elbląg.

CENTRALNE OGRZEWANIA W MIESZKANIACH

Najwyższy odsetek mieszkań korzystających z ogrzewania centralnego na obszarze funkcjonalnym jest w Mieście Elbląg – przekracza on 80% i wykazuje tendencję wzrostową. Pomimo tego i tak jest on niższy niż średnia dla miast w województwie warmińsko-mazurskim (tj. 90%). Niewiele niższe wartości niż w Mieście Elbląg wskaźnik ten przyjmuje na obszarach miejskich Gminy Pasłęk, najniższe zaś – na obszarach miejskich Gminy Tolkmicko, co przedstawia poniższy wykres. Zgodnie z danymi udostępnionymi przez GUS, odsetek mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewanie na obszarach miejskich MOF Elbląg jest niższy niż średnia dla takich obszarów w województwie warmińsko-mazurskim (90,1% w 2014 r., 90,3% w 2015 r., 90,5% w 2016 r., 90,6% w 2017 r., 90,7% w 2019 r.) oraz w Polsce (86,9% w 2014 r., 87,1% w 2015 r., 87,4% w 2016 r., 87,5% w 2017 r., 87,7% w 2018 r.).

Wykres 26. Mieszkania wyposażone w ogrzewanie centralne w % ogółu mieszkań na obszarach miejskich w MOF Elbląg

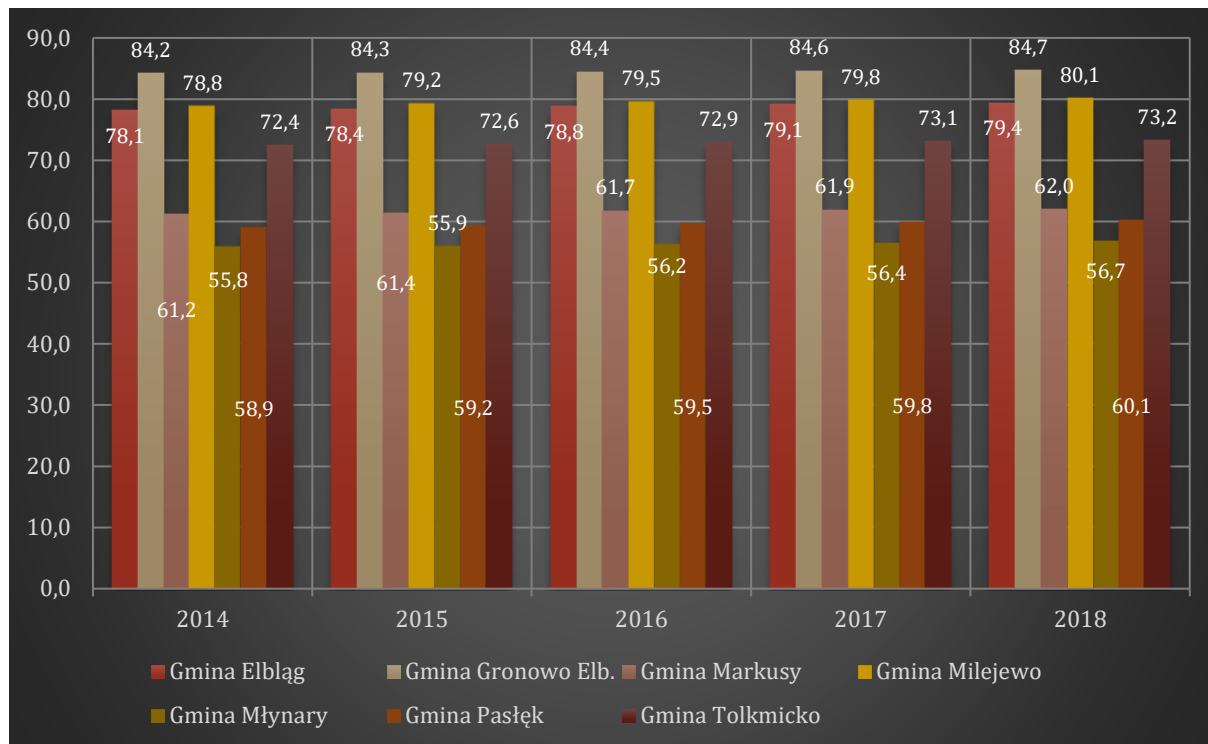

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 27.10.2020).

Poniższy wykres prezentuje udział mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewanie w ogóle mieszkań na obszarach wiejskich MOF Elbląg. Wynika z niego, iż niewiele niższe wartości niż w Mieście Elbląg i obszarze miejskim Gminy Pasłęk wskaźnik ten przyjmuje dla Gminy Gronowo Elbląskie. Wysokie wartości wskaźnik osiąga także w Gminie Milejewo, Gminie Elbląg oraz w Gminie Tolkmicko. W wymienionych gminach wiejskich wartości omawianego wskaźnika wykazują poziom wyższy niż średnie wojewódzkie (69,10% w 2014 r., 69,40% w 2015 r., 69,70% w 2016 r., 70,00% w 2017 r., 70,40% w 2018 r.) oraz krajowe (70,60% w 2014 r., 70,90% w 2015 r., 71,30% w 2016 r., 71,60% w 2017 r., 72,00% w 2018 r.). Poniżej tych poziomów kształtują się odsetki mieszkań wyposażonych w ogrzewanie centralne w Gminie Markusy oraz na obszarach wiejskich Gminy Młynary i Gminy Pasłęk. Szczególną uwagę zwraca rozbieżność między miejskimi a wiejskimi obszarami gmin miejsko-wiejskich wchodzących w skład MOF Elbląg. W przypadku Gminy Młynary i Gminy Pasłęk odsetek mieszkań wyposażonych w ogrzewanie centralne wypada na

niekorzyść obszarów wiejskich. Odmiennie kształtuje się ta sytuacja w Gminie Tolkmicko, gdzie wyższy odsetek mieszkań wyposażonych w ogrzewanie centralne znajduje się na obszarach wiejskich.

Wykres 27. Mieszkania wyposażone w ogrzewanie centralne w % ogółu mieszkań na obszarach wiejskich w MOF Elbląg

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 27.10.2020).

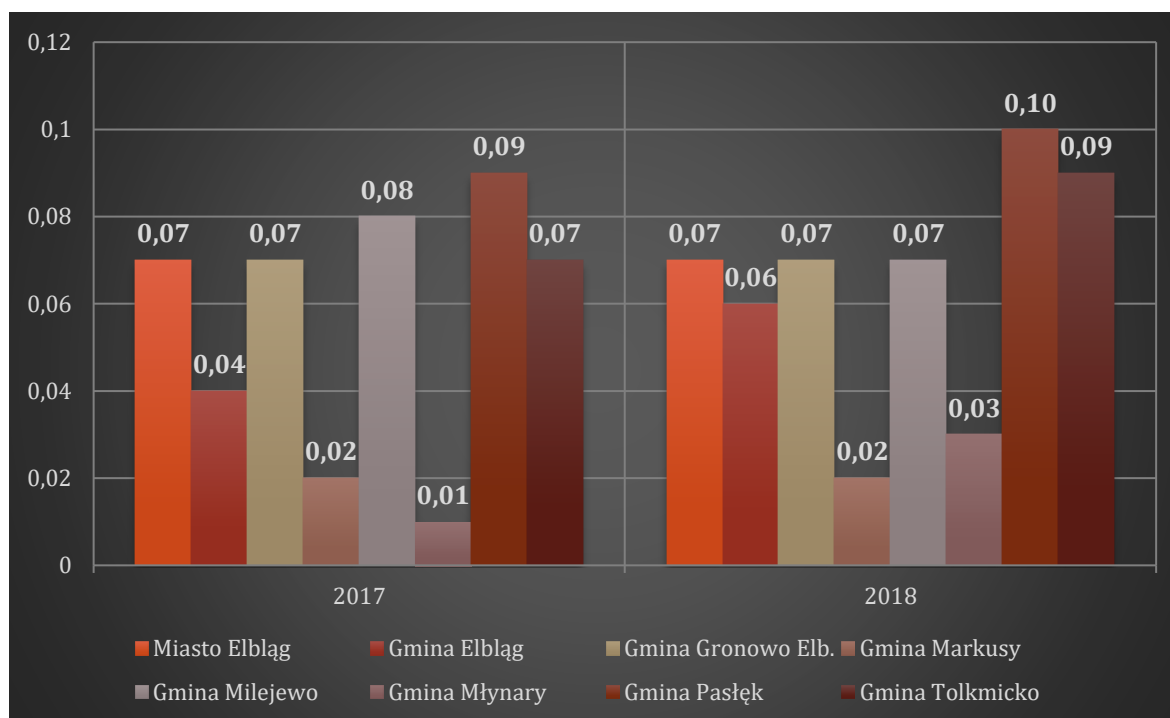
Odnosząc się do powyższych dwóch wykresów, stwierdzić należy, iż w roku 2019 większość obszarów MOF Elbląg charakteryzował wzrost liczby mieszkań ogrzewanych centralnie w stosunku do roku 2014. Wynik ten, w korelacji ze wzrastającą liczbą zasobów mieszkaniowych, świadczy o sukcesywnym wyposażaniu mieszkań w ogrzewanie centrale.

GOSPODARKA ODPADAMI

Gospodarowanie odpadami komunalnymi jest bardzo istotną kwestią, zarówno pod kątem jakości życia mieszkańców, jak i stanu środowiska przyrodniczego. Na terenie MOF Elbląg są zlokalizowane następujące punkty selektywnego zbierania odpadów komunalnych (PSZOK): w Gminie Młynary (1), w Gminie Pasłęk (1) i w Mieście Elbląg (1). Celem tworzenia selektywnych punktów zbierania odpadów komunalnych jest m.in. przygotowanie do ponownego wykorzystania i recyklingu materiałów odpadowych, a także zmniejszenie ilości odpadów komunalnych ulegających biodegradacji kierowanych na składowiska.

Jak wynika z obu poniższych wykresów najwięcej odpadów selektywnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca zebrano w latach 2017 i 2018 w Gminie Pasłęk (odpowiednio 0,09 i 0,10 kg), Gminie Tolkmicko (0,07 i 0,09 kg), Gminie Milejewo (0,08 i 0,07 kg), Mieście Elbląg i Gminie Gronowo Elbląskie (0,07 i 0,07 kg), najmniej zaś w Gminie Młynary (0,01 i 0,03 kg) i Gminie Markusy (0,02 i 0,02 kg).

Wykres 28. Odpady zebrane selektywnie w ciągu roku w przeliczeniu na 1 mieszkańca (%)

Źródło: SAS (dostęp: 08.10.2020).

Tab. 71. Zmieszane odpady zebrane w ciągu roku w przeliczeniu na 1 mieszkańca (kg)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	ZMIESZANE ODPADY ZEBRANE W CIĄGU ROKU W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA; OGÓŁEM (jednostka miary: kg)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	215,2	216,5	226,7	227,2	231,1	228,6
Woj. W-M	215,8	232,8	251,1	242,2	248,1	238,2
Powiat elbląski	172,4	176,2	187,2	199,1	201,4	205,3
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	259,9	263,4	299,8	316,3	305,0	288,2
Gmina Elbląg	227,2	241,0	265,5	292,4	293,1	306,8
Gmina Gronowo Elbląskie	145,9	143,2	153,9	167,2	174,7	186,9
Gmina Markusy	83,4	122,1	146,9	130,9	111,4	113,2
Gmina Milejewo	115,6	125,5	122,8	114,6	136,3	135,3
Gmina Młynary	181,1	182,5	192,2	187,9	207,0	214,6
Gmina Pasłęk	194,4	192,1	192,9	222,6	228,4	227,1
Gmina Tolkmicko	202,5	196,7	221,3	216,4	211,0	196,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Analiza obu wykresów wskazuje, iż w Gminie Markusy zebrano za to w tych samych latach najmniej odpadów zmieszanych w przeliczeniu na 1 mieszkańca (130,9 i 111,40 kg), najwięcej w Mieście Elbląg (316,30 i 305,00 kg), Gminie Elbląg (292,40 i 293,10 kg), Gminie Pasłęk (222,60 i 228,40 kg) oraz Gminie Tolkmicko (216,40 i 211,00 kg). Ilość odpadów zmieszanych na każdym obszarze MOF Elbląg wzrosła, natomiast ilość odpadów zebranych selektywnie pozostała na tym samym poziomie lub nieznacznie uległa wzrostowi. Jest to tendencja powiązana ze wzrostem liczby ludności, a także ze stopniem rozwoju danego obszaru.

Podsumowując powyższe dane dot. sieci kanalizacyjnej, wodociągowej, gazowej, ciepłowniczej, a także gospodarki odpadami, obszar MOF sukcesywnie pracuje nad poprawą warunków infrastruktury technicznej, dążąc do standardów krajowych i wojewódzkich. Praca nad tym obszarem wpływa znacząco na atrakcyjność MOF Elbląg pod względem osiedlania się, dlatego też inwestycje w tym zakresie pozostają ważnym aspektem działań.

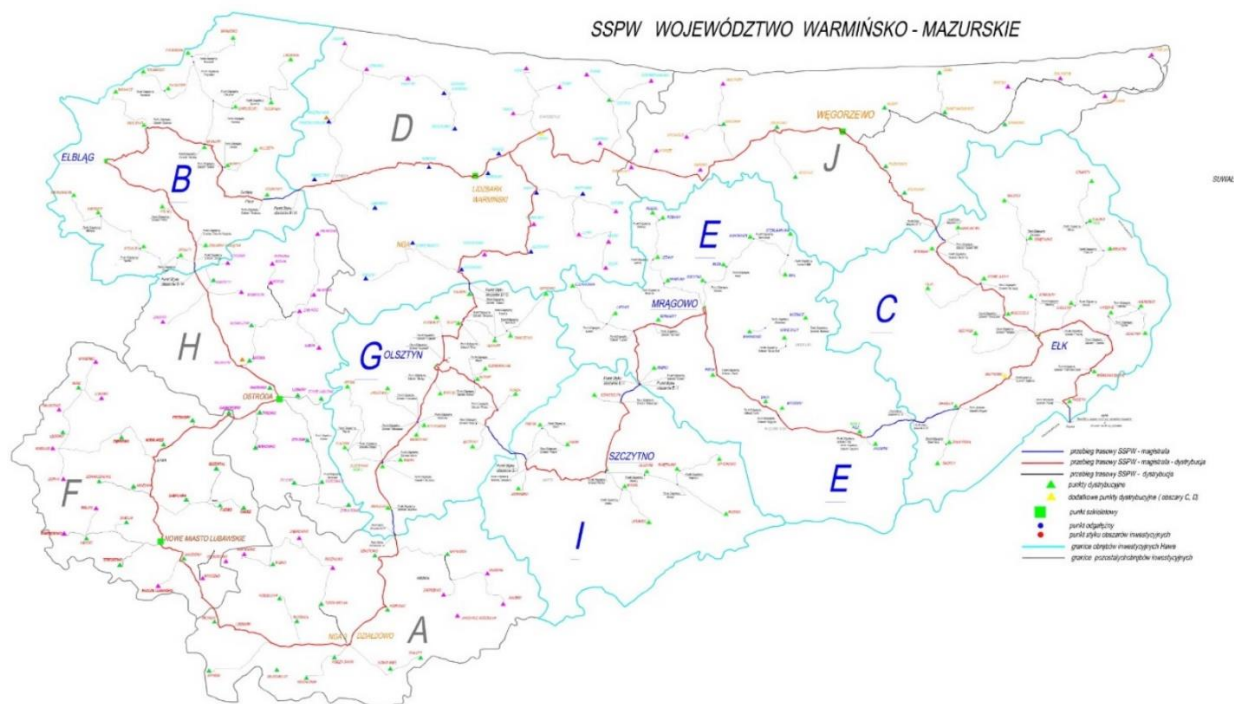
INFRASTRUKTURA TELEKOMUNIKACYJNA

W ciągu ostatnich dekad głównym stimulatorem rozwoju gospodarczego stały się technologie teleinformatyczne, które zasadniczo przekształciły gospodarkę poprzez wprowadzenie zmian w sposobie pracy i wpłynęły nieodwracalnie na sposób funkcjonowania człowieka w społeczeństwie. Współczesne społeczeństwo określa się mianem społeczeństwa cyfrowego, które charakteryzują zdolność nabywania wiedzy i umiejętność wykorzystania informacji, opierając się na dostępie do telefonii internetowej, telewizji cyfrowej, e-administracji i e-edukacji.

W związku z powyższym województwa najbardziej zagrożone „wykluczeniem cyfrowym”, a więc warmińsko-mazurskie, lubelskie, podkarpackie, podlaskie i świętokrzyskie, objęto w 2014 r. projektem „Sieć Szerokopasmowa Polski Wschodniej SSPW”. Jego realizacja miała zapewnić do końca 2015 roku dostęp do usług szerokopasmowych dla 90% mieszkańców, 100% instytucji publicznych i przedsiębiorców ww. województw. Założeniem była budowa jednolitej infrastruktury pozwalającej na zwiększenie dostępności do mediów elektronicznych, a także podniesie atrakcyjności tych obszarów dla operatorów telekomunikacyjnych świadczących usługę tzw. ostatniej mili, uzupełniającą istniejące już zasoby należące do operatorów telekomunikacyjnych działających w regionie. W ramach projektu SSPW zbudowano szkieletową sieć światłowodową, spełniającą wymogi stawiane tzw. sieciom następnej generacji (NGN z ang. *next generation networks*).), a także przygotowano obiekty (punkty dystrybucyjne), stanowiące punkty styku z operatorami sieci dostępowych.

Realizację projektu zakończono we wrześniu 2015 r., w jego rezultacie na terenie województwa warmińsko-mazurskiego powstało: 2 292 km szkieletowo-dystrybucyjnej sieci światłowodowej, 216 węzłów dystrybucyjnych, 10 węzłów szkieletowych, 2 punkty styku do sieci światłowodowej wyższego rzędu oraz 2 Centra Zarządzania Siecią (główne i zapasowe). Przepustowość sieci w szkielecie wynosi 100 GB/s a sama sieć spełnia wymogi dla NGN. Realizację projektu w województwie warmińsko-mazurskim przedstawia poniższa mapa.

Mapa 10. Szerokopasmowa Sieć Polski Wschodnie w województwie warmińsko-mazurskim

Źródło: http://warmińsko-mazurskie.orss.pl/wp-content/uploads/2014/11/SSPW_WWM_-_mapa_do_prezentacji_rotated.pdf (dostęp: 27.10.2020).

Jak widać z mapy, realizacją projektu SSPW objęto niektóre z jednostek tworzących MOF Elbląg, czyli Gminę Elbląg, Gminę Milejewo, Gminę Młynary, Gminę Pastęk oraz Gminę Tolkmicko. Jednostki samorządowe nie dysponują wszakże

dokładnymi informacjami o zakresie inwestycji, jedynie w przypadku ostatniej z wymienionych wiadomo, iż założono sieć światłowodów o długości 16 km oraz 3 węzły dystrybucyjne. Ponadto z informacji przekazanych przez Urząd Gminy w Młynarach wynika, iż jej mieszkańcy nie mogą w pełni korzystać z założonej sieci szerokopasmowej wskutek braku operatora oraz braku sieci „ostatniej mili” prowadzącej od szkieletu sieci do indywidualnych odbiorców.

Projekt SSPW nie był realizowany w ośrodku centralnym obszaru funkcjonalnego, stąd Miasto Elbląg realizowało projekt pn. „Budowa Miejskiej Sieci Szerokopasmowej w Elblągu”, który miał zapewnić powszechny, szybki i bezpieczny dostęp do Internetu. Uzyskał on dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Warmia i Mazury na lata 2007-2013. W efekcie jego realizacji położono 120 km sieci światłowodowej, 161 węzłów szkieletowych i dystrybucyjnych, a 96 000 mieszkańców gminy uzyskało dostęp do Internetu, w tym do telewizji cyfrowej i telefonii internetowej.

Poza powyższymi szeroko zakrojonymi projektami poszczególne jednostki MOF Elbląg podejmują działania ukierunkowane na zapobieganie „wykluczeniu cyfrowemu” swych mieszkańców, np. udostępnianie sal komputerowych z dostępem do Internetu (Gmina Elbląg, Gmina Gronowo Elbląskie, Gmina Markusy, Gmina Tolkmicko), czytelnie on-line (Gmina Elbląg, Gmina Gronowo Elbląskie, Gmina Markusy, Gmina Tolkmicko), organizacja szkoleń i programów („100 Mega na 100-lecie” i „E-obywatel - nowe umiejętności cyfrowe” w Gminie Młynary, „E-kompetencje bez barier” w Gminie Milejewo). Gmina Elbląg oraz Gmina Młynary zostały objęte Programem Operacyjnym Polska Cyfrowa. W 2013 r. przystąpiono do realizacji 5-letniego projektu „Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu w Gminie Pasłęk”, którego celem było zapewnienie bezpłatnego dostępu do Internetu, sprzętu komputerowego i oprogramowania 400 gospodarstwom domowym zagrożonym wykluczeniem cyfrowym z powodu trudnej sytuacji materialnej lub niepełnosprawności.

W większym zakresie działania cyfrowe prowadzi się w Mieście Elbląg. Oprócz programów ukierunkowanych na wyposażenie pracowni komputerowych w placów-

kach oświatowych, oferujących kształcenie na kierunkach informatycznych, realizuje się kilka programów skoncentrowanych na e-usługach. Ich celem jest:

- zapewnienie skutecznej komunikacji między mieszkańcami a Urzędem Miejskim poprzez budowę zintegrowanego systemu informatycznego (EZD Elektroniczne Zarządzanie Dokumentami),
- stworzenie i podniesienie jakości usług związanych z nauczaniem w mieście oraz ze sprawnym zarządzaniem jednostkami oświatowymi poprzez uruchomienie e-platformy,
- udostępnienie zasobu geodezyjnego i kartograficznego obywatelom, przedsiębiorcom i instytucjom.

Oprócz tego Miasto Elbląg ułatwia mieszkańcom korzystanie on-line ze zdigitalizowanych zasobów kultury i dziedzictwa narodowego (w tym starodruków) należących do Elbląskiej Biblioteki (Elbląska Biblioteka Cyfrowa).

Pomimo, iż nie cała powierzchnia obszaru funkcjonalnego objęta została projektem budowy Sieci Szerokopasmowej Polski Wschodniej, każda z jednostek tworzących MOF Elbląg próbowała i wciąż próbuje niwelować „wykluczenie cyfrowe” wśród swoich mieszkańców. Najszerzej zakrojone programy w tym zakresie podejmowane są w Mieście Elbląg oraz w Gminie Pasłęk. W mniejszym stopniu działania te obejmują gminy wiejskie. Wobec braku szczegółowych danych statystycznych trudno obecnie wskazać, np. liczbę gospodarstw domowych i przedsiębiorstw w obszarze funkcjonalnym wyposażonych w komputery czy z dostępem do Internetu. Wskazać należy, iż upowszechnienie tego wyposażenia to jeden z ważniejszych czynników sprzyjających włączeniu społecznemu oraz wyrównaniu możliwości edukacyjnych i szans na rynku pracy. Z drugiej strony jednak, w związku z intensywnym postępem technologicznym, miejsce komputerów zajmują coraz częściej urządzenia mobilne.

W przypadku przedsiębiorstw możliwość korzystania z Internetu pozwala na uzyskanie przewagi konkurencyjnej, szansę obniżenia kosztów, poszerzenia rynków zbytu i usprawnienie kontaktu z klientami, co w efekcie skutkuje rozwojem gospodarczym i utworzeniem nowych miejsc pracy. Dostęp do sieci internetowej stał się

zatem standardem, który musi być brany pod uwagę w procesie pozyskiwania potencjalnych inwestorów przez poszczególne jednostki MOF Elbląg.

O tym jak bardzo istotne jest podejmowanie działań zapobiegających wykluczeniu cyfrowemu oraz mających na celu zwiększenie kompetencji cyfrowych mieszkańców unaocznili stan epidemii spowodowany rozwojem wirusa COVID-19. Podczas niej na znaczeniu zyskały e-usługi, w tym zwłaszcza praca zdalna, e-edukacja czy e-urząd umożliwiające prowadzenie codziennych czynności bez potrzeby bezpośredniego kontaktu, a tym samym ochronę przed wirusem. E-usługi związane z działalnością urzędów zostały – jak wynika z przytoczonych powyżej danych – wprowadzone w szerszym zakresie jedynie w Mieście Elbląg. Dzięki nim udało się zmniejszyć koszty funkcjonowania administracji publicznej oraz zwiększyć jej efektywności. Niemniej z przykładu Urzędu Miejskiego w Elblągu powinny skorzystać pozostałe jednostki obszaru funkcjonalnego, co z pewnością będzie wymagało nakładów finansowych. Wprowadzenie e-usług uznać należy za konieczność, nie tylko w obliczu panującej obecnie epidemii.

2.3.2. Zasoby mieszkaniowe

Zasoby mieszkaniowe, jakimi dysponuje dana gmina i miasto, są jednymi z najważniejszych wskaźników, ukazujących poziom i jakość życia mieszkańców. Im lepsze warunki mieszkaniowe, tym bardziej dana gmina, czy miasto są atrakcyjne na tle innych oraz częściej brane pod uwagę przy wyborze miejsca osiedlenia się. W poniższej analizie pod uwagę wzięto dane dot. MOF Elbląg w zakresie m.in. ogólnej liczby budynków mieszkalnych, liczby mieszkań, ich całkowitej powierzchni użytkowej, przeciętnej liczby osób przypadających na 1 mieszkanie, a także liczbę nowych budynków oddanych do użytku.

W rozpatrywanym okresie w obrębie MOF Elbląg ogólna liczba budynków mieszkalnych, a w związku z tym i liczba mieszkań oraz całkowita ich powierzchnia użytkowa, wzrosła, co wpisuje się w trendy wojewódzkie oraz ogólnokrajowe.

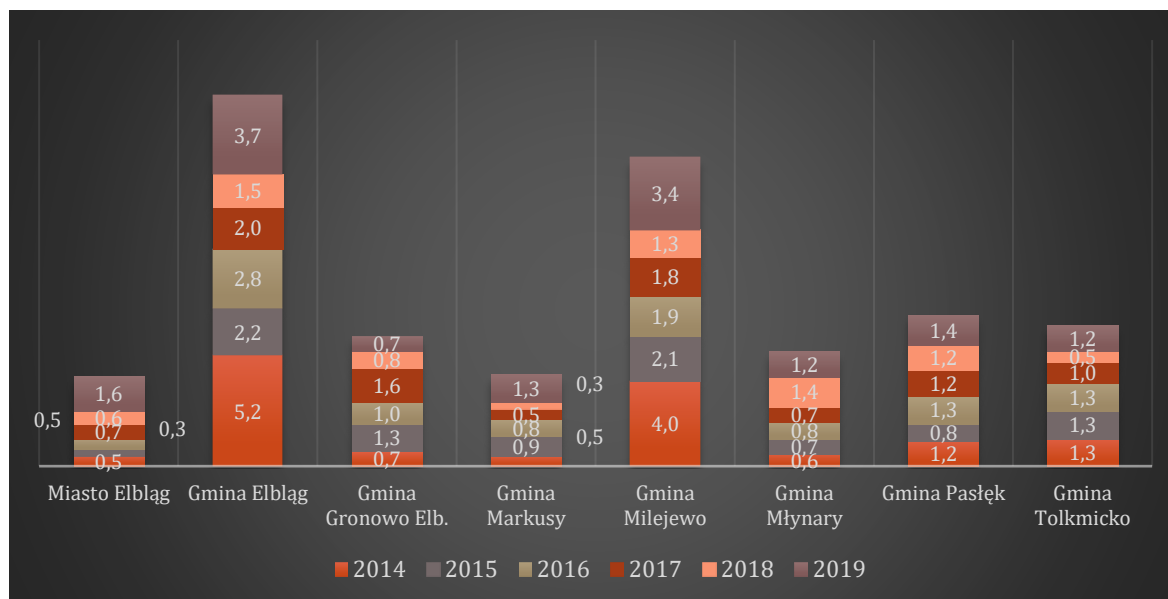
Tendencje te odzwierciedlają także wartości procentowe wzrostu liczby budynków, mieszkań oraz ich powierzchni użytkowej w MOF Elbląg w omawianym okresie. Udział liczby budynków mieszkalnych w obrębie MOF Elbląg w całkowitej liczbie budynków mieszkalnych województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2014-2019 pozostawał stabilny i wynosił 8,2%. Powyższa analiza sytuacji mieszkaniowej na analizowanym obszarze przedstawiona została szczegółowo w poniższych tabelach oraz wykresach.

Tab. 72. Budynki mieszkalne na terenie MOF Elbląg

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	BUDYNKI MIESZKALNE na terenie MOF Elbląg					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	6 182 136	6 244 730	6 308 344	6 375 734	6 443 611	6 629 920
Woj. W-M	184 643	186 467	188 169	189 859	191 643	196 087
Powiat elbląski	9 870	9 987	10 115	10 231	10 325	10 492
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	6 684	6 713	6 744	6 793	6 834	6 947
Gmina Elbląg	1 403	1 434	1 474	1 504	1 526	1 582
Gmina Gronowo Elbląskie	865	876	885	899	906	912
Gmina Markusy	846	854	861	865	868	879
Gmina Milejewo	651	665	678	690	699	723
Gmina Młynary	855	861	868	874	886	897
Gmina Pasłęk	2 669	2 691	2 726	2 758	2 792	2 832
Gmina Tolkmicko	1 165	1 180	1 195	1 207	1 213	1 228
MOF Elbląg	15 138	15 274	15 431	15 590	15 724	16 000

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 13.10.2020).

Wykres 29. Wzrost liczby budynków w gminach MOF Elbląg (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 13.10.2020).

Wzrost liczby budynków mieszkalnych jest powiązany również ze zmianami demograficznymi na danym terenie. Taki stan obserwuje się również w przypadku Gminy Elbląg oraz Gminy Milejewo, gdzie zwiększenie ilości budynków szczególnie wyróżnia się na tle pozostałych obszarów MOF Elbląg. Sytuacja ta dotyczy również zasobów mieszkaniowych, co zostało przedstawione na poniższej tabeli oraz wykresie.

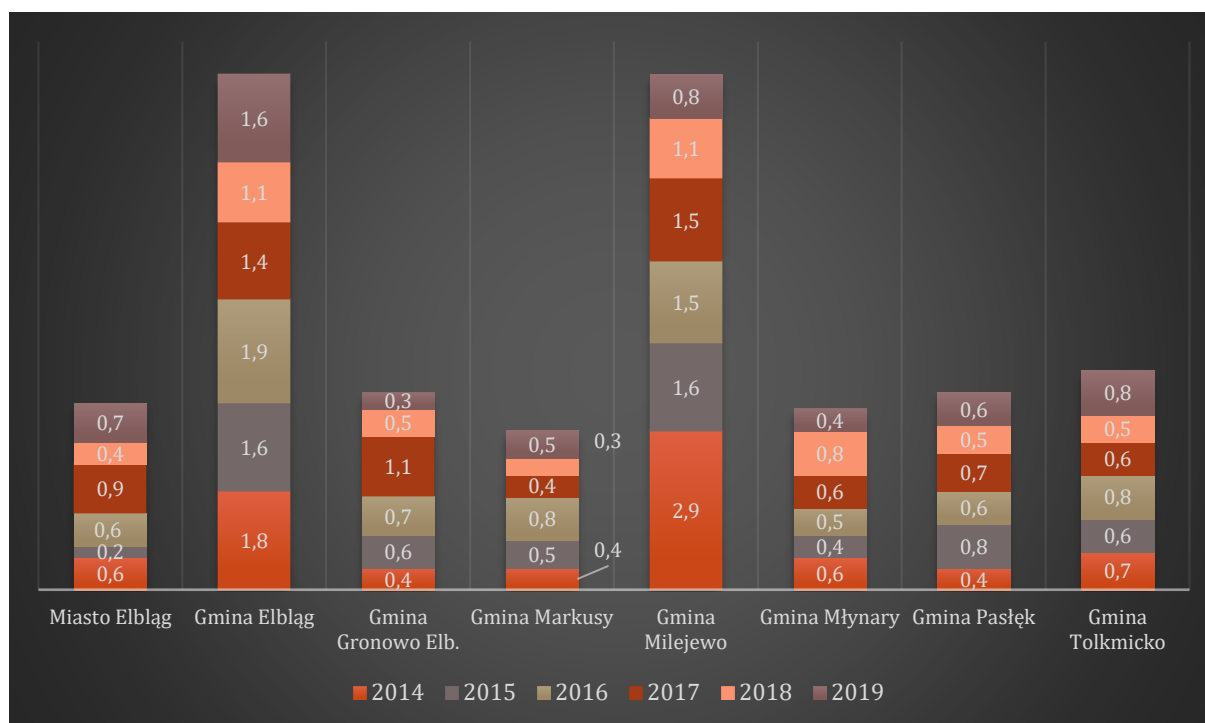
Tab. 73. Zasoby mieszkaniowe ogółem (mieszkania)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	ZASOBY MIESZKANIOWE OGÓŁEM (MIESZKANIA)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	13 983 039	14 119 452	14 272 010	14 439 777	14 615 112	14 812 774
Woj. W-M	501 138	505 217	509 568	514 200	519 357	525 036
Powiat elbląski	17 834	17 974	18 111	18 253	18 356	18 476

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	ZASOBY MIESZKANIOWE OGÓŁEM (MIESZKANIA)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	46 091	46 171	46 442	46 863	47 039	47 370
Gmina Elbląg	2 061	2 094	2 135	2 166	2 190	2 226
Gmina Gronowo Elbląskie	1 460	1 469	1 479	1 496	1 504	1 508
Gmina Markusy	1 086	1 091	1 100	1 105	1 108	1 114
Gmina Milejewo	911	926	940	954	965	973
Gmina Młynary	1 395	1 401	1 408	1 417	1 429	1 435
Gmina Pasłęk	6 634	6 685	6 723	6 771	6 805	6 846
Gmina Tolkmicko	1 996	2 009	2 025	2 037	2 047	2 063
MOF Elbląg	61 634	61 846	62 252	62 809	63 087	63 535

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 13.10.2020).

Wykres 30. Wzrost liczby mieszkań (zasobów mieszkaniowych) w gminach MOF Elbląg (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 13.10.2020).

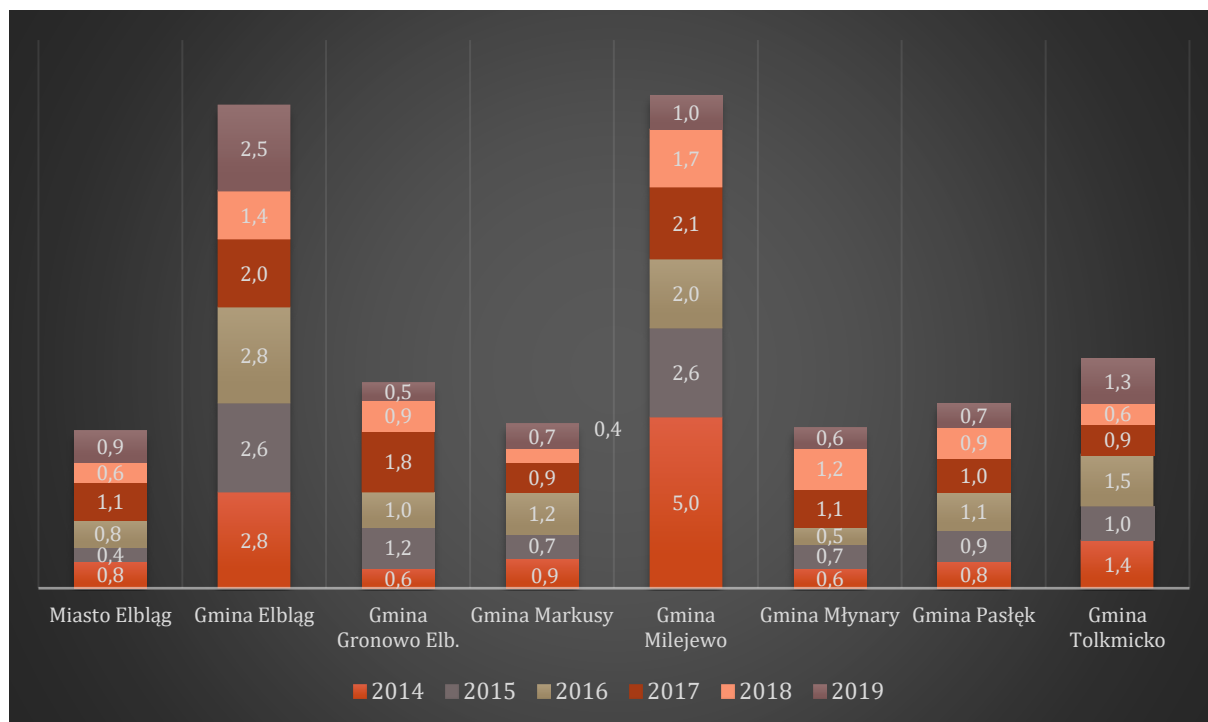
Jak wynika z powyższych danych, szczególny wzrost zarówno liczby budynków, jak liczby mieszkań obserwuje się na terenie Gminy Elbląg oraz Gminy Milejewo. Sytuacja ta związana jest z suburbanizacją miasta oraz przenoszeniem się mieszkańców Elbląga na tereny wiejskie. Gmina Elbląg oraz Gmina Milejewo są najczęściej wybieranymi kierunkami, również ze względu na swoje bezpośrednie położenie w stosunku do miasta Elbląg (Gmina Elbląg od południowo-zachodniej strony miasta, Gminy Milejewo graniczącej od strony wschodniej). Proces ten wpływa znacząco na rozwój infrastruktury danej gminy, a także jej gospodarki, ze względu na rosnącą liczbę mieszkańców.

Tab. 74. Powierzchnia użytkowa mieszkań ogółem (m²)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	POWIERZCHNIA UŻYTKOWA MIESZKAŃ OGÓŁEM (jednostka miary: m ²)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	1 025 732 290	1 039 071 275	1 053 251 803	1 068 557 509	1 084 166 507	1 101 397 594
Woj. W-M	34 051 715	34 437 257	34 828 001	35 237 931	35 682 439	36 154 100
Powiat elbląski	1 329 516	1 345 839	1 363 245	1 380 121	1 392 601	1 406 355
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	2 661 589	2 671 678	2 693 886	2 724 962	2 740 505	2 765 653
Gmina Elbląg	180 080	184 724	189 988	193 952	196 725	201 725
Gmina Gronowo Elbląskie	111 081	112 425	113 513	115 557	116 606	117 204
Gmina Markusy	85 892	86 526	87 611	88 427	88 762	89 405
Gmina Milejewo	82 107	84 226	85 894	87 720	89 247	90 196
Gmina Młynary	107 019	107 822	108 390	109 596	110 950	111 648
Gmina Pasłęk	454 049	458 380	463 568	468 484	472 890	476 398
Gmina Tolkmicko	149 437	150 913	153 194	154 658	155 563	157 595
MOF Elbląg	3 831 254	3 856 694	3 896 044	3 943 356	3 971 248	4 009 824

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 13.10.2020).

Wykres 31. Wzrost powierzchni użytkowej mieszkań w gminach MOF Elbląg; ogółem (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 13.10.2020).

Biorąc pod uwagę powyższe tabele i wykresy największą liczbą budynków, zasobów mieszkaniowych (mieszkań) oraz całkowitą powierzchnią użytkową dysponuje Miasto Elbląg, za nim zaś kolejno Gmina Pasłęk, Gmina Elbląg oraz Gmina Tolkmicko. Z kolei największy wzrost procentowy wymienionych kategorii odnotowuje się w Gminie Elbląg, co koresponduje z wcześniej rozpatrywanymi danymi demograficznymi, które wskazują na wzrost liczby ludności w tej jednostce administracyjnej związany najprawdopodobniej z procesem „rozlewania się” Elbląga. Najmniejsze wartości dla Gminy Elbląg wymienione kategorie przyjmują w roku 2018, co należy skorelować z niewielkim spadkiem liczby ludności w tym czasie (-0,05%).

Na drugim pod względem wzrostu liczby budynków, mieszkań oraz ich powierzchni użytkowej plasuje się Gmina Milejewo, co zasługuje na szczególną uwagę, zważywszy na fakt, iż jest to najmniejsza pod względem liczby ludności jednostka administracyjna należąca do MOF Elbląg. Natomiast najmniejszy wzrost procentowy omawianych kategorii odnotowuje się w latach 2014-2019 w Mieście Elbląg oraz Gminie Markusy.

Podsumowanie danych dotyczących wzrostu liczby budynków, mieszkań oraz powierzchni użytkowej mieszkań w gminach MOF Elbląg zostało zawarte w postaci poniższych tabel.

Tab. 75. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania (m^3)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	PRZECIĘTNA POWIERZCHNIA UŻYTKOWA 1 MIESZKANIA (jednostka miary: m^2)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	73,4	73,6	73,8	74,0	74,2	74,4
Woj. W-M	67,9	68,2	68,3	68,5	68,7	68,9
Powiat elbląski	74,5	74,9	75,3	75,6	75,9	76,1
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	57,7	57,9	58,0	58,1	58,3	58,4
Gmina Elbląg	87,4	88,2	89,0	89,5	89,8	90,6
Gmina Gronowo Elbląskie	76,1	76,5	76,7	77,2	77,5	77,7
Gmina Markusy	79,1	79,3	79,6	80,0	80,1	80,3
Gmina Milejewo	90,1	91,0	91,4	91,9	92,5	92,7
Gmina Młynary	76,7	77,0	77,0	77,3	77,6	77,8
Gmina Pasłęk	68,4	68,6	69,0	69,2	69,5	69,6
Gmina Tolkmicko	74,9	75,1	75,7	75,9	76,0	76,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 13.10.2020).

Najmniejszą przeciętną powierzchnią użytkową 1 mieszkania odnotowuje się w omawianym okresie w Mieście Elbląg, choć zauważa się jej niewielką tendencję zwykłą. Wzrost przeciętnej powierzchni użytkowej 1 mieszkania wpisuje się w trend krajowy i wojewódzki, cechuje też wszystkie jednostki administracyjne tworzące MOF Elbląg. Największe przeciętne powierzchnie użytkowe 1 mieszkania w jego obrębie przypadają w gminach wiejskich – Gminie Milejewo, Gminie Elbląg, Gminie Markusy i Gminie Gronowo Elbląskie, na dalszych miejscach sytuują się gminy miejsko-wiejskie,

czyli Gmina Młynary, Gmina Tolkmicko oraz Gmina Pasłęk. Z kolei odmiennie przedstawia się dynamika przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkań w ujęciu procentowym, która wykazuje znaczne wahania. W przypadku Milejewa zauważyć można wyraźny spadek dynamiki tego zjawiska – w latach 2014 -2015 procent wzrostu znacznie przekraczał średnie krajowe wojewódzkie, zaś w 2019 r. spadł poniżej ich wartości (0,22%). Przez cały omawiany okres wyższy niż średnie krajowe i wojewódzkie wzrost procentowy obserwuje się w odniesieniu do Gminy Elbląg.

Tab. 76. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę (m²)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	PRZECIĘTNA POWIERZCHNIA UŻYTKOWA MIESZKANIA NA 1 OSOBĘ (jednostka miary: m ²)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	26,7	27,0	27,4	27,8	28,2	28,7
Woj. W-M	23,6	23,9	24,2	24,6	25,0	25,4
Powiat elbląski	22,9	23,1	23,5	23,8	24,2	24,6
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	21,8	22,0	22,2	22,5	22,8	23,2
Gmina Elbląg	24,8	24,8	25,4	25,8	26,2	26,7
Gmina Gronowo Elbląskie	21,4	21,8	22,1	22,5	22,7	22,9
Gmina Markusy	20,5	20,7	21,1	21,4	21,7	22,1
Gmina Milejewo	24,7	25,0	25,4	25,7	26,1	26,4
Gmina Młynary	23,6	23,9	24,0	24,4	25,0	25,3
Gmina Pasłęk	23,1	23,4	23,8	24,0	24,4	24,7
Gmina Tolkmicko	21,9	22,0	22,4	22,8	23,3	24,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 13.10.2020).

Podsumowując powyższą tabelę największa przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania przypada na 1 osobę w Gminie Elbląg i Gminie Milejewo; tylko w nich na przestrzeni lat 2014-2019 wartości te przekraczają średnie wojewódzkie. Do średnich

wojewódzkich zbliżają się także wartości odnotowane w Gminie Młynary. Najmniejsza powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę przypada w Gminie Markusy. W jej obrębie najwyższe wartości uzyskuje wskaźnik przeciętnej liczby osób przypadających na 1 mieszkanie oraz wskaźnik liczby osób przypadających na 1 izbę – w obu przypadkach znacznie przekraczają one średnie wojewódzkie i krajowe, co wskazuje na niezbyt korzystną sytuację mieszkaniową w tej gminie.

Tab. 77. Przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	PRZECIĘTNA LICZBA OSÓB NA 1 MIESZKANIE					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	2,75	2,72	2,69	2,66	2,63	2,59
Woj. W-M	2,88	2,85	2,82	2,79	2,75	2,71
Powiat elbląski	3,26	3,24	3,21	3,18	3,14	3,10
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	2,65	2,63	2,61	2,58	2,55	2,52
Gmina Elbląg	3,53	3,55	3,50	3,47	3,43	3,40
Gmina Gronowo Elbląskie	3,55	3,52	3,47	3,43	3,41	3,40
Gmina Markusy	3,86	3,83	3,78	3,74	3,69	3,63
Gmina Milejewo	3,66	3,64	3,60	3,58	3,54	3,51
Gmina Młynary	3,25	3,22	3,20	3,16	3,11	3,07
Gmina Pasłęk	2,96	2,93	2,90	2,88	2,85	2,82
Gmina Tolkmicko	3,42	3,41	3,37	3,32	3,26	3,19

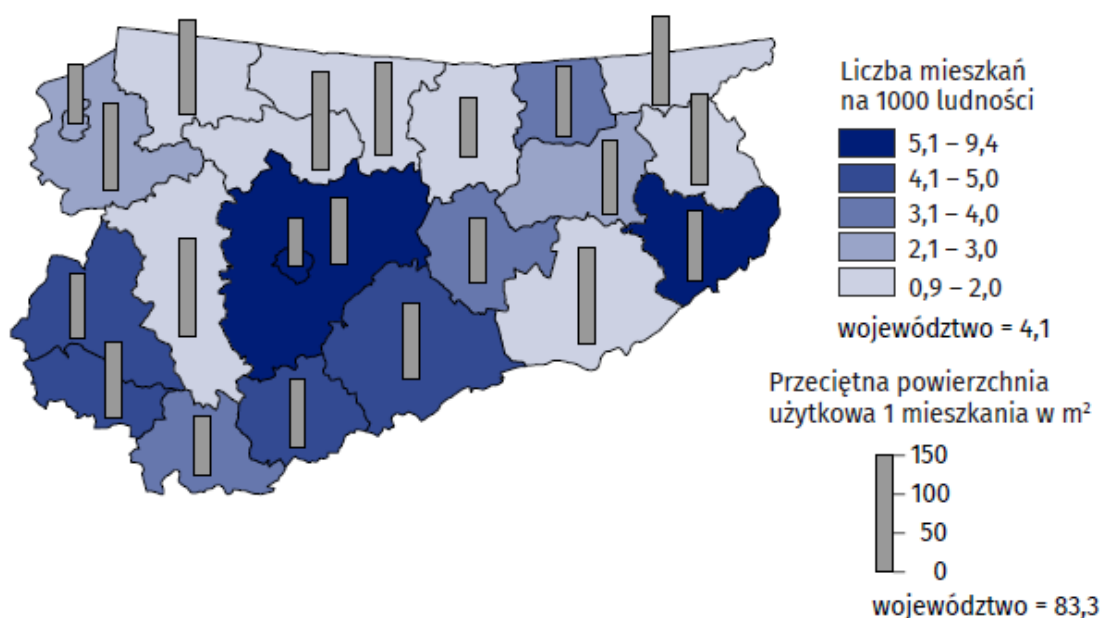
Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 13.10.2020).

Jak wynika z powyższej tabeli pod względem przeciętnej liczby osób przypadających na 1 mieszkanie najlepiej w MOF Elbląg wypada Miasto Elbląg – w rozpatrywanym okresie jako jedyna jednostka administracyjna notuje wartości niższe niż średnie krajowe i wojewódzkie, co sugeruje wyższy komfort życia jej mieszkańców. Zgodnie z tendencją krajową i wojewódzką wartości tego wskaźnika we wszystkich

elementach obszaru funkcjonalnego spadają, jednak we wszystkich – poza Miastem Elbląg – przekraczają zdecydowanie średnie krajowe i wojewódzkie, co zostało przedstawione w tabelach poniżej.

W latach 2014-2019 na obszarze funkcjonalnym przybyły 862 budynki, co stanowi 7,5% całkowitej liczby budynków oddanych do użytku w tym samym czasie w województwie warmińsko-mazurskim i 0,2% w kraju. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że w Mieście Elbląg w samym 2019 roku zostało oddanych 282 mieszkań, które mogą być przeznaczone zarówno na sprzedaż, jak i na wynajem. Dzięki temu miasto staje się bardziej atrakcyjne pod względem wyboru na miejsce do osiedlenia się przez potencjalnie nowych mieszkańców. Mapa poniżej przedstawia liczbę mieszkań oddanych do użytkowania w 2019 r. w przeliczeniu na 1000 mieszkańców na terenie całego województwa warmińsko-mazurskiego.

Mapa 11. Mieszkania oddane do użytkowania według powiatów w 2019 r.

Źródło: Budownictwo mieszkaniowe w województwie warmińsko-mazurskim w 2019 r., oprac. Urząd Statystyczny w Olsztynie, Olsztyn 2020, s. 2.

Jak można zaobserwować na mapie powyżej, obszar MOF, znajdujący się w granicach powiatu elbląskiego, wypada przeciętnie, w stosunku do pozostałych powiatów województwa warmińsko-mazurskiego. Średnia liczba mieszkań oddanych na 1 000 osób w powiecie elbląskim wynosiła od 2,1 do 3 mieszkań. Należy przy tym zwrócić uwagę, że mapa obejmuje obszar całego powiatu. Sytuację szczegółowo obrazuje tabela poniżej.

Tab. 78. Nowe budynki mieszkalne na 1000 ludności

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	NOWE BUDYNKI MIESZKALNE NA 1 000 LUDNOŚCI					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	1,9	1,9	1,9	2,0	2,1	2,2
Woj. W-M	1,4	1,4	1,3	1,3	1,3	1,3
Powiat elbląski	2,5	2,1	2,3	2,1	1,7	1,8
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	0,3	0,3	0,4	0,5	0,4	0,5
Gmina Elbląg	5,4	4,5	5,4	4,0	3,1	4,8
Gmina Gronowo Elbląskie	2,1	2,5	1,9	2,9	1,6	1,4
Gmina Markusy	1,0	1,4	1,9	0,7	0,7	1,5
Gmina Milejewo	7,5	4,5	4,1	4,1	3,2	2,3
Gmina Młynary	1,8	1,3	1,5	2,0	2,5	1,6
Gmina Pasłęk	1,6	1,4	1,8	1,6	1,8	1,0
Gmina Tolkmicko	2,5	2,1	2,2	1,6	0,9	2,1
MOF Elbląg	2,8	2,25	2,4	2,2	1,8	1,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 13.10.2020).

Z danych zawartych w tabeli powyżej wynika, że obszar MOF Elbląg w porównaniu do całego powiatu w latach 2014-2019 oddał średnio więcej mieszkań w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Sytuacja ta powtarza się, porównując obręb

MOF Elbląg z całym województwem warmińsko-mazurskim. Świadczy to o szybszym wzroście infrastruktury na terenie obszaru MOF w porównaniu z pozostałą częścią powiatu, jak i całego województwa.

W przypadku lokali komunalnych oraz specjalnych obserwuje się zmniejszenie ich liczby niemal na całym obszarze MOF Elbląg. Tendencja ta ma swoje uzasadnienie ze względu na wysokie koszty utrzymania tych lokali we wspólnotach mieszkaniowych. W tabelach poniżej zostały przedstawione szczegółowe dane dot. zasobów mieszkaniowych gmin z podziałem na lokale komunalne oraz socjalne.

Tab. 79. Zasoby mieszkaniowe gmin – lokale komunalne

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	ZASOBY MIESZKANIOWE GMIN – LOKALE KOMUNALNE					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	bd	886 667	868 517	bd	840 373	bd
Woj. W-M	bd	31 545	30 778	bd	28 636	bd
Powiat elbląski	bd	827	794	bd	726	bd
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	bd	6 192	5 962	bd	5 351	bd
Gmina Elbląg	bd	86	86	bd	75	bd
Gmina Gronowo Elbląskie	bd	54	51	bd	48	bd
Gmina Markusy	bd	56	56	bd	36	bd
Gmina Milejewo	bd	14	1	bd	13	bd
Gmina Młynary	bd	17	17	bd	17	bd
Gmina Pasłęk	bd	417	411	bd	377	bd
Gmina Tolkmicko	bd	124	123	bd	112	bd
MOF Elbląg	bd	6 960	6 707	bd	6 029	bd

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 13.10.2020).

Tab. 80. Zasoby mieszkaniowe gmin – lokale socjalne

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	ZASOBY MIESZKANIOWE GMIN – LOKALE SOCJALNE					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	86 334	91 706	94 651	98 631	101 201	101 470
Woj. W-M	2 843	2 900	2 968	3 070	3 102	3 083
Powiat elbląski	81	79	79	80	83	80
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	171	164	160	151	146	144
Gmina Elbląg	0	0	0	0	0	0
Gmina Gronowo Elbląskie	0	0	0	0	1	1
Gmina Markusy	0	0	0	0	0	0
Gmina Milejewo	5	5	5	5	5	5
Gmina Młynary	1	1	1	1	1	1
Gmina Pasłęk	72	71	71	72	74	71
Gmina Tolkmicko	1	0	0	0	0	0
MOF Elbląg	250	241	237	229	227	222

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 13.10.2020).

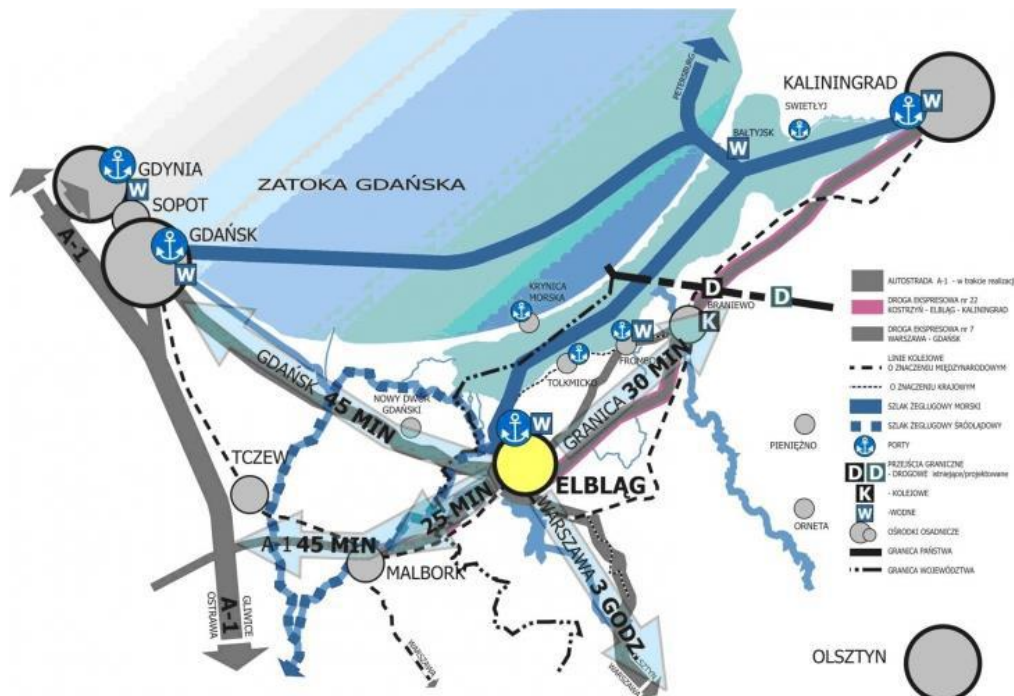
Podsumowując powyższe dane dot. zasobów mieszkaniowych na terenie obszaru MOF Elbląg, wzrost ogólnej liczby budynków mieszkalnych, a tym samym liczby mieszkań oraz wzrost ich całkowitej powierzchni użytkowej wskazują na poprawę warunków mieszkaniowych oraz sytuacji gospodarczej na omawianym obszarze, a przede wszystkim wzrost atrakcyjności terenu MOF Elbląg. Dane wskazują również na intensywny rozwój funkcji mieszkaniowych oraz poprawę standardów, co wpływa pozytywnie na odbiór obszaru MOF Elbląg przez obecnych i potencjalnych mieszkańców. Dzięki inwestowaniu w powyższe obszary oraz wspieraniu ich rozwoju, wzrastają szanse na przyrost liczby ludności, co z kolei korzystnie wpłynie na rozwój gospodarki, udział osób w wydarzeniach kulturalnych, a także zwiększenie atrakcyjności obszaru MOF Elbląg pod względem turystycznym.

2.3.3. Transport i komunikacja

MOF Elbląg odznacza się bardzo korzystnym położeniem na skrzyżowaniu wielu ważnych rodzajów szlaków komunikacyjnych, dlatego też należy do najlepiej skomunikowanych regionów województwa warmińsko-mazurskiego. Ośrodek centralny MOF Elbląg – Miasto Elbląg – pełni funkcję istotnego węzła transportowego w skali regionalnej, jak i międzynarodowej.

Poniższa mapa prezentuje umiejscowienie obszaru MOF Elbląg w relacji do najważniejszych dla omawianego terenu miast. W czasie krótszym niż 1 godzina można dostać się zarówno do Malborka czy Gdańska, jak i do granicy z Obwodem Kaliningradzkim. Z kolei tylko 3 godziny zajmuje dojazd do Warszawy. Między innymi dzięki temu obszar MOF Elbląg pełni ważną funkcję w transporcie regionalnym i krajowym.

Mapa 12. Lokalizacja MOF Elbląg na głównych szlakach komunikacyjnych

Źródło: Strategia Rozwoju Elbląskiego Obszaru Funkcjonalnego/Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, Elbląg 2016, s. 14.

Na poniższej mapie zostały przedstawione drogi krajowe w województwie warmińsko-mazurskim z podziałem na klasy techniczne. Jak można zauważyć, na obszarze MOF Elbląg przebiegają dwie drogi o klasie S (tu: drogi ekspresowe). Klasa GP została zarezerwowana dla dróg głównych ruchu przyspieszonego, która z kolei biegnie od Elbląga na południowy zachód (droga krajowa nr 22), tym samym umożliwiając przejazd aż do granicy polsko-niemieckiej w Kostrzynie nad Odrą. Przebieg jednych z najważniejszych polskich dróg na obszarze MOF Elbląg umożliwia sprawne skomunikowanie omawianego terenu z poszczególnymi częściami Polski, a także bezpośredni dojazd do granicy z Niemcami, czy Obwodem Kaliningradzkim.

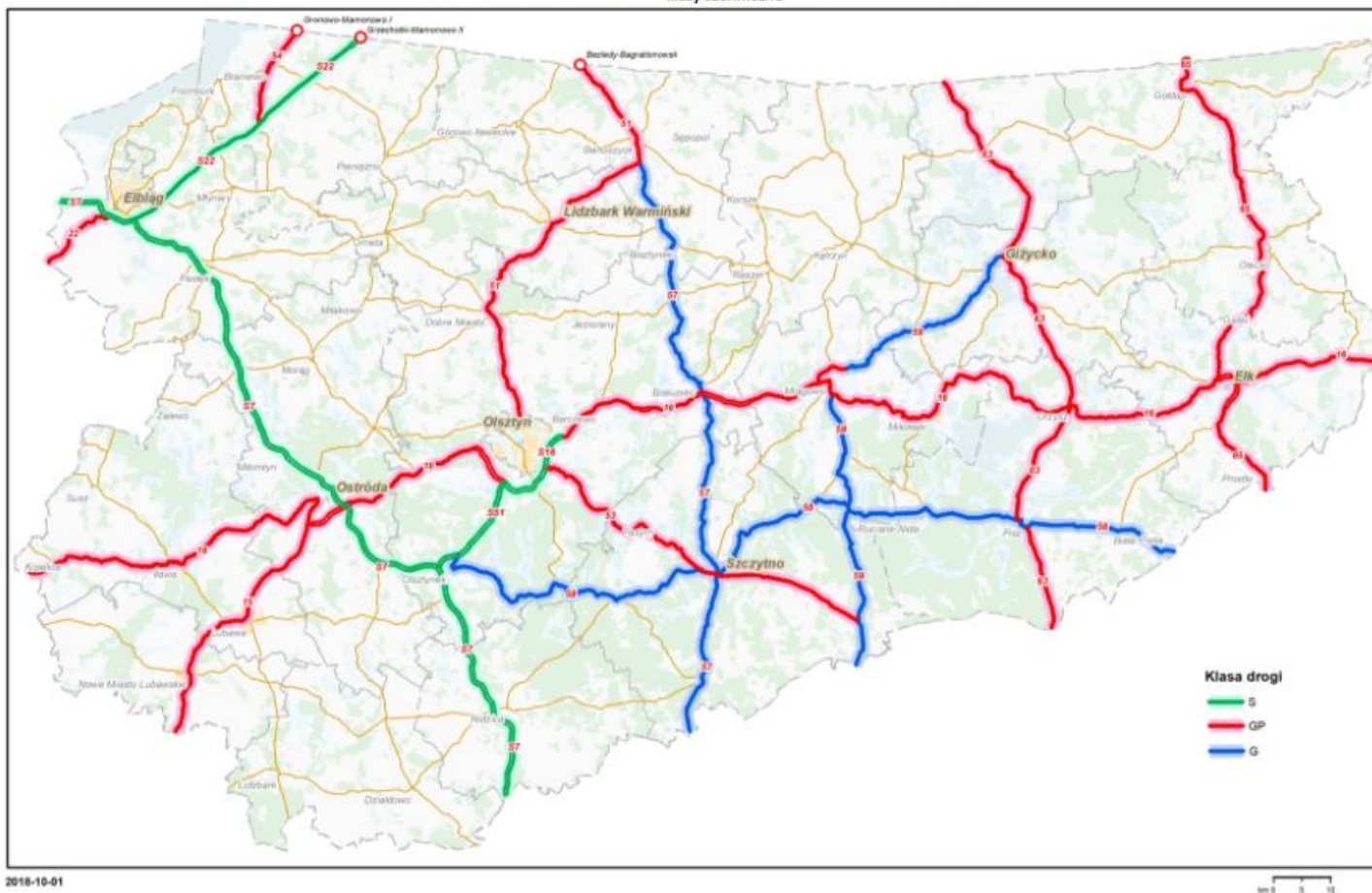
Wspomniane powyżej drogi ekspresowe, które przecinają się na obszarze MOF Elbląg to:

- droga ekspresowa **S7** o południkowym przebiegu, łącząca aglomeracje: trójmiejską, warszawską, kielecką i krakowską,
- droga ekspresowa **S22** prowadząca z Elbląga przez przejście graniczne Grzechotki-Mamonowo do Kaliningradu.

DROGI KRAJOWE

Mapa 13. Mapa dróg krajowych w województwie warmińsko-mazurskim

Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Olsztynie
klasy techniczne

Źródło: <https://www.gddkia.gov.pl/pl/a/126/klasy-drog-krajowych-w-województwie-warmińsko-mazurskim> (dostęp 22.10.2020).

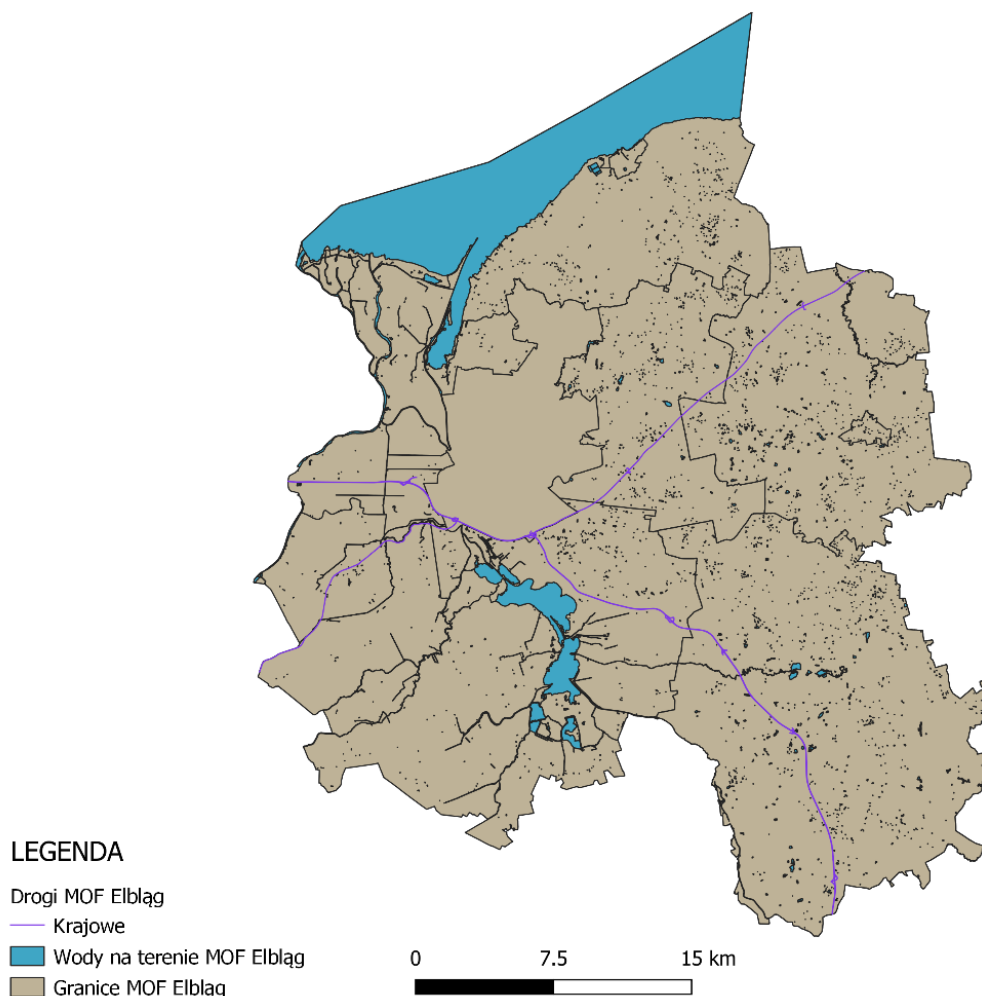
Dzięki drodze S7 MOF Elbląg posiada doskonałe połączenie drogowe z Trójmiastem, w tym dostęp do międzynarodowego portu lotniczego w Gdańsku, oddalonym od Elbląga o ok. 75 km. W tym wypadku podróż samochodem jest konkurencyjna czasowo wobec podróży koleją. O wiele gorzej przedstawia się skomunikowanie ze stolicą województwa warmińsko-mazurskiego – Olsztynem. Warto zauważyć, że w sąsiedztwie MOF Elbląg znajdują się też inne ważne węzły i szlaki drogowe. Zaledwie 55 km od Elbląga funkcjonuje wjazd na autostradę A1 w Swarzędzu, nieopodal Tczewa.

Wspomniane drogi ekspresowe S7 i S22 przesądzą o lokalizacji MOF Elbląg w korytarzach transportowych obejmujących infrastrukturę o znaczeniu międzynarodowym:

- **Paneuropejski Korytarz Transportowy** nr IA Ryga-Kaliningrad-Elbląg-Gdańsk, obejmujący drogę krajową nr S22 oraz linię kolejową nr 204 (Malbork-Elbląg-Braniewo);
- **Sieć TEN-T** (Transeuropejska Sieć Transportowa): w korytarzu Bałtyk-Adriatyk droga krajowa nr S7; pozostała sieć bazowa: droga krajowa nr S22, linia kolejowa nr 204, przejścia graniczne: drogowe – Grzechotki, kolejowe – Braniewo;
- **Koncepcyjny korytarz „Via/Rail Hanseatica”** (Niemcy-Polska-Rosja-Litwa-Łotwa /Ryga/): przebieg główny i odgałęzienia – drogi krajowe nr S5, S7, nr S22, linie kolejowe nr 204, nr 220 (Olsztyn-Bogaczewo *via* Pasłęk).

Na kolejnej stronie znajduje się mapa, obrazująca rozłożenie dróg krajowych na terenie obszaru MOF Elbląg.

Mapa 14. Mapa dróg krajowych na obszarze MOF Elbląg

Źródło: opracowanie własne na podstawie Baz Danych Obiektów Topograficznych (BDOT10k).

DROGI WOJEWÓDZKIE

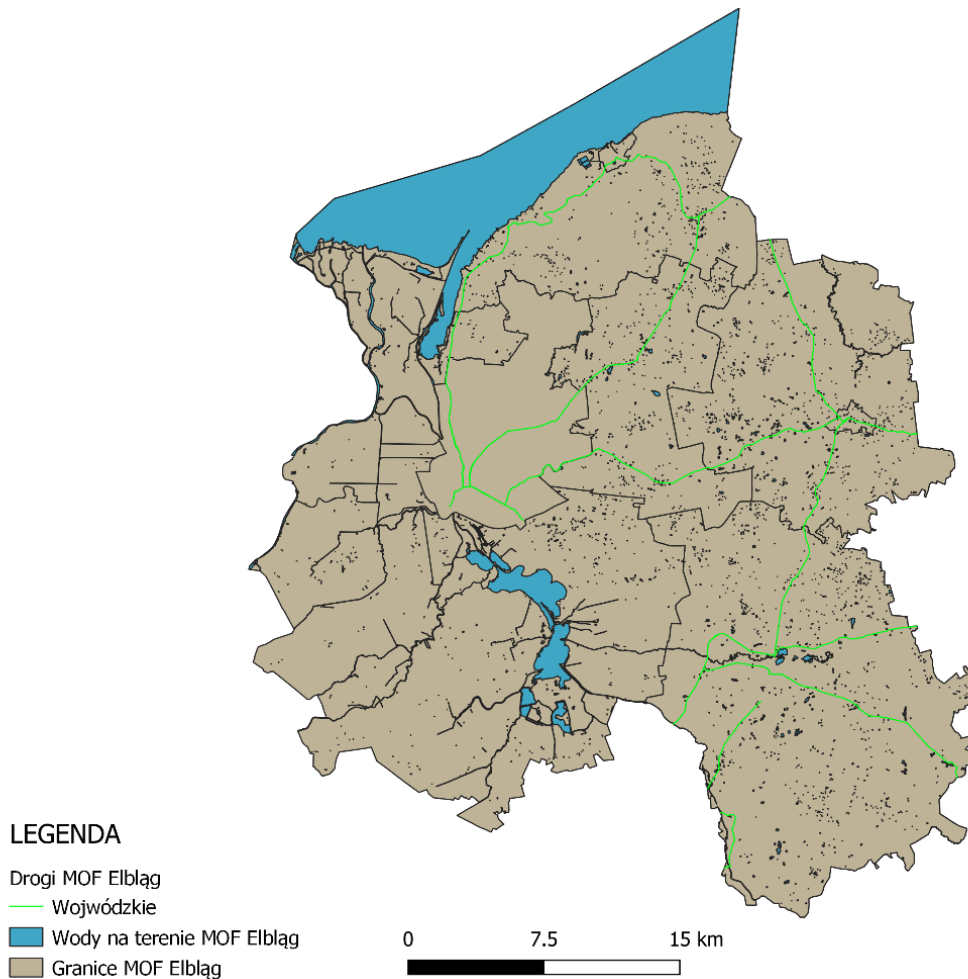
Na terenie MOF Elbląg znajdują się również drogi wojewódzkie stanowiące uzupełnienie sieci dróg krajowych. Pozwalają one na bezpośrednie skomunikowanie najważniejszych ośrodków w poszczególnych gminach oraz wyprowadzenie ruchu na tereny bezpośrednio sąsiadujących z obszarem MOF Elbląg.

Są to następujące drogi:

- DW500: droga w całości przebiegająca w granicach administracyjnych Miasta Elbląga, stanowiąca wewnątrzmięskie połączenie pomiędzy węzłami na skrzyżowaniach dróg krajowych S7 i S22, tj. węzłem Elbląg Południe i węzłem Elbląg Wschód. Dodatkowo, bezpośrednio ze skrzyżowań z drogą DW500, początek biorą inne drogi wojewódzkie: DW503, DW504, DW509;
- DW503: Elbląg-Tolkmicko-Pogrodzie (skomunikowanie terenów i gmin nadzalewowych);
- DW504: Elbląg-Milejewo-Pogrodzie-Frombork-Braniewo (skomunikowanie siedzib gmin MOF Elbląg i terenów sąsiednich w kierunku północno-wschodnim do połączenia z DK54 wyprowadzającą ruch do Obwodu Kaliningradzkiego);
- DW505: Pasłęk-Młynary-Frombork (skomunikowanie MOF Elbląg z terenami sąsiednimi w kierunku północnym);
- DW509: Elbląg-Młynary-DW513 w sąsiedztwie Ornety;
- DW513: Pasłęk-Orneta-Lidzbark Warmiński-DK57 (skomunikowanie MOF Elbląg z terenami sąsiednimi w kierunku wschodnim);
- DW526: Pasłęk-Przeźmark (skomunikowanie MOF Elbląg z terenami sąsiednimi w kierunku południowym);
- DW527: Dzierzgoń-Pasłęk-Morąg-Łukta-Olsztyn (skomunikowanie MOF Elbląg z terenami sąsiednimi w kierunku południowo-zachodnim i południowo-wschodnim).

Na następnej mapie zostały przedstawione wszystkie drogi wojewódzkie, znajdujące się na terenie obszaru MOF Elbląg.

Mapa 15. Mapa dróg wojewódzkich na obszarze MOF Elbląg

Źródło: opracowanie własne na podstawie Baz Danych Obiektów Topograficznych (BDOT10k).

DROGI GMINNE I POWIATOWE

Kolejnymi istotnymi elementem, wpływającymi bezpośrednio na komunikację i spójność w obszarze MOF Elbląg są drogi powiatowe i gminne oraz ich stan. Ich jakość decyduje m.in. o rozwoju społecznym i gospodarczym danego obszaru. W przypadku MOF Elbląg istotne znaczenie w tym aspekcie posiada centralne położenie Miasta Elbląg – rdzenia względem obszarów zewnętrznych.

Każda miejscowość wchodząca w skład MOF Elbląg ma zapewniony dojazd do ośrodka powiatowego i gminnego poprzez układ dróg powiatowych i gminnych, których

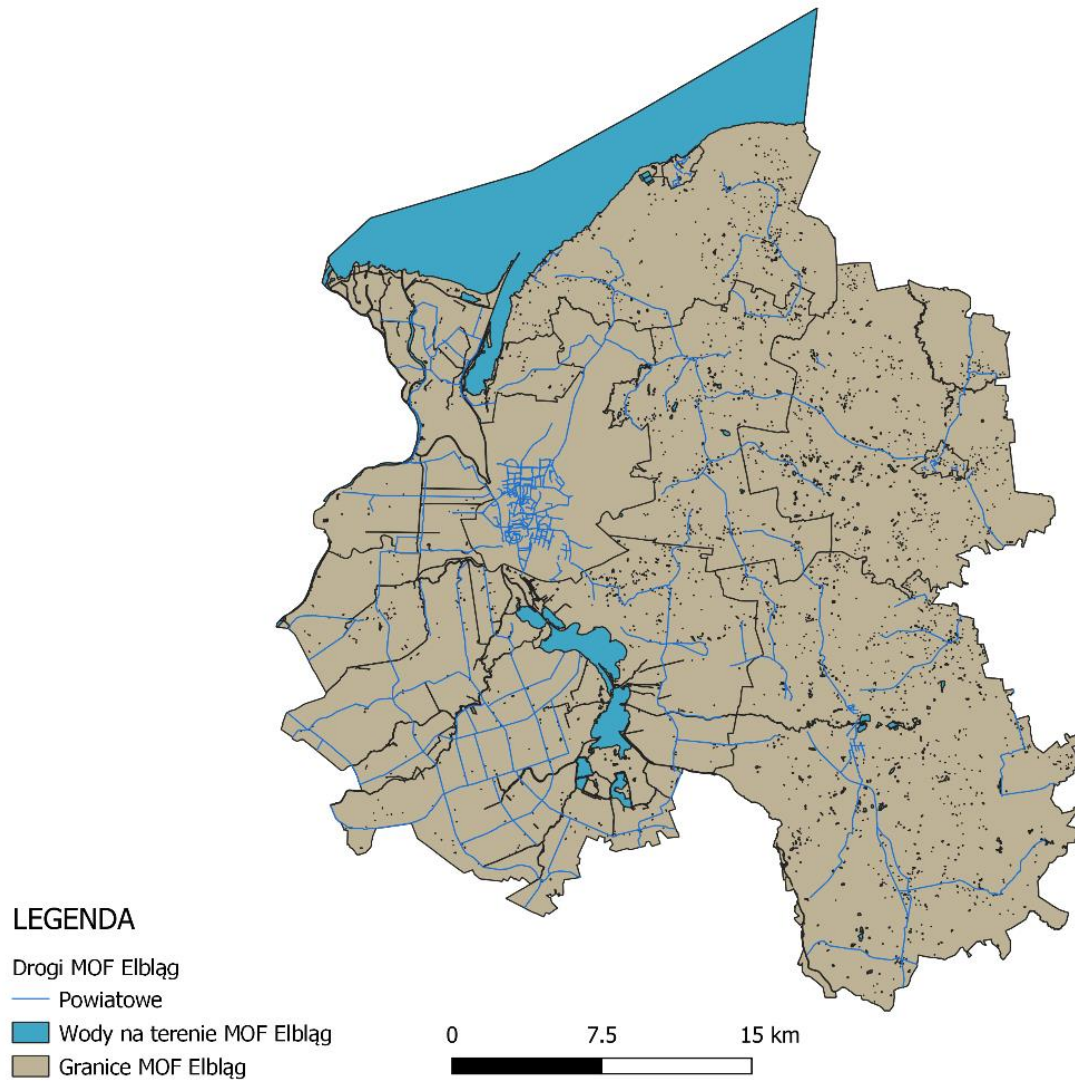
stan jest sukcesywnie modernizowany. Najlepiej skomunikowana z Miastem Elbląg jest sąsiednia Gmina Elbląg (czas dojazdu: 5 minut), następnie gminy: Milejewo, Pasłęk i Gronowo Elbląskie, skąd w zaledwie 15-20 minut można dotrzeć do Miasta Elbląg. Również czas dojazdu z Gminy Tolkmicko i Gminy Młynary zmniejszył się po przeprowadzeniu modernizacji dróg 504 i 503 (Tolkmicko-Elbląg) oraz 509 (Młynary-Tolkmicko), łączących gminy z Miastem Elbląg. Droga na tej trasie trwała 30-45 minut, natomiast obecnie z Miasta Elbląg do Gminy Tolkmicko można dotrzeć w około 30 minut, a do Gminy Młynary w 20-25 minut.

Z danych zawartych w poszczególnych Raportach Gmin za rok 2019 wynika, że długość dróg gminnych publicznych na terenie Miasta Elbląg wynosi 87,101 km, w Gminie Elbląg – 78 km, w Gminie Gronowo Elbląskie – 60,3 km, w Gminie Markusy – 78,4 km, w Gminie Młynary – 85 km, w Gminie Pasłęk – 105,092 km, w Gminie Milejewo – 27,45 km i 49,658 km w Gminie Tolkmicko. Stan dróg gminnych jest zróżnicowany, ściśle powiązany z rodzajem zastosowanej nawierzchni. W przypadku dróg utwardzonych najczęściej można spotkać nawierzchnie bitumiczne bądź wykonane z kostki brukowej.

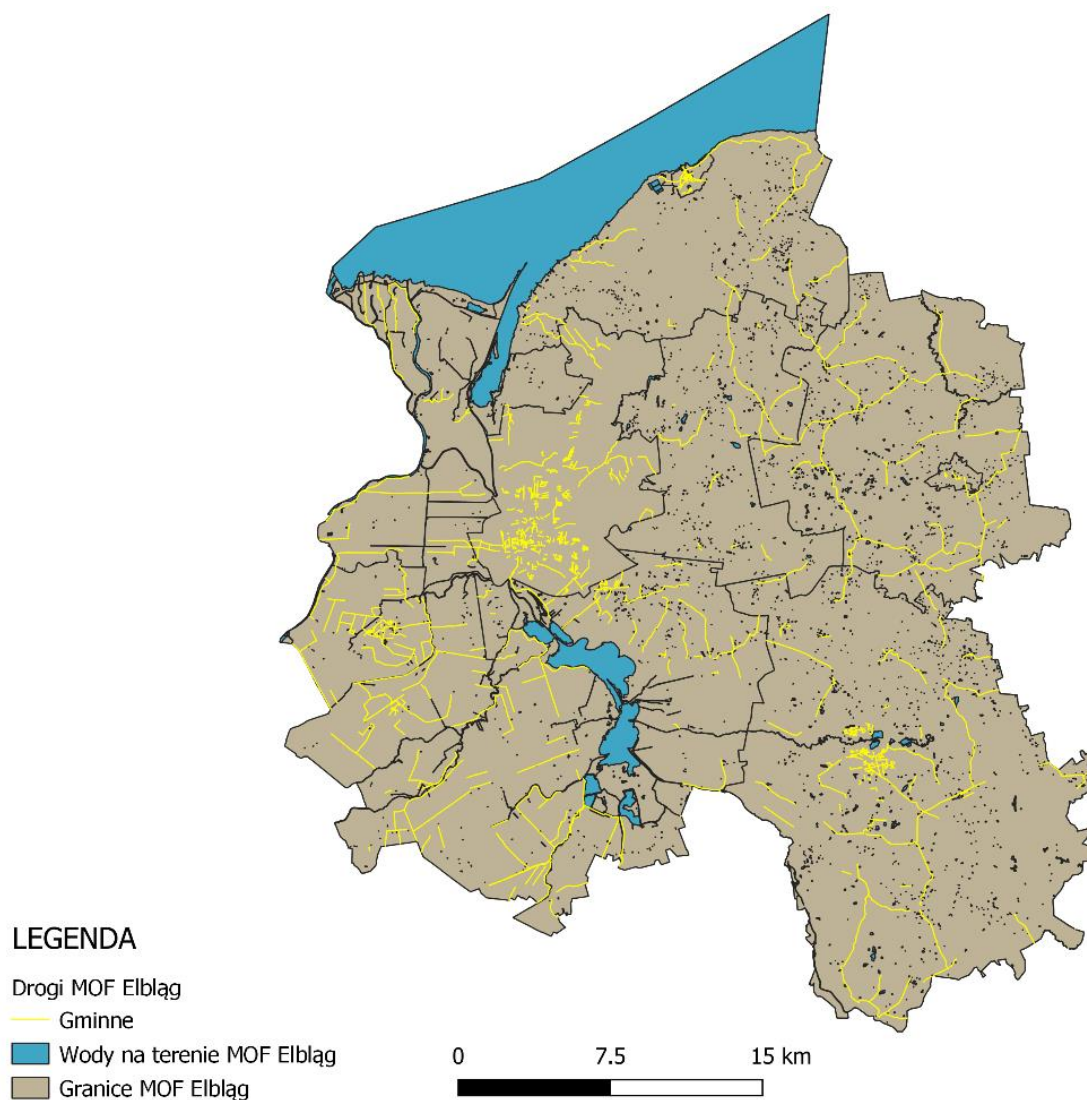
Drogi powiatowe uzupełniają system sieci dróg wojewódzkich, stanowią podstawę komunikacyjną pomiędzy poszczególnymi terenami omawianego obszaru. W obrębie MOF Elbląg znajdują się następujące drogi powiatowe: od numerów 1100N do 1114N, od 1116N do 1129N, od 1131N do 1158N, 1169N, 1173N, 1175N, 1177N, 1179N, 1181N, 1983N, 1984N, 1990N, 1991N, od 2001N do 2071N, od 2073N do 2125N, 2142N, od 2046N do 2161N, od 2163N do 2165N, 2168N, 2170N, 2171N, 2176N, 2181N, 2182N, 2184N, 2185N, 2188N, 2189N, 2191N, 2192N, 2197N, od 2206N do 2208N oraz od 2211N do 2214N.

Kolejne mapy przedstawiają sieci dróg powiatowych oraz gminnych na obszarze MOF Elbląg.

Mapa 16. Mapa dróg powiatowych na obszarze MOF Elbląg

Mapa 17. Mapa dróg gminnych na obszarze MOF Elbląg

Źródło: opracowanie własne na podstawie Baz Danych Obiektów Topograficznych (BDOT10k).

Stan powyższych dróg wymaga stałego monitorowania, a także prac remontowych w przypadku uszkodzonych nawierzchni. Na obszarze MOF Elbląg stale wykonywane są w związku z tym roboty drogowe, które mają na celu poprawę stanu dróg. Poniższa tabela przedstawia poniesione koszty na utrzymanie dróg w przeliczeniu na 1 mieszkańca.

Tab. 81. Wydatki na drogi gminne i powiatowe w przeliczeniu na 1 mieszkańca

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	WYDATKI NA DROGI W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA (jednostka miary: zł)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Miasto Elbląg	318,86	140,02	186,25	332,14	289,49	bd
Gmina Elbląg	503,95	596,68	323,33	534,46	787,29	bd
Gmina Gronowo Elbląskie	67,70	111,10	111,26	162,92	457,18	bd
Gmina Markusy	10,41	139,04	50,41	36,27	289,23	bd
Gmina Milejewo	127,53	60,55	146,76	224,14	241,47	bd
Gmina Młynary	102,12	169,11	169,04	595,81	648,34	bd
Gmina Pasłęk	167,75	255,04	314,33	260,51	303,90	bd
Gmina Tolkmicko	48,66	7,91	45,29	60,69	1 115,71	bd

Źródło: SAS (dostęp: lipiec 2020).

Jak wynika z powyższej tabeli, w większości na obszarze MOF Elbląg systematycznie zwiększane są wydatki związane z infrastrukturą drogową w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Szereg inwestycji drogowych obejmujących m.in. remonty nawierzchni, czy przebudowę i rozbudowę dróg i chodników, ma na celu poprawę bezpieczeństwa mieszkańców, a także osób przyjezdnych. Takie działania wpływają na pozytywny odbiór obszaru MOF Elbląg nie tylko przez jego mieszkańców, ale także przez turystów. Inwestycje mają zatem wymiar społeczny, ale i gospodarczy. Ze względu na ograniczone środki własne jednostki MOF Elbląg starają się i w przyszłości będą starały się uzupełniać ze źródeł zewnętrznych (np. dotacje państwa, środki UE).

KOMUNIKACJA MIEJSKA

Obecność komunikacji miejskiej na terenie MOF Elbląg jest niezwykle istotnym elementem dla jej użytkowników. Dodatkowo część mieszkańców porusza się wyłącznie transportem publicznym, np. osoby młode dojeżdżające do szkoły, osoby nie posiadające prawa jazdy, a także osoby starsze i niepełnosprawne. Co więcej, wybór komunikacji miejskiej zamiast prywatnego samochodu ma korzystny wpływ na środowisko. Stąd też istotne jest, aby sieć transportu publicznego była utrzymana na wysokim poziomie.

Mapa 18. Schemat linii komunikacji miejskiej w Elblągu

Źródło: <http://www.zkm.elblag.com.pl/info/mapka.html> (dostęp 23.10.2020).

W zakresie działalności Zarządu Komunikacji Miejskiej w Elblągu jest m.in. organizowanie przewozów pasażerskich na obszarze Gminy Miasta Elbląg, a także na terenie Gminy Elbląg oraz Gminy Milejewo. W ramach swojej działalności połączenia

elbląskiej komunikacji miejskiej tworzy 5 linii tramwajowych oraz 20 linii autobusowych (stan na październik 2020 r.). Powyższa mapa przedstawia schemat linii komunikacji miejskiej w Elblągu; wynika z niej, iż elbląska komunikacja miejska charakteryzuje się występowaniem wysokiej liczby linii, mających zróżnicowane kierunki dojazdu.

Na obszarze MOF Elbląg funkcjonuje również Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej sp. z o.o. (PKS), które oferuje połączenia nie tylko w ramach MOF Elbląg, ale również połączenia krajowe. Korzystając z usług PKS można dojechać do miejscowości gminnych obszaru MOF Elbląg: Młynary, Milejewo, Markusy, Pasłęk oraz Gronowo Elbląskie, a także do takich miast, jak Poznań, Warszawa, Trójmiasto, Krynica Morska, Gładysze, Braniewo, Stare Dolno, czy Dzierzgoń.

Dzięki takiemu rozłożeniu poszczególnych kursów komunikacji miejskiej oraz PKS, w przystępny sposób można dotrzeć do większości obszarów MOF Elbląg, a także dalszych miast.

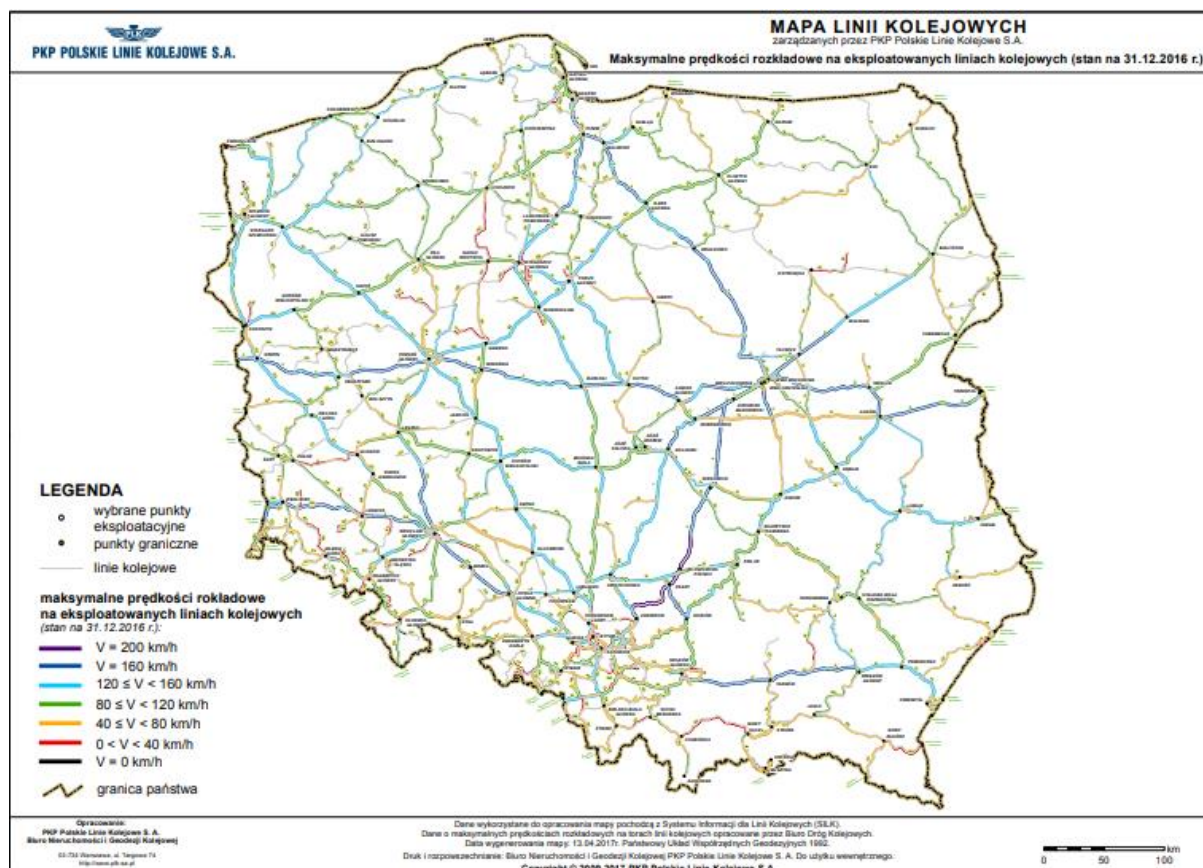
LINIE KOLEJOWE

Ośrodek centralny obszaru funkcjonalnego jest ważnym węzłem kolejowym dla ruchu osobowego, posiada doskonałe połączenia kolejowe z Malborkiem i Tczewem – ważnymi węzłami kolejowymi dla komunikacji krajowej i międzynarodowej. Stan linii kolejowej do Malborka uznać trzeba za niezadowalający. Linia 204 z Malborka do przejścia granicznego w Braniewie prowadzi przez Elbląg. Z kolei pociągi relacji Elbląg-Olsztyn zapewniają komunikację kolejową między Elblągiem a Pasłękiem, częściowo przez wspomnianą linię kolejową nr 220, która wymaga jednak modernizacji (aktualnie prowadzone są przygotowania do przebudowy stacji w Pasłęku).

Jak można zauważyć na poniższej mapie, przez obszar MOF Elbląg przebiegają linie kolejowe, na których maksymalna prędkość rozkładowa mieści się w przedziale 40-80 km/h (kolor żółty), 80-120 km/h (kolor zielony), 120-160 km/h (kolor niebieski). Widoczne jest również połączenie Elbląga ze wspomnianymi wyżej miejscowościami

(Olsztyn, Trójmiasto, Malbork, Tczew), co pozwala na przemieszczanie się między miejscowościami nie tylko samochodem, ale także pociągiem.

Mapa 19. Mapa linii kolejowych w kraju

Źródło: https://www.plk-sa.pl/files/public/user_upload/pdf/Mapy/2017_04_13_mapa_predkosci_linie_ILK_RW.pdf.

DROGI WODNE

Wśród dróg morskich oraz ważnych punktów morskich na obszarze MOF Elbląg można wymienić:

- Morskie drogi wewnętrzne:
rzeka Elbląg i Zalew Wiślany umożliwiają powiązanie portu morskiego w Elblągu z Morzem Bałtyckim poprzez rzekę Szkarpawę i Martwą Wisłę lub Cieśninę

Piławską. Ze względu fakt, iż korzystanie z Cieśniny Piławskiej uzależnione jest od zgody Federacji Rosyjskiej, od 2019 r. trwają prace mające na celu wykonanie przekopu Mierzei Wiślanej w miejscu dawnej osady Nowy Świat pomiędzy Skowronkami a Przebrnem. Po zakończeniu inwestycji możliwe będzie wpływanie do portu w Elblągu jednostek o parametrach morskich (tj. zanurzeniu do 4,5 m, długości 100 m, szerokości 20 m);

- Śródlądowe drogi wodne:
międzynarodowa droga wodna E70 Rotterdam-Berlin-Elbląg-Kaliningrad to droga równoleżnikowa łącząca Holandię, Niemcy, Polskę, Litwę i Rosję. Na obszarze Polski przebiega Odrą, Wartą, Notecią, Kanałem Bydgoskim, Wisłą, Nogatem, Szkarpawą, Kanałem Jagiellońskim, rzeką Elbląg i Zalewem Wiślanym do granicy z Rosją. Wskutek wieloletnich zaniedbań jej odcinek w województwie warmińsko-mazurskim nie spełnia norm wymaganych dla dróg wodnych międzynarodowych (wg umowy AGN), stąd konieczne jest przeprowadzenie jej rewitalizacji;
- Morskie przejście graniczne w Elblągu – działa od 1995 r., znajduje się w Elblągu i może się na nim odbywać ruch osobowy i towarowy, obsługuje port morski;
- Międzynarodowy port morski w Elblągu:
wraz z portami i powiązаныmi z nimi przystaniami oraz morskimi szlakami wodnymi i śródlądowymi tworzy tzw. Elbląski Węzeł Wodny. Port Elbląg jest największym polskim portem Zalewu Wiślanego, ma znaczenie regionalne, obsługuje zalewową i bałtycką żeglugę przybrzeżną towarową i pasażersko-turystyczną. W porcie funkcjonują wszystkie placówki niezbędne dla obsługi ruchu pasażerskiego i towarowego (Straż Graniczna, Urząd Celny, Kapitanat Portu, Zarząd Portu Morskiego, Placówka Kontroli Fitosanitarnej, Graniczna Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna). Do atutów portu należą również dogodne warunki do uprawiania żeglarstwa i sportów wodnych. O konkurencyjności portu

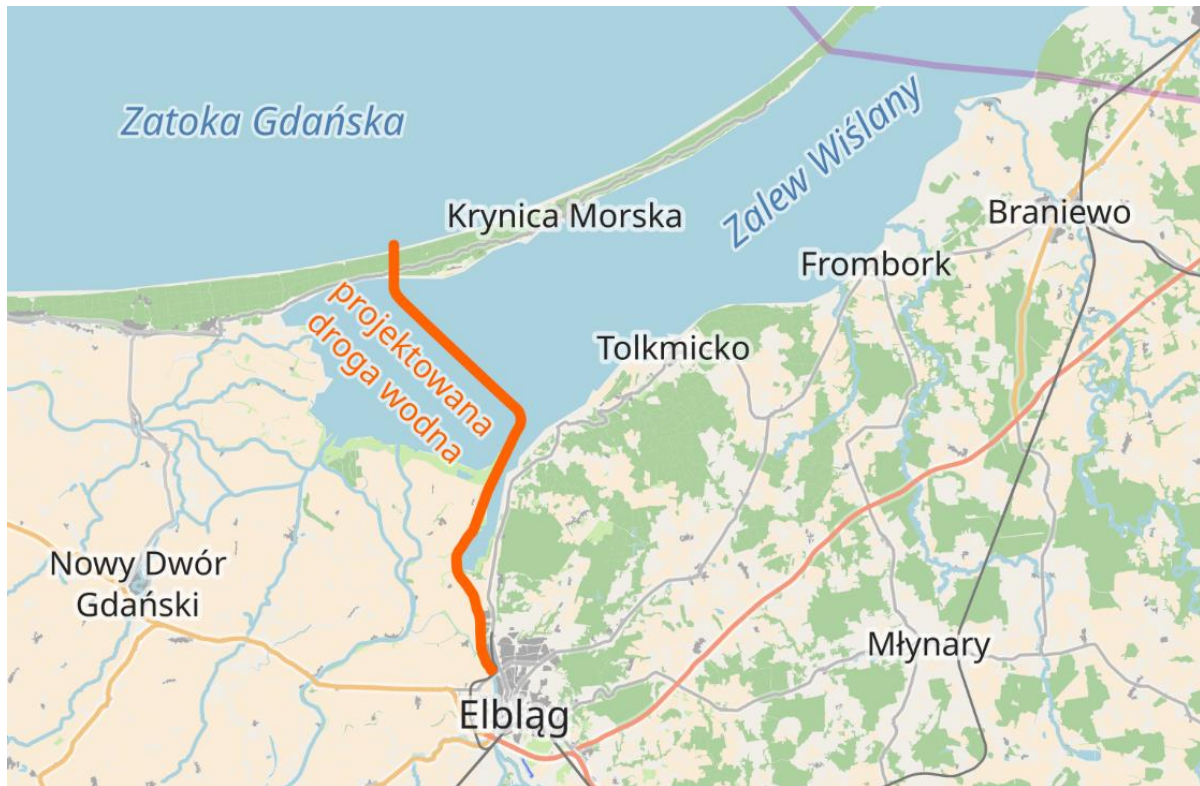
w Elblągu przesądza jego dostępność transportowa, a więc doskonałe powiązanie z drogami śródlądowymi, lądowymi, kolejowymi, a także dostęp do transportu lotniczego. Według prognoz potencjał portu ma wzrosnąć po budowie i uruchomieniu kanału na Mierzei Wiślanej, a wraz z nim nowej drogi wodnej zwłaszcza, iż uwarunkowania polityczne ostatnich lat ewidentnie wpływały na spadek jego międzynarodowego obrotu morskiego. Uważa się, iż w dalszej perspektywie rozwój portu będzie impulsem dla rozwoju sektora związanego z transportem morskim i obsługą portu, wskutek czego przyniesie nowe miejsca pracy w sektorze związanym z transportem i jego obsługą. Wzrostu znaczenia Portu Elbląg upatruje się w tym, iż jest on najbliższym położonym portem dla Polski wschodniej. Zwiększenie zasięgu jego oddziaływania powinno wpłynąć na znaczne ożywienie gospodarcze i turystyczne nie tylko samego Elbląga, ale i jego obszarów zewnętrznych, co będzie wymagało zacieśnienia współpracy na poziomie jednostek samorządowych MOF Elbląg. Poniższe mapy obrazują umiejscowienie portu, a także projektowaną drogę wodną od Portu Elbląg do kanału na Mierzei Wiślanej.

Mapa 20. Granice Portu Morskiego w Elblągu

Źródło: http://www.port.elblag.pl/media/_js/filemanager/userfiles/2020/zg-port-elblag-2013.pdf.

Mapa 21. Projektowana droga wodna Port Elbląg – kanał na Mierzei Wiślanej

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Kana%C5%82_%C5%BCeglugowy_na_Mierzei_Wi%C5%9Blanej#/media/Plik:Proposed_Elbl%C4%85g-Gda%C5%84sk_Bay_waterway_map_pl.png (dostęp: 20.08.2020).

LOTNISKO

Na terenie Miasta Elbląg znajduje się Lotniska Elbląg (oznaczone jako ELBLĄG EPEL) którego usytuowanie zostało przedstawione na mapie poniżej. Obecnie na terenie lotniska prężnie działa Aeroklub Elbląski, którego członkowie popularyzują lotnictwo, szczególnie szybownictwo, nie tylko na terenie lokalnym, ale i krajowym. Staje się to tym samym doskonałą reklamą zarówno lotniska, jak i całego obszaru MOF Elbląg, przyciągając turystów i fanów tego sportu z całego kraju.

Mapa 22. Lokalizacja Lotniska Elbląg

Źródło: <http://aeroklubelblaski.pl/wp-content/uploads/2011/09/okolice-lotniska.pdf>

Lotnisko posiada dwie trawiaste drogi startowe oraz trawiaste drogi kołowania. Obecny standard europejski dąży do utwardzenia powierzchni dróg startowych i dróg kołowania, tak by dostosowywać lotniska sportowe do ciągle zwiększającego się ruchu samolotów sektora General Aviation. W przypadku Elbląga celem jest stworzenie lotniska dyspozycyjnego, z którego o każdej porze roku będą mogły odbywać się operacje lotnicze sektora General Aviation, zarówno szkoleniowe, turystyczne jak i biznesowe.

Rozbudowa i modernizacja Lotniska Elbląg korzystnie wpłynie na usprawnienie obsługi ruchu turystycznego, biznesowego i sanitarnego. Dodatkowo lotnisko będzie

mogło pełnić jeszcze ważniejszą niż dotychczas rolę związaną z bezpieczeństwem i obronnością. Rozbudowane i zmodernizowane lotnisko będzie mogło być bazą m.in. dla:

- statków powietrznych policyjnych (planowana budowa Komendy Miejskiej Policji w bezpośrednim sąsiedztwie Lotniska Elbląg);
- dronów Straży Granicznej, które do patrolu stref TRA (strefy przygraniczne obejmujące swym zakresem całą granicę ściany wschodniej i północnej Polski) obecnie wykonują loty z lotniska w Deputyczach Królewskich koło Chełma;
- dodatkowo utwardzona droga startowa i taxiway umożliwią lądowanie samolotów wojskowych typu Bryza, CASA, Gulfstream, co ma duże znaczenie z uwagi m.in. na działające w Elblągu Dowództwo Wielonarodowej Dywizji NATO Północny Wschód;
- Lotniczego Pogotowia Ratunkowego.

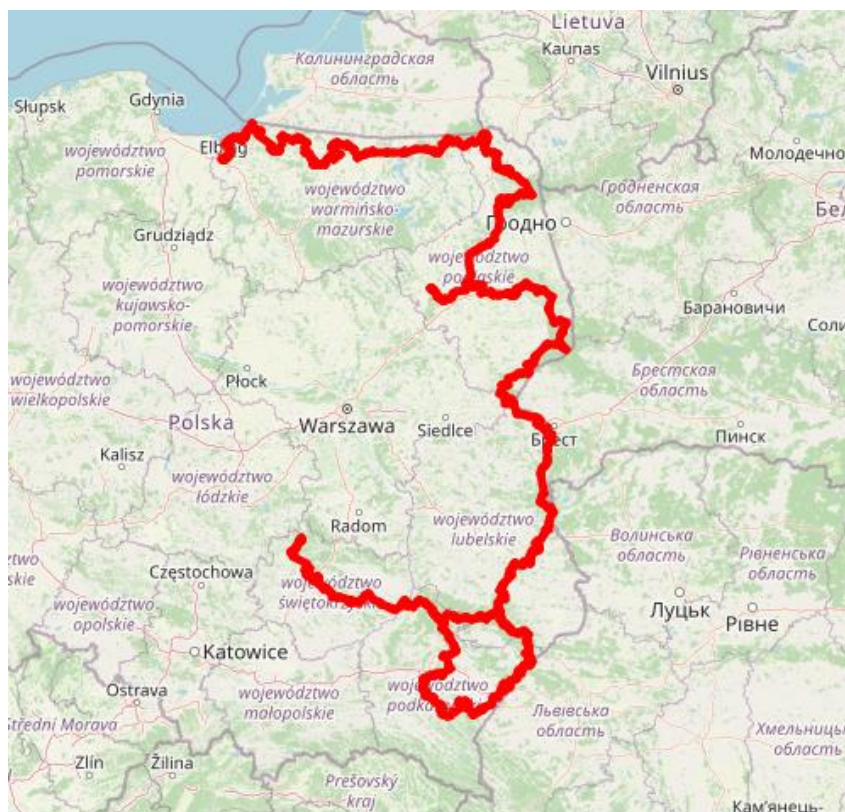
DROGI ROWEROWE

Dostępność tras rowerowych ma wymiar nie tylko lokalny, ale również krajowy i międzynarodowy. Dzięki rozwinięciu tej infrastruktury w omawianym obszarze, staje się on bardziej dostępny dla turystów, a przez to też rośnie jego atrakcyjność. W obrębie MOF Elbląg przebiegają lub będą przebiegały następujące ponadregionalne trasy rowerowe:

- **Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo** – szlak rowerowy długości 2 095 km, który rozpoczyna się w Elblągu, a kończy w miejscowości Końskie. Trasa prowadzi przez pięć województw we wschodniej Polsce, tj. województwo lubelskie, podlaskie, podkarpackie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie, tym samym będąc najdłuższym szlakiem rowerowym w Polsce. Przez obszar MOF Elbląg trasa obejmuje około 48 km, rozpoczynając się w Elblągu, następnie kieruje się na północny wschód, biegnąc dalej wzdłuż Zalewu Wiślanego, aby

dalej przekroczyć granice powiatów elbląskiego i braniewskiego. Mapa poniżej obrazuje cały przebieg szlaku.

Mapa 23. Trasa Wschodniego Szlaku Rowerowego Green Velo

Źródło: <https://greenvelo.pl/detal/1-greenvelo-szlak-green-velo> (dostęp 23.10.2020).

- **Nadmorski Szlak Hanzeatycki EuroVelo** – międzynarodowy okrężny szlak rowerowy sieci EuroVelo przebiegający dookoła basenu Morza Bałtyckiego o łącznej długości 8 539 km. Polski odcinek szlaku o długości 588 km przebiega przez tereny województw: zachodniopomorskiego, pomorskiego i warmińsko-mazurskiego; planowana budowa odcinka w MOF Elbląg. Poniższa mapa przedstawia przebieg międzynarodowego szlaku.

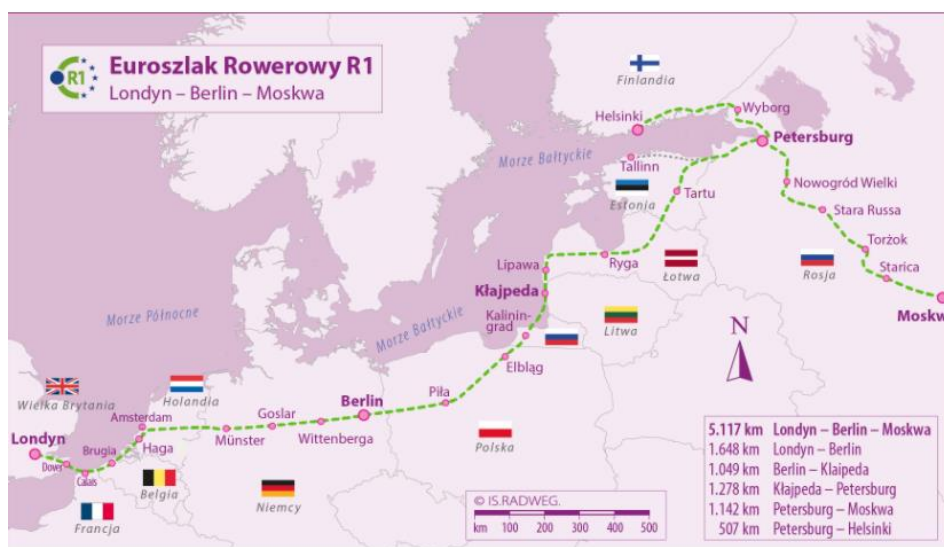
Mapa 24. Trasa Nadmorskiego Szlak Hanzeatycki EuroVelo

Źródło: <https://cycling.waymarkedtrails.org/#route?type=relation&id=2689634&map=4.442399081796759!61.0653!25.0798> (dostęp 23.10.2020).

- **Międzynarodowy Szlak Rowerowy R1** – to szlak o długości około 5 100 km, który biegnie od Londynu do Moskwy, przebiegając również na odcinkach od miejscowości Nowe Dolno (gmina Markusy) do Elbląga (19,7 km), a także od Elbląga do Tolkmicka (23,2 km). Poniżej znajduje się mapa, która przedstawia całą trasę szlaku R1.

Mapa 25. Trasa Międzynarodowego Szlaku Rowerowego R1

Źródło: <https://www.r1-radweginfo.de/pl/> (dostęp 23.10.2020 r).

Oprócz omówionych powyżej międzynarodowych szlaków rowerowych, przez obszar MOF Elbląg przebiegają trasy lokalne, które umożliwiają zwiedzanie atrakcji turystycznych, znajdujących się w okolicy. Wśród nich można wyróżnić takie szlaki rowerowe, jak:

- **Szlak Zielony** – prowadzący od Elbląga do Iławy, o łącznej długości 130 km. Od Elbląga do miejscowości Święty Gaj (gmina Markusy) trasa mierzy 41,3 km. Przebieg trasy na mapie poniżej.

Mapa 26. Trasa Szlaku Zielonego

Źródło: <https://www.noclegowo.pl/trasy-rowerowe/5576/szlak-zielony-elblag-ilawa> (dostęp 23.10.2020).

- **Szlak Żółty** – prowadzący od Elbląga do miejscowości Goryń o długości łącznej 130,9 km. Od Elbląga do miejscowości Zielona Pasłęcka (gmina Pasłęk) trasa mierzy 47,5 km; przebieg trasy znajduje się na mapie poniżej.

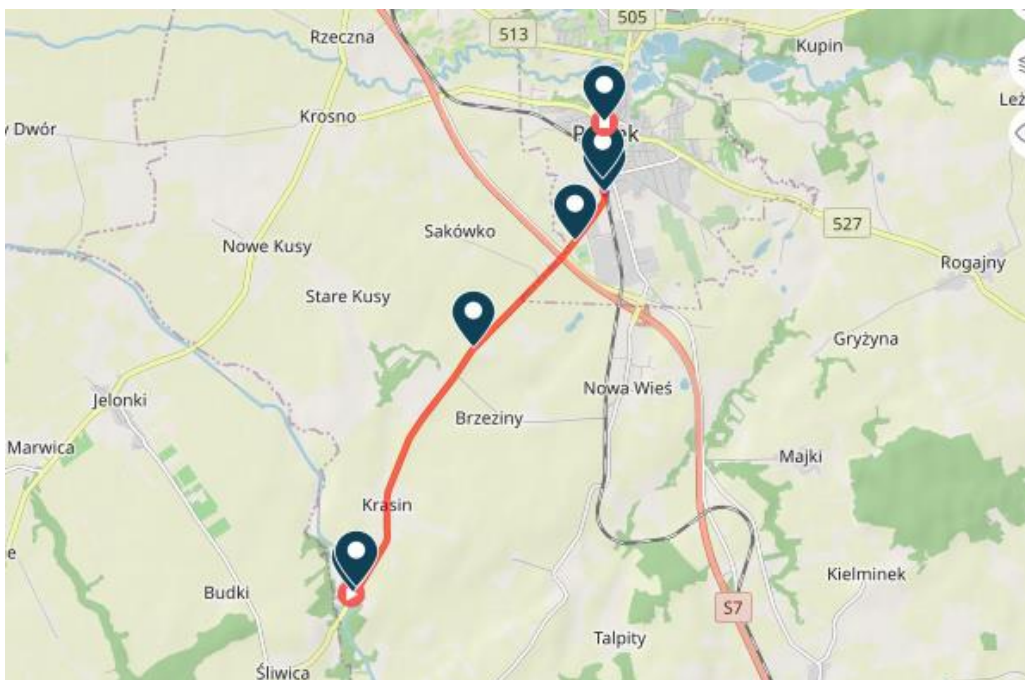
Mapa 27. Trasa Szlaku Żółtego

Źródło: <https://www.noclegowo.pl/trasy-rowerowe/5575/szlak-zolty-elblag-goryn> (dostęp 23.10.2020).

- **Szlak Czarny Pasłek-Oleśnica** – szlak o długości 7,4 km, który niemal w całości przebiega na terenie MOF Elbląg. Przebieg trasy zestawiono na mapie poniżej.

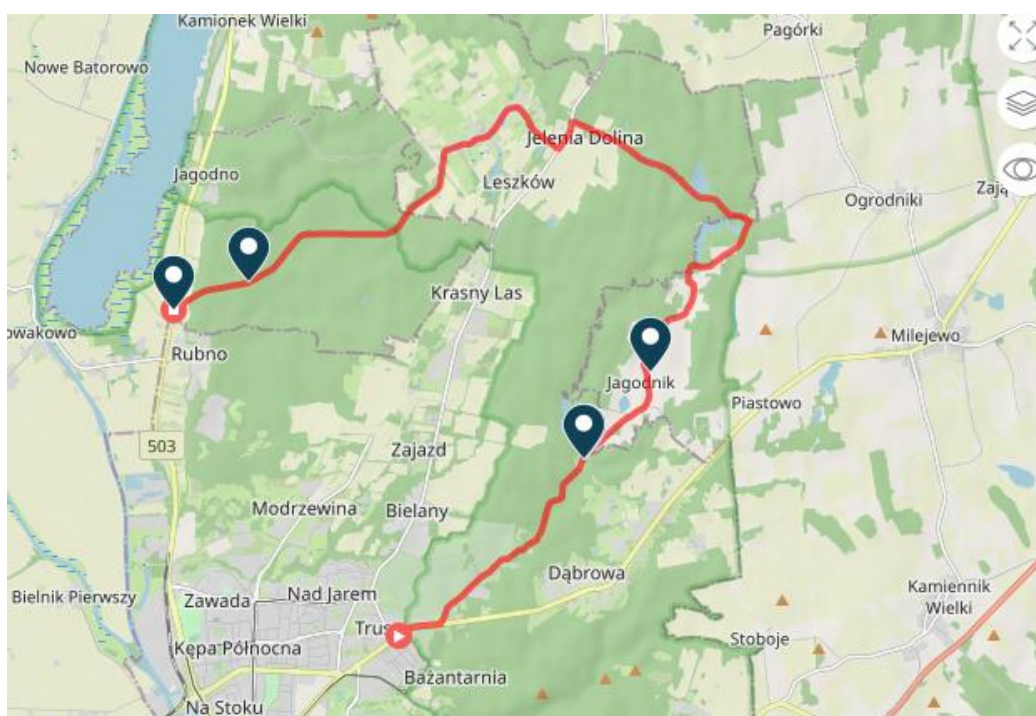
Mapa 28. Trasa Szlaku Czarnego Pasłek-Oleśnica

Źródło: <https://www.traseo.pl/trasa/szlak-paslek-kanal-elblaski-rowerowy-czarny-ver-2-aa6> (dostęp 23.10.2020).

- **Transgraniczny Szlak Rowerowy R64** – szlak rowerowy o łącznej długości 187 km wokół Zalewu Wiślanego, biegnący od miejscowości Piaski do Braniewa i prowadzący przez teren Mierzei Wiślanej, Żuław Wiślanych, Wysoczyzny Elbląskiej i Niziny Warmińskiej. Obecnie szlak ten jest w trakcie likwidacji z uwagi na znaczne pokrywanie się z przebiegiem Wschodniego Szlaku Rowerowego Green Velo.
- **Szlak do Miejskich Wód Elbląg-Elbląg** – trasa o długości 18 km, która prowadzi z ul. Królewieckiej przy hotelu Europa w Elblągu przez Dąbrowę, Jagodnik do jeziora Martwego, następnie przez Rakowo, Próchnik wraca do Elbląga. Przebieg trasy znajduje się na mapie poniżej.

Mapa 29. Trasa Szlaku do Miejskich Wód Elbląg

Źródło: <https://www.traseo.pl/trasa/szlak-do-miejskich-wod-rowerowy-zolty-elblag> (dostęp 23.10.2020).

- **Święty Kamień szlak niebieski** na trasie Tolkmicko – Tolkmicko o długości 17,7 km. Przebieg trasy przedstawiono na mapie poniżej.

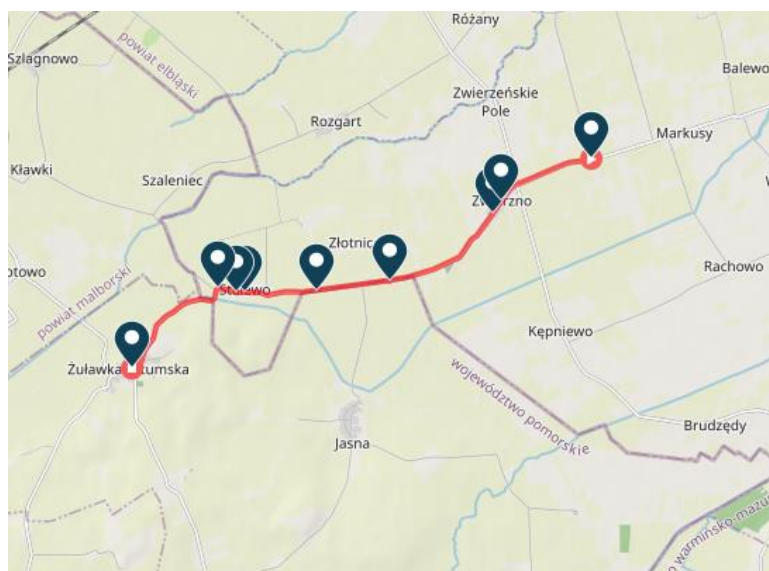
Mapa 30. Trasa Święty Kamień

Źródło: <https://greenvelo.pl/detal/1295-greenvelo-szlak-rowerowy-swiety-kamien> (dostęp 23.10.2020).

- **Szlak Rowerowy Mennonitów** – trasa rowerowa poprowadzona na odcinku Markusy-Żuławka Sztumska, o długości 9 km. Jej zadaniem jest połączenie szlaków Krainy Kanału Elbląskiego ze szlakami Powiśla. Przebieg trasy znajduje się na mapie poniżej.

Mapa 31. Trasa Mennonitów

Źródło: <https://www.traseo.pl/trasa/szlak-sladami-mennonitow-markusy-zulawka-sztumska-rowerowy-czarny-ver-2-aa7> (dostęp 23.10.2020).

- **Trasa Kadyńska** – to szlak czerwony o długości 24,8 km, poprowadzony z Kadyn do Kadyn. Przebieg trasy zaprezentowano na mapie poniżej.

Mapa 32. Trasa Kadyńska

Źródło: <https://greenvelo.pl/detal/1294-greenvelo-trasa-kadynska> (dostęp 23.10.2020).

Bogata oferta tras rowerowych oraz połączenie obszarów MOF Elbląg ze szlakami rowerowymi o randze międzynarodowej wpływa znacząco na lokalną turystykę, a co z tym idzie – gospodarkę. Dzięki obecności turystów zwiększa się popyt m.in. na usługi noclegowe czy gastronomiczne. Poniższa tabela obrazuje długości ścieżek ogółem na poszczególnych terenach omawianego obszaru.

Z danych zawartych w poniższej tabeli wynika, że od 2014 do 2019 roku na obszarze MOF Elbląg przybyło 20,1 km ścieżek rowerowych. Inwestycje te przekładają się nie tylko na wspomniane obszary turystyczne i gospodarcze, ale także na bezpieczeństwo mieszkańców oraz osób odwiedzających region.

Tab. 82. Długość ścieżek rowerowych ogółem na obszarze MOF Elbląg (km)

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	DŁUGOŚĆ ŚCIEŻEK ROWEROWYCH OGÓŁEM (jednostka miary: km)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	9 347,5	10 797,2	11 258,4	12 138,2	13 904,7	15 538,7
Woj. W-M	379,0	481,8	508,0	500,9	553,9	634,2
Powiat elbląski	15,6	23,2	23,7	23,7	22,9	34,0
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	38,0	40,9	41,9	44,1	44,1	44,4
Gmina Elbląg	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	12,5
Gmina Pasłęk	7,9	11,2	11,7	11,7	10,9	8,5
Gmina Tolkmicko	1,5	1,5	1,5	1,5	2,1	2,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie dostępnych danych w BDL (dostęp: 28.10.2020).

Podsumowując informacje dotyczące transportu i komunikacji na obszarze MOF Elbląg, wszelkie działania inwestycyjne, związane z modernizacją, budową oraz naprawą poszczególnych składowych infrastruktury, przyczyniają się do poprawy bezpieczeństwa mieszkańców, rozwoju turystyki lokalnej oraz krajowej, a także wsparcia gospodarki lokalnej i regionalnej. Jak wykazała diagnoza, obszar MOF Elbląg jest dobrze skomunikowany, ale obszar ten wymaga ciągłych modernizacji oraz rozwoju. Inwestycje finansowane są ze środków publicznych, tj. budżetu jednostek MOF Elbląg, a także środków państwa i dotacji UE. Szczególne znaczenie ma rozwój alternatywnych, niskoemisyjnych i proekologicznych form transportu (np. ścieżki rowerowe, transport publiczny). Wpisuje się to w obecne trendy i cele krajowej i międzynarodowej polityki rozwojowej, wymagać jednak będzie coraz wyższych nakładów.

Wspomnieć należy tu o tzw. przekopie Mierzei Wiślanej. Jest to inwestycja o znaczeniu gospodarczym i społecznym. Prace związane z projektowaną drogą wodną od Portu Elbląg do kanału na mierzei mają przełożenie zarówno na transport wodny, jak i na rozwój transportu drogowego, a tym samym – sieci dróg lokalnych, regionalnych i krajowych. Ponadto zwiększone w przyszłości zapotrzebowanie na relokację towaru, dostarczanego przez wspomniany kanał, pozwoli na rozwój lotniska w zakresie przewozu towarów.

2.4. SFERA GOSPODARCZA

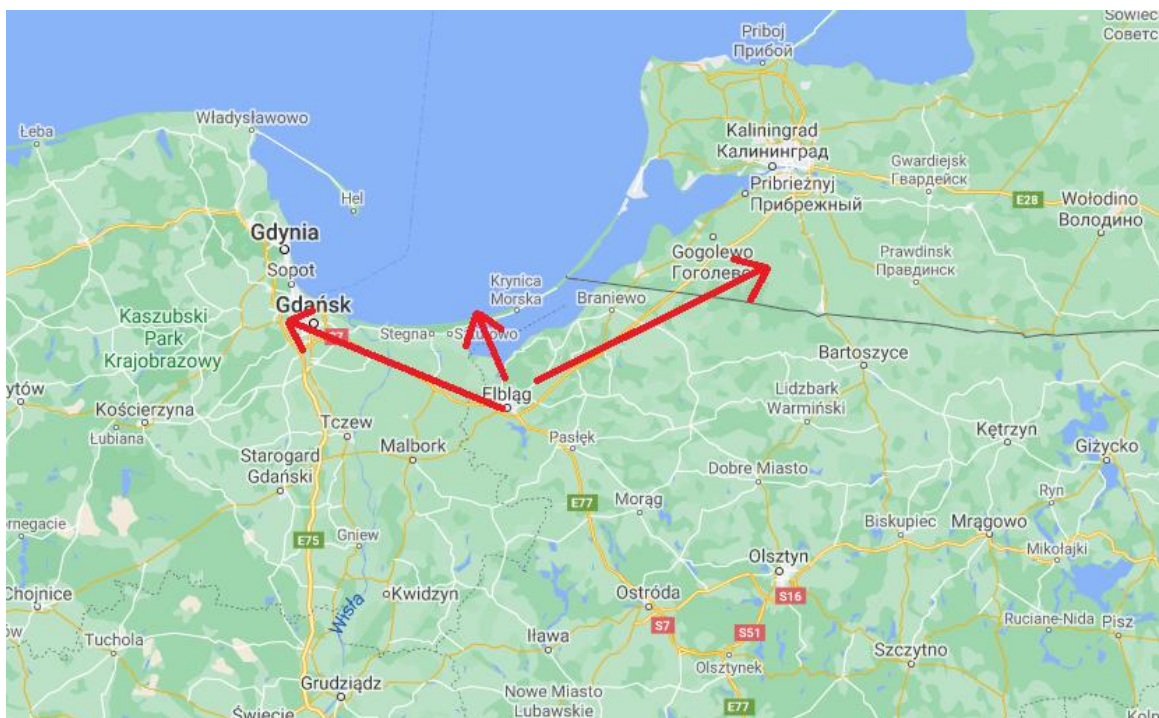
2.4.1. Potencjał gospodarczy

W niniejszym rozdziale zostanie dokonana diagnoza obecnego potencjału gospodarczego MOF Elbląg, która będzie bazowała na czynnikach istotnych dla rozwoju gospodarczego obecnie i w przyszłości. Analiza będzie uwzględniała takie istotne czynniki, jak: położenie obszaru MOF Elbląg, skomunikowanie obszaru, aktywność gospodarcza mieszkańców, edukacja społeczeństwa oraz rynek pracy, przemysł zlokalizowany na tym obszarze, a także potencjał rynku wyrażony w liczbie mieszkańców i ich dochodach.

LOKALIZACJA MOF ELBLĄG

MOF Elbląg jest jednym z lepiej skomunikowanych zewnętrznie obszarów w województwie warmińsko-mazurskim. To obszar atrakcyjny rozwojowo, głównie ze względu na lokalizację nadmorską i przygraniczną. Te dwa atuty MOF Elbląg sprawiają, że ma on spory potencjał, który mimo, iż doceniany, nie jest niestety optymalnie wykorzystywany. Już rzut oka na poniższą mapę Polski, pozwala dostrzec przewagę tego obszaru nad innymi. Należą do nich bliskość do Zatoki Gdańskiej i Zalewu Wiślanego (szczególnie obecnie, gdy realizowana jest inwestycja przekopu Mierzei Wiślanej), sąsiedztwo Trójmiasta, czyli jednego z 5 największych rynków zbytu w Polsce, a także położenie blisko granicy z Obwodem Kaliningradzkim.

Mapa 33. Główne geograficzne kierunki rozwoju potencjału gospodarczego MOF Elbląg

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mapy Google.

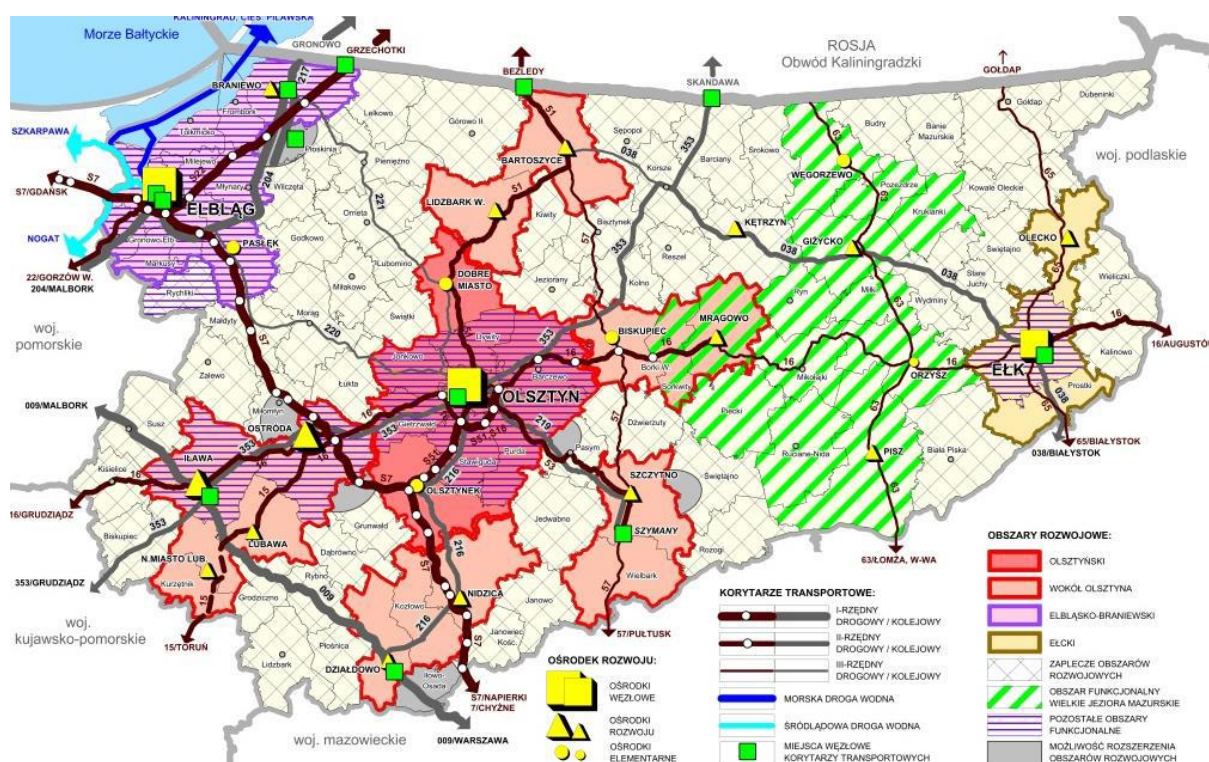
W następstwie realizacji inwestycji związanej z przekopem Mierzei Wiślanej, MOF Elbląg uzyska dostęp do znacznie krótszej drogi do Zatoki Gdańskiej, będącej jednym z najbardziej popularnych destynacji turystycznych. Bezpośredni dostęp do Zalewu Wiślanego jest również obecnie sporym atutem turystycznym, jednak niewystarczająco promowanym w skali kraju. Zarówno Zatoka Gdańska, jak i Zalew Wiślany stanowią bowiem jeden z większych w Polsce potencjałów turystycznych, komunikacyjnych i biznesowych. Sąsiedztwo „Trójmiasta” to ogromny potencjał, ponieważ jest ono zamieszkiwane przez 750 tys. osób bez gmin ościennych, a cała aglomeracja to około 1,5 mln mieszkańców. To powoduje dostęp do jednego z największych i dynamicznie rozwijających się rynków w kraju. Dla potencjału gospodarczego MOF Elbląg ma to istotne znaczenie, ponieważ daje możliwość współpracy, dostępu do wszelkich usług i większej liczby klientów dla każdego z sektorów gospodarki regionu.

Z kolei lokalizacja w bliskiej odległości od Obwodu Kaliningradzkiego gwarantuje dostęp do rynku międzynarodowego, stwarzającego możliwość obrotów handlowych.

Ponadto należy pamiętać, iż Polska, a zwłaszcza jej obszary przygraniczne, a więc takie jak MOF Elbląg, są atrakcyjne pod względem turystycznym dla obywateli tej części Rosji, a szczególną popularnością cieszy się tzw. turystyka zakupowa.

Nie bez przyczyny MOF Elbląg wraz z Braniewem jest jednym z obszarów prorozwojowych województwa warmińsko-mazurskiego, co zostało pokazane na poniższej mapie.

Mapa 34. Obszary rozwojowe województwa warmińsko-mazurskiego

Źródło: Warmińsko-Mazurskie 2030.

KOMUNIKACJA I INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

Obszar MOF Elbląg jest też całkiem dobrze skomunikowany z największymi pobliskimi ośrodkami, czyli Trójmiastem oraz Olsztynem, a także Kaliningradem. Elbląg położony jest przy trasie krajowej drogi ekspresowej S7, która łączy Trójmiasto z Warszawą i Krakowem oraz przy krajowej drodze ekspresowej S22, która prowadzi od Elbląga do otwartego w 2010 r. przejścia granicznego w Grzechotkach. W bliskim

sąsiedztwie obszaru funkcjonalnego znajdują się też inne ważne węzły i szlaki drogowe w Polsce tj. wjazd na A1. Miasto. Jako bardzo dobre ocenić również należy komunikację kolejową, połączenia tego rodzaju gwarantują komunikację między Elblągiem a Trójmiastem oraz Kaliningradem. Ponadto Miasto Elbląg posiada dobre połączenie kolejowe z Malborkiem i Tczewem, na którym obsługiwane są kursy pociągów o znaczeniu krajowym i międzynarodowym. Połączenia kolejowe i drogowe dają możliwość dogodnego podróżowania, zarówno w celach turystycznych, jak i biznesowych, tym bardziej, że ich stan jest nieustannie modernizowany poprzez realizację wielomilionowych inwestycji.

W MOF Elbląg zlokalizowane są przejścia graniczne z Obwodem Kaliningradzkim:

- drogowe – przejście graniczne w Grzechotkach (całodobowe, międzynarodowe przejście dla ruchu samochodów osobowych, autobusów i samochodów ciężarowych) i Gronowie (całodobowe, międzynarodowe przejście przeznaczone dla ruchu osobowego i towarowego dla samochodów o masie maksymalnej 6 ton), oba znajdują się w Gminie Wiejskiej Braniewo;
- kolejowe – przejście graniczne w Braniewie, leżące na trasie połączenia kolejowego Berlin-Kaliningrad;
- morskie – przejścia graniczne w Elblągu i Fromborku obsługujące ruch osobowy i towarowy.

Budowa Kanału Żeglugowego przez Mierzę Wiślaną, stanowiącego element drogi wodnej na trasie port morski w Elblągu - Zalew Wiślany - Zatoka Gdańska, umożliwi nie tylko właściwe wykorzystanie nowo wybudowanego terminalu przeładunkowego w porcie elbląskim, ale także rozwój gmin usytuowanych po zachodniej i południowej stronie Zalewu Wiślanego. Ponadto kanał ten pozwoli na otwarcie Zalewu Wiślanego dla państw członkowskich Unii Europejskiej. Z punktu widzenia potencjału gospodarczego regionu jest to kluczowa inwestycja, która przyczyni się do wzrostu potencjału gospodarczego i turystycznego.

Wdrożenie omawianego projektu stanowić więc będzie realizację nadrzędnego interesu publicznego, w skali ponadregionalnej, a nawet międzynarodowej. Może też

korzystnie wpłynąć na promocję Polski na świecie poprzez eksponowanie jednego z najbardziej wartościowych pod względem kulturowym i przyrodniczym szlaków wodnych: pochylnie Kanału Elbląskiego, Rezerwat Jeziora Drużno z wykopaliskami archeologicznymi osady Truso, zabytki Elbląga, Rezerwat Zatoka Elbląska, obszar Natura 2000 Zalew Wiślany, Park Krajobrazowy Mierzei Wiślanej czy Zatoka Gdańska Morza Bałtyckiego.

Tak zaprojektowany i zbudowany Kanał Żeglugowy przez Mierzeję Wiślaną stanie się istotnym ogniwem międzynarodowej drogi wodnej, łączącej Morze Bałtyckie z Portem Morskim w Elblągu oraz z pozostałymi portami nad Zalewem Wiślanym.

Dodatkowym atutem komunikacyjnym MOF Elbląg jest względnie dobry dostęp do lotnisk międzynarodowych, które są najbliżej w Gdańsku oraz Olsztynie.

Patrząc na komunikację obszaru można śmiało stwierdzić, że przyczynia się ona do rozwoju potencjału gospodarczego obszaru MOF Elbląg, ponieważ daje dostęp do szlaków komunikacyjnych, w tym: drogowego, kolejowego, wodnego oraz lotniczego.

LICZBA LUDNOŚCI I POTENCJAŁ ZAKUPOWY

Liczba ludności oraz dochody na 1 mieszkańca świadczą o potencjale gospodarczym regionu, czyli strumieniu pieniędzy, który jest wypracowywany i wydawany w regionie. Ludność była diagnozowana w części opracowania poświęconej demografii. Najważniejszymi wnioskami z demografii dla sfery gospodarczej są:

- MOF Elbląg to około 12% ludności województwa warmińsko-mazurskiego,
- Miasto Elbląg to drugie największe miasto tego województwa,
- obszar MOF Elbląg posiada średnią gęstość zaludnienia znacznie wyższą niż średnia krajowa i wojewódzka (ze względu na Miasto Elbląg),
- liczba ludności obszaru maleje (za wyjątkiem obszarów, na które „rozlewa się” Miasto Elbląg),
- zmienia się struktura ludności (starzenie się społeczeństwa).

Tab. 83. PKB na mieszkańca wg województw

2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Województwo	Zamożność per capita 2018 (w zł)
13	2	4	8	4	1	1	1	1	1	mazowieckie	439,01
12	5	6	10	7	11	12	9	6	2	pomorskie	320,60
7	7	5	7	6	7	5	7	8	3	kujawsko-pomorskie	297,95
14	14	15	13	12	10	4	4	4	4	wielkopolskie	293,51
10	12	8	14	11	13	15	15	12	5	świętokrzyskie	291,18
9	1	1	1	9	2	3	2	2	6	dolnośląskie	290,10
15	10	13	15	15	6	14	12	7	7	śląskie	285,69
3	4	3	4	3	3	2	5	3	8	podkarpackie	276,43
6	8	9	11	2	8	7	3	5	9	zachodniopomorskie	274,01
5	6	7	9	10	15	11	10	13	10	lubelskie	273,11
16	16	16	16	16	16	16	11	9	11	małopolskie	272,07
4	11	12	3	8	9	9	8	10	12	podlaskie	270,75
11	15	14	12	14	14	13	16	14	13	łódzkie	265,25
2	9	11	6	5	5	10	14	16	14	warmińsko-mazurskie	256,14
1	3	2	2	1	4	6	6	11	15	lubuskie	256,14
8	13	10	5	13	12	8	13	15	16	opolskie	252,44

Źródło: https://wspolnota.org.pl/fileadmin/archiwum/Bogactwo_JST_20.pdf.

Mając na uwadze dochody ludności, należy zauważyć, że Produkt Krajowy Brutto (PKB) na mieszkańca w 2018 r. w województwie warmińsko-mazurskim wyniósł 262,25 zł i był jednym z najniższych w Polsce (uplasował się na 14 miejscu na 16 województw, co ukazuje powyższa tabela).

Województwo warmińsko-mazurskie w zakresie dochodów na 1 osobę w gospodarstwach domowych też wypada słabo, ponieważ zajmuje 15 miejsce na 16 województw, co prezentuje poniższa mapa.

Mapa 35. Przeciętne miesięczne przychody netto na 1 osobę w gospodarstwach domowych

Źródło: Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce PARP 2019 (dostęp: 28.10.2020).

Brak niestety aktualnych danych dla obszaru MOF Elbląg, ale można posłużyć się w tym zakresie danymi z tego samego raportu („Bogactwo samorządów '20 Ranking dochodów JST per capita w 2019”) dla Miasta Elbląg oraz Powiatu Elbląskiego. Miasto Elbląg w tym samym badaniu wśród kategorii miast na prawach powiatu zajęło 43 miejsce z dochodem PKB per capita w roku 2018 wynoszącym 4 117,37 zł. Jest to

jeden z najniższych wyników, ponieważ takich miast było w badaniu 48. Miastem z najwyższym dochodem jest Sopot (8 718,19 zł), a najniższy dochód odnotowano w Świętochłowicach (3 528,61 zł).

Znacznie lepiej wypada pod tym względem powiat elbląski, który zajął 89 miejsce z wynikiem 935,89 zł PKB per capita na 314 powiatów. Oznacza to, że był w grupie 30% najzamożniejszych powiatów w Polsce, podczas gdy Miasto Elbląg i województwo warmińsko-mazurskie zajmowały jedno z ostatnich miejsc rankingu.

Mając na uwadze to, że obszar MOF Elbląg stanowi około 85% Powiatu Elbląskiego, należy stwierdzić, że obszar ten jest znacznie zamożniejszy niż średnia województwa, pomimo nienajlepszych wyników samego Miasta Elbląg. Kolejnym atutem MOF jest jego położenie blisko jednego z najmożniejszych miast i powiatów w Polsce (Trójmiasto). Oznacza to, że obszar MOF z punktu widzenia potencjału gospodarczego jest miejscem bardzo atrakcyjnym i ma szansę dalej się rozwijać.

SZANSE ROZWOJOWE

Grafika 1. Przekop Mierzei Wiślanej

Źródło: inzynieria.com (dostęp: 28.10.2020)

Wpływ na rozwój przedsiębiorczości w MOF Elbląg będzie miała jedna ze strategicznych inwestycji dla Polski, czyli przekop Mierzei Wiślanej. Dzięki temu przedsięwzięciu może powstać wiele nowych przedsiębiorstw związanych z obsługą tej inwestycji w fazie budowy oraz eksploatacji, ale najwięcej korzyści może przynieść ta inwestycja dla rozwoju wszystkich branż związanych

z obsługą turystyki i branży transportowej w przyszłości.

Inwestycja ta zmieni układ szlaków transportowych w regionie, co przedstawia powyższa grafika, nie uwzględniająca wszakże tak ważnego kierunku skandynawskiego. Oprócz transformacji szlaków komunikacyjnych inwestycja ta sprawi, że dla Miasta Elbląg otworzą się nowe możliwości rozwoju, co pociągnie za sobą rozwój całego obszaru funkcjonalnego. Takimi możliwymi ścieżkami rozwoju są: rozwój branży transportowej, stoczniowej, portowej, ale również usługi turystyczne związane z żeglarsstwem, sportami wodnymi oraz transportem turystów do Trójmiasta lub na Półwysep Helski.

Grafika 2. Wizualizacja przekopu Mierzei Wiślanej

Źródło: Urząd Morski w Gdyni.

Do podstawowych rezultatów, które zostaną osiągnięte w wyniku projektu budowy Kanału Żeglugowego przez Mierzę Wiślaną, należy zaliczyć:

- uzyskanie bezpośredniego połączenia Zalewu Wiślanego z morzem w granicach Polski,
- dostępność Portu Morskiego Elbląg dla statków morskich wszystkich bander o zanurzeniu do 4,0 m, długości do 100 m, szerokości do 20 m,
- osiągnięcie przez Port Morski Elbląg przeładunków co najmniej 3,5 mln ton rocznie, to jest o co najmniej 3 mln ton więcej, niż bez budowy kanału,
- skrócenie drogi morskiej w relacji Elbląg – Trójmiasto o 52 Mm (94 km), Elbląg – porty Europy Zachodniej o 33 Mm (61 km) i Elbląg – porty wschodniego Bałtyku o 8 Mm (15 km),
- dostępność Zalewu Wiślanego i przystani nad nim leżących dla jachtów od strony morza,
- dostępność morza dla jachtów bazujących w przystaniach Zalewu i żeglujących po Zalewie - zwiększająca atrakcyjność żeglarstwa nad Zalewem,

- możliwość wypłynięcia na morze statkiem turystycznym z Zalewu Wiślanego uatrakcyjniająca pobyt turystyczny nad Zalewem,
- możliwość przemieszczania się turystów drogą morską: miejscowości Mierzei Wiślanej – Trójmiasto i miejscowości na południowym brzegu Zalewu – Trójmiasto, co odciąży transport drogowy,
- dostępność atrakcji krajoznawczych w rejonie Zalewu Wiślanego (Elbląg, Frombork) dla statków turystycznych żeglugi przybrzeżnej od strony morza,
- skrócenie czasu rejsów turystycznych z Trójmiasta do Elbląga, Fromborka i Krynicy Morskiej w porównaniu z rejsami Martwą Wisłą i Szkarpawą o około 5 godzin (przy zastosowaniu wodolotów),
- rozszerzenie współpracy w zakresie wymiany handlowej z portami Obwodu Kaliningradzkiego.

2.4.2. Przedsiębiorczość

W niniejszym podrozdziale zostanie zdiagnozowana przedsiębiorczość obszaru MOF Elbląg, w odniesieniu do trendów krajowych, ale także zostaną opisane różne formy wpływania na zmianę tego wskaźnika (stymulowania rozwoju przedsiębiorczości).

AKTYWNOŚĆ GOSPODARCZA

Ogólna liczba podmiotów nowo zarejestrowanych według grup sekcji PKD 2007 w obrębie MOF Elbląg wzrasta. Wyraźną tendencję wzrostową w MOF Elbląg obserwuje się od roku 2018, co przedstawia poniższa tabela.

Tab. 84. Podmioty nowo zarejestrowane wg grup sekcji PKD 2007 ogółem

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	PODMIOTY NOWO ZAREJESTROWANE WG GRUP SEKCJI PKD 2007 OGÓŁEM					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	357 351 ^m	359 973	349 298	361 143	392 659	378 961
Woj. W-M	11 432 ^m	10 623	10 380	10 791	12 338	11 952
Powiat elbląski	394 ^m	399	419	414	481	492
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	1 091 ^m	1 122	1 046	1 089	1 198	1 145
Gmina Elbląg	69 ^m	69	67	73	94	117
Gmina Gronowo Elbląskie	31 ^m	47	35	34	48	56
Gmina Markusy	23 ^m	26	25	26	20	33
Gmina Milejewo	19 ^m	23	29	19	32	38
Gmina Młynary	27 ^m	33	23	30	29	33
Gmina Pasłęk	154 ^m	124	138	137	159	138
Gmina Tolkmicko	30 ^m	49	64	60	51	42
MOF Elbląg	1 444	1 493	1 427	1 468	1 631	1 602

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL(dostęp: 08.10.2020).
 m – zmiany metodologiczne

Wprowadzie wskaźnik podmiotów wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 000 mieszkańców w żadnej z jednostek obszaru funkcjonalnego nie przekracza wielkości wskaźnika w skali kraju, jednak wskaźniki wyliczone dla Miasta Elbląg, Gminy Elbląg oraz Gminy Tolkmicko są znacznie wyższe niż średnie wojewódzkie. Najniższe wartości wskaźnika osiąga Gmina Markusy, w tym również dla wskaźnika podmiotów na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym, choć zauważa się tendencję wzrostową. Obserwuje się ją wśród wszystkich jednostek MOF Elbląg, co koresponduje z trendami krajowymi oraz wojewódzkimi. Wskaźnik ten nie przekracza w żadnym roku proggu krajowego, a wojewódzki jedynie w przypadku Miasta Elbląg i Gminy Elbląg.

Tab. 85. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 000 ludności

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	PODMIOTY WPISANE DO REJESTRU REGON NA 10 000 LUDNOŚCI					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	1 071 ^m	1 089	1 103	1 121	1 136	1 175
Woj. W-M	854 ^m	860	865	874	890	927
Powiat elbląski	677 ^m	686	696	715	731	779
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	1 018 ^m	1 032	1 036	1 039	1 048	1 091
Gmina Elbląg	881 ^m	879	894	916	967	1 086
Gmina Gronowo Elbląskie	608 ^m	643	631	645	673	741
Gmina Markusy	457 ^m	483	476	498	485	536
Gmina Milejewo	706 ^m	703	727	741	799	854
Gmina Młynary	603 ^m	629	639	647	673	722
Gmina Pasłęk	712 ^m	709	712	729	732	762
Gmina Tolkmicko	834 ^m	852	882	922	900	918

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL(dostęp: 08.10.2020).
 m – zmiany metodologiczne

Tab. 86. Podmioty na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym

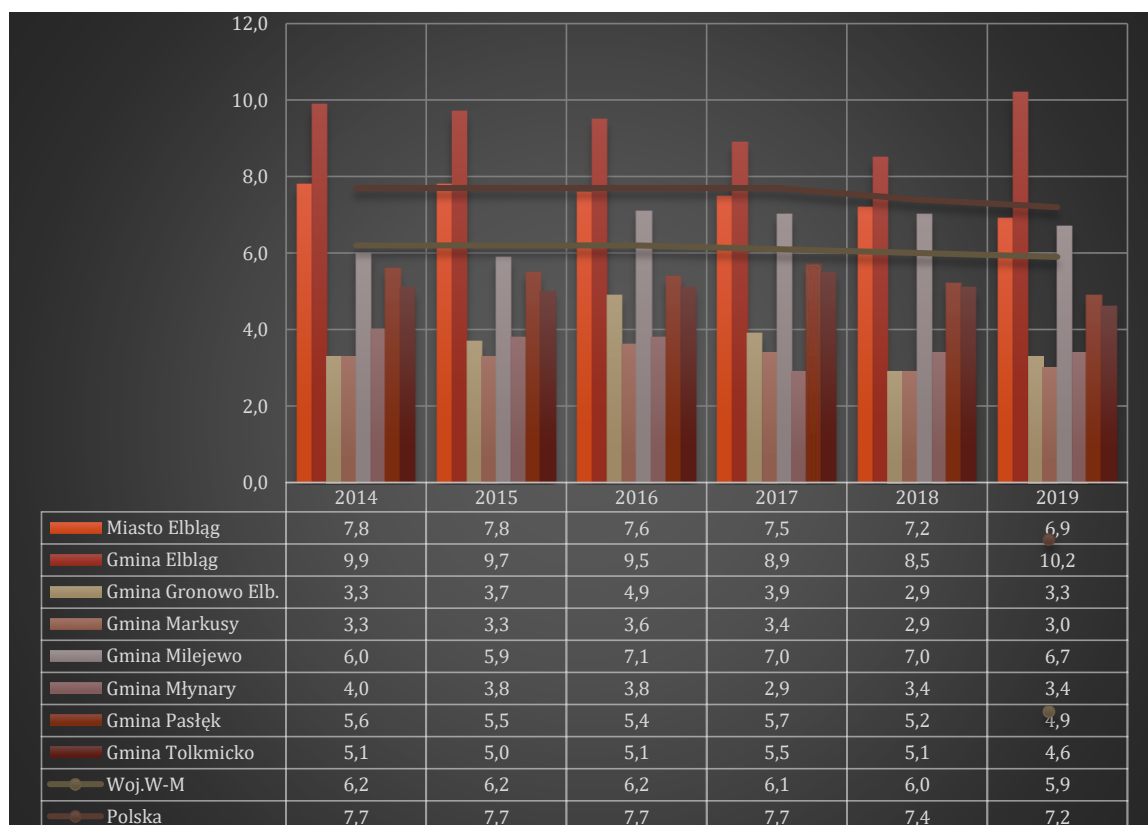
JEDNOSTKA TERYTORIALNA	PODMIOTY NA 1 000 MIESZKAŃCÓW W WIEKU PRODUKCYJNYM					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	170,0 ^m	174,3	178,3	183,3	187,6	195,9
Woj. W-M	133,0 ^m	135,0	137,0	139,9	143,7	151,4
Powiat elbląski	104,9 ^m	106,9	109,2	113,0	116,7	125,3
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	160,0 ^m	163,9	166,8	169,8	173,4	182,9
Gmina Elbląg	132,7 ^m	133,2	136,0	140,2	150,0	170,0
Gmina Gronowo Elbląskie	91,6 ^m	97,7	96,7	99,8	105,6	117,1
Gmina Markusy	71,5 ^m	75,3	74,4	77,5	76,0	84,4
Gmina Milejewo	104,8 ^m	105,8	110,2	113,5	122,8	132,0

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	PODMIOTY NA 1 000 MIESZKAŃCÓW W WIEKU PRODUKCYJNYM					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Gmina Młynary	94,8 ^m	98,9	100,3	102,8	107,1	114,5
Gmina Pasłęk	111,1 ^m	111,5	113,2	116,8	119,0	125,4
Gmina Tolkmicko	130,2 ^m	134,6	140,3	147,3	144,8	148,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL(dostęp: 08.10.2020).
m – zmiany metodologiczne

Gmina Elbląg osiąga najwyższe wielkości wskaźnika podmiotów na 1 000 mieszkańców według wag klas wielkości ogółem. Wartości są znacznie wyższe niż średnie krajowe i wojewódzkie. Pod tym względem gmina wyprzedza nawet Miasto Elbląg, w przypadku którego widać niewielką tendencję spadkową. Nieco niższe wartości odnotowuje się dla Gminy Milejewo, a najniższe w ramach MOF Elbląg dla Gminy Gronowo Elbląskie, Gminy Markusy i Gminy Młynary.

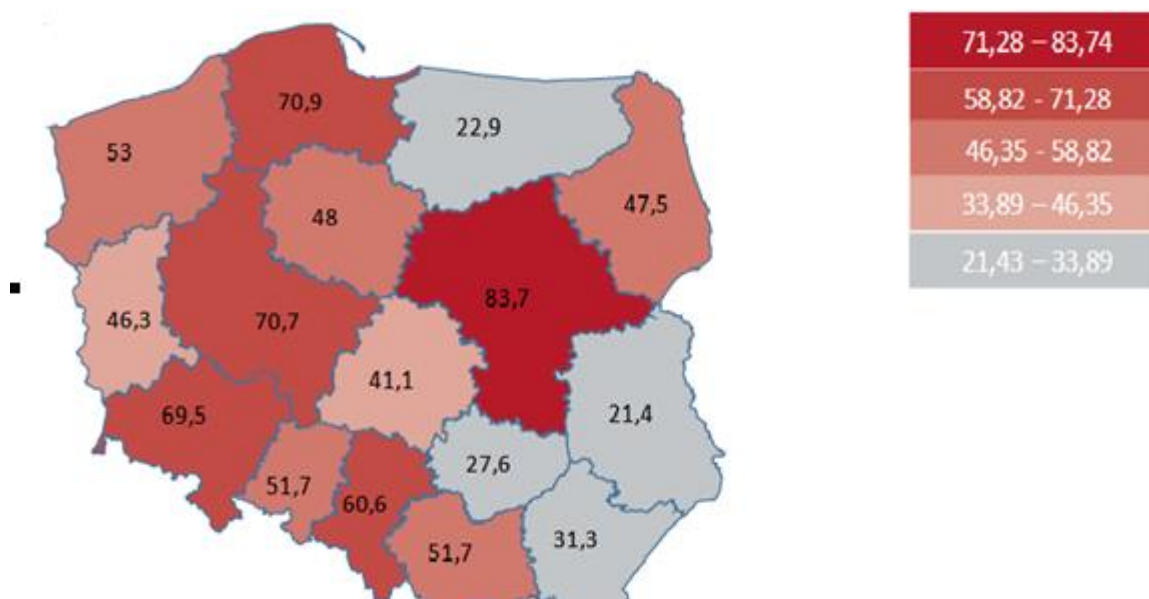
Wykres 32. Podmioty na 1 000 mieszkańców wg wag klas wielkości w MOF Elbląg ogółem

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL(dostęp: 08.10.2020).

Jak pokazują powyższe dane, poza pewnymi wyjątkami średnia aktywność gospodarcza MOF Elbląg jest poniżej średniej dla kraju i bardziej zbliżona do danych województwa warmińsko-mazurskiego. Województwo to jest ze względu na przedsiębiorczość i aktywność gospodarczą w końcówce rankingu w skali kraju, co obrazuje poniższa mapa.

Mapa 36. Poziom przedsiębiorczości w województwach

Źródło: Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce PARP 2019.

Większość podmiotów gospodarczych działających na obszarze Elbląga to firmy należące do małego i średniego sektora oraz mikroprzedsiębiorstwa (MSP). W 2019 r. stanowiły one aż 96% ogółu podmiotów prowadzących działalność gospodarczą, dalsze 3% to jednostki zatrudniające od 10 do 49 osób, 1% to jednostki zatrudniające od 50 do 249 osób, a 0,1% to przedsiębiorstwa zatrudniające 250 i więcej osób. Dane te różnią się niewiele od średniej dla Polski, choć większy udział w ramach MOF Elbląg jest podmiotów małych i średnich, a mniejszy mikroprzedsiębiorstw i przedsiębiorstw dużych.

Poniższa tabela prezentuje dane o zmianach w czasie ilości podmiotów gospodarczych w największym ośrodku obszaru funkcjonalnego, czyli Mieście Elbląg. Tabela pokazuje, że wzrasta stopniowo ilość mikroprzedsiębiorstw, podczas gdy reszta podmiotów ma tendencję spadkową lub jest stała.

Tab. 87. Podmioty wg klas wielkości na 1 000 mieszkańców w Mieście Elbląg ogółem

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	PODMIOTY WG KLAS WIELKOŚCI NA 1 000 MIESZKAŃCÓW W MIEŚCIE ELBLĄG OGÓŁEM					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
0-9	97,2 ^m	98,6	99,1	99,4	100,5	105,0
10-49	3,6 ^m	3,6	3,6	3,5	3,3	3,2
50-249	0,9 ^m	0,9	0,9	0,9	0,8	0,8
250-999	0,1 ^m	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
1000 i więcej	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0 ^a
OGÓŁEM	101,8^m	103,2	103,7	103,9	104,7	109,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL 10.2020.

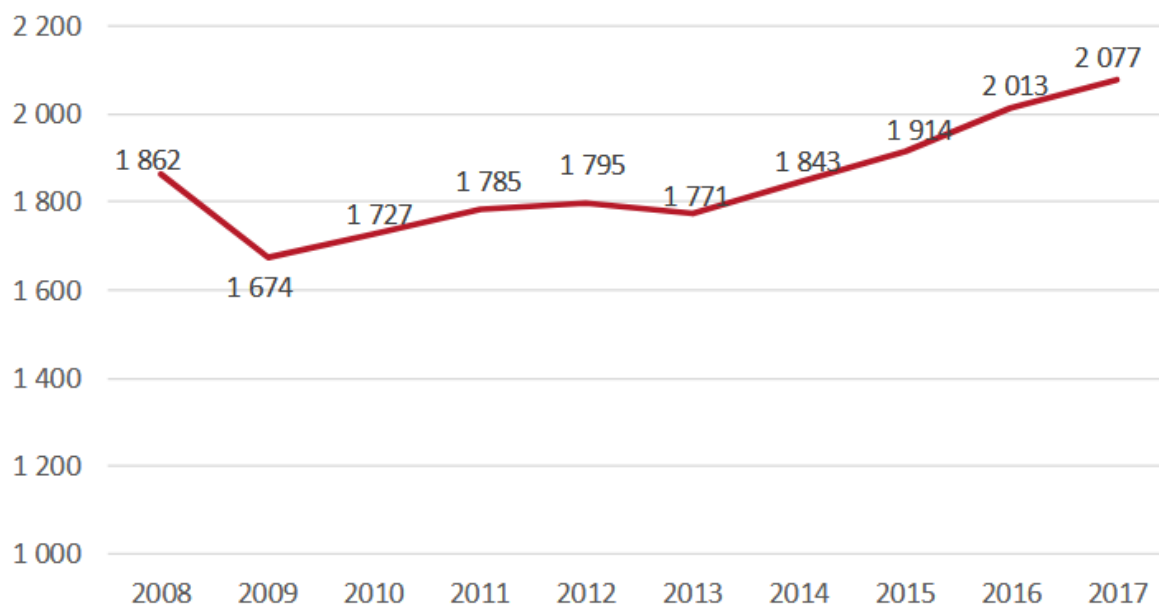
W 2019 r. wśród podmiotów prowadzących działalność gospodarczą posiadających osobowość prawną (osoby fizyczne i osoby prawne) w ogólnej liczbie 10 387 zgodnie z klasyfikacją PKD największe grupy stanowiły podmioty o niżej wymienionych kodach działalności:

- Dział 43 – roboty budowlane specjalistyczne – 963 podmioty,
- Dział 47 – handel detaliczny z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi – 1 342 podmioty,
- Dział 49 – transport lądowy oraz transport rurociągowy – 797 podmiotów,
- Dział 86 – opieka zdrowotna – 1 199 podmiotów.

Przedsiębiorczość społeczeństwa najlepiej obrazuje wskaźnik liczby aktywnych przedsiębiorstw lub wskaźnik liczby przedsiębiorstw na 1 000 mieszkańców. Liczba przedsiębiorstw w latach 2008 – 2017 w Polsce prezentuje poniższy wykres. Można na

nim zaobserwować nieprzerwany wzrost liczby przedsiębiorstw od 2013 r. Wzrost świadczy o tym, że rośnie przedsiębiorczość w Polsce.

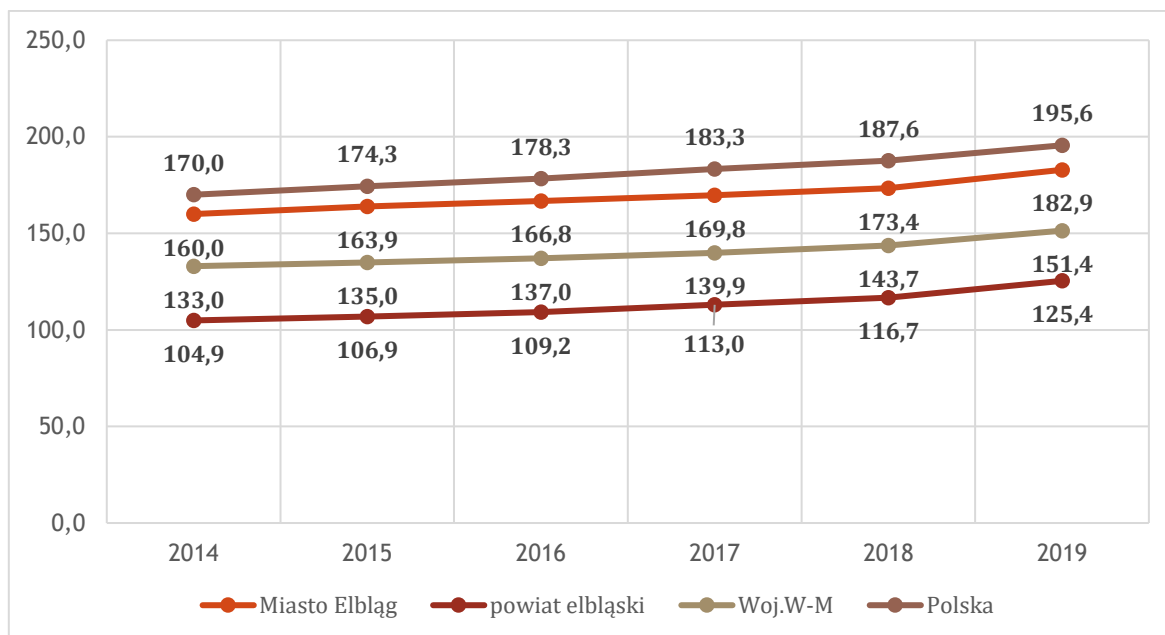
Wykres 33. Liczba przedsiębiorstw aktywnych w Polsce w latach 2008-2017 (w tys.)

Źródło: Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce PARP 2019.

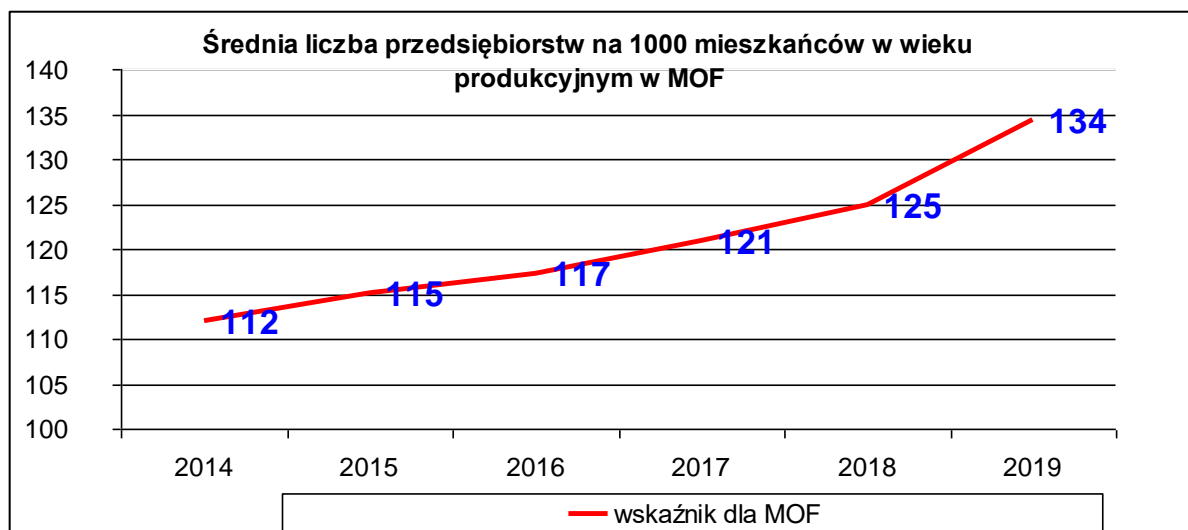
Jednak najlepszą metodą do mierzenia przedsiębiorczości jest liczba przedsiębiorstw na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym. Poniższe wykresy prezentują dane o wskaźniku przedsiębiorczości w Polsce, województwie warmińsko-mazurskim, powiecie elbląskim (wykres pierwszy) w porównaniu do obszaru MOF Elbląg (wykres poniżej).

Wykres 34. Liczba przedsiębiorstw na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL 08.10.2020.

Wykres 35. Średnia liczba przedsiębiorstw na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym MOF Elbląg

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL 08.10.2020.

Nasuwa się jeden wniosek, iż przedsiębiorczość rozwijała się na obszarze MOF Elbląg znacznie dynamiczniej niż miało to miejsce w kraju, województwie czy powiecie, szczególnie w roku 2019. Świadczy to dobrze o tym obszarze w ostatnich

latach, ale trzeba przyznać, że nadal jest to wartość niższa niż w województwie i znacznie niższa niż w Polsce.

PRZEMYSŁ I INTELIGENTNE SPECJALIZACJE

Największy potencjał gospodarczy w MOF Elbląg posiada Miasto Elbląg. Najważniejsze z funkcjonujących i rozwijanych tu branż wpisują się w inteligentne specjalizacje województwa warmińsko-mazurskiego. Należą do nich: drewno i meblarstwo, żywność wysokiej jakości i ekonomia wody. Poza nimi poważny udział w gospodarce Elbląga mają branża technologiczno-informatyczna, metalowo-maszynowa oraz budowlana. Wszystkie one przyciągają inwestorów i przedsiębiorców, w tym także zagranicznych, jak General Electric (producent turbin parowych i gazowych, przekładni zębatych oraz ciężkich odlewów stalowych), FLSmidth MAAG Gear – Poland, Siemens Poland, Browar Grupy Żywiec S.A., Meble Wójcik Sp. z o.o., Transcom. Działa tutaj także Elbląska Rada Klastrow, w tym następujące klastry:

- Klaster Mebel-Elbląg,
- Klaster Teleinformatyczny ICT AMBER,
- Elbląski Klaster Turystyczny,
- Korona Group – Ogólnopolski Klaster Handlowy,
- Klaster Nowoczesnych Technologii,
- Klaster Medyczny MED+,
- Klaster Biznesu Kultury „BizArt”,
- Stowarzyszenie Polskie Telewizje Lokalne i Regionalne.

W kontekście lokalizacji MOF Elbląg warto również zwrócić uwagę na Kluczowe Inteligentne Specjalizacje województwa pomorskiego, które mogą być jednym z głównych rynków zbytu dla produkcji i usług z obszaru funkcjonalnego. Są nimi:

- 1) ISP 1 – Technologie offshore i portowo-logistyczne;
- 2) ISP 2 – Technologie interaktywne w środowisku nasyconym informacyjnie;

- 3) ISP 3 – Technologie efektywne w produkcji, przesyłaniu, dystrybucji i zużyciu energii i paliw oraz w budownictwie;
- 4) ISP 4 – Technologie medyczne w zakresie chorób cywilizacyjnych i okresu starzenia.

WSPARCIE PRZEDSIĘBIORCÓW I INSTYTUCJE OTOCZENIA BIZNESU

Każda z jednostek MOF Elbląg rozwija indywidualny system wspierania przedsiębiorczości i innowacyjności, ukierunkowany m.in. na pozyskiwanie inwestorów na terenach inwestycyjnych. **Gmina Milejewo** posiada tereny inwestycyjne, o których umieszcza informacje i ogłoszenia w Internecie. **Gmina Pasłęk** dysponuje terenami inwestycyjnymi o łącznej powierzchni ok. 20 ha, które zgodnie z planem zagospodarowania przeznaczone są pod przemysł, usługi oraz budownictwo wielomieszkaniowe. Oferta inwestycyjna umieszczana jest regularnie na stronie internetowej gminy (<http://paslek.pl/dla-inwestorow/dlaczego-warto-tu-zainwestowac>) oraz w zakładce INVEST IN PASLEK na stronie Miasta i Gminy Pasłęk.

Z kolei większość z terenów inwestycyjnych należących do **Gminy Młynary**, ulokowana jest w mieście Młynary, blisko drogi ekspresowej S22 oraz bocznic kolejowej. Tereny te są dobrze skomunikowane z drogą wojewódzką DW509 oraz wyposażone w infrastrukturę wodociągową, kanalizacyjną i energetyczną, doprowadzony jest także Internet. Obszar ten został uwzględniony w Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego jako teren pod usługi oraz zabudowę mieszkaniową. Oferta inwestycyjna gminy dostępna jest pod adresem: http://www.mlynary.pl/index.php?pod_menu=2296#teren1.

Natomiast **Gmina Elbląg** stara się przyciągnąć inwestorów poprzez następujące działania:

- udział w jarmarku św. Dominika w Gdańsku (stoisko promujące Gminę Elbląg),
- udział w Turnieju Kół Gospodyń Wiejskich w Nowym Dworze Gdańskim,
- współpracę partnerską z niemiecką Gminą Barssel oraz ukraińską Gminą Czeczelnik (wizyty studyjne),

- wydawnictwo Biuletynu *W Naszej Gminie* (kwartalnik),
- strona internetowa gminy Elbląg,
- druk folderów promujących atrakcje Gminy Elbląg.

Miasto Elbląg dysponuje terenami inwestycyjnymi na cele produkcyjno-usługowe, które są zlokalizowane:

- na Modrzewinie Południe – 28 ha,
- wzdłuż rzeki Elbląg – 31 ha,
- przy ul. Lotniczej – tereny powojaskowe 3 ha,
- tereny usługowo-turystyczno-rekreacyjne na terenie Europarku – 12 ha.

Ponadto Miasto Elbląg zapewnia wsparcie i pomoc podczas inwestycji. Udziela informacji niezbędnych inwestorom przy rozpoczęciu działalności gospodarczej, informacji nt. możliwości rozwoju firm dzięki pozyskaniu funduszy unijnych i zakresu wsparcia ze strony instytucji około-biznesowych w Elblągu.

Miasto Elbląg realizuje następujące zadania umożliwiające wspieranie przedsiębiorczości i innowacyjności:

- koordynowanie obsługi przedsiębiorców w zakresie projektów inwestycyjnych w mieście;
- sprawowanie opieki nad inwestorami w zakresie kontaktów z Urzędem oraz innymi instytucjami miejskimi;
- sporządzanie i aktualizacja miejskiej oferty inwestycyjnej;
- prowadzenie spraw dotyczących Specjalnej Strefy Ekonomicznej;
- współpraca z instytucjami otoczenia biznesu: Elbląski Park Technologiczny, Powiatowy Urząd Pracy (PUP), izby gospodarcze, stowarzyszenia, klastry;
- prowadzenie działalności promocyjno-informacyjnej m.in. prowadzenie strony internetowej (www.inwestycje.elblag.eu), przygotowanie materiałów informacyjnych, uczestnictwo w targach, konferencjach, sympozjach;
- współpraca z ogólnopolskimi i regionalnymi instytucjami pozyskującymi inwestorów tj. Polską Agencją Inwestycji i Handlu, Centrum Obsługi Inwestora i Eksportera, Warmińsko Mazurska Specjalna Strefa Ekonomiczna, Paśłęcka Specjalna Strefa Ekonomiczna;

- promowanie terenów inwestycyjnych w branżowych portalach (www.terenyinwestycyjne.info) i za pośrednictwem reklamy internetowej (Google Ads).

W Urzędzie Miejskim funkcjonuje wyodrębniona komórka – Referat Promocji i Przedsiębiorczości w strukturach Departamentu Promocji, Kultury i Turystyki, który zajmuje się m.in. współpracą i wsparciem przedsiębiorców oraz kontaktami z inwestorami zainteresowanymi zakupem nieruchomości i rozpoczęciem inwestycji. W ramach działań referat współpracuje z elbląskimi uczelniami wyższymi: (Elbląską Uczelnią Humanistyczno-Ekonomiczną oraz Państwową Wyższą Szkołą Zawodową w Elblągu), Elbląskim Parkiem Technologicznym, Powiatowym Urzędem Pracy w Elblągu, Elbląską Radą Klastrow, Warmińsko-Mazurską Specjalną Strefą Ekonomiczną, Polską Agencją Inwestycji i Handlu, Agencją Rozwoju Przemysłu, Ministerstwem Przedsiębiorczości i Technologii, Urzędem Marszałkowskim Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Urzędem Skarbowym, Zakładem Ubezpieczeń Społecznych.

Co roku organizowane są spotkania Prezydenta Miasta z przedsiębiorcami, których celem jest integracja środowiska gospodarczego. Spotkania traktowane są jako forum dialogu między środowiskiem przedsiębiorców a samorządem służące wymianie doświadczeń i wiedzy w sprawach ważnych dla rozwoju elbląskich firm.

Gmina Miasto Elbląg wspólnie z Elbląskim Parkiem Technologicznym organizuje szereg spotkań/szkoleń/konferencji z różnych zakresów tematycznych dla przedsiębiorców oraz osób zainteresowanych założeniem własnego biznesu. Szkolenia prowadzone są z zakresu motywacji umiejętności prowadzenia biznesu oraz prawodawstwa przy współpracy z Urzędem Skarbowym i Zakładem Ubezpieczeń Społecznych.

W ramach współpracy szkół i placówek kształcenia zawodowego z przedsiębiorcami w zakresie odbywania staży, praktyk, kursów i szkoleń w 2019 r. zakończona została budowa nowych obiektów i uruchomione zostały nowe pracownie w ramach Elbląskiego Centrum Edukacji Zawodowej: odlewnicza, energii odnawialnej, stolarsko-ciesielska oraz budowlana. Doposażone zostały także inne pracownie pozwalające na przygotowanie młodzieży do wykonywania konkretnych zawodów.

W ramach współpracy z PUP organizowane są Elbląskie Targi Pracy oraz Elbląskie Targi Pracy i Edukacji. W ramach drugich z nich swoją ofertę przedstawiają zarówno elbląskie szkoły ponadpodstawowe, jak i pracodawcy. Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego w Elblągu organizuje kursy i szkolenia dla uczniów, słuchaczy i pracowników z różnych zakładów pracy województwa warmińsko-mazurskiego i pomorskiego m.in. na obrabiarkach sterowanych numerycznie.

Technika i szkoły branżowe I stopnia, dla których organem prowadzącym jest Gmina Miasto Elbląg, współpracują z wieloma pracodawcami i przedsiębiorcami z miasta i okolic, m.in. organizując praktyki, czy kształcenie pracowników młodocianych.

Od 2017 r. elbląskie szkoły współpracują z:

- Państwową Wyższą Szkołą Zawodową w Elblągu,
- Elbląską Uczelnią Humanistyczno-Ekonomiczną w Elblągu,
- Uniwersytetem Gdańskim,
- Politechniką Gdańską,
- Gdańskim Uniwersytetem Medycznym.

Dzięki współpracy szkół, uczelni i przedsiębiorstw powstaje dobra baza do innowacyjności ponieważ uczelnie przygotowują kierunki nauczania dostosowane do potrzeb biznesu. W ramach Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej działa Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości (AIP), który został stworzony głównie dla studentów, pracowników i absolwentów PWSZ. Celem AIP jest kształtowanie i promocja postaw przedsiębiorczych. W ramach tych inicjatyw AIP stara się docierać do jak największej liczby młodych osób, m.in. poprzez ogólnopolskie projekty, a także poprzez obecność na różnorodnych targach pracy, czy organizację otwartych warsztatów. To duża szansa na realizację swojego pomysłu biznesowego.

Elbląg znalazł się w grupie 5 miast objętych Programem Agencji Rozwoju Przemysłu S.A. – „Program Fabryka”, który jest narzędziem realizacji rządowego programu „Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju” (SOR) stanowiącego element wsparcia miast średnich. Celem programu jest aktywizacja potencjałów miast średnich, tracących funkcje społeczno-gospodarcze, poprzez zapewnienie warunków rozwoju dla

firm sektora nowoczesnych usług biznesowych (outsourcing procesów biznesowych w obszarach takich jak IT, księgowość, administracja, kadry, logistyka, obsługa klienta).

Kolejnymi elementami systemu wspierania rozwoju przedsiębiorczości w **Mieście Elbląg** są:

- **Ulgi i zwolnienia podatkowe** oferowane przez Urząd Miasta Elbląg jako forma budowania i stymulowania przedsiębiorczości (w szczególności Uchwała nr VII/71/2015 z dnia 28.05.2015 r. w sprawie zwolnień od podatku od nieruchomości na terenie miasta Elbląg obowiązująca do 31.12.2020 r. oraz Uchwała Nr XI/222/2015 z dnia 26.11.2015 r. w sprawie zwolnienia z podatku od nieruchomości, stanowiącego regionalną pomoc inwestycyjną na wsparcie nowych inwestycji na terenie Gminy Miasto Elbląg, obowiązująca do 31.12.2020 r. a także Uchwała Nr XIII/290/2016 z dnia 18.02.2016 r. zmieniająca uchwałę w sprawie zwolnienia z podatku od nieruchomości, stanowiącego regionalną pomoc inwestycyjną na wsparcie nowych inwestycji na terenie Gminy Miasto Elbląg),
- **Warmińsko-Mazurska Specjalna Strefa Ekonomiczna SA (W-MSSE)**
W-MSSE została utworzona 19.02.1997 r.; obecnie pełni funkcję zarządzającego obszarem wspierania nowych inwestycji o łącznej powierzchni ok. 33 525,5 km² (3 352 570 ha); proponuje inwestorom możliwość prowadzenia działalności na preferencyjnych warunkach. Każda firma decydująca się zainwestować w tej lokalizacji i spełniająca określone prawem warunki może uzyskać:
 - zwolnienie z podatku dochodowego na najwyższym poziomie w kraju tj. 50-70% z tytułu nowej inwestycji lub stworzenia nowych miejsc pracy,
 - wsparcie przy wdrażaniu nowych technologii w Elbląskim Parku Technologicznym zlokalizowanym na terenie Modrzewiny Południe,
 - opiekę inwestycyjną ze strony miasta zapewnioną przez Biuro Wsparcia Przedsiębiorczości,

- wsparcie wyższych uczelni Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Elblągu oraz Elbląskiej Uczelni Humanistyczno-Ekonomicznej w rekrutacji wykwalifikowanej kadry¹³.

W-MSSE składa się z dwóch podobszarów: warmińsko-mazurskiego oraz podobszaru mazowieckiego. Przez ten obszar przechodzą ważne szlaki drogowe, magistrale kolejowe oraz zlokalizowane są tu 2 porty lotnicze (Port Lotniczy Warszawa/Modlin, Port Lotniczy Olsztyn-Mazury). Korzystnie na atrakcyjność MOF Elbląg w W-MSSE wpływa bliskość portu morskiego w Elblągu oraz lotniczego w Gdańsku (zob. kolejne mapy).

Mapa 37. Ważniejsze szlaki drogowe Warmińsko-Mazurskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej

Źródło: <http://www.wmsse.com.pl/informacje-o-zarządzanym-obszarze/> (dostęp: 10.09.2020).

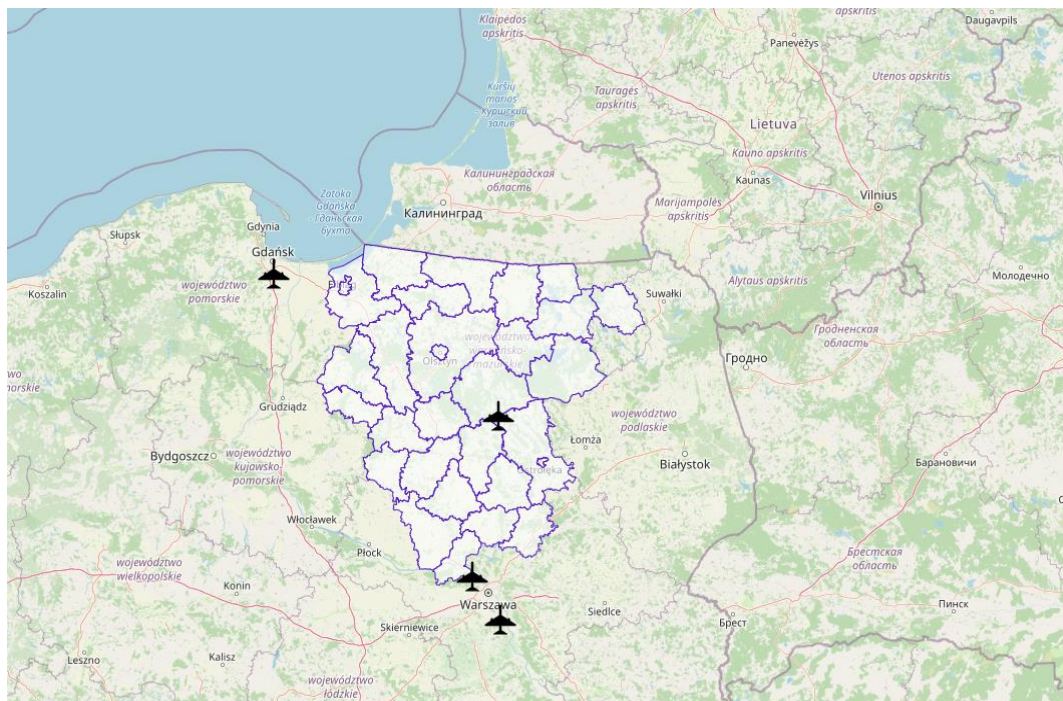
¹³ Źródło: <https://inwestycje.elblag.eu/s/58/ulgi-i-zwolnienia-podatkowe> (dostęp: 10.09.2020).

Mapa 38. Ważniejsze magistrale kolejowe Warmińsko-Mazurskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej

Źródło: <http://www.wmsse.com.pl/informacje-o-zarządzanym-obszarze/> (dostęp: 10.09.2020).

Mapa 39. Porty lotnicze w obrębie Warmińsko-Mazurskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej

Źródło: <http://www.wmsse.com.pl/informacje-o-zarządzanym-obszarze/> (dostęp: 10.09.2020).

- **Elbląski Park Technologiczny (EPT)** – jest kolejnym elementem wspierania przedsiębiorczości w Elblągu. Funkcjonuje od 2011 r. i w jego skład wchodzi budynek Centrum Biznesu, Rozwoju i Innowacji wraz z terenem działki przyległej. EPT jest jednostką budżetową miasta, której podstawowym zadaniem jest stworzenie sprzyjających warunków do podejmowania działalności gospodarczej, inwestycyjnej i badawczej. Nowoczesny kompleks zapewnia przedsiębiorcom możliwość dzierżawy wolnych powierzchni biurowych, laboratoryjnych oraz szkoleniowo-konferencyjnych, korzystania z infrastruktury, usług doradczych, transferu technologii oraz pomocy w pozyskaniu środków finansowych, w tym funduszy unijnych. Ponadto w zasobach EPT znajdują się cztery Centra Badawcze, tj. Centrum Jakości Środowiska, Centrum Metaloznawstwa, Centrum Technologii Drewna i Mebli oraz Centrum Transferu Technologii Informatycznych. Laboratorium Zaawansowanych Analiz Środowiskowych prowadzone przez EPT posiada akredytację Polskiego Centrum Akredytacji nr 1546 na zgodność z normą PN-EN ISO/IEC 17025:2018-02 „Ogólne wymagania dotyczące kompetencji laboratoriów badawczych i wzorcujących”. Pracownie te wykonują badania dla przedsiębiorców oraz instytucji otoczenia biznesu, dostosowując się do wymagań rynku i jednocześnie rozszerzając zakres akredytacji. Celem działań EPT jest podniesienie potencjału regionu w sferze innowacji, poprzez wzmocnienie współpracy pomiędzy sektorem badawczo rozwojowym a gospodarką, co doprowadzi do podniesienia konkurencyjności przedsiębiorstw działających na lokalnym i regionalnym rynku. Do zadań Elbląskiego Parku Technologicznego należy wsparcie rozwoju gospodarczego regionu, działalność badawczo-rozwojowa oraz transfer wiedzy do biznesu, w tym m. in. współpraca z kadrami naukową, uczelniami wyższymi oraz innymi ośrodkami badawczo-rozwojowymi w Polsce i za granicą, pomoc przedsiębiorcom przy zgłaszaniu patentów, wynalazków i wzorów użytkowych, działania na rzecz zwiększenia konkurencyjności przedsiębiorców funkcjonujących w budynku Centrum Biznesu, Rozwoju i Innowacji oraz pragnących inwestować w rejonie terenu oddanego EPT w trwały zarząd, prowadzenie inkubatora przedsiębiorczości, wspieranie

edukacji i różnych form aktywności zawodowej, technicznej i działalności gospodarczej.

Przedsiębiorczość jest cechą społeczeństwa, która zależy od wielu czynników, głównie makroekonomicznych takich jak przepisy prawa, system podatkowy, trendy społeczne czy też dostęp do finansowania. Wiele z tych czynników nie jest zależnych od władz lokalnych czy regionalnych, jednak wszelkie działania związane ze stymulowaniem przedsiębiorczości na poziomie lokalnym mogą mieć istotny wpływ na wzrost atrakcyjności z punktu widzenia przedsiębiorców, którzy mogą wybrać ten właśnie region na realizację swoich inwestycji.

Jak wynika z diagnozy, obecny stan przedsiębiorczości MOF Elbląg jest na razie na niższym poziomie niż średnia wojewódzka i krajowa, ale rośnie bardziej dynamicznie, co może mieć ścisły związek z działaniami oraz narzędziami przygotowanymi przez władze gmin wchodzących w skład MOF Elbląg. Pozytywny wpływ na rozwój przedsiębiorczości mogą mieć wszelkie podjęte działania związane z tworzeniem stref ekonomicznych, parków przemysłowych, samorządów wspierających przedsiębiorczość, centrów badawczych, inkubatorów przedsiębiorczości, kooperacji świata nauki z biznesem oraz organizowanie praktyk, targów i staży zawodowych, stosowanie ulg podatkowych, a także inwestowanie w infrastrukturę czy przedsięwzięcia rozwojowe.

Wskazane i realizowane na obszarze MOF Elbląg działania w przyszłości należy rozwijać, a także tworzyć nowe formy aktywności, ponieważ szeroko rozumiany rynek stale się zmienia.

2.4.3. Rynek pracy

MOF Elbląg zlokalizowany jest w regionie o jednej z najtrudniejszych sytuacji na rynku pracy w Polsce; województwo warmińsko-mazurskie od wielu lat charakteryzuje się jedną z najwyższych stóp bezrobocia w kraju. W 2019 r. wynosiła ona 9,0%, podczas

gdy dla Polski było to 5,2%. Jednocześnie w tym samym roku znalazło się ono, obok woj. śląskiego i wielkopolskiego, wśród województw o największym spadku bezrobocia w kraju. Na tle innych jednostek samorządowych w województwie warmińsko-mazurskim sytuacja rynku pracy w MOF Elbląg nie wygląda negatywnie, zdecydowanie gorszą sytuację w tym zakresie odnotowuje się wciąż na północy województwa. Związane jest to m. in. z faktem, że Gmina Miasto Elbląg jest liderem w województwie w pozyskiwaniu funduszy zewnętrznych na różnorakie przedsięwzięcia, co generuje zapotrzebowanie na pracowników. Najwięcej miejsc pracy oferuje się w Mieście Elbląg, ośrodku centralnym obszaru funkcjonalnego. Stanowi ono nadal atrakcyjne miejsce pracy również dla mieszkańców pozostałych jednostek MOF Elbląg. Z kolei dla mieszkańców Miasta Elbląg, zwłaszcza wykształconych, o wiele bardziej atrakcyjnym rynkiem pracy jest położone w bliskiej odległości (60 km) Trójmiasto.

Problemem rynku pracy w MOF Elbląg pozostaje wciąż niedopasowanie do potrzeb pracodawców kwalifikacji osób poszukujących pracy. Kwestię tę podkreślali wielokrotnie respondenci w badaniu ankietowym na potrzeby diagnozy, w tym też przedsiębiorcy. 41,9% respondentów wskazało na brak możliwości zdobycia wykształcenia w zawodach takich jak tokarz, frezarz, elektryk, ślusarz, budowlaniec, kierowca czy spawacz, a także informatyk, biotechnolog, programista i mechatronik. Zapewnienie odpowiednio wykwalifikowanej siły roboczej wiąże się z jakością edukacji i jej elastycznością, czyli możliwością dostosowywania do potrzeb pracodawców.

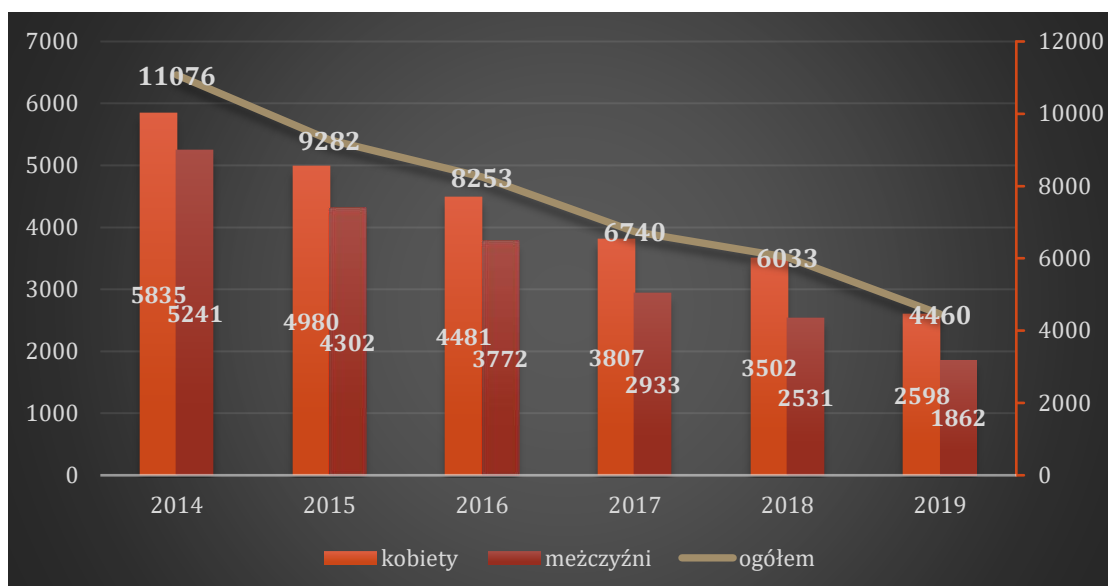
Respondenci zauważali też problem braku szkół ukierunkowanych na zawody związane z turystyką czy z medycyną, w tym z pielęgniarstwem. Zwłaszcza ostatnia z wymienionych profesji jest zrozumiała, a to w związku z intensywnym tempem starzenia się społeczeństwa, które w coraz większym stopniu będzie potrzebowało specjalistów w zakresie usług medycznych i opiekuńczo-pielęgnacyjnych. Starzenie się społeczeństwa wymaga też aktywizacji zawodowej i społecznej starszych mieszkańców. Zadania te są realizowane m.in. przez PUP w Elblągu.

Sytuacja powyższa wymaga od władz skoordynowania tego typu działań, skierowanych do młodszych i starszych obywateli, z jednoczesnym wspieraniem gospodarki regionu i współpracy z przedsiębiorcami (szkolenia, staże, warunki prefere-

ncyjne itp.). W ten sposób stworzone zostaną warunki dla rozwoju gospodarczego, co przełoży się na nowe miejsca pracy.

Jak wynika z zamieszczonego poniżej wykresu, całkowita liczba bezrobotnych zarejestrowanych w MOF Elbląg w latach 2014-2019 systematycznie malała, co wpisuje się w tendencje wojewódzkie i krajowe. Większość zarejestrowanych bezrobotnych stanowiły kobiety, co często jest skutkiem trudności z ich powrotem na rynek pracy po urlopie macierzyńskim.

Wykres 36. Bezrobotni zarejestrowani według płci w MOF Elbląg

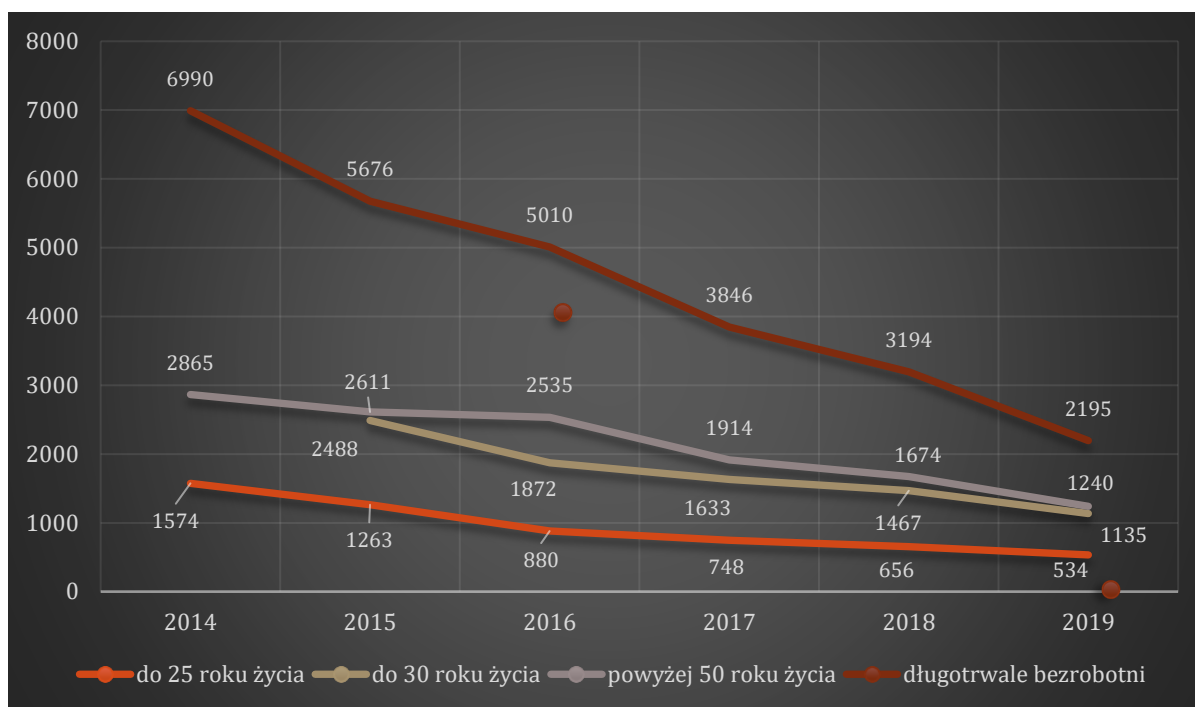

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Podobny spadek obserwuje się we wspomnianym okresie wśród liczby zarejestrowanych bezrobotnych ze względu na kategorie wiekowe, co prezentuje poniższy wykres. Wynika z niego, iż najmniej liczną grupę bezrobotnych stanowią osoby do 25 roku życia, następnie do 30 lat i po 50 roku życia. Najwięcej jest w MOF Elbląg długotrwale bezrobotnych, czyli osób które nie mogą lub nie chcą podjąć pracy w okresie dłuższym niż 1 rok. „Analiza sytuacji na rynku pracy w Województwie Warmińsko-Mazurskim w pierwszym półroczu 2019 r.” wskazuje, iż w województwie kobiety stanowią ponad 64% długotrwale bezrobotnych, a także są większością w grupie bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych (62%) i bez doświadczenia

zawodowego (71,4%)¹⁴. Tak szczegółowych danych brak jednak dla jednostek wchodzących w skład MOF Elbląg.

Wykres 37. Bezrobotni zarejestrowani: do 25 roku życia, do 30 roku życia, powyżej 50 roku życia, długotrwale bezrobotni w MOF Elbląg w latach 2014-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Stopa bezrobocia to wskaźnik liczby osób bezrobotnych do liczby osób aktywnych zawodowo. Wskaźnik ten we wszystkich jednostkach tworzących MOF Elbląg, jak i dla całego obszaru funkcjonalnego zauważalnie spada, co ukazuje poniższa tabela. Wartości tego wskaźnika w 2019 r. były znacznie wyższe niż średnie krajowe i wojewódzkie; jedynie w Mieście Elbląg stopa bezrobocia uzyskała wartości niższe niż średnia wojewódzka, co wydaje się naturalne, gdyż jest to ośrodek centralny MOF Elbląg. Miasto Elbląg oferuje większe i bardziej różnorodne możliwości zatrudnienia.

¹⁴ Analiza sytuacji na rynku pracy w Województwie Warmińsko-Mazurskim w pierwszym półroczu 2019 r., oprac. Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2019, s. 80.

Sytuacja związana z bezrobociem najgorzej przedstawia się w Gminie Pasłęk – stopa bezrobocia była tu najwyższa w latach 2014-2019 i przekraczała znacznie wartość na poziomie wojewódzkim i krajowym. Zgodnie z danymi GUS w gminie tej najwięcej jest także zarejestrowanych bezrobotnych w wieku do 25 i 30 lat, powyżej 50 roku życia, a także długotrwale bezrobotnych.

Tab. 88. Stopa bezrobocia rejestrowanego

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	STOPA BEZROBOCIA REJESTROWANEGO (jednostka miary: %)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	11,4	9,7	8,2	6,6	5,8	5,2
Woj. W-M	18,7	16,2	14,2	11,7	10,4	9,0
Powiat elbląski	26,0	22,9	20,8	18,0	16,1	13,4
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	15,3	12,9	11,3	9,2	8,2	5,7
Gmina Elbląg	25,0	20,9	17,7	15,1	12,3	9,4
Gmina Gronowo Elbląskie	22,9	21,1	17,6	15,9	12,2	9,0
Gmina Markusy	27,1	22,4	19,1	16,5	15,8	9,8
Gmina Milejewo	23,0	19,8	18,5	13,1	11,4	8,9
Gmina Młynary	21,1	20,2	18,1	16,7	15,0	14,1
Gmina Pasłęk	27,1	23,9	22,6	19,6	18,2	17,0
Gmina Tolkmicko	21,8	19,8	16,9	15,0	15,2	9,3
MOF Elbląg	24,1	21,1	18,8	16,0	14,1	10,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Najkorzystniejsza sytuacja istnieje w Gminie Milejewo, czyli najmniej zaludnionej jednostki administracyjnej, gdzie notuje się najniższe (poza Miastem Elbląg) wartości stopy bezrobocia, najmniejsze liczby bezrobotnych zarejestrowanych kobiet, zarejestrowanych bezrobotnych w wieku do 25 i 30 lat, powyżej 50 roku życia oraz długotrwale bezrobotnych.

Do poprawy sytuacji osób bezrobotnych na rynku pracy zmierzają działania podejmowane przez Powiatowy Urząd Pracy w Elblągu, który zasięgiem obejmuje Miasto Elbląg, Miasto i Gminę Tolkmicko, Gminę Markusy, Gminę Gronowo Elbląskie, Gminę Milejewo i Gminę Elbląg. Jego filia w Pasłęku obejmuje z kolei Miasto i Gminę Pasłęk, Miasto i Gminę Młynary, Gminę Rychliki oraz Gminę Godkowo (te dwie ostatnie nie wchodzi w skład MOF Elbląg). Działania PUP w Elblągu koncentrują się na aktywizacji zawodowej bezrobotnych, udzielaniu im pomocy w zdobywaniu doświadczenia zawodowego, dostosowywaniu kwalifikacji do wymogów rynku pracy oraz wspieraniu wśród nich przedsiębiorczości. Poniżej przedstawiono niektóre z programów aktywizujących bezrobotnych przeprowadzonych przez PUP w Elblągu w latach 2017-2018.

Tab. 89. Programy aktywizujące bezrobotnych realizowane przez PUP w Elblągu w latach 2017-2018

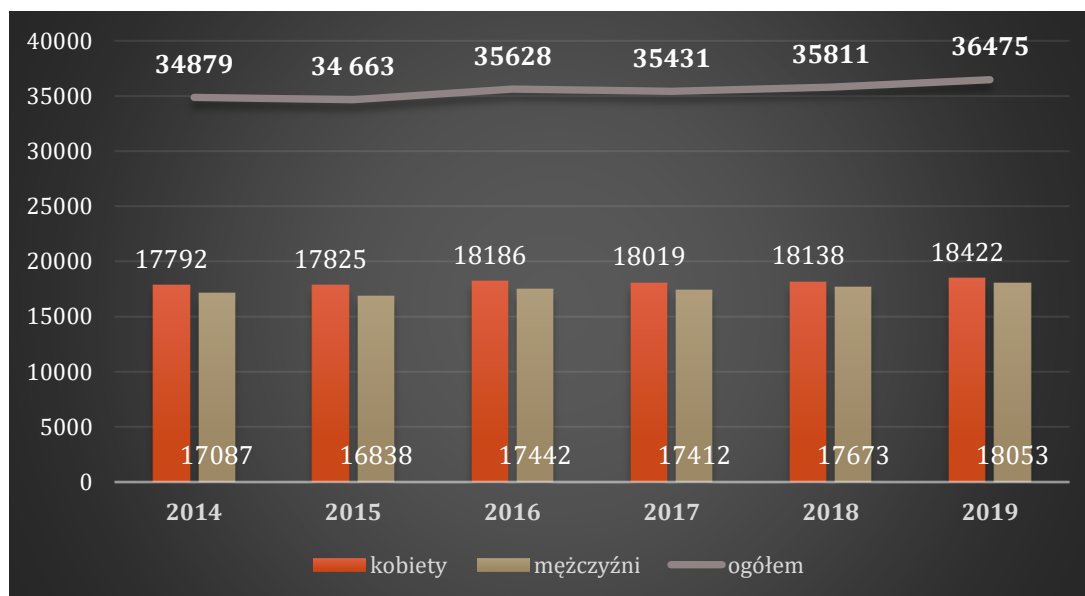
Program	Data	Finansowanie	Cel	Formy wsparcia	Liczba osób objętych programem
Aktywizacja osób powyżej 29 roku życia w mieście Elblągu i powiecie elbląskim – I edycja	01.01.2017-31.12.2017	Działanie 10.1 Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020	zwiększenie możliwości zatrudnienia osób bezrobotnych w wieku powyżej 29 roku życia w mieście Elblągu i powiecie elbląskim	staże, szkolenia, jednorazowe środki na podjęcie działalności gospodarczej, refundacje kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowisk pracy, prace interwencyjne	ogółem 722 osób, w tym 156 osób w wieku 50 lat i więcej
Aktywizacja osób powyżej 29 roku życia w mieście Elblągu i powiecie elbląskim – II edycja	01.01.2018-31.12.2018	Działanie 10.1 Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020	zwiększenie możliwości zatrudnienia osób bezrobotnych w wieku powyżej 30 roku życia w mieście Elblągu i powiecie elbląskim	staże, szkolenia, jednorazowe środki na podjęcie działalności gospodarczej, refundacje kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowisk pracy, prace interwencyjne	ogółem 708 osób, w tym 150 osób w wieku 50 lat i więcej.
Program aktywizacji zawodowej osób długotrwale bezrobotnych	01.05.2018-31.12.2018	środki rezerwy Ministra MRPiPS	zwiększenie możliwości zatrudnienia osób długotrwale bezrobotnych w mieście Elblągu i powiecie elbląskim	staże, jednorazowe środki na podjęcie działalności gospodarczej i refundacje kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowisk pracy	63 osoby, w tym 11 osób w wieku 50 lat i więcej

Program	Data	Finansowanie	Cel	Formy wsparcia	Liczba osób objętych programem
Program aktywizacji zawodowej bezrobotnych w wieku 45 lat i więcej	01.05.2018-31.12.2018	środki rezerwy Ministra MRPiPS	zwiększenie możliwości zatrudnienia osób bezrobotnych w wieku 45 lat i więcej w mieście Elblągu i powiecie elbląskim	roboty publiczne	30 osób, w tym 18 osób w wieku 50 lat i więcej.

Źródło: Raport z monitoringu wdrażania w latach 2017-2018 programu Polityka senioralna województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2014-2020, Olsztyn 2019, s. 85-86.

Zgodnie z danymi zgromadzonymi przez GUS ogół pracujących w MOF Elbląg stanowił w badanym przedziale czasowym ponad 12% ogółu pracujących w województwie warmińsko-mazurskim (12,75% w 2014 r.; 12,58% w 2015 r.; 12,64% w 2016 r.; 12,32% w 2017 r.; 12,39% w 2018 r.; 12,6% w 2019 r.).

Wykres 38. Pracujący wg płci w MOF Elbląg

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

Powyższy wykres wskazuje na niewielką tendencję zwyżkową całkowitej liczby pracujących w obszarze funkcjonalnym; większość tej liczby stanowią kobiety, ale nie jest to duża przewaga.

Największą liczbę pracujących na 1 000 ludności wg podziału innego niż PKD¹⁵ notuje się w Gminie Elbląg, przekracza ona znacząco średnią dla województwa warmińsko-mazurskiego i całego kraju, co współgra z rosnącą liczbą ludności tej gminy związaną z procesem suburbanizacji Miasta Elbląg.

Tab. 90. Pracujący na 1 000 ludności wg podziału innego niż PKD

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	PRACUJĄCY NA 1 000 LUDNOŚCI WG PODZIAŁU INNEGO NIŻ PKD (jednostka miary: osoba)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	230	232	240	247	251	255
Woj. W-M	189	191	196	200	202	203
Powiat elbląski	147	146	152	154	161	159
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	219	219	225	224	225	233
Gmina Elbląg	458	406	416	419	397	385
Gmina Gronowo Elbląskie	66	68	79	80	177	185
Gmina Markusy	41	47	41	40	36	39
Gmina Milejewo	134	139	138	146	157	149
Gmina Młynary	125	124	130	131	140	134
Gmina Pasłęk	128	138	148	148	154	160
Gmina Tolkmicko	99	99	102	106	94	80
MOF Elbląg	253,9	200,6	206,9	206,2	209,7	214,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 08.10.2020).

¹⁵ Bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach; bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, wg faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności.

Powyższa tabela ukazuje wartości tego wskaźnika dla poszczególnych jednostek MOF Elbląg w latach 2014-2019. Wskaźnik ten obliczony dla Miasta Elbląg jest wyższy jedynie od średniej wojewódzkiej, zaś w pozostałych jednostkach zdecydowanie nie osiąga wartości wojewódzkiej czy krajowej i ma najniższą wartość w Gminie Markusy oraz w Gminie Tolkmicko. Tendencję wzrostową widać ewidentnie w Gronowie Elbląskim oraz minimalnie w Gminie Pasłęk, czyli jednostce o największej stopie bezrobocia w obszarze funkcjonalnym.

Reasumując, sytuacja na rynku pracy w MOF Elbląg nie przedstawia się tak negatywnie, jak np. na północy województwa warmińsko-mazurskiego, które należy do czołówki województw w kraju pod względem wysokości stopy bezrobocia. Od wielu lat, pomimo jednego z największych spadków bezrobocia w kraju, stopa bezrobocia w województwie warmińsko-mazurskim utrzymuje się na poziomie znacznie wyższym od tzw. naturalnej stopy bezrobocia, wynoszącej zwykle 3-4%. Zjawisko naturalnej stopy bezrobocia uważane jest za nieuniknione i konieczne, ponieważ pozwala na dostosowywanie struktury produkcji do zmieniających się potrzeb gospodarki. Podobne procesy zauważa się w obszarze funkcjonalnym – widoczny jest tu spadek liczby bezrobotnych zarejestrowanych, a co za tym idzie spadek stopy bezrobocia. Z jednej strony wyjaśnić można to ogólnym spadkiem liczby ludności, z drugiej zaś – coraz lepszym i efektywniejszym wykorzystaniem jej potencjału. Generalnie wysoki wskaźnik stopy bezrobocia uznać należy za zjawisko niekorzystne, ponieważ w dłuższej perspektywie jego skutki społeczne i gospodarcze będą odczuwalne dla budżetu jednostek tworzących MOF Elbląg (m.in. utrzymanie bezrobotnych i służb związanych z ich obsługą, spadek dochodów rodzin, rozszerzanie ubóstwa, utrata kwalifikacji zawodowych).

Jak zaznaczono powyżej, poprawa sytuacji na rynku pracy wymaga szeregu działań wspartych odpowiednimi zasobami finansowymi ukierunkowanych na aktywizację młodszych i starszych mieszkańców, wspieranie gospodarki regionu i współpracę z przedsiębiorcami, zwłaszcza w zakresie dostosowania oferty edukacyjnej do ich potrzeb. W dalszej perspektywie działania te powinny wpłynąć na podniesienie atrakcyjności obszaru funkcjonalnego dla poszukujących i oferujących pracę.

2.4.4. Turystyka

Turystyka stanowi duży potencjał rozwojowy MOF Elbląg ze względu na walory przyrodnicze, o których wspomniano już w rozdziale 2.1.2 Ochrona przyrody, bogatą i ciekawą historię regionu oraz ofertę kulturalną. Atutami tego obszaru są wysokie walory środowiska i krajobrazu, które wynikają głównie z uwarunkowań przyrodniczych i położenia. Najważniejszą atrakcją znaną w kraju jak i poza jego granicami jest Kanał Elbląski o długości 84,2 km łączący jezioro Jeziorak i Drwęcę z jeziorem Druzno. W 1978 r. jego fragment uznano za zabytek techniki, w 2011 r. za pomnik historii, zaś w 2007 – za jeden z siedmiu cudów Polski w plebiscycie „Rzeczypospolitej”. W KPZK 2030 wskazano Kanał Elbląski, obok zespołu katedralnego we Fromborku, do objęcia ochroną UNESCO w ramach Listy Światowego Dziedzictwa. Jego walory wykorzystywane są w turystyce wycieczkowej – pasażerskie rejsy wycieczkowe przez odcinek Kanału Elbląskiego, na którym znajdują się m.in. system 5 pochylni, umożliwiający jednostkom pływającym pokonywanie różnicy poziomów terenu. Tego typu rozwiązania hydrotechniczne niegdyś bardzo popularne na świecie, obecnie stanowią ewenement na skalę światową.

Na arenie międzynarodowej ważnym ośrodkiem dziedzictwa kulturowego jest Elbląg. Ponad to miasto oferuje zróżnicowane atrakcje turystyczne, dzięki czemu staje się miejscem ciekawym do odwiedzenia przez różnego typu turystów. Do najważniejszych z nich należą:

- Stare Miasto – najstarsza dzielnica Elbląga, znajdująca się w południowej części miasta. Historia sięga XIII w., jednak podczas I wojny światowej zostało zrujnowane niemal 90% miasta. Odbudowę rozpoczęto w latach 80-tych XX w., w nurcie retrowersji, starając się przywrócić dawny szyk. Obecnie Stare Miasto jest jednym z najchętniej odwiedzanych miejsc przez turystów. Przechadzając się po ulicach tej dzielnicy można podziwiać nie tylko odrestaurowane kamienice, ale również takie zabytki, jak np.: Katedra św. Mikołaja, Brama Targowa, Ścieżka Kościelna, Muzeum Archeologiczno-Historyczne, Kościół św. Ducha, Centrum Sztuki Galeria EL, zespół dawnego zamku i podzamcza.

- Park Bażantarnia – to bogaty w faunę i florę park leśny, położony na skraju Wysoczyzny Elbląskiej, przez który przepływa Srebrny Potok.
- Rodzinny Park Rozrywki Nowa Holandia – kompleks gastronomiczno-rekreacyjny, stanowiący miejsce wycieczek rodzinnych i szkolnych. Na terenie Parku znajdują się obszary przyrodnicze o unikatowych walorach, ścieżka edukacyjna, replika osady wikingów, a także atrakcje rozrywkowe.

Unikatowa jest też wikińska osada Truso, odkryta dopiero pod koniec XX w. w okolicach Jeziora Drużno, a także obiekty związane z osadnictwem menonickim: wspaniałe domy podcieniowe, zagrody typu holenderskiego, czy dawne cmentarze mennonickie. Bardzo liczne są także kościoły oraz inne obiekty sakralne. Oczywiście walorami kulturalnymi są również zamki, pałace, dworki czy budownictwo wiejskie i miejskie z okresu średniowiecza i wieków nowożytnych.

Zachowane dziedzictwo kulturowe, bogata historia, unikatowe stanowiska archeologiczne, wybitne walory krajoznawcze z zachowanymi naturalnymi krajobrazami oraz znaczna ilość lasów i wód powierzchniowych stanowią dobre warunki do rozwoju różnych form wypoczynku i rekreacji, w tym:

- wodnej – głównie na wodach Zalewu Wiślanego i Kanału Elbląskiego. Szczególnie na pierwszym z tych akwenów jest uprawianie takich sportów wodnych, jak m.in. żeglarstwo, windsurfing, kitesurfing, kajakarstwo oraz sportów zimowych takich jak bojery, snowkiting, windsurfing lodowy,
- rowerowej – liczne szlaki rowerowe opisane w podrozdziale 2.3.2,
- pieszej – przez obszar MOF Elbląg przebiegają: czerwony Szlak Kopernikowski łączący miasto Olsztyn z Toruniem, który liczy 233 km i wiedzie przez miejsca związane z życiem i działalnością wybitnego astronoma Mikołaja Kopernika; niebieski Szlak św. Wojciecha łączy Elbląg ze Świętym Gajem, legendarnym miejscem śmierci św. Wojciecha, który liczy 42 km; Szlak Żuławski łączy Gronowo Elbląskie ze Starym Polem, prowadzi przez Żuławy Elbląskie zwane w tej części Małymi Żuławami Malborskimi, liczy 8,4 km,
- ornitologicznej – szczególnie w Rezerwacie Jeziora Drużno niekiedy nazywanego „Polską Amazonią” zaliczanego do rezerwatów o randze międzynarodowej ze

względu na występujące około 180 gatunków ptactwa błotnego i wodnego. Jest to miejsce łąkowe i ostoja rzadko występujących gatunków m.in. białowasa, bielika, zausznika, zielonki, kropiatki, żurawia, błotniaka stawowego i kaczki podgorzałki,

- wiejskiej – której trzon stanowi społeczność lokalna, a także bogate walory okolicy, jej dziedzictwa i kultury,
- zakupowej – nowoczesna forma turystyki, praktykowana przez osoby, dla których zakupy towarów poza ich miejscem zamieszkania jest głównym powodem odbycia podróży głównie do Elbląga. Sprzyjają jej organizowane specjalne wydarzenia i akcje, np. „Elbląg za pół ceny” czy „Polska za pół ceny”, które zakładają procentową zniżkę w wybranych lokalach, firmach i instytucjach w MOF Elblągu w określonych dniach.

W latach 2014-2019 łączna liczba turystów zagranicznych (nierezydentów)¹⁶ przybywających do obszaru funkcjonalnego początkowo wzrastała osiągając szczyt w 2018 r., by spaść w roku kolejnym, podobnie zresztą jak w całym województwie. Poniższa tabela przedstawia liczbę turystów zagranicznych, którzy odwiedzili obszar MOF.

¹⁶ Turysta to według definicji Światowej Organizacji Turystyki (UNWTO) osoba, która pozostaje poza miejscem stałego zamieszkania przynajmniej jedną noc, a zatem musi skorzystać z noclegu.

Tab. 91. Turyści zagraniczni (nierezydenci) ogółem

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	TURYSŃCI ZAGRANICZNI (NIEREZYDENCI) OGÓŁEM (jednostka miary: osoba)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	5 470 335	5 689 570	6 378 793	6 803 667	7 082 231	7 470 546
Woj. W-M	173 891	157 602	160 199	167 641	162 345	164 721
Powiat elbląski	417	1 013	979	1 244	1 483	1 351
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	17 509	16 814	18 785	19 606	19 752	17 948
Gmina Elbląg	60	49	74	8	326	25
Gmina Pasłęk	4	24	96	184	58	206
Gmina Tolkmicko	320	926	783	1 021	1 094	1 106
Gmina Markusy	bd	bd	bd	bd	bd	bd
Gmina Milejewo	bd	bd	bd	bd	bd	bd
Gmina Młynary	bd	bd	bd	bd	bd	bd
Gmina Gronowo Elbląskie	bd	bd	bd	bd	bd	bd
MOF Elbląg	17 893	17 813	19 738	20 819	21 230	19 285

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL.

Udział MOF Elbląg w liczbie turystów zagranicznych w województwie warmińsko-mazurskim wahał się w badanych latach między 10 a 13% (10,29% – 2014 r.; 11,30% – 2015 r.; 12,30% – 2016 r.; 12,41% – 2017 r.; 13,07% – 2018 r.; 11,07% – 2019 r.). Największą popularnością cieszyło się Miasto Elbląg (w 2019 r. – 17 948 turystów zagranicznych), drugą destynacją pod względem popularności dla turystów zagranicznych od 2017 r. zajmuje Gmina Tolkmicko (w 2019 – 1 106 osób z tendencją zwykłą), za nimi plasują się Gmina Elbląg (2019 r. – 25) oraz Gmina Pasłęk (2019 r. – 206); w pozostałych jednostkach nie odnotowano wizyt turystów

z zagranicy. Tolkmicko posiada niewielki port, dzięki któremu można drogą wodną dostać się do Krynicy Morskiej. W sezonie turyści z Krynicy Morskiej przyjeżdżają do Tolkmicka, a stamtąd jadą busami do Fromborka.

Oczywistym atutem przyciągającym turystów jest wciąż dobrze rozwinięta infrastruktura turystyczna i okołoturystyczna. Wśród oferowanych baz noclegowych można wyróżnić całoroczne, np. hotele, pensjonaty oraz okresowe, z których można skorzystać wyłącznie podczas sezonu, np. schroniska młodzieżowe i pola namiotowe. Oferta bazy noclegowej na terenie MOF Elbląg jest nierównomierna, co przedstawia tabela poniżej.

Biorąc pod uwagę dane zawarte w poniższej tabeli, jedynie Miasto Elbląg oraz Gmina Elbląg, Gmina Tolkmicko i Gmina Pasłęk oferują miejsca noclegowe. Liczba obiektów zmieniała się w ostatnich latach, a łącznie obszar MOF Elbląg w 2019 r. obejmował 5,67% bazy noclegowej całorocznej oraz 3,99% bazy sezonowej całego województwa. Największą bazę noclegową okresową jak i całoroczną w obszarze MOF Elbląg posiada Miasto Elbląg. Na kolejnych miejscach pod tym względem plasują się Gmina Tolkmicko, Gmina Pasłęk i Gmina Elbląg. W Gminie Pasłęk w całym badanym okresie funkcjonowało 1 schronisko młodzieżowe, które oferowało 52 miejsca, natomiast w latach 2016-2018 – 28 miejsc proponowano w kwaterach agroturystycznych. Gmina Pasłęk oprócz bogatej flory oferuje atrakcje dla miłośników zabytków. W mieście Pasłęk znajduje się zamek krzyżacki, zabytkowe kościoły oraz urokliwe kamienice. Większą liczbę miejsc w hotelach niż w kwaterach agroturystycznych proponowano również w Gminie Tolkmicko. Warto wspomnieć, że w Gminie Tolkmicko znajduje się popularna pod względem turystycznym wieś Kadyny, która ze względu na swoją historię oraz walory przyrodnicze, przyciąga corocznie turystów. Z kolei Gmina Elbląg słynie m.in. z jeszcze do niedawna uznawanego przez Główny Urząd Geodezji i Kartografii najniżej położonego punktu w Polsce. W miejscu naturalnie występującej depresji na poziomie 1,8 m. p.p.m. w miejscowości Raczki Elbląskie znajduje się tablica informująca o poziomie depresji.

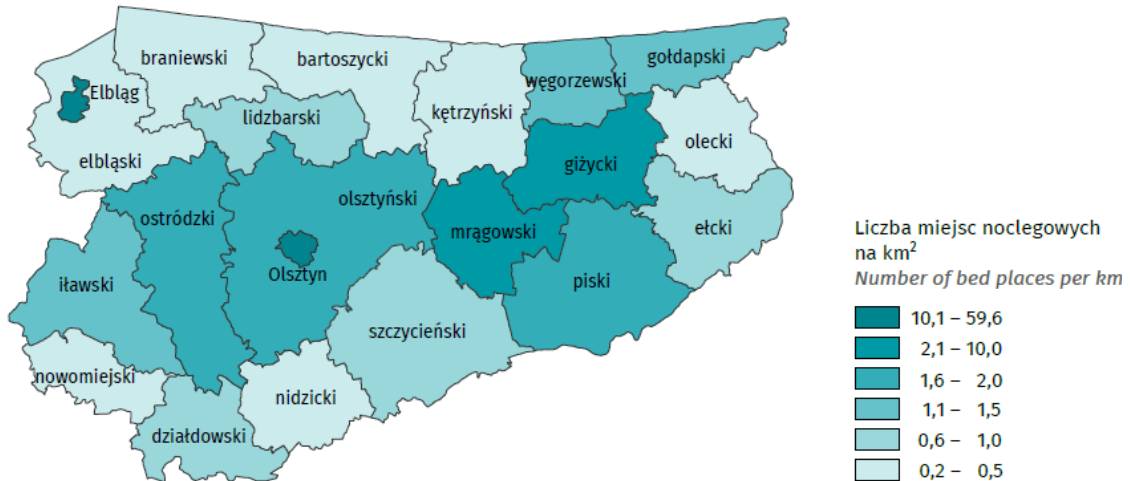
Tab. 92. Liczba obiektów oferujących miejsca noclegowe

TURYSTYCZNE OBIEKTY NOCLEGOWE (0 – ogółem; C - całoroczne) (jednostka: miejsca noclegowe)												
JEDNOSTKA TERYTORIALNA	2014		2015		2016		2017		2018		2019	
	O	C	O	C	O	C	O	C	O	C	O	C
Polska	694 023	478 979	710 274	490 023	749 191	521 938	773 957	532 598	798 723	561 525	825 522	578 684
Woj. W-M	39 820	22 689	40 022	22 542	41 092	24 311	40 805	23 116	40 813	23 756	42 998	24 667
Powiat elbląski	295	259	390	348	422	386	404	379	407	379	375	331
MOF ELBLĄG												
Miasto Elbląg	1 330	1 175	1 110	955	1 276	1 121	1 248	1 078	1 297	1 081	1 462	1 140
Gmina Elbląg	75	63	75	63	75	63	75	63	75	63	12	0
Gmina Pasłęk	52	52	52	52	80	80	80	80	80	80	52	52
Gmina Tolkmicko	100	76	191	161	195	171	177	164	180	164	239	207
Gmina Markusy	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd
Gmina Milejewo	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd
Gmina Młynary	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd
Gmina Gronowo Elbląskie	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd
MOF Elbląg	1 506	1 366	1 377	1 231	1 548	1 435	1 502	1 323	1 454	1 388	1 714	1 399

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL.

Elbląg osiągnął również najwyższy wskaźnik gęstości bazy noclegowej w porównaniu do całego powiatu, co można zaobserwować na poniższej mapie.

Mapa 40. Gęstość bazy noclegowej według powiatów w woj. warmińsko-mazurskim w 2017 r.

Źródło: Turystyka w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2015–2017, s. 22.

Odnosząc się do danych zawartych na powyższej mapie Miasto Elbląg znacznie wyróżnia się liczbą miejsc noclegowych na km² na tle powiatu elbląskiego. Powiat zaś wykazuje najniższą gęstość baz noclegowych w województwie warmińsko-mazurskim, razem z m.in. powiatem braniewskim, bartoszyckim czy nowomiejskim. Wskaźnik dynamiki miejsc noclegowych całorocznych wykazuje dla wszystkich analizowanych jednostek znaczne wahania, co przedstawia poniższa tabela. Biorąc pod uwagę dane w niej zawarte największy wzrost liczby miejsc noclegowych dla całego obszaru MOF Elbląg nastąpił w 2015 r., jednakże wynik ten jest w głównej mierze zasługą zwiększenia liczby obiektów noclegowych w Gminie Tolkmicko. Z kolei najniższą wartość dla całego obszaru MOF Elbląg odnotowano w 2014 r., gdzie również dotyczył on w znacznej mierze Gminy Tolkmicko, a także Gminy Pasłęk. W przypadku tendencji krajowych, które stabilnie w ciągu ostatnich lat wzrastały, zarówno województwo warmińsko-mazurskie, jak i obszar MOF Elbląg cechuje zmienność.

Tab. 93. Dynamika miejsc noclegowych całorocznych

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	DYNAMIKA MIEJSC NOCLEGOWYCH CAŁOROCZNYCH (rok poprzedni = 100)					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	103,1	102,3	106,5	102,0	105,4	103,1
Woj. W-M	99,4	99,4	107,8	95,1	102,8	103,8
Powiat elbląski	66,8	134,4	110,9	98,2	100,0	87,3
MOF ELBLĄG						
Miasto Elbląg	126,6	81,3	117,4	96,2	100,3	105,5
Gmina Elbląg	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Gmina Pasłęk	57,1	100,0	153,8	100,0	100,0	65,0
Gmina Tolkmicko	52,1	211,8	106,2	95,9	100,0	126,2
Gmina Markusy	bd	bd	bd	bd	bd	bd
Gmina Milejewo	bd	bd	bd	bd	bd	bd
Gmina Młynary	bd	bd	bd	bd	bd	bd
Gmina Gronowo Elbląskie	bd	bd	bd	bd	bd	bd
MOF Elbląg	83,9	123,3	119,6	98,0	100,1	99,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL.

Według opracowania Urzędu Statystycznego w Olsztynie w 2017 r. wskaźnik funkcji turystycznej Miasta Elbląg (wyrażany w liczbie miejsc noclegowych na 1 000 ludności) kształtował się na poziomie 10,0-20,0, zaś dla powiatu elbląskiego wyniósł 5,0-10,0. Dane te zostały zobrazowane na poniższej mapie.

Mapa 41. Wskaźnik funkcji turystycznej według powiatów w woj. warmińsko-mazurskim w 2017 r.

Źródło: *Turystyka w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2015–2017*, s. 23.

Jak można zauważyć na powyższej mapie, o wiele wyższe wartości wskaźnika funkcji turystycznej osiągnęły powiaty mrągowski, giżycki czy piski, a więc obszary z dużą liczbą jezior i terenów sprzyjających uprawianiu turystyki. Dzięki temu powiaty te są liderem w skali województwa i kraju w statystykach dotyczących turystyki.

Świadomość korzyści z rozwoju turystycznego wśród właścicieli firm z branży turystycznej i okołoturystycznej Miasta Elbląga oraz okolic jest duża. Skutkiem tego w 2011 r. podmioty te utworzyły Elbląski Klaster Turystyczny, działający jako Stowarzyszenie (<http://www.klasterturystyczny.elblag.pl> z 21.10.2020). Klaster ma na celu upowszechnianie wizerunku miasta i regionu jako obszaru atrakcyjnego turystycznie, tworzenie sieci współpracy w obszarze turystyki, skutkiem czego będzie rozwój lokalnych i regionalnych produktów turystycznych.

Potencjał atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej MOF Elbląg (walorów przyrodniczych, historycznych, architektonicznych, kulturowych, szlaków turystycznych, imprez i instytucji kulturalnych itp.) jest bardzo duży. Poważnym utrudnieniem w jego utrzymaniu i rozwoju jest niedofinansowanie oraz upływ czasu, powodujący jego degenerację. Bez środków finansowych trudno jest dbać o dziedzictwo historyczne. Dodatkowo odczuwalny jest tu niski udział inwestycji ze strony podmiotów gospodarczych, działających w branży turystycznej i hotelarskiej na terenie MOF Elbląg.

Co więcej, leżące po sąsiedzku nadmorskie miejscowości turystyczne (Trójmiasto, Krynica Morska, Stegna czy Jantar) ograniczają możliwości przyciągania turystów przez potencjał turystyczny MOF Elbląg.

Szansą w rozwoju turystycznym analizowanego obszaru jest globalna sieć i nowoczesna technologia użytkowa. Przeszukiwanie baz noclegowych na popularnych portalach, kierowanie się opiniami innych na temat atrakcji turystycznych, czy geocaching, to już powszechne praktyki w tej branży. Połączenie atrakcji turystycznych z technologią, np. przez inscenizację fragmentu bitwy na smartfonie w aplikacji możliwej do uruchomienia tylko w danej lokalizacji może być kolejną zachętą dla turystów. Połączenie wyjazdu z wirtualnym doświadczaniem będzie ciekawym przeżyciem, które zostanie zapamiętane na długo i będzie polecane innym.

3. PODSUMOWANIE DIAGNOZY

ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

Środowisko geograficzne należy bezsprzecznie uznać za jeden z głównych atutów Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Elbląg, ponieważ charakteryzuje się ono unikatowymi w skali kraju i kontynentu walorami przyrodniczymi. O jego wyjątkowości świadczą m.in. kontrasty pomiędzy terenami depresyjnymi a Wysoczyzną Elbląską wykazującą cechy krajobrazu górskiego, bogate siedliska fauny i flory czy też położenie nad dużym akwenem, jakim jest Zalew Wiślany. Wszystko to sprawia, że obszar MOF Elbląg posiada duży potencjał dla rozwoju turystyki oraz osadnictwa. Jednakże przy wykorzystaniu potencjału środowiska geograficznego w realizacji działań prorozwojowych należy uwzględnić dwa główne ograniczenia. Pierwsze z nich dotyczy aktywności gospodarczej w obrębie obszarów objętych ochroną przyrody, które obejmują ponad 40% powierzchni MOF Elbląg. Obostrzenia związane z ochroną prawną przyrody mogą ograniczać możliwości rozwojowe w zakresie budowy infrastruktury transportowej, telekomunikacyjnej i in., a także prowadzenia działalności wytwórczej i handlowej. Drugie ograniczenie stanowi zagrożenie powodziowe. Analiza wskazuje, że pomimo istniejącego systemu ochrony przeciwpowodziowej w postaci rozwiniętej sieci kanałów i rowów melioracyjnych, wałów przeciwpowodziowych, stacji pomp i innych urządzeń hydrotechnicznych, niebezpieczeństwo powodzi stanowi wciąż poważne zagrożenie dla MOF Elbląg. Zatem, przyszłe działania prorozwojowe muszą brać pod uwagę poszanowanie zasobów przyrody, minimalizację i kompensację ewentualnych szkód dla środowiska przyrodniczego oraz uwzględnianie zagrożeń powodziowych, co z pewnością będzie wymagało dodatkowych nakładów finansowych oraz wieloaspektowego przygotowania planistycznego.

DEMOGRAFIA

Sytuacja demograficzna w MOF Elbląg wpisuje się we współczesne trendy wojewódzkie, krajowe oraz europejskie związane ze spadkiem liczby ludności oraz dynamicznie postępującym procesem starzenia się społeczeństwa (tzw. „siwienie Europy”). Pomimo tych tendencji ludność MOF Elbląg nadal stanowi znaczny potencjał województwa – jego populacja to 12% ogółu mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego. Proces starzenia się społeczeństwa świadczy o poprawie jakości życia mieszkańców MOF Elbląg, ale jednocześnie intensywniejsze tempo tego procesu będzie generowało coraz większe koszty związane z m.in. ochroną zdrowia, pomocą społeczną, dostosowywaniem infrastruktury, itp. Zjawiskiem niekorzystnym jest też także migracja, szczególnie zewnętrzna, gdyż MOF Elbląg traci na niej podwójnie w przypadku ludzi młodych, którzy bezpośrednio wpływają na spadek liczebności populacji, ale też pośrednio – ich ewentualne potomstwo zasili statystyki demograficzne innych jednostek administracyjnych. Bez ubytku w stanie populacji obszaru funkcjonalnego odbywa się z kolei proces suburbanizacji zwany „rozlewaniem się miast” (*urban sprawl*), który, jak wynika z danych statystycznych, zachodzi głównie między Miastem Elbląg i sąsiadującą z nim od zachodu i południa Gminą Elbląg. Migracja zachodzi więc w obrębie obszaru funkcjonalnego i przyczynia się do wzmocnienia powiązań między rdzeniem a jego obszarem zewnętrznym, co generalnie uznać należy za zjawisko pozytywne. Proces ten spowoduje zapewne konieczność podjęcia przez władze samorządów wchodzących w skład MOF działań koordynujących, które w efekcie wpłyną korzystnie na rozwój społeczny, gospodarczy i przestrzenny terenów podmiejskich.

EDUKACJA

Edukację uznać należy niewątpliwie za ogromny potencjał obszaru funkcjonalnego, który oferuje kształcenie na wszystkich poziomach. Liderem w tym zakresie pozostaje ośrodek centralny, czyli Miasto Elbląg, w którym dodatkowo swoją działalność prowadzą trzy szkoły wyższe.

Co prawda wzrost liczby uczniów szkół podstawowych, jak i wzrost liczby zasadniczych szkół zawodowych, szkół branżowych I stopnia i szkół przysposabiających do pracy zawodowej wynika z przekształceń wprowadzonych w związku z reformą oświaty, jednak w przyszłości powinno to skutkować wzrostem liczby wykwalifikowanych pracowników na miejscowym rynku pracy. Oferta edukacyjna wymienionych placówek, jak i szkół wyższych, powinna cechować się elastycznością i być w jeszcze większym stopniu dostosowywana do potrzeb pracodawców (np. staże, szkolenia). Uwagę zwrócić należy również na absolwentów liceów ogólnokształcących, którzy uzyskują wyższe niż średnie wojewódzkie i krajowe oceny z egzaminu maturalnego. Kluczem do zatrzymania maturzystów, a tym samym zapobieżenia ich migracji do większych ośrodków akademickich, jest zatem rozszerzenie oferty edukacyjnej elbląskich uczelni wyższych i skorelowanie jej z potrzebami miejscowego rynku pracy. Dalszy rozwój szkolnictwa w MOF Elbląg wymaga zatem kompleksowego działania opierającego się na wzmożonej współpracy z obecnymi i potencjalnymi pracodawcami, która powinna w przyszłości zaowocować rozwojem gospodarczym oraz wyhamowaniem obecnych tendencji demograficznych, a być może nawet wzrostem populacji MOF Elbląg.

OCHRONA ZDROWIA

Poziom opieki zdrowotnej w MOF Elbląg ocenić należy jako dość dobry, tak w zakresie usług podstawowych, jak i specjalistycznych. Świadczy o tym skuteczne zarządzanie w początkowym okresie epidemii wywołanej wirusem COVID-19, cechujące się szybką reakcją wykwalifikowanej kadry, podjęciem sprawnych czynności, również w zakresie proceduralnym. Osiągnięcia te stanowią fundament obecnych i zapewne przyszłych działań związanych ze stanem kryzysowym wywołanym epidemią, która jest wielkim wyzwaniem nie tylko dla służby zdrowia, ale również całego społeczeństwa.

O elastyczności służby zdrowia w MOF Elbląg świadczą także podjęte w jego obrębie działania związane z opieką nad osobami starszymi (wolontariaty, warsztaty, szkolenia, teleopieka), które potraktować należy jako bardzo pozytywny przejaw dostosowywania opieki zdrowotnej do postępującego procesu starzenia się

społeczeństwa. W związku z coraz szybszym tempem tego procesu, czynności te będą wymagały zintensyfikowania, szczególnie w zakresie świadczenia usług z zakresu geriatrici podstawowej i specjalistycznej. Podkreślić trzeba, że brak wystarczającej liczby placówek specjalistycznych odpowiadających potrzebom zdrowotnym ludzi starszych należy obecnie obok epidemii do najbardziej palących problemów polskiej służby zdrowia (w województwie warmińsko-mazurskim w 2018 r. działały tylko trzy poradnie geriatryczne). Tym bardziej za pozytyw należy uznać funkcjonowanie w MOF Elbląg dwóch placówek medycznych opiekujących się osobami u kresu życia tj. ZOL w Szpitalu Miejskim im. św. Jana Pawła II w Elblągu oraz Hospicjum Elbląskie. Wprawdzie zakres świadczonej przez nie opieki dla seniorów jest obecnie ograniczony, ale funkcjonowanie wymienionych ośrodków może stanowić doskonałą podstawę dla rozwijania działań w tym kierunku. Ich dalsze podtrzymanie i rozbudowywanie będzie wymagało nakładów finansowych oraz kompleksowych działań nastawionych również na systematyczną działalność edukacyjno-informacyjną, mającą na celu przygotowanie społeczeństwa i rozwinięcie jego świadomości na temat problemów wieku podeszłego.

POMOC SPOŁECZNA

W MOF Elbląg obserwuje się obecnie dwa pozytywne zjawiska z zakresu pomocy społecznej. Pierwsze z nich to wyraźna tendencja spadkowa liczby gospodarstw żyjących poniżej kryterium dochodowego, co może przełożyć się na redukcję wydatków jednostek samorządowych w tym zakresie. Drugie to wzrost liczby stacjonarnych placówek pomocy społecznej, które działają w czterech gminach obszaru funkcjonalnego. Ponadto na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż w ostatnich latach w zakres działań pomocy społecznej w MOF Elbląg coraz częściej wchodzi programy skoncentrowane na opiece nad osobami starszymi. W latach 2016-2018 realizowano tutaj szereg projektów i programów z zakresu profilaktyki, ochrony zdrowia, rehabilitacji oraz standaryzacji usług medycznych dla osób starszych (np. Elbląska Karta Seniora, teleopieka, koperta życia, Seniorada, spotkania w ramach klubów seniora).

Działalność ta, podobnie jak w przypadku ochrony zdrowia, świadczy o dostosowywaniu się pomocy społecznej w MOF Elbląg do coraz szybciej zachodzącego procesu

starzenia się społeczeństwa. Modyfikacje te powinny objąć przede wszystkim rozwój usług opiekuńczo-pielęgnacyjnych, a co za tym idzie – rozbudowę bazy placówek. Niemniej ważnym celem powinien stać się dalszy rozwój wolontariatu oraz współpracy z organizacjami pozarządowymi, co przyczyni się z pewnością do wzrostu świadomości mieszkańców. Jak pokazuje doświadczenie, dobrze zorganizowany system świadczeń opiekuńczych jest o wiele bardziej efektywny niż świadczenia finansowe.

Wymienione działania i przemiany strukturalne będą wymagały zintensyfikowania i zsynchronizowania z tempem procesu starzenia się społeczeństwa, a wraz z tym – nakładów finansowych.

KULTURA

Kulturalnym centrum obszaru funkcjonalnego pozostaje niewątpliwie Miasto Elbląg, które dysponuje największą i najbardziej różnorodną bazą placówek kulturalnych, organizuje imprezy kulturalno-artystyczne, zleca realizację zadań z zakresu upowszechniania kultury organizacjom pozarządowym, udziela wsparcia finansowego w formie dotacji samorządowym instytucjom kultury w trybie ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej oraz sprawowaniu mecenatu kultury. W ośrodku centralnym obszaru funkcjonalnego mieszczą się instytucje kultury, takie jak Centrum Sztuki Galeria EL, Muzeum Archeologiczno-Historyczne, Elbląska Orkiestra Kameralna, Biblioteka Elbląska im. C. Norwida, Teatr im. Aleksandra Sewruka, Centrum Spotkań Europejskich „Światowid”. Oddziaływanie kulturalne Miasta Elbląg ma zasięg przede wszystkim regionalny – poprzez działalność kulturalną buduje ono i podtrzymuje powiązania z obszarami zewnętrznymi pozbawionymi zazwyczaj takich atrakcji. Jednak odpowiednia promocja bogatej i pod wieloma względami wyjątkowej oferty kulturalnej Elbląga mogłaby przełożyć się na jego potencjał turystyczny w skali ponadregionalnej. Lokalnymi centrami kultury są Miasta Młynary, Pasłęk i Tolkmicko. Ponadto w każdej gminie wchodzącej w skład MOF Elbląg funkcjonują publiczne placówki biblioteczne.

SPORT I REKREACJA

Podobnie jak w przypadku kultury, tak i w przypadku sportu i rekreacji centrum dla obszaru funkcjonalnego stanowi Miasto Elbląg, przy czym podkreślić trzeba, iż zasięg jego oddziaływania w tym względzie jest nie tylko regionalny, ale i krajowy: organizowane tu imprezy sportowe przyciągają zawodników i kibiców z całej Polski. W każdej z jednostek tworzących MOF Elbląg jej mieszkańcy mają zapewniony dostęp do obiektów sportowych (boisk, stadionów, siłowni zewnętrznych, itp.) oraz do licznych klubów sportowych. W ostatnich latach obserwuje się jednak spadek ogólnej liczby obiektów sportowych, co może być powiązane z ogólnym spadkiem liczby ludności. Niemniej pod uwagę wziąć należy, iż liczba ta może okazać się niewystarczająca ze względu na coraz większą popularność zdrowego i aktywnego trybu życia, w tym także wśród ludzi starszych.

AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA

W MOF Elbląg funkcjonuje bardzo wiele różnego rodzaju stowarzyszeń, organizacji i kół, dzięki którym mieszkańcy mają możliwość bycia aktywnymi społecznie. Skutkuje to większą samoświadomością obywateli oraz wzrostem liczby osób zaangażowanych w życie społeczne. Ze względu na zmiany zachodzące w sytuacji demograficznej warto podkreślić, iż działania aktywizacyjne obejmują również osoby starsze, tak by dłużej zachowały sprawność fizyczną i umysłową. Najbogatszą ofertę w tym zakresie oferuje mieszkańcom obszaru funkcjonalnego jego rdzeń, czyli Miasto Elbląg.

ADMINISTRACJA

W ostatnich latach dochody JST tworzących MOF Elbląg wzrosły, wzrosły również wydatki co bezpośrednio przekłada się na ich możliwości inwestycyjne. O przedsiębiorczości poszczególnych jednostek świadczy wyraźny przyrost liczby

podpisanych umów i pozyskanych środków zewnętrznych mających na celu dalszy, wielokierunkowy rozwój MOF Elbląg. Liderem, i to nie tylko w obrębie obszaru funkcjonalnego, ale i w skali województwa warmińsko-mazurskiego, pozostaje Miasto Elbląg. Zdobyte w ten sposób fundusze pozwoliły na zrealizowanie wielu przedsięwzięć i zamierzeń inwestycyjnych przyczyniających się do rozwoju społeczno-gospodarczego tego obszaru funkcjonalnego. Niemniej stan epidemiologiczny przyczynił się w MOF Elbląg, podobnie jak w całym kraju do zaburzenia normalnego funkcjonowania jednostek samorządu terytorialnego. W przypadku przedłużania się takiego stanu będzie miało to negatywny wpływ na wiele aspektów życia mieszkańców MOF Elbląg.

GOSPODARKA KOMUNALNA

Na obszarze funkcjonalnym odnotowuje się w ostatnich latach wzrost procentowego udziału ludności korzystającej z instalacji wodociągowej, co uznać należy za pozytywne zjawisko. Warto podkreślić, iż w tym zakresie nie zachodzi rozdźwięk między ludnością zamieszkującą obszary wiejskie i obszary miejskie MOF Elbląg. Rozbieżności między nimi zauważalne są natomiast w przypadku dostępu do sieci gazowej oraz kanalizacyjnej, co powinno zostać uwzględnione przy planowaniu budżetów jednostek samorządowych na następne lata.

INFRASTRUKTURA TELEKOMUNIKACYJNA

Bardzo pozytywnie należy ocenić działania podjęte we wszystkich jednostkach MOF Elbląg, zmierzające do niwelowania wykluczenia cyfrowego. W największym zakresie zostały one przeprowadzone w Mieście Elbląg (budowa Miejskiej Sieci Szerokopasmowej w Elblągu, programy wdrażające e-usługi), w mniejszym zaś – w pozostałych jednostkach. Znaczenie ich wzrosło przede wszystkim podczas panującej epidemii wywołanej COVID-19, która zmusza do prowadzenia wielu codziennych czynności w trybie on-line (praca, edukacja, usługi). Skutki tychże działań pozostają istotne również poza sytuacją kryzysową – włączenie społeczne przekłada się na wyrównanie możliwości edukacyjnych i szans na rynku pracy, przyciąga inwestorów

i pozwala rozwijać przedsiębiorczość. W związku z tym przyszłe działania powinny zostać ukierunkowane na dalsze wyrównywanie różnic między obszarami wiejskimi i miejskimi w MOF Elbląg w zakresie telekomunikacji.

ZASOBY MIESZKANIOWE

Dane statystyczne wskazują na wyraźną poprawę warunków mieszkaniowych w MOF Elbląg, która przejawia się wzrostem ogólnej liczby budynków mieszkalnych, a co za tym idzie – wzrostem liczby mieszkań, a także ich powierzchni użytkowej. Podwyższone standardy mieszkaniowe to jeden z czynników wpływających na atrakcyjność osiedleńczą obszaru funkcjonalnego, a więc zapobiegających migracjom poza granice MOF Elbląg i przyczyniających się do wzrostu demograficznego oraz gospodarczego. Największy wzrost ogólnej liczby zasobów mieszkaniowych notuje się w Gminie Elbląg oraz Gminie Milejewo, co łączyć należy z procesami suburbanizacyjnymi, a więc z przemieszczaniem się ludności w ramach MOF Elbląg.

TRANSPORT I KOMUNIKACJA

Rdzeń obszaru funkcjonalnego jest ważnym węzłem w komunikacji regionalnej, krajowej i międzynarodowej dzięki optymalnej lokalizacji na styku szlaków wodnych (morskich i śródlądowych), kolejowych oraz drogowych, a także rowerowych. Dzięki sąsiedztwu komunikacyjnemu z województwem pomorskim MOF Elbląg może realizować działania zmierzające do zacieśniania współpracy z Trójmiastem i mniejszymi ośrodkami tego województwa (Malbork, Sztum, Nowy Dwór Gdański). Zaznaczenia wymaga fakt, iż obszar funkcjonalny należy do najlepiej skomunikowanych regionów województwa warmińsko-mazurskiego, aczkolwiek ma wciąż utrudnione połączenie autobusowe i kolejowe z jego stolicą – Olsztynem. Prace modernizacyjne mające na celu polepszenie infrastruktury linii kolejowych oraz stanu dróg powiatowych i gminnych są prowadzone w sposób ciągły i nadal będą wymagały dużych nakładów. Kolejne działania w tym zakresie powinny zostać skorelowane ze spodziewanym wzrostem przeładunków w Porcie Morskim w Elblągu, po zakończeniu aktualnie trwającej

inwestycji budowy kanału żeglugowego przez Mierzeję Wiślaną. Potencjał ten pozostawał dotąd nie w pełni wykorzystany ze względu na niesprzyjającą koniunkturę polityczną (stosunki polsko-rosyjskie). Pełne wykorzystanie możliwości tego portu zapewni dopiero jego kompleksowe powiązanie z zapleczem poprzez zintegrowanie transportu morskiego z lądowym (drogowym, kolejowym), a w dalszej perspektywie – również lotniczym.

POTENCJAŁ GOSPODARCZY

MOF Elbląg to obszar wyróżniający się atrakcyjnością dla prowadzenia działań prorozwojowych w zakresie gospodarki. Decyduje o tym przede wszystkim wyjątkowa lokalizacja nadmorska i przygraniczna przy głównych korytarzach transportowych o znaczeniu międzynarodowym, która zapewnia dostęp do ośrodków rozwiniętych gospodarczo, będących potencjalnymi rynkami zbytu (Trójmiasto, Kaliningrad). Sam MOF Elbląg stanowi wciąż, pomimo spadku ludności i procesu starzenia się społeczeństwa, znaczny (w skali województwa) potencjał ludnościowy. Potencjał gospodarczy obszaru funkcjonalnego wzmacniany jest poprzez działalność badawczą i naukową uczelni wyższych i placówek edukacyjnych, które gwarantują dostęp do wykwalifikowanych pracowników. Za nieodzowny stymulant rozwoju gospodarczego uznać należy dalsze pogłębianie współpracy między przedsiębiorcami a placówkami edukacyjnymi w zakresie kształcenia przyszłych pracowników, a w przypadku uczelni wyższych również w zakresie działań B+R.

Działalność gospodarcza, koncentrująca się głównie na terenie Elbląga, wpisuje się w inteligentne specjalizacje województwa warmińsko-mazurskiego, a ponadto obejmuje inne branże związane z technologiami informatycznymi, przemysłem metalowo-maszynowym i budowlanym. Podejmowane są inicjatywy klastrowe, którym przewodniczy Elbląska Rada Kłastrów. MOF Elbląg znajduje się w obszarze Podstrefy Warmińsko-Mazurskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (W-MSSE), która oferuje przedsiębiorcom preferencyjne warunki inwestycyjne. Szans rozwojowych dla MOF Elbląg już od dawna upatruje się w przekopie Mierzei Wiślanej, który doprowadzi do bezpośredniego połączenia w granicach Polski Zalewu Wiślanego z Morzem Bałty-

ckim. Powstały równoległe z tą inwestycją kanał żeglugowy zapewni dostęp do Portu Morskiego Elbląg, a więc, w dłuższej perspektywie, ma szanse stać się kołem zamachowym rozwoju obszaru funkcjonalnego pod względem gospodarczym (transport, turystyka, logistyka itd.) i społecznym. Będzie to jednak wymagało zwiększenia, a w przypadku gmin wiejskich – utworzenia terenów przeznaczonych pod przyszłe inwestycje.

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

W ostatnich latach obserwuje się w obrębie MOF Elbląg dynamiczny wzrost przedsiębiorczości, co pozwala przewidywać, iż w najbliższym czasie jej poziom przekroczy średnie wojewódzkie i krajowe, zwłaszcza ze względu na działania i narzędzia wdrażane przez władze gmin tworzących obszar funkcjonalny. Stymulatorem rozwoju przedsiębiorczości są również wszelkie działania ukierunkowane na utrzymanie istniejących oraz tworzenie nowych stref ekonomicznych, parków przemysłowych, centrów badawczych, inkubatorów przedsiębiorczości, samorządów wspierających przedsiębiorczość. Do sfery tej zaliczyć należy również kooperację świata nauki z biznesem (B+R) oraz organizowanie praktyk, targów i staży zawodowych czy stosowanie ulg podatkowych, które mają na celu przyciągnięcie i zatrzymanie potencjalnych inwestorów. Nieodzownym elementem tego typu działań jest zapewnienie infrastruktury technicznej, tj. transportowej, telekomunikacyjnej, itp. Wszystkie te działania realizowane są obecnie na obszarze funkcjonalnym, niektóre z nich powinny ulec intensyfikacji (np. współpraca B+R), jeszcze inne w przyszłości będą wymagały pewnej elastyczności w związku ze zmianami zachodzącymi na szeroko rozumianym rynku.

TURYSTYKA

MOF Elbląg posiada duży potencjał rozwojowy w zakresie turystyki ze względu na uwarunkowania przyrodnicze (obszar Żuław Elbląskich i Wysoczyzny Elbląskiej, Zalew Wiślany) oraz historyczno-kulturowe. Elbląg jest organizatorem wielu imprez

kulturalnych i sportowych, które przyciągają turystów z kraju i zagranicy. Miasto dysponuje rozbudowaną infrastrukturą turystyczną, wieloma miejscami noclegowymi czy restauracjami. Pod względem walorów przyrodniczych szczególnie atrakcyjne są okolice Zalewu Wiślanego, Jeziora Druzno oraz Kanału Elbląskiego, które stanowią ważny punkt w rozwoju turystyki. W porównaniu jednak z innymi typowo turystycznymi regionami województwa warmińsko-mazurskiego, jak np. teren Wielkich Jezior Mazurskich, obszar MOF Elbląg potrzebuje doinwestowania w zakresie promocji turystycznej, na co zwracali także uwagę respondenci w przeprowadzonym badaniu ankietowym. Skuteczne promowanie atrakcji turystycznych w dalszej perspektywie powinno przyczynić się do wzrostu znaczenia turystyki jako czynnika rozwoju gospodarczego i społecznego w MOF Elbląg oraz efektywnego narzędzia aktywizacji obszarów wiejskich, niepełniących dotąd funkcji turystycznych (np. poprzez zyskującą coraz większą popularność agroturystykę).

Wykaz map

Mapa 1. Miejski Obszar Funkcjonalny Elbląg na tle województwa warmińsko-mazurskiego.....	12
Mapa 2. Miasta średnie tracące funkcje w Polsce.....	13
Mapa 3. Podział Żuław.....	14
Mapa 4. Żuławy Elbląskie (obszary p.p.m.)	15
Mapa 5. Wstępna ocena ryzyka powodziowego dla obszaru Polski	22
Mapa 6. Obszary przekroczeń poziomu docelowego benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym PM10 na obszarze województwa warmińsko-mazurskiego w 2019 roku.....	28
Mapa 7. Drogi, których odcinki zostały objęte badaniem poziomu hałasu przeprowadzonym przez GDDKiA w 2018 r.	32
Mapa 8. Ocena poziomu warunków życia na obszarach wiejskich	149
Mapa 9. Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej w województwie warmińsko-mazurskim w 2017 r.....	156
Mapa 10. Szerokopasmowa Sieć Polski Wschodnie w województwie warmińsko-mazurskim.....	165
Mapa 11. Mieszkania oddane do użytkowania według powiatów w 2019 r.	177
Mapa 12. Lokalizacja MOF Elbląg na głównych szlakach komunikacyjnych	181
Mapa 13. Mapa dróg krajowych w województwie warmińsko-mazurskim.....	183
Mapa 14. Mapa dróg krajowych na obszarze MOF Elbląg	185
Mapa 15. Mapa dróg wojewódzkich na obszarze MOF Elbląg	187
Mapa 16. Mapa dróg powiatowych na obszarze MOF Elbląg	189
Mapa 17. Mapa dróg gminnych na obszarze MOF Elbląg.....	190
Mapa 18. Schemat linii komunikacji miejskiej w Elblągu	192
Mapa 19. Mapa linii kolejowych w kraju.....	194
Mapa 20. Granice Portu Morskiego w Elblągu.....	196
Mapa 21. Projektowana droga wodna Port Elbląg – kanał na Mierzei Wiślanej	197
Mapa 22. Lokalizacja Lotniska Elbląg	198
Mapa 23. Trasa Wschodniego Szlaku Rowerowego Green Velo	200
Mapa 24. Trasa Nadmorskiego Szlaku Hanzeatycki EuroVelo.....	201
Mapa 25. Trasa Międzynarodowego Szlaku Rowerowego R1.....	201
Mapa 26. Trasa Szlaku Zielonego	202
Mapa 27. Trasa Szlaku Żółtego.....	203
Mapa 28. Trasa Szlaku Czarnego Pasłek-Oleśnica	203
Mapa 29. Trasa Szlaku do Miejskich Wód Elbląg.....	204
Mapa 30. Trasa Święty Kamień	205
Mapa 31. Trasa Mennonitów.....	205
Mapa 32. Trasa Kadyńska.....	206
Mapa 33. Główne geograficzne kierunki rozwoju potencjału gospodarczego MOF Elbląg	209
Mapa 34. Obszary rozwojowe województwa warmińsko-mazurskiego.....	210
Mapa 35. Przeciętne miesięczne przychody netto na 1 osobę w gospodarstwach domowych.....	214
Mapa 36. Poziom przedsiębiorczości w województwach	222
Mapa 37. Ważniejsze szlaki drogowe Warmińsko-Mazurskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej.....	232

Mapa 38. Ważniejsze magistrale kolejowe Warmińsko-Mazurskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej	233
Mapa 39. Porty lotnicze w obrębie Warmińsko-Mazurskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej	233
Mapa 40. Gęstość bazy noclegowej według powiatów w woj. warmińsko-mazurskim w 2017 r.	250
Mapa 41. Wskaźnik funkcji turystycznej według powiatów w woj. warmińsko-mazurskim w 2017 r.	252

Wykaz tabel

Tab. 1. Definicje „obszarów funkcjonalnych” i „miejskich obszarów funkcjonalnych” w dokumentach: Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2030, Ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r., Ustawie o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw z dnia 15 lipca 2020 r.	7
Tab. 2. Wykaz gmin tworzących MOF Elbląg	10
Tab. 3. Obszary prawnie chronione ogółem (ha)	18
Tab. 4. Klasy stref dla poszczególnych zanieczyszczeń, uzyskane w ocenie rocznej dokonanej z uwzględnieniem kryteriów ustanowionych w celu ochrony zdrowia ludzi - klasyfikacja podstawowa (klasy: A, C) dla strefy Miasto Elbląg oraz strefy warmińsko-mazurskiej	26
Tab. 5. Liczba mieszkańców eksponowanych na hałas w MOF Elbląg (os.)	33
Tab. 6. Liczba mieszkańców wg danych GUS	39
Tab. 7. Gęstość zaludnienia	40
Tab. 8. Saldo migracji ogółem na 1 000 ludności	43
Tab. 9. Przyrost naturalny na 1 000 ludności	44
Tab. 10. Procentowy udział kobiet w liczbie ludności	47
Tab. 11. Współczynnik feminizacji	48
Tab. 12. Małżeństwa na 1 000 ludności ogółem	53
Tab. 13. Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem	56
Tab. 14. Dzieci objęte opieką w żłobkach - liczba dzieci w wieku do 3 lat ogółem (osoba)	61
Tab. 15. Liczba żłobków i klubów dziecięcych ogółem (publicznych i niepublicznych) (obiekt)	62
Tab. 16. Dzieci i miejsca w żłobkach i klubach dziecięcych na 1 000 dzieci w wieku do lat 3 (osoba/miejsce)	63
Tab. 17. Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach ogółem (%)	64
Tab. 18. Liczba dzieci w wieku od 3 do 6 lat ogółem (osoba)	65
Tab. 19. Przedszkola, przedszkola specjalne, oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych (obiekt)	66
Tab. 20. Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym ogółem (dzieci w wieku 3 - 6 lat) (%)	67
Tab. 21. Liczba uczniów szkół podstawowych ogółem (osoba)	68
Tab. 22. Liczba szkół podstawowych w MOF Elbląg ogółem (obiekt)	69
Tab. 23. Współczynnik skolaryzacji netto: szkoły podstawowe (%)	70
Tab. 24. Liczba uczniów przypadających na 1 nauczycielski etat przeliczeniowy: szkoły podstawowe (osoba)	71

Tab. 25. Wyniki egzaminu ósmoklasisty w roku szkolnym 2019/2020	72
Tab. 26. Liczba uczniów w gimnazjach ogółem (osoba)	72
Tab. 27. Liczba gimnazjów ogółem (obiekt)	73
Tab. 28. Współczynnik skolaryzacji brutto: gimnazja (%).....	74
Tab. 29. Liczba zasadniczych szkół zawodowych, szkół branżowych I stopnia i szkół przysposabiających do pracy zawodowej ogółem (obiekt).....	76
Tab. 30. Liczba uczniów zasadniczych szkół zawodowych szkół branżowych I stopnia i szkół przysposabiających do pracy zawodowej ogółem (osoba).....	76
Tab. 31. Absolwenci zasadniczych szkół zawodowych w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych (%)	77
Tab. 32. Liczba techników (wraz z ogólnokształcącymi szkołami artystycznymi dającymi uprawnienia zawodowe) ogółem (obiekt)	78
Tab. 33. Liczba uczniów techników (wraz z ogólnokształcącymi szkołami artystycznymi dającymi uprawnienia zawodowe) ogółem (obiekt)	78
Tab. 34. Absolwenci techników w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych (%).....	79
Tab. 35. Zdawalność egzaminów maturalnych w szkołach ponadgimnazjalnych zawodowych (%)	80
Tab. 36. Liczba liceów ogólnokształcących dla młodzieży bez specjalnych – ogółem (obiekt)	82
Tab. 37. Liczba uczniów liceów ogólnokształcących ogółem (osoba).....	83
Tab. 38. Absolwenci liceów w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych (%).....	84
Tab. 39. Zdawalność egzaminów maturalnych w liceach ogólnokształcących (%).....	84
Tab. 40. Liczba przychodni ogółem.....	89
Tab. 41. Przychodnie na 10 000 ludności.....	91
Tab. 42. Liczba aptek ogólnodostępnych (obiekt)	92
Tab. 43. Ludność na aptekę ogólnodostępną.....	93
Tab. 44. Procentowy spadek liczby gospodarstw domowych żyjących poniżej kryterium dochodowego w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w jednostkach MOF Elbląg w latach 2014-2018 (%)	99
Tab. 45. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 000 ludności (osoba)	100
Tab. 46. Placówki stacjonarnej pomocy społecznej (z filiami).....	101
Tab. 47. Mieszkańcy placówek stacjonarnej pomocy społecznej (łącznie z filiami) na 1 000 ludności	102
Tab. 48. Liczba dzieci, na które rodziny otrzymują świadczenie 500+	104
Tab. 49. Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku (%).....	105
Tab. 50. Liczba bibliotek publicznych wraz z filiami	108
Tab. 51. Ludność na 1 placówkę biblioteczną publiczną.....	108
Tab. 52. Czytelnicy bibliotek publicznych na 1 000 ludności.....	109
Tab. 53. Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach	110
Tab. 54. Działalność centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic w MOF Elbląg	114
Tab. 55. Obiekty sportowe w Mieście Elbląg w 2019 r.	119
Tab. 56. Liczba stadionów, boisk oraz klubów sportowych na obszarze MOF Elbląg w 2014 i w 2018 r.	120
Tab. 57. Dochody JST ogółem (zł)	130

Tab. 58. Dochody JST ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca (wg faktycznego miejsca zamieszkania) (zł)	132
Tab. 59. Udział dochodów własnych JST w dochodach ogółem (%)	133
Tab. 60. Podatek dochodowy od osób fizycznych w przeliczeniu na 1 mieszkańca (zł)	134
Tab. 61. Podatek dochodowy od osób prawnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca (zł)	135
Tab. 62. Udział dotacji w dochodach JST ogółem (%).....	137
Tab. 63. Udział subwencji ogólnej w dochodach JST ogółem (%).....	138
Tab. 64. Wydatki JST ogółem	140
Tab. 65. Wydatki JST ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca (wg faktycznego miejsca zamieszkania) (zł)	141
Tab. 66. Liczba umów/decyzji o dofinansowanie ze środków UE ogółem	143
Tab. 67. Liczba umów/decyzji o dofinansowanie wg programów operacyjnych ogółem (szt.)	146
Tab. 68. Wartość umów/decyzji o dofinansowanie ogółem (zł).....	147
Tab. 69. Zużycie wody w gospodarstwie domowym na jednego korzystającego	151
Tab. 70. Korzystający z instalacji wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej w MOF Elbląg w % ogółu ludności.....	157
Tab. 71. Zmieszane odpady zebrane w ciągu roku w przeliczeniu na 1 mieszkańca (kg)	163
Tab. 72. Budynki mieszkalne na terenie MOF Elbląg	169
Tab. 73. Zasoby mieszkaniowe ogółem (mieszkania).....	170
Tab. 74. Powierzchnia użytkowa mieszkań ogółem (m ²)	172
Tab. 75. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania (m ³)	174
Tab. 76. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę (m ²).....	175
Tab. 77. Przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	176
Tab. 78. Nowe budynki mieszkalne na 1000 ludności	178
Tab. 79. Zasoby mieszkaniowe gmin – lokale komunalne	179
Tab. 80. Zasoby mieszkaniowe gmin – lokale socjalne.....	180
Tab. 81. Wydatki na drogi gminne i powiatowe w przeliczeniu na 1 mieszkańca	191
Tab. 82. Długość ścieżek rowerowych ogółem na obszarze MOF Elbląg (km).....	207
Tab. 83. PKB na mieszkańca wg województw	213
Tab. 84. Podmioty nowo zarejestrowane wg grup sekcji PKD 2007 ogółem	219
Tab. 85. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 000 ludności	220
Tab. 86. Podmioty na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	220
Tab. 87. Podmioty wg klas wielkości na 1 000 mieszkańców w Mieście Elbląg ogółem	223
Tab. 88. Stopa bezrobocia rejestrowanego	239
Tab. 89. Programy aktywizujące bezrobotnych realizowane przez PUP w Elblągu w latach 2017-2018.....	240
Tab. 90. Pracujący na 1 000 ludności wg podziału innego niż PKD	242
Tab. 91. Turyści zagraniczni (nierezydenci) ogółem	247
Tab. 92. Liczba obiektów oferujących miejsca noclegowe.....	249
Tab. 93. Dynamika miejsc noclegowych całorocznych.....	251

Wykaz wykresów

Wykres 1. Udział powierzchni obszarów chronionych w poszczególnych jednostkach terytorialnych tworzących MOF Elbląg w całkowitej powierzchni chronionej tego obszaru w 2019 r. (%)	19
Wykres 2. Udział powierzchni obszarów prawnie chronionych w całkowitej powierzchni poszczególnych jednostek MOF Elbląg w 2019 r. (%)	20
Wykres 3. Udział procentowy w emisji zanieczyszczeń gazowych ogółem w MOF Elbląg (%)	29
Wykres 4. Współczynnik dynamiki demograficznej w 2019 r.	46
Wykres 5. Średni wiek mieszkańców w 2019 r.	49
Wykres 6. Płodność kobiet – urodzenia żywe na 1 000 kobiet w wieku 15-49 lat w 2019 r.	50
Wykres 7. Współczynnik dzietności ogólnej w 2019 r.	51
Wykres 8. Współczynnik reprodukcji brutto w 2019 r.	52
Wykres 9. Rozwody na 1 000 ludności w 2019 r.	54
Wykres 10. Średnia liczba uczniów w Mieście Elbląg w latach 2014-2018: licea ogólnokształcące, technika, szkoły zawodowe (osoby)	83
Wykres 11. Liczba uczniów przypadających na 1 nauczycielski etat przeliczeniowy: licea ogólnokształcące, technika i szkoły zawodowe w Mieście Elbląg w latach 2014-2018 (osoba)	85
Wykres 12. Liczba gospodarstw domowych żyjących poniżej kryterium dochodowego w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców (%)	98
Wykres 13. Struktura mieszkańców placówek stacjonarnych pomocy społecznej w MOF Elbląg w 2019 r. (%)	103
Wykres 14. Frekwencja w wyborach samorządowych w 2018 r. (%)	122
Wykres 15. Frekwencja w wyborach wójtów, burmistrzów i prezydentów miast w 2018 r. (%) ...	122
Wykres 16. Frekwencja wyborcza do sejmiku wojewódzkiego w 2018 r.	123
Wykres 17. Frekwencja wyborcza do rady gminy i rady miasta Elbląg w 2018 r.	124
Wykres 18. Frekwencja wyborcza do rady powiatu elbląskiego w 2018 r.	125
Wykres 19. Udział JST w dochodach MOF Elbląg (%)	131
Wykres 20. Udział Miasta Elbląg oraz poszczególnych Gmin w liczbie umów/decyzji o dofinansowanie ogółem w MOF Elbląg (%)	144
Wykres 21. Korzystający z instalacji wodociągowej w % ogółu ludności	150
Wykres 22. Liczba awarii sieci wodociągowej (szt.)	152
Wykres 23. Korzystający z sieci kanalizacyjnej w MOF Elbląg w % ogółu ludności	153
Wykres 24. Długość czynnej sieci kanalizacyjnej na 1 000 mieszkańców (%)	154
Wykres 25. Liczba awarii sieci kanalizacyjnej (szt.)	155
Wykres 26. Mieszkania wyposażone w ogrzewanie centralne w % ogółu mieszkań na obszarach miejskich w MOF Elbląg	160
Wykres 27. Mieszkania wyposażone w ogrzewanie centralne w % ogółu mieszkań na obszarach wiejskich w MOF Elbląg	161
Wykres 28. Odpady zebrane selektywnie w ciągu roku w przeliczeniu na 1 mieszkańca (%)	162
Wykres 29. Wzrost liczby budynków w gminach MOF Elbląg (%)	170
Wykres 30. Wzrost liczby mieszkań (zasobów mieszkaniowych) w gminach MOF Elbląg (%)	171
Wykres 31. Wzrost powierzchni użytkowej mieszkań w gminach MOF Elbląg; ogółem (%)	173
Wykres 32. Podmioty na 1 000 mieszkańców wg wag klas wielkości w MOF Elbląg ogółem	221

<i>Wykres 33. Liczba przedsiębiorstw aktywnych w Polsce w latach 2008-2017 (w tys.)</i>	224
<i>Wykres 34. Liczba przedsiębiorstw na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym</i>	225
<i>Wykres 35. Średnia liczba przedsiębiorstw na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym MOF Elbląg</i>	225
<i>Wykres 36. Bezrobotni zarejestrowani według płci w MOF Elbląg</i>	237
<i>Wykres 37. Bezrobotni zarejestrowani: do 25 roku życia, do 30 roku życia, powyżej 50 roku życia, długotrwale bezrobotni w MOF Elbląg w latach 2014-2019</i>	238
<i>Wykres 38. Pracujący wg płci w MOF Elbląg</i>	241

Wykaz grafik

<i>Grafika 1. Przekop Mierzei Wiślanej</i>	215
<i>Grafika 2. Wizualizacja przekopu Mierzei Wiślanej</i>	216

Fotografia na stronie tytułowej – Urząd Miejski w Elblągu